בילדער פון נייעם פראיעקט אויף זייטן 51, 50, 49 :אידיש
:ענגליש

A HAPPY NEW YEAR! ראש השנה גוטער לשנה טובה תכתבו!

BIALYSTOKER STIMME

ביאַליסטאָקער שטימע

אָפיציעלער אָרגאַן פון דער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַנשאַפט אין אַמעריקע

נומער 341 ■ ראש השנה, תשמ"ח — ניו יארק, סעפטעמבער, 1987 ■ 66־טער יאָרגאַנג

דער היסטאָרישער פראיעקט אין תל־השומר שפיטאל

THE HISTORIC PROJECT AT TEL-HASHOMER HOSPITAL

A significant group of guests from Israel and some of our own group from New York, in front of our newly dedicated wing at Tel-Hashomer Hospital.

א טייל פון אונזער דעלעגאציע, צוזאמען מיט א גרופע חשוב'ע געסט פון ישראל, אין פראנט פון דער נייער אפטיילונג אין תל־השומר שפיטאל, וואס די ביאליסטאקער און גרודנער האבן אויפגעבויט.

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

דער מאָנומענטאַלער
ביאַליסטאָקער יזכור־בוך
צו באַקומען פאַר אַ רעדוצירטן פרייז

ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פון דער אומגעגענט קענען איצט באַקומען דעם נייעם גרויסן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך פאַר אַ רעדוצירטן פרייז. די אויסגאַבע, וואָס איז אַרויסגעגעבן געוואָרן פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק, האָט אַרויסגערופן אַ גרויסן אָפּקלאַנג אומעטום.

דער מאָנומענטאַלער ביאַליסטאָקער יזכור־בוך וואָס איז רעדאַגירט געוואָרן פון דעם באַקאַנטן שרייבער י. שמולעוויטש, אַנטהאַלט העכער 700 זייטן גרויסן פאָרמאַט, אין אידיש און ענגליש. דער ספר נעמט אַריין פיל צענדליקער אַרטיקלען, באַשרייבונגען, לידער און אַנדערעס, וועגן הונדערטער יאָרן פון אידישן לעבן אין ביאַליסטאָק און אומגעגענט. אַ גרויסער טייל פון דעם בוך איז געווידמעט די ליידן. אומקום און חורבן פון די אידן ביי היטלערן. דער בוך איז אויך באַגלייט מיט פיל בילדער.

כדי צו דערמעגלעכן, אַז דער גרויסער יזכור־בוך זאָל דערגיין צו אַלע לאַנדסלייט, האָט דער ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק באַשלאָסן צו פאַרקויפן די קליינע צאָל נאָך פאַרבליבענע עקזעמפלאַרן פאַר אַ רעדוצירטן פרייז.

איר קענט איצט באַקומען דעם
מאָנומענטאַלן **ביאַליסטאָקער יזכור־בוך**
פאַר בלויז **25 דאָלאַר,**
מיט איבערשיקן דאָס צו אייך אַהיים.

צו באַקומען דעם ביאַליסטאָקער יזכור־בוך פאַר דעם רעדוצירטן פרייז פון בלויז 25 דאָלאַר (מיט איבערשיקן) דאַרף מען אַריינשיקן אַ טשעק אָדער מאָני אָרדער אויפן אַדרעס:

BIALYSTOKER CENTER Book-Committee
228 East Broadway, New York, N.Y. 10002

זייט אַזוי גוט און שיקט מיר דעם ביאַליסטאָקער יזכור־בוך. בייגעלייגט איז מיין טשעק אויף.....דאָלאַר.

Name.....

Address.....

City.....State.....

אינהאַלט

דער פראָיעקט פאַר קראַנקע קינדער אין תל־השומר
שפיטאָל אין ישראל..... איסאַק ריבאַלאָווסקי 1
ירושלימער נאַציאָנאַלע ביבליאָטעק באַערט
דר. יוסף חאַזאַנאָוויטש ע"ה..... אריה שמיר 7
90־יאָריקער יובילי פון "פאָרווערטס"..... 8
פערזענלעכע איינדרוקן וועגן
"פאָרווערטס"..... איסאַק ריבאַלאָווסקי 9
דער אידישער ביישטייער צו דער
אייראָפישער קולטור..... סאַמועל פיסאַר 10
אַ באַזוך אין "קרית ביאַליסטאָק"... שלמה זאַבוסקי 13
הענרי סאַרנא האַלט רעדע אין קענט־
סטעיט־אוניווערזיטעט..... 14
פוילן: די גייסטער פון איר אידישער
פאַרגאַנגענהייט..... סטענלי מעיסלער 15
דער "איטאַליענער" און זיין סוד..... סאָל קרים 19
אונזער שמחה אין תל־השומר..... מיישל קרעמער 20
חיים שיבא מעדיקאל
סענטער..... פראָפ. בערנאַרד א. קאָהען 21
פאַריז באַערט דעם קינסטלער בען..... 22
חנוכת הבית אין תל־השומר..... יצחק דרעזניק 23
אַ באַגעגעניש פון צוויי "מיידלעך". יוסף דאָברימאַן 24
אַמעריקאַנער לערער האָבן סעמינאַר
אין ישראל..... הירש אַלטוסקי 26
כאַקאָבאָ זאַבלודאָווסקי..... וועליע זאַבלודאָווסקי 28
אָנדענק פון ליזאַ
ריבאַלאָווסקי־באַבקעס..... דאָבקע ליפשיץ 29
דאָס חיי־אדם געסל..... זרח שווערץ 30
אינטערוויו מיט איסאַק ריבאַלאָווסקי..... י. דבש 31
44־טע הזכרה פון די קדושים
פון ביאַליסטאָק אין גראָדנע..... 33
גבורה (ליד)..... מרים יהב 34
הזכרה פון ביאַליסטאָקער
קדושים (ליד)..... חנה שטיינמאַן 34
אונזער אינסטיטוציע..... 35
ביי לאַנדסלייט אין אַרגענטינע..... בנציון ברוקער 36
אין מיין דמיון..... דאָבקע נאָטאָוויטש־אָפּעלאָוויטש 37
ביי די לאַנדסלייט אין אויסטראַליע.. שמואל בענעט 38
דער ביאַליסטאָקער צענטער.. לעאָן מענדעלעוויטש 39
אונזערע פאַרלוסטן..... 40־42

אַרויסגעגעבן פון ביאַליסטאָקער צענטער
228 איסט בראָדווייַ, ניו יאָרק
דוד סאָהן ע"ה, גרינדער
רעדאַקציע־קאָלעגיום — איסאַק ריבאַלאָווסקי, רעדאַקטאָר

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

ביאַליסטאָקער שטימע

אפיציעלער אָרגאַן פון דער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַנשאַפט אין אַמעריקע

נומער 341 ▪ ערב ראש השנה, תשמ״ח — ניו יארק, סעפטעמבער 1987 ▪ 66־טער יאָרגאַנג

דער פּראָיעקט פאַר קראַנקע קינדער אין תל־השומר שפּיטאָל אין ישראל

• פון איסאק ריבאלאווסקי
עקז.־דירעקטאָר פון ביאליסטאקער צענטער
היים פאר עלטערע מענטשן און שפיטאל

דָ עם פארגאנגענעם פרילינג האבן מיר — דער ביאליסטאקער צענטער צוזאמען מיט די „גראדנער פרייַנט״ — פארווירקלעכט א זייער וויכטיקן פראיעקט אין ישראל, וועלכן מיר האבן נאך אונטערגענומען מיט צווייַ יאר פריער. דאס איז א קינדער־אינסטיטוציע פאר אפגעשטאנענע קינדער אין דעם תל־השומר שפיטאל.

מיר, די דעלעגאציע וועלכער איז ספעציעל געפאָרן קיין ישראל צו ווידמען דעם וויכטיקן פראיעקט, איז געווען זייער שטאלץ מיט אונדזער אויפטו, וועלכער וועט העלפן די קראנקע קינדער אין דער אידישער מדינה. ספעציעל זענען מיר געווען שטאלץ הערנדיק די לויב־ווערטער פון ד״ר משה מודאי, דער אַנפירער פון דעם פראיעקט אין תל־השומר שפיטאל, מיט וועלכן איך בין געווען אין שטענדיקער פאַרבינדונג פאר מער ווי א יאר צייט.

די דעלעגאציע, וועלכע איז אַרויסגעפאָרן פון ניו־יארק, איז באשטאנען פון: אייוא און הערי קאסטרע, דיינא מעדוועדעוו, ליסא און הערי זאלוצקי, מאלי און איסאק ריבאלאווסקי, סילוויע און דזשאו דינעס, סעם טשודנין, חנה און מאיק קרעמער, סעלמא און נאַרמאן ראבינס, רעגינא און סידני סיסון, טשארלי און ראיע פייגענבלאט.

א קינדער־אָפּטיילונג פאר פיזישער טעראפיע

אין פארבינדונג מיט דעם דאזיקן פראיעקט זיינען אין הארבסט 1985 א גרופע טויער פון אונדזער צענטער געפארן קיין מדינת ישראל, כדי צו לייגן דעם גרונטשטיין פאר דער דערמאָנטער וויכטיקער קינדער־אינסטיטוציע. פאר אונדז אלעמען, די באטייליקטע אין דעם טור, איז געווען א גרויסע איבערלעבעניש צו זיין אַנוועזנד ביים אנהויבן בויען דאס קינדער־הויז וואס וועט ברענגן אסך הילף פאר די קראנקע אפגעשטאנענע קינדער. סאי די פירער פון תל־השומר סאי אויך אַנדערע פערזענלעכקייטן אין ישראל, האבן זייער גלויביג דעם ביאליסטאקער צענטער פאר אונטערנעמען בויען אזא פראיעקט וואו דאס פארווירקלעכן אויך דעם בעסטן אופן.

דאס אויפבויען א קינדער־אָפּטיילונג פאר פיזישער טעראפיע איז פון דער העכסטער וויכטיקייט פארן שפיטאל. זי וועט זיין א טייל פון דעם „ווייבערג קינדער־אַנד־ויקלונג צענטער״. אן אזא אפטיילונג איז זייער שווער צוצושטעלן די פאסיקע באהאנדלונג פאר קינדער מיט פיזישע און ניימטיקע מניעות, און אַנדערע פראבלעמען. די דאזיקע קינדער האבן ביז איצט געמוזט פארן צום האספיטאל׳ס „ניוראלאגישן רעהאביליטאציע צענטער״, וואו זיי האבן באקומען די נויטיקע טעראפיע, וועלכע שפילט אזא גרויסע ראלע אין זייער רעהאביליטאציע. איצט, א דאנק דער וויזיע און איבערגעגעבנקייט פון די ביאליסטאקער און „גראדנער פרייַנט״, איז די פיזישע טעראפיע געווארן אַ טייל פון דער נייַער אפטיילונג וועלן ניט נאר אינטעגראלער טייל פון דער היילונג אין דער קינדער־אפטיילונג.

איצט וועט דער שנעלער סטימולירונג־פראגראם פאר קינדער מיט אַנטוויקלונג־פראבלעמען — וואס איז נאך גע־וואָרן פלאָנירט מיט יארן צוריק — פאר דיאגנאזן און היילונג, געווארן א ראאליטעט. „אקופעישאנאל״ און „פיזיאטעראפיסטס״ איז דער נייער אפטיילונג וועלן ניט נאר ארבעטן מיט די קינדער, נאר אויך זייערע עלטערן, אז זיי זאלן קענען פארזיכן די היילונג אין זייערע היימען. דער „קינדער רעהאביליטאציע־צענטער״ איז אפן פאר קינדער וועלכע וועלן איבערגעשיקט ווערן פון אַנדערע שפיטאלן, ווי אויך פאר פארוואנדעטע אין וועג־אומגליקן און אַנדערע עקסידענטן.

א טייל פון דער ניו־יארקער דעלעגאציע מיט געסט פון ישראל בייַם באזוך אין תל־השומר שפיטאל.

די פייערלעכע דערעפענונג פון פראיעקט

די דערעפענונג פון דער נייַער געבויידע פאר דער קינדער־אפטיילונג איז באשטימט געווען אויף פרייטיק, דעם 10טן מאי, 1987. דער גרויסער פראיעקט, וואס דער ביאליס־טאקער צענטער און „גראדנער פרייַנט״ האבן אויפגעבויט, איז אויף די נעמען פון חנה און מאיק קרעמער און סילוויע

און יוסף דינעס, פאַר זייער איבערגעגעבענער אַרבעט פאַר דער אינסטיטוציע. אַגב זענען ביידע ווייס־פּרעזידענטן פון ביאַליסטאָקער צענטער.

אין דער פייערלעכער דערעפענונג פון פּראָיעקט האָבן זיך באַטייליקט אַרום 50 איינגעלאַדענע געסט. צווישן זיי זענען איינגעלאַדן געווארן פון ישראל די ביאַליסטאָקער פריינט זלמן ירושלמי, משה עינת מיט זיין פרוי, שאַשׁ שאַכאַם, אברהם ליס, י. מינק, ד״ר טוביה ציטראָן און פרוי, און מרים שמולעוויטש (אלמנה פונעם געוועזענעם מיט־ארבעטער פון „ביאַליסטאָקער שטימע״ יצחק שמולעוויטש ע״ה). חנה און מאיק קרעמער האָבן אויך איינגעלאַדן אַ גרופּע פון 20 גראָדנער לאַנדסלייט און ס׳איז געקומען דער רעדאַקטאָר פון די „לעצטע נייעס״ אין תּל־אביב.

די דערעפענונג פון אונדזער פּראָיעקט איז באַשטימט געווארן אויף 1 נאָכמיטאָג, אָבער די ניו־יאָרקער דעלעגאַציע איז געקומען 11 פּרי צום באַקוקן פּריערדיקע פּראָיעקטן אין תּל־השומר. וועג מיר זענען אַנגעקומען אויפן פלאַץ, האָבן שוין אויף אונדז געווארט אַ טייל פון די איינגעלאַדענע געסט. מיר האָבן צוזאַמען באַזוכט די נייַע אייניריכטונגען פון די צימערן פאַר די קראַנקע קינדער.

ד״ר מודאי פירט אַן מיט צוויי צערעמאָניעס

ד״ר משה מודאי, וועלכער איז געווען דער פאַקטישער אַנפירער פון דעם גאַנצן פּראָיעקט, האָט אויך אַנגעפירט מיט די דערעפענונגס־צערעמאָניעס. די ערשטע איז געווען דאָס אָפּדעקן אַ „פלאַק״, וועלכער איז געווען איינגעמויערט ביים אַריינגאַנג צו דער קינדער־אָפּטיילונג. מר מודאי האָט איינגעלאַדן מאיק קרעמער און פרוי, און יוסף דינעס און פרוי, זיי זאָלן אויפרוקן דעם פאַרהאַנג פון „פלאַק״, אויף וועלכן עס זענען געווען אויסגעקריצט זייערע נעמען. דערביי האָט ער וואָרעם באַגריסט די קרעמערס און די דינעסעס און דער גאַנצער עולם האָט זיי געגעבן אַ גרויסע אַוואַציע.

דער צווייטער טייל פון דער צערעמאָניע איז באַשטאַנען אין איבערשניידן די לענטע צום אַריינגאַנג אין בילדינג. דעם דאָזיקן כבוד האָט ד״ר מודאי געגעבן צו מאַלי און איסאַק ריבאַלאָווסקי. נאָכן איבערשניידן די לענטע זענען די געסט איינגעלאַדן געווארן אין דעם עס־זאָל, וואו עס איז געווען צוגעגרייט זייער אַ שיינער לאָנטש און אַ באַר מיט פאַרשיידענע געטראַנקען. די שטימונג איז געווען אַ יום־טובדיקע, דאָס עסן איז געווען זייער גוט און דער גאַנצער עולם האָט זיך געפילט ווי אויף אַ היימישער שמחה.

אינטערעסאַנטע רעדעס און באַגריסונגען

נאָכן לאָנטש איז פאַרגעקומען די אָפּיציעלע טייל פון פּראָגראַם, אונטערן פאָרזיץ פון ד״ר משה מודאי. נאָכן באַגריסן די געסט פון אַמעריקע און ישראל האָט דער פאָרזיצער פאַרגעשטעלט פּראָפ׳ ב. י. קאַהן, וועלכער האָט אין וואַרעמע ווערטער געשילדערט דעם גרויסן אויפטו פון די ביאַליסטאָקער און גראָדנער פאָרן תּל־השומר שפּיטאָל. ער האָט ספּעציעל אונטערגעשטראָכן דעם פאַקט, וואָס איצט וועלן די קינדער קענען קריגן אויפן אָרט די געהעריקע הילף און ניט דאַרפן פאָרן יעדן טאָג אין אַנדערע פלעצער, ווי דאָס איז געווען ביז איצט.

דער פאָרשטייער פון די גראָדנער אין ישראל, ז. נאור, האָט באַגריסט דעם ביאַליסטאָקער צענטער און די „גראָדנער פריינד״ פון ניו־יאָרק פאַר דעם גרויסן אויפטו לטובת די קינדער אין ישראל. ביי דער געלעגנהייט האָט ער אויך באַגריסט חנה און מאיק קרעמער, וועלכע זענען גראָדנער און געלויבט זייער איבערגעגעבענע אַרבעט פאַרן ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו־יאָרק.

ד״ר ש. ציטראָן האָט דאָן באַגריסט אין נאָמען פון די ביאַליסטאָקער אין ישׂראל און דערביי געבראַכט אַביסל זכרונות פון אונזער היימשטאָט ביאַליסטאָק. ער האָט אויך געלויבט דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו־יאָרק, וועלכער האָט זיך אַ דאַנק זיין טעטיקייט דערוואַרבן אַ גוטן נאָמען אין דער גאַנצער וועלט. דער נייער פּראָיעקט פאַר די קראַנקע קינדער, האָט ד״ר ציטראָן אונטערגעשטראָכן, וועט ברענגען נאָך מער כבוד די ביאַליסטאָקער און גראָדנער לאַנדסלייט אויף דער גאַנצער וועלט, אָבער ספּעציעל פאַר די וועלכע לעבן אין ישראל.

ד״ר מודאי האָט דאָן פאַרגעשטעלט ד״ר ז. דרעזניק, וועלכער איז שוין 17 יאָר אַ דאָקטאָר אין תּל־השומר שפּיטאָל. אין זיין רעדע, וועלכע ד״ר דרעזניק האָט געהאַלטן

ביים אָפּדעקן דעם „פלאַק״ פון נייעם פּראָיעקט, אויפן נאָמען פון דזשאָו און סילוויע דינעס, און חנה און מיישעל קרעמער (רעכטס). מיט זיי זיינען מאַלי און איסאַק ריבאַלאָווסקי און דר. משה מודאי.

אין העברעאיש, האָט ער אַרויסגעבראַכט די גרויסע הילף וואָס די אַמעריקאַנער פאַרשטייער האָבן בייגעשטייערט צום שפּיטאָל. דאָס איז אַ הילף וואָס די אָפּגעשטאָנענע קינדער און זייערע עלטערן וועלן קיינמאָל ניט פאַרגעסן. צום סוף האָט ד״ר דרעזניק, וועמענס פאָטער און ער אַליין זענען גראָדנער, ספּעציעל געדאַנקט חנה און מאיק קרעמער פאַר זייער וויכטיקן אויפטו.

אַ וואַרעמע באַגריסונג האָט געהאַלטן שאַשׁ שאַכאַם. זי איז אַ געבוירענע פון „קרית ביאַליסטאָק״, אַ לאַיער און די ישראל׳דיקע פאַרשטייערין פון ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו־יאָרק. זי האָט באַגריסט אין נאָמען פון די קינדער וועלכע זענען געבוירן געווארן אין ישראל און אין נאָמען פון די ביאַליסטאָקער אָרגאַניזאַציעס אין ישראל, וועמען זי האָט דעם כבוד צו פאַרטרעטן. צווישן אַנדערן האָט זי געזאָגט: „חשובע געסט, פריינט און ביאַליסטאָקער און גראָדנער לאַנדסלייט. עס איז פאַר מיר אַ גרויסער כבוד אייך אַלעמען צו באַגריסן און באַדאַנקען וואָס איר זענט געקומען צו דעם גרויסן יום־טוב וואָס מיר האָבן היינט דורכגעפירט. מיט אויפבויען דעם פּראָיעקט לטובת די קראַנקע קינדער האָט איר אויך אונז פאַרשאַפט כבוד און מיר זענען אייך דערפאַר דאַנקבאַר״.

די רעדע פון איסאַק ריבאַלאָווסקי

חשובער ד״ר מודאי, איך רעד אין נאָמען פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן אין

ניו־יאָרק. די היינטיקע אונטערנעמונג איז די וויכטיקסטע וואָס מיר האָבן אויפגעבויט אין תּל־השומר שפּיטאָל. די ביאַליסטאָקער און גראָדנער לאַנדסלייט דאָנקען אייך האַרציק פאַר דער גרויסער הילף און איבערגעגעבנקייט וואָס איר האָט אַרויסגעוויזן ביים אויפבויען אָזא שיינעם בילדינג פאַר די קראַנקע קינדער. איך וויל אייך אויך אויס־דריקן אַ פערזענלעכן דאַנק פאַר מיטאַרבעטן מיט מיר אין פאַרלויף פון לעצטן יאָר און אָפגעבן אַזוי פיל צייט און ענערגיע דאָס אַלץ צו דערגרייכן.

איסאַק ריבאַלאָווסקי בייַ דער געלעגנהייט איבער־געגעבן וועגן דער טעטיקייט פון דער ביאַליסטאָקער און צענטער. דאָס איז אַ שיינע און כשר'ע היים פאַר 95 עלטערע אידישע מענטשן. די ביאַליסטאָקער און גראָדנער באַגונגענען זיך אָבער ניט מיט בלויז אויסהאַלטן דעם צענ־טער און היים אין ניו־יאָרק, נאָר בויען אויך פּראַיעקטן אין ישראל. דער צענטער וואָס מיר האָבן איצט געווידמעט פאַר קראַנקע קינדער אין תּל־השומר שפּיטאַל איז טאַקע צושטאַנדגעקומען אַ דאַנק דער פינאַנציעלער הילף פון די לאַנדסלייט אין ניו־יאָרק און איבער דער וועלט און זיי אַלע־מען קומט אַ דאַנק פאַרן גרויסן ביישטייער.

צום סוף האָט איסאַק ריבאַלאָווסקי געבראַכט דעם גרוס פון פרעזידענט פון ביאַליסטאָקער צענטער און היים, סעם סאַלאַזש און זיין פרוי ראָזי. זיי האָבן זיך אַנטשולדיקט וואָס זיי האָבן דעם מאַל ניט געקענט בייזיין ביים וויידמענען דעם צענטער פאַר קראַנקע קינדער אין ישראל. אָבער טראָץ דעם וואָס זיי קענען זיך ניט באַטייליקן פערזענלעך, זענען זיי אָבער אין גייסט ביי דעם גרויסן יום־טוב און פרייען זיך צוזאַמען מיט די אַנוועזנדיקע מיטן גרויסן פּראַיעקט אין ישראל.

דאַנק־ווערטער און אַ פּרעזענטירונג

מאיק קרעמער האָט באַדאַנקט דעם ביאַליסטאָקער צענטער און די „גראָדנער פריינט" פאַר דעם כבוד וואָס ער און זיין פרוי חנה האָבן געקראָגן, דורך אויסקריצן זייערע נעמען אויפן „פלאַק". ער האָט אויך באַדאַנקט אַלע וואָס זענען געקומען פערזענלעך זיך צו באַטייליקן אין דער שמחה און ספּעציעל ד"ר משה מודאַי'ן פאַר זיין הילף און די וואַרימע ווערטער אין זיין באַגריסונג. מאיק קרעמער האָט אויך באַדאַנקט איסאַק און מאַלי ריבאַלאָווסקי פאַר זייער איבערגעגעבנקייט צו דעם גרויסן פּראַיעקט פאַר די קראַנקע קינדער מיט אַזא גרויסן דערפאָלג.

יוסף דינעס האָט אויך האַרציק באַדאַנקט דעם ביאַליס־טאַקער צענטער און די „גראָדנער פריינט" פאַרן גרויסן כבוד וואָס זיי האָבן אויסגעקליבן זיין פרוי סילוויע און אים צו באַערן מיטן „פלאַק". ער האָט פאַרזיכערט, אַז דעם דאָזיקן פּרעכטיקן יום־טוב וועלן זיי קיינמאָל ניט פאַרגעסן און געדאַנקט ד"ר מודאַי פאַר צוגרייטן די שיינע שמחה.

מאַלי ריבאַלאָווסקי האָט אין איר ווערט באַגריסט אַלע געסט און געזאָגט אַז זי האָט דאָ אויסצופירן אַ ספּעציעלע אויפגאַבע. זי האָט צוגערופן ד"ר משה מודאַי און אים איבערגעגעבן אַ מתנה — אַ טעלעפאָן אַן דראָטן — אין נאָמען פון ביאַליסטאָקער צענטער און די „גראָדנער פריינט", אַלס אַנערקענונג פאַר זיין אומדערמידלעכער איבערגעגעבנקייט פאַרן פּראַיעקט. (די רעדע פון מאַלי ריבאַל און ד"ר מודאַי'ס ענטפער, ברענגען מיר אויף אַן אַנדער אָרט אין היינטיקן נומער).

די איינדרוקספולע צערעמאָניע האָט פאַרענדיקט ד"ר מודאַי מיט איבערגעבן אַ ספּעציעל בילד פון דעם פּראָנט פון בילדינג וואו עס געפֿינען זיך די נעמען פון די קרעמערס און די דינעסעס, צום אויפהענגען אין גרויסן אוידיטאָריום פון ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו־יאָרק.

ס'זענען, פאַרשטייט זיך, געווען נומען גערופן אַ סך בילדער, וועלכע מיר ברענגען אין היינטיקן נומער, און דער עולם איז זיך פונאַנדערגעגאַנגען צופרידן פון האָבן אַנטייל־גענומען אין אַ היסטאָרישער צערעמאָניע.

אונדזער באַזוך אין כפר־תבור

אין די צען טעג וואָס מיר זענען געווען אין ישראל, האָבן מיר באַזוכט אַ סך אינסטיטוציעס און אָרומגעפאָרן איבערן לאַנד. מיר זענען שוין אַ סך מאָל געווען אין מדינת ישראל און יעדעס מאָל האָבן מיר געזען נייע און אינטערע־סאַנטע זאַכן. אין דעם איצטיקן באַריכט וועלן מיר זיך אָבער אָפּשטעלן אויף באַזוכן אין אינסטיטוציעס וואָס דער ביאַליסטאָקער צענטער האָט אויפגעבויט.

מיטוואָך, דעם 29טן אַפּריל, זענען מיר געפֿאָרן אין כפר־תבור, צו זען די צוויי פּראַיעקטן וואָס מיר האָבן דאָרט אויפגעבויט. דאָס זענען דער מעדיצינישער צענטער אויפן נאָמען פון ראָזי און סעם סאַלאַזש און די קינדער־היים אויפן נאָמען פון מאַלי און איסאַק ריבאַלאָווסקי. אין מעדיקל־צענטער האָט מען איינגעשטעלט עיר־קאָנדישאַן און צו דער קינדער־היים האָט מען איצט צוגעבויט נאָך אַ צימער פאַר

אַ טייל פון דער דעלעגאַציע באַזוכן די פּראַיעקטן אין כפר תבור.

25 קינדער. מיר האָבן שטאַרק הנאה געהאַט פון די צוויי פּראַיעקטן וואָס דער ביאַליסטאָקער צענטער האָט אויפ־געבויט אין כפר־תבור. מיר זענען אויך געווען שטאָלץ פון דער קינדער־היים, וואו עלטערן לאָזן איבער זייערע קינדער ווען זיי גייען אַרבעטן. די קינדער זענען געווען שיין און ריין אָנגעטאָן, זיי האָבן געהאַט אַ סך אָרט פאַר אַלערליי שפּילערייען.

נאָך דעם זענען מיר אויפגענומען געוואָרן דורכן מעיאַר פון כפר־תבור, מיכא גאָלדמאַן, וועלכער האָט איינגעאַרדנט פאַר אונדזער דעלעגאַציע אַ שיינע אויפ־נאַמע. דער מעיאַר האָט אונדז שפּעטער געזאָגט אויך אַ טור איבער די קיבוצים און מיט שטאָלץ אָנגעוויזן אויף די נייע איינריכטונגען וואָס זענען דאָרט אויפגעבויט געוואָרן. מיר האָבן אים האַרציק באַדאַנקט פאַר דער אויפנאַמע און

אים איבערגעגעבן אַ מתנה אין נאָמען פון ביאַליסטאָקער צענטער און „גראָדנער פריינט".

באַזוך אויפן הר־הגילה

דאָנערשטיק, דעם 30טן אַפּריל, זענען מיר געפֿאָרן קיין ירושלים און באַזוכט דעם פֿראַיעקט אויפן הר־הגילה, וועלכן מיר האָבן אויפגעבויט אין 1985. דאָס איז אַ גרויסער און פֿרעכטיקער עס־זאַל פֿאַר 250 זעלנער, וואָס איז געבויט געוואָרן דורכן ביאַליסטאָקער צענטער און די „גראָדנער פריינט".

וועג מיר זענען אַנגעקומען אויפן פּלאַץ, האָבן מיר באַגעגנט אָרום 200 זעלנער און זעלנערינס פון ישראל'ס לופט־פּלאָט, וועלכע האָבן געמאַכט צוגרייטונגען פֿאַרן יום־העצמאות. נאָך דעם ווי זיי האָבן געענדיקט די איבונגען, זענען זיי צוגעקומען צו אונז. מיר האָבן זיי אויפגעקלערט דעם צוועק פון אונדזער באַזוך, און זיי האָבן אונדז אָרטציק באַגריסט און אַפּלאָדירט.

דער אַנפירער פון הר־גילה האָט אונדז דאָן אָרומגעפירט איבער דער באַזע, געוויזן די איינריכטונגען, די צימערן וואו די זעלנער האָבן שטודירט און זייערע שלאָפֿצימערן. זיי האָבן געמאַכט אויף אונדז אַ זייער שטאַרקן איינדרוק. נאָך דעם האָט ער אונדז אָרײַנגעפֿירט אין דער שול צום דאָוונען, אויפן נאָמען פון קלוב פון ביאַליסטאָקער און אומגעגנט אין מיאַמי.

אונדזער גרופּע איז נאָך דעם איינגעלאָדן געוואָרן אויף לאָנטש אין דעם גרויסן דיינינג־רום, וואו ס'איז געהאָנגען אַ

אַ טייל פון דער דעלעגאַציע מיט זעלנער פון דער ישראל־אַרמיי אין הר־הגילה.

גרויסער „פלאָק" מיטן אויפשריפט, אַז ער איז געגעבן געוואָרן דורך דעם ביאַליסטאָקער צענטער און דעם „קלוב פון גראָדנער פריינט". אין דער צייט וועג מיר האָבן דאָרט געזען אַ זייער געשמאַקן לאָנטש, זענען אָרײַנגעקומען גרופּעס זעלנער און זעלנערינס. זיי זענען צוגעקומען צו אונדז און אונדז וואָרעם באַגריסט. דאָס איז געווען אַ זייער אָנגענעמער באַזוך און מיר זענען געווען שטאָלץ פון דעם וואָס מיר האָבן זיי געגעבן אַזאַ שיינעם עס־זאַל.

אויפן וועג צוריק פון הר־גילה זענען מיר צוגעפֿאָרן צום כותל־מערבי און דאָרט געבעטן פֿאַר שלום אין ישראל. פון דאָרט זענען מיר צוגעפֿאָרן אין קרית־ביאַליסטאָק. מיר האָבן דאָרט געזען די נייע הייזער, וועלכע זענען אויפגעבויט אין דער קינדער־היים אויפן נאָמען פון מאַלי און איסאַק ריבאַלאָווסקי.

בויט געוואָרן אין קרית־ביאַליסטאָק, אָבער מיר האָבן דאָרט קיינעם ניט געטראָפֿן. ס'זעט אויס, אַז אַלע זענען דאָן געוען ביי דער אָרבעט. אויסגעשעפּטע פון אַ שווערן טאָג באַזוכן, אָבער אין דער זעלבער צייט זייער צופֿרידענע פון וואָס מיר האָבן געזען, זענען מיר צוריקגעפֿאָרן אין דעם „פֿלאָזאַ־האָטעל", אין תל־אביב, וואו מיר זענען איינגעשטאָנען.

פֿאַראייניקונג פון צוויי ביאַליסטאָקער אָרגאַניזאַציעס אין ישראל

אין דער צייט פון אונזער באַזוך אין ישראל האָבן מיר אויך געהאַט צווי צוזאַמענטרעפן מיט פֿאַרשטייער פון „אירגון יוצאי ביאַליסטאָק" און „קרית ביאַליסטאָק", וועגן פֿאַראייניקן ביידע קערפּערשאַפטן. דער רעזולטאַט פון די אונטערהאַנדלונגען איז געווען, אַז ס'איז געשאַפֿן געוואָרן איין קאָמיטעט, אין וועלכן עס זענען אַריין פּינף פֿאַרשטייער פון ישראל און פּינף פון ניו־יאָרק.

ס'איז אויך באַשלאָסן געוואָרן, אַז די פונדאַציע פון ניו־יאָרק און ישראל זאָל זיך געפינען אין „בנק לאומי" אין ישראל. געלט פֿאַר געוויסע צוועקן וועט פון דאָרט קענען אַרויסגענומען ווערן מיט צווי אונטערשריפטן — איינער פון ניו־יאָרק און איינער פון ישראל. די פֿאַרשטייערין פון ניו־יאָרק וועט זיין די לאָיער שאָש שאַכאַם, וועלכע איז געבורן געוואָרן אין קרית־ביאַליסטאָק. זי וועט אויך זיין אין שטענדיקער פֿאַרבינדונג מיטן ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו־יאָרק.

מאַלי ריבאַל פֿרעזענטירט אַ מתנה צו דר. משה מודאַי

איך בין אויפגערופן געוואָרן דורך מיין מאַן צו פֿרעזענטירן דר. מודאי אַ מתנה. דאָס איז ניט געווען אַ שווערע אויפגאַבע, ווייל דר. מודאי איז אַן אויסערגעווויינלעכע פּערזענלעכקייט און ס'איז ניט שווער אים צו געבן קאָמפּלימענטן. אין מיין קורצער רעדע האָב איך איינגעשלאָסן אַ וויציקע באַמערקונג, אַז דער תל־השומר דאַרף

אין דער קינדער־היים אויפן נאָמען פון מאַלי און איסאַק ריבאַלאָווסקי.

אויך אויסלערנען זיינע פאַרשטייער ווי אַזוי צו פאַנגען די הערצער פון דעם פובליקום.

דר. מודאי האָט טאָקע דעם חן צו געווינען די הערצער פון אונז אַלע, די ביאַליסטאָקער און די גראָדנער. און אין אַ גרויסער מאָס טאָקע אַ דאַנק זיין פערזענלעכקייט און זיין שאַרם איז תל־השומר דער גרעסטער געניסער פון אונזער הילף פון אַלע ישראל־אינסטיטוציעס.

ביים איבערגעבן צו דר. מודאי אונזער מתנה — אַ טעלעפאָן אַן דראָטן — האָב איך אים געזאָגט, אַז פון איצט אַן וועט ער דאַרפן שטיין מיט אונז אין שטענדיקן קאָנטאַקט. דר. מודאי האָט אויף מיינע ווערטער געענטפערט מיט אַ קוש און צוגעגעבן: „אַ גרויסן דאַנק פאַר דער מתנה און איר קענט דערוואַרטן צו הערן פון מיר בייטאָג און בייַנאכט".

די פאַרזאַמלטע געסט האָבן אונז ביידע באַשאַנקען מיט רוישנדיקע אַפלאָדיסמענטן.

אונזער באַזוך אין פאַריז

אַך פאַרבערגען אין ישראל צען טעג און נאָך דער־פילן דערפאַלגרייך אונזער מיסיע, זענען מיר אָפּגע־פלויגן קיין פאַריז. לויט די פאַראויס־צוגעגרייטע אַראַנזשירונגען זענען מיר אָפּגעווואָרט געוואָרן אויפן לופט־פעלד און אָפּגעפירט געוואָרן אין דעם „קאַסטיל"־האָטעל, וואו מיר האָבן זיך ווידער געדאַרפט אויספאָקן.

צומאָרגנס, דעם 7טן מאַי, האָבן מיר געדונגען אַ קליינעם אויטאָבוס און ניין פון אונזער גרופּע האָבן זיך אַרויסגעלאָזן אויף אַ טור איבער דער שטאָט פאַריז. מיר האָבן פאַרבראַכט אַ פרעכטיקן טאָג, זיך אָפּגעשטעלט אין פאַרשיידענע אינטערעסאַנטע פלעצער, און צוריק אין האָטעל אַריין, מידע אָבער אויך שטאַרק צופרידענע.

דעם אָנדערן טאָג האָבן מיר באַזוכט ווערסאַל, דעם אייפל־טורעם און דאָרט, אויבן, געגעסן אַ געשמאַקן לאָנטש. דערביי האָבן מיר אויך הנאה־געהאַט פון דער פרעכטיקער פאַנאָראַמע וואָס האָט זיך אויסגעשפרייט פאַר אונזערע אויגן. דאָרט האָט אונז פאַראינטריגירט נאָך אַ זאַך — דער עלעווייטאָר. פאַרנדיק אין אים האָט זיך געדוכט אַז ער פאַרט שיף, אָבער מיר זענען דאָך אַרויפגעקומען אויבן און צוריק אַראָפּ, מיט אַ באמת אָנגענעמען געפיל.

אַ גרופּע דעלעגאַטן אויף אַ שיף־טור אין פאַריז.

ביים אייפל־טורעם אין פאַריז.

מיר האָבן אויך באַזוכט די אידישע געגנט אין פאַריז, דאָס „פלעצל". אַרומגייענדיק צופוס אין יענער געגנט האָבן מיר באַמערקט, אַז זי איז שוין כמעט ניט קיין אידישע. דאָרט געפינען זיך עטלעכע גאָסן מיט הורט־געשעפטן פון לעדער־פראָדוקטן, אָבער זייערע אייגנטימער זענען אַריענטאַלישע, ניט אידישע. מיר האָבן דאָרט אָבער אויך באַזוכט אַ שיינעם אידישן כשר'ן רעסטאָראַן — „גאָלד־בערגס". דאָס איז דער זעלבער רעסטאָראַן, וועלכער איז מיט עטלעכע יאָר צוריק באַמבאַרדירט געוואָרן דורך טעראָריסטן. דער רעסטאָראַן און די אַרומיקע געגנט זענען איבערגעבויט געוואָרן און מיר האָבן דאָרט געגעסן אַ גע־שמאַקן מאָלצייט. פון דאָרט זענען מיר צוגעפאָרן צום סעין־טייך, געמומען אַ שיף און אין פאַרלויף פון דריי שעה צייט אָבסערווירט די שטאָט פון דעם טייך. דאָס איז געווען אַ זעלטענע איבערלעבונג.

אַ צווייטן טאָג זענען מיר אויפגענומען געוואָרן דורך אונזער באַרימטן ביאַליסטאָקער מאָלער בען. (אויף אַ צווייטן פלאַץ ברענגען מיר אַ באַשרייבונג פון בענ'ס אַן אויסשטעלונג אין פאַריז און די באַגייסטערטע אָפרופן אין דער פראַנצויזישער פרעסע וועגן דער אויסשטעלונג). דער באַזוך איז געווען אַן אומפאַרגעסלעכע איבערלעבונג. די בענס האָבן אונז אויפגענומען כיד־המלך און מיט גרויס פריינטלעכקייט. מיר האָבן דאָרט געטרונקען שאַמפּיין, צו־געגעסן געשמאַקע קיכלעך און שאָקאָלאַדן, און צום סוף האָבן זיי יעדן פון אונז געגעבן אַ מתנה: אַן אַלבום מיט בענ'ס בילדער. בען און געראַ האָבן געוואָלט מיר זאָלן נאָך לענגער פאַרבלייבן בייַ זיי, אָבער מיר האָבן זיי האַרציק באַדאַנקט, ווייל מיר האָבן נאָך געדאַרפט באַזוכן אַנדערע פלעצער. דעם זעלבן טאָג זענען מיר געפאָרן צום „לואוור", געגאַנגען אויף די שטיגן פון די קינסטלער, דעם „מאָנ־מאַרטר", אַ געגנט וואו עס לעבן און שאַפן די מערסטע קינסטלער אין פאַריז.

איין טאָג האָבן מיר אָפּגעגעבן פאַר איינקויפן, „שאָפּינג". זייערע סחורות זענען פאַנטאַסטיש, אָבער אויך די פרייזן זענען פאַנטאַסטיש־הויך. למשל אַ לעדער־קאָסטיום האָט דאָרט געקאָסט 5,000 דאָלאָר און אַ פאַר שיך

פרויען־דעלעגאַטן ביים כותל מערבי.

פון 400 ביז 600 דאָלאר. אָבער ס׳פאַסט דאָך ניט צו זיין אין פאַריז און גאָרניט קויפן, האָבן מיר דאָך איינגעהאַנדלט אַ פאָר קליניקייטן. מיר האָבן געגעסן אין אַ צאַל פֿרעכטיקע רעסטאָראַנען, אָבער די פרייזן זענען דאָרט אויך געווען סקאַנדאַליעז־הויכע. אַ טייל פון אונזער גרופּע איז געגאַנגען זען די „פאַליס", אַ פאַנטאַסטישע פאַרשטעלונג, אָבער אויך ביי אונז זעט מען אַזעלכע.

דעם לעצטן טאָג אין פאַריז, דעם 11טן מאַי, זענען מיר איינגעלאָדן געווארן אין דער היים פון דר. סאַמועל און דזשודיט פּיסאַר. דאָס איז געווען אַ וויזיט וואָס מיר וועלן קיינמאָל ניט פאַרגעסן. זייער הויז איז ווי אַ פּאַלאַץ. די בריטע געדרייטע שטיגן, וועלכע פירן פון פארטער צום צווייטן שטאָק; די מאָלעריי־ען אויף די וועגט, די הענגענ־דיקע זשיראַנדלען; דאָס מעבל — און קודם כל זייער פריינטלעכקייט — איז פשוט אומבאַשרייבלעך. זיי האָבן אונז מכבד געווען מיט שאַמפּיין און אַנדערע גוטע זאַכן.

סאַמועל פּיסאַר איז אַ שיינער דערציילער און ס׳איז אַ גרויס פאַרגעניגן מיט אים צו שמועסן. פאַרשטייט זיך אַז מיר האָבן געריידט וועגן אונזער באַליבטער שטאָט ביאַ־ליסטאָק; ער האָט דערציילט וועגן אוישוויץ; זיין אַנטלויפן פון לאַגער; ער האָט זיך געפרייט מיט באַגעגענען אַ לאַגער־חבר, הערי קאַסטרע, וועלכער איז געווען אין אונזער גרופּע. דזשודיט איז אַן אויסערגעווינלעכע גאַסט־געבערין. איר פריינטלעכקייט, וואַרעמקייט און חן איז שווער צו באַשרייבן. זי האָט אונז געוויזן זייער פרעכטיקן גאָרטן מיט די פאַנטאַסטישע בלומען און אונז אויך באַקענט מיט זייערע שכנים — אַלע וועלט־באַרימטע פערזענלעכ־קייטן. צום סוף פון באַזוך האָט סאַמועל פּיסאַר באַדאַנקט מר. ריבאַל׳ן פאַר שרייבן וועגן אים אין דער „ביאַ־ליסטאָקער שטימע".

דעם זעלבן טאָג איז אַ טייל פון אונזער גרופּע אַוועק אין דעם באַרימטן „מאַקסימ׳ס"־רעסטאָראַן אויף מיטאָג און אויף אַזאַ אופן פאַרענדיקט דעם באַזוך אין פאַריז. צו־מאָרגנס פרי, דעם 12טן מאַי, האָבן מיר פאַרלאָזט פראַנק־

מאַלי און איסאַק ריבאַלאָווסקי ביים אויפשריפט פון עס־זאַל וואָס די ביאַליסטאָקער און גראָדנער האָבן געווידמעט אין הר־הגילה.

אַ גרופּע קינדער און אַ לערערין אין דער קידנער־היים אין כפר־תבור.

רייך און דעם זעלבן טאָג שוין געווען צוריק אין דער היים, אין ניו־יאָרק.

די אַנטיילנעמער אין דעם טור זענען אַהיימגעקומען מידע, אָבער גליקלעכע פון דעם אַלע וואָס זיי האָבן געזען און איבערגעלעבט אין ישראל און אין פראַנרייך. ביים גע־זעגענען זיך אויפן לופט־פעלד אין ניו־יאָרק האָבן אַלע אויסגעדריקט זייער צופריידנהייט מיט באַדאַנקען איסאַק ריבאַלאָווסקי׳ן און דזשאָו דאַינס׳ן פאַר זייער אוממידבאַרן אַנפירן מיט דעם טור.

איך וויל אויך אין אַלעמענס נאָמען אויסדריקן אַ האַרציקן דאַנק צו פרוי רבקה ראָזענטאָל, די ענערגישע אייגנטימערין און אַנפירערין פון דער גוט־באַקאַנטער „מאַקס ראָזענטאָל רייזע־ביורא", פאַר דעם גוטן אופן און איבערגעבנקייט ביים אַרגאַניזירן דעם איצטיקן טור. איך וויל דערמאָנען, אַז מרס. ראָזענטאָל וווייזט יעדעס מאָל אַרויס דעם בעסטן צוגאַנג און באַדינגונגען, ביים אַרגא־ניזירן און דורכפירן די רייזע־טורס פון אונזער ביאַליס־טאָקער צענטער.

ירושלימער נאַציאָנאַלע אוניווערזיטעט־ביבליאָטעק באַערט דעם נאָמען פון דר. יוסף חאַזאַנאָוויטש ע״ה

• פון אריה שמיר, ירושלים

די נאַציאָנאַלע און אוניווערסיטעטס־ביבליאָטעק אין ירושלים האָט באַשלאָסן צו פעראייביקן דעם אָנדענק פון אונזער לאַנדסמאַן, דר. יוסף חאַזאַנאָוויטש ע״ה (1844־1919), מיטן אָנרופן אויף זיין נאָמען אַ פליגל פון דער נאַציאָנאַלער ביבליאָטעק, וואו ס׳געפינט זיך די מאָנוס־קריפטן־אָפּטיילונג און קאַלעקציעס פון פראָמינענטע פּער־זענלעכקייטן ווי פּראָפ. איינשטיין, זיגמונד פרויד און אַנדערע גדולי עולם. אַ פּאָסיקער אויפשריפט געפינט זיך ביים איינגאַנג צו דעם פליגל.

יוסף חאַזאַנאָוויטש

די פּאַרבינדונג צווישן דר. חאַזאַנאָוויטש און דער נאַציאָנאַלער ביבליאָטעק אין אַלט ווי די ביבליאָטעק אַליין. נאָר אין פריערדיקן יאָרהונדערט האָט דר. חאַזאַנאָוויטש — אַרומלויפנדיק צו זיינע קראַנקע אין די אַרעמע ביאַליס־טאָקער געסלער — געׂחלומ׳ט וועגן שאַפן אַ נאַציאָנאַלע ביבליאָטעק אין ארץ־ישראל, וואו ס׳וועלן קאָנצענטרירט ווערן ביכער וועגן אידישן וויסן און אָנדערע קולטור־אוצרות, אויפגעזאַמלטע פון גאָר דער וועלט.

זיין באַגער וועלט ממשות׳דיק, נאָר זיין באַזוך אין ירושלים אין 1890. צוריקקומענדיק וואַרפט ער זיך מיט זיין גאַנצער ענערגיע און מיטלען צום פאַרווירקלעכן זיין ציל, אויפּזאַמלען ביכער און ספרים איבערשיקן זיי קיין ירושלים צו דער שוין דאַן געגרינדעטער ביבליאָטעק. אין משך פון זיין 20 יאָריקער טעטיקייט, דערגרייכט די צאָל איבערגע־שיקטע עקזעמפלאָרן צענדליקער טויזנטער, וואָס איז אַ גאָר באַדייטנדע צאָל אין דער דאַן נאָך יונגער ביבליאָטעק. זינט דאַן האָט די נאַציאָנאַלע ביבליאָטעק דורכגעמאַכט פּאַר־שיידענע פעריאָדן: אומרוען, מלחמות, פינאַנציעלע שוועריי־קייטן, ווי אויך וואוקס און אָנטוויקלונג. אין 1920 איז די ביבליאָטעק איבערגעומען געוואָרן דורך דער ציוניסטי־שער אַרגאַניזאַציע; פינף יאָר שפּעטער וועלט זי איינגע־שלאָסן אין ירושלימער העברעאישן אוניווערזיטעט.

נאָך דער פראָקלאָמירונג פון מדינת ישראל, אין 1948, וועלט דער קעמפּוס אויפן הר־הצופים אַרומגערינגלט דורך די פיינטליכע ירדנ׳ישע כוחות. די ביבליאָטעק מיט איר קרוב האַלבן מיליאָן ביכער בלייבט אָפּגעשניטן פון אידישן ישוב במשך פון 19 יאָר, ביז דער באַפרייאונג אין 1967. אין יענע שוועריע יאָרן וועלט די ביבליאָטעק איבערגעפירט אין נייעם אויפּגעבויטן אוניווערזיטעט־קעמפּוס אויף גבעת רם, אין אַ מאָדערן איינגעריכטער געביידע, און זי וואַקסט און אָנטוויקלט זיך זייער שנעל. די ביכער־אוצרות דערגרייכן שוין צו אַרום 2,000,000 עקזעמפלאָרן. היינט צו טאָג איז די נאַציאָנאַל־ביבליאָטעק די גרעסטע און וויכטיקסטע אינסטי־טוציע אויף איר געביט אין גאָר דער וועלט. זי איז אַ צענטער פאַר אידישער פאָרשונג און שטודיעס פאַר וויסן־שאַפטלער און סטודענטן, אידן און ניט־אידן, פון צענדליקער לענדער.

אין דעם פליגל אויפן נאָמען פון דר. חאַזאַנאָוויטש, איז באַשטימט געוואָרן אַ פּלאַץ פאַרן ארכיוו פון ביאַליסטאָק. דער דאָזיקער ארכיוו אַנהאַלט שוין אַ באַזונדערע קאַ־לעקציע פון ביכער און מאַטעריאַלן, אויפגעזאַמלט און סאָר־טירט אין טויזנטער קאַרטאָטעקעס וועגן ביאַליסטאָק און איר אומגעגענט. דער דאָזיקער ארכיוו וועט געעפנט ווערן פאַר פאָרשערס און היסטאָריקער, האָפנטליך אין אַ צוויי יאָר אָרום, אויב ס׳וועט זיך געפינען דער נויטיקער בודזשעט. דער „גינזך ביאַליסטאָק״ וועלט אָנגעפירט דורך אַ קאָמיסיע אין וועלכער ס׳באַטייליקן זיך אריה מאַהילע־וער (אַן אוראיניקל פון אונזער באַוואוסטן הרב שמואל מאַהילעווער), פּראָפעסאָר מנחם שטערן (באַקומען דעם „פרס ישראל״ פאַר אידישער געשיכטע) און אָנדערע פּרא־מינענטע פּערזענלעכקייטן. אַ גרופּע היסטאָריקער און ביבליאָגראָפן געהערן צום ערן־ראָט פון ארכיוו.

מען דאַרף באַמערקן מיט גרויס צופּרידנקייט, אַז דער נאָמען פון דר. חאַזאַנאָוויטש ווערט ענדלעך פאַראייביקט אויף אַ פיינעם אופן דורך דער נאַציאָנאַלער ביבליאָטעק.

דר. חאַזאַנאָוויטש איז געשטאַרבן אין טראַגישער איין־זאָמקייט, פאַרוואָגלט אין וויטן יעקאַטעריאַסלאָוו. אונזער דור אויפגעוואַקסענע אין ביאַליסטאָק צווישן ביידע וועלט־מלחמות האָט שוין ניט געקענט פערזענלעך דעם דאָזיקן וואונדערלעכן מענטשן. זייט אונזערע קינדער־יאָרן האָבן מיר געהערט פון אונזערע עלטערן פיל שיינע מעשה׳לעך — סיי אומעטיקע און סיי פריילעכע — וועגן דאָזיקן באַ־ליבטן און אַביסל צעשטרייטן דאָקטאָר, וועלכער האָט טריי געדינט זיינע קראַנקע פון דער ביאַליסטאָקער ארמקייט: דער הייסער ציוניסט, ביכער־זאַמלער א. א. וו. דער איצט־צוגעטיילטער כבוד פאר דר. יוסף חאַזאַנאָוויטש ע״ה, איז אויך דער כבוד פאַר אונזער אומפאַרגעסלעכער היים־שטאָט.

90 יאָריקער יוביליי פון „פאָרווערטס"

זונטיק, דעם 17טן מאי, 1987, האָט דער „פאָרווערטס" געפייערט זיין 90־יאָריקן יובילי ביי אַ גרויסן יום־טוב ניט נאָר פון דער בארימטער צייטונג, נאָר אויך פון דער אידישער קולטור און דער גאַנצער אידישער געזעלשאַפט אין אַמעריקע, וועמען דער „פאָרווערטס" האָט געטריי געדינט אין פאַרלויף פון אַ קנאַפּן יאָרהונדערט.

דער 90־יאָריקער יובילי־באַנקעט איז דערעפנט געוואָרן דורך יוסף מלאַטעק, קולטור־דירעקטאָר פון אַרבעטער־רינג און פרעזידענט פון דער „פאָרווערטס־אַסאָסיאַציע". ער האָט באַמערקט, אַז 90 יאָר „פאָרווערטס" איז אַ יום־טוב וואָס די גרעסטע אָפּטימיסטן האָבן ניט געקענט פאָראויסזען ווען זיי האָבן געגרינדעט די צייטונג אין יאָר 1897. דאָס דאָזיקע יאָר איז אַריין אין דער אידישער געשיכטע צוליב נאָך צוויי וויכטיקע געשעענישן, וועלכע האָבן געהאָט אַ דירעקטע השפּעה אויף דער אַנטוויקלונג פון דער צייטונג. דאָס איז געווען די גרינדונג פון „בונד" איןווילנע, וועלכער האָט אַריינגעאָטעמט אַ נייעם גלויבן פאַר אַ שענערער און בעסערער וועלט ביי די אַרעמע און דערנידעריקטע אידישע אַרבעטער־מאַסן. די צווייטע אידישע געשעניש אין דעם זעלבן יאָר איז געווען אין באַזעל, שווייץ, וואו ס׳זענען זיך צונויפגעקומען גלויביקע אין אַ צווייטן חלום — אַ חלום פאַר וועלכן אידן האָבן תפילה־געטאָן צוויי טויזנט יאָר — אַז זיי זאָלן זיך קענען צונויפקומען אין זייער אייגן לאַנד, ארץ־ישראל.

די דאָזיקע צוויי געשעענישן האָבן משפּיע געווען אַז דער „פאָרווערטס" זאָל ווערן אַ פאַלקסצייטונג, וועלכע האָט רעאַגירט אויף אַלע אידישע און אַלגעמיינע פראָבלעמען: אַ צייטונג וואָס האָבן געהאַלפן שאַפן פאַנדן פאַר אידישע רעוואָלוציאָנערן אין רוסלאַנד און פאַר גע־ליטענע פון פאָגראָמען און גזירות; פאַנדן פאַר אידיש־וועלטלעכע שולן אין פוילן און פאַר די קעמפערס אין די געטאָס און לאַגערן; הילף פאַרן אויפבוי פון אידישן לעבן נאָכן חורבן און פאַרן אויפקום פון מדינת־ישראל און איר כסדר׳דיקן געראַנגל צו קענען לעבן אין שלום. דער „פאָרווערטס" איז אויך געווארן דאָס וויגעלע פון דער נייער אידישער ליטעראַטור אין אַמעריקע: דער קעמפער קעגן די „סוועטשאָפּס"; געהאַלפן גרינדן און אָפּט אַרויסגעהאַלפן מאַטעריעל די גרויסע אידישע יוניאָן־באַוועגונג; געהאַלפן גרינדן לאַנדסמאַנשאַפטן און פראָטעראַלע אַרגאַניזאַציעס, וועלכע האָבן געהאָט אַ גרויסע ווירקונג אויף דער פאָרמירונג פון אַמעריקאַנער אידישן לעבן.

העראַלד אָסטראָף, הויפט־פאָרוואַלטער פון „פאָרווערטס" און מיט־פאַרזיצער אויפן באַנקעט, וועלכער איז אויך רעדאַקטאָר פון דער ענגלישער ביילאָגע פון „פאָרווערטס" (מיט דער הילף פון בערנאַרד בעלוש), האָט אין זיין אַריינפיר־וואָרט דערמאָנט די גרופּע אידישע אידעאַליסטן, וועלכע זענען געקומען אין אַמעריקע אין די 1880ער יאָרן צוזאַמען מיט דער מאָסן־אימיגראַציע פון יענער צייט. די דאָזיקע גרופּע האָט זיך דאָ גלייך אַריינגעוואָרפן מיט ברען אויפצובויען אַ בעסערע צוקונפט ניט נאָר פאַר זיך אַליין, נאָר פאַר אַלע מענטשן אין דעם נייעם לאנד. אַחוץ זייער פאָליטישער אידעאַלאָגיע זענען זיי אויך געקומען באַלאַדנט מיט דער אידישער שפּראַך און קולטור און געוווינהייטן דאָס אויפשטעלן אידישע קולטור־אינסטיטוציעס, צו געבן בלוט־און־פלייש זייערע אַספּיראַציעס און צילן. איינע פון די אינסטיטוציעס וואָס אט־די אידישע אידעאַליסטן האָבן אויפגעבויט מיט 90 יאָר צוריק איז געווען דער „פאָרווערטס", וועלכער האָט די אַרעמע אידישע אימיגראַנטן געהאָלפן זיך איינצוביргערן אין זייער נייער היים.

אַ ביז גאָר רירנדיקע רעדע האָט געהאַלטן דער רעדאַקטאָר שמעון וועבער. ער האָט גערעדט וועגן זיין פאַרבינדונג מיטן „פאָרווערטס" אין לויף פון 48 יאָר און 17 יאָר וווי דער הויפט־רעדאַקטאָר. וועג ער האָט גענומען דערציילן ווי שווער עס איז אים, צוליב זיין געזונט־צושטאַנד, אַנגעקומען די לעצטע יאָרן צו טאָן זיין אַרבעט און

מאַלי און איסאַק ריבאַלאָווסקי, עטל און סאָל קרים.

ווי די באַאַמטע פון דער „פאָרווערטס" אַסאָסיאַיישאַן האָבן זיך ביי אים געבעטן ער זאָל פאַרבלייבן אויף זיין אַמט כאָטש ביז דער 90־יאָריקער יובילי־פייערונג, האָט זיך זיין שטימע איינגעבראָכן. ער האָט דערקלערט, אַז אַ „שרייבער פּענסיאָנירט קיינמאָל ניט" און ער וועט ווייטער דרוקן זיינע אַרטיקלען אין „פאָרווערטס". וועג ער האָט פאַרענדיקט האָט דער גאַנצער עולם זיך אויפגעשטעלט און אים געגעבן אַ לאַנג־דויערנדיקע אָוואַציע.

י. מלאָטעק האָט נאָכדעם אַרויפגערופן אויף דער בינע וועבער׳ס פרוי סילוויע און זיין טאָכטער ליליען סילווער און געגעבן וועבערן אַ שריפט פון לויב און אַנערקענונג פון דער „פאָרווערטס" פאַרוואַלטונג פאַר זיין לאַנגיאָריקן בייטראָג צום „פאָרווערטס" און צו דער אידישער קולטור בכלל.

דער גאָסט־רעדנער ביים באַנקעט איז געווען היימאָן בוקביינדער, דער געוועזענער פאַרוואַלטער פון אַמעריקאַנער אידישן קאָנגרעס אין וואַשינגטאָן, וועמען אָסטראָף האָט פאַרגעשטעלט ווי „איינער פון אונזערע", אַ מיטגליד פון אַרבעטער־רינג.

היימאָן בוקביינדער האָט אנגעהויבן זיין רעדע אין אידיש, באַדאַנקענדיק פאַר דעם גרויסן כבוד וואָס מ׳האָט אים איינגעלאַדן צום 90טן יובילי פון „פאָרווערטס". ער

פּערזענלעכע אײנדרוקן וועגן „פּאָרווערטס"

• פון איסאַק ריבאַלאָווסקי

דער ביאַליסטאָקער צענטער און היים, וועלכער איז זינט זײַן גרינדונג געווען פאַרבונדן מיטן „פאָרווערטס", אויך דורך דעם וואָס ביידע זענען געווען נאָענטע שכנים אויף איסט בראָדוויי קנאַפּע 50 יאָר צייט, האָט געשיקט אַ דעלעגאַציע צום באַנקעט. אין איר האָבן זיך באַטייליקט: דער עקזעקוטיוו־דירעקטאָר איסאַק ריבאַלאָווסקי און זיין פרוי מאַלי; און סאָל קרים און פרוי, דער טשערמאַן פון באָארד אָוו דירעקטאָרן.

צוהערנדיק זיך צו די רעדעס ביים באַנקעט (וועלכע מיר ווילן ברענגען אַביסל ווייטער) זענען אין מיין געדאַנק אויפגעשוואומען בילדער וועגן מיינע אייגענע 25 יאָר אין „פאָרווערטס". איך בין אַנגעקומען אַרבעטן אין „פאָרווערטס" ווי אַ פשוטער דרוקער־אַרבעטער און גאַנץ שנעל בין איך אויסגעוויילט געוואָרן פון מיינע מיטאַרבעטער אַלס דער פאָרשטייער צו דער יוניאָן (טשערמאַן), וואָס איך האָב אַנגעהאַלטן אַרום פינף יאָר צייט. נאָך דעם בין איך באַשטימט געוואָרן פון דער פאָרוואַלטונג אַלס „פאָרמאַן" פון דער דרוקעריי, האַבנדיק די אויפזיכט איבער 48 דרוקער־אַרבעטער. דעם דאָזיקן אַמט האָב איך אַנגעהאַלטן 15 יאָר צייט, ביז מיין ריטייערן אין יאָר 1971.

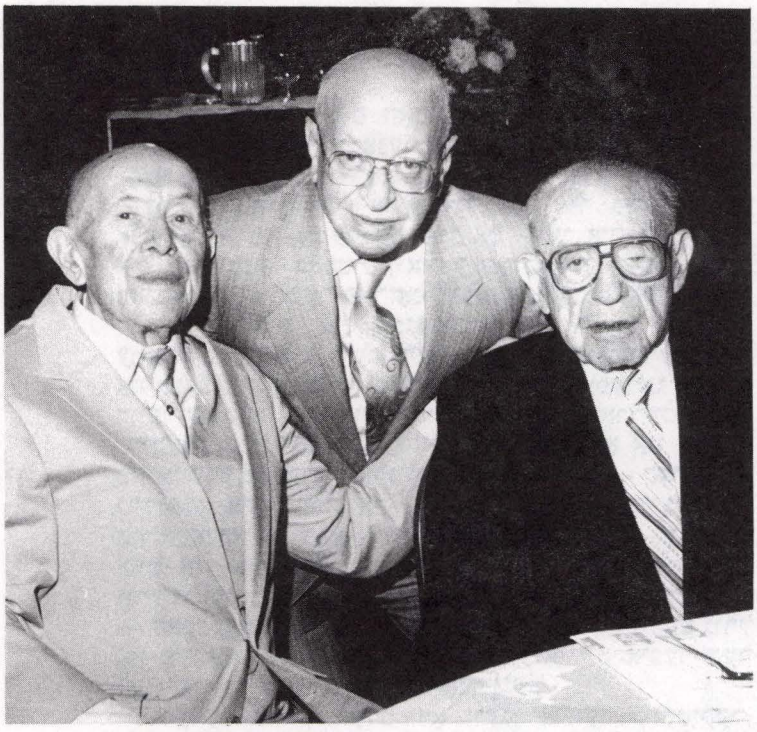
מען דאַרף דאָ באַמערקן, אַז איך בין געווען דער ערשטער פון די ניי־געקומענע נאָכן חורבן אַריינגענומען צו ווערן אין „פאָרווערטס" אַלס זעצער, אַ זאָך וואָס איז ניט געווען פון די לייכטע זאָכן פאַר אַ „גרינעס" אין די ערשטע יאָרן נאָך דער צווייטער וועלט־מלחמה. און דאָך האָב איך זיך שנעל אַריינגעפּאַסט אין יענער אַטמאָספערע און געוואָרן דער אַנפירער פון דרוקעריי.

ליידער איז די גרעסטע מערהייט פון מיינע דעמאַלטיקע מיטאַרבעטער שוין מער ניטאָ מיט אונז. אַבער צוויי נאָענטע מיטאַרבעטער, וועלכע האָבן מיר געהאָלפן זיך אַריינפּאַסן אין דער נייער אומגעבונג, זענען געווען ביים באַנקעט. זיי זענען דער געווען פּאָרוואָלטער אברהם זומאָף און דער געווען הויפּט־„מעטראָמפּאָזש" סעם פּעריקמאַן, וועלכער האָט מיט זיין קינסטלעריש־פּאָמעניש־קייט צוגעגעבן אַ סך פּרעסטיזש צום אויסזען פון דער צייטונג.

זייענדיק דער „טשערמאַן" און שפּעטער דער „פאָרמאַן" פון דער דרוקעריי, איז מיר, פאַרשטייט זיך, אויך אויסגעקומען צו זיין אין נאָענטן קאָנטאַקט מיט די פאַרוואַלטערס און רעדאַקטאָרן פון „פאָרווערטס". איך געדענק האָט דערמאָנט, ווי די צייטונג איז יעדן טאָג אַריינגעקומען אין דער היים פון זיינע עלטערן און אויך איצט קומט זי אַריין אין זיין היים אין וואַשינגטאָן יעדע וואָך און ער האָט שטאַרק הנאה פון איר. ביי דער געלעגנהייט האָט ער באַמערקט, אַז קומענדן יאָר וועט ער פייערן דעם 50טן יובילייי זינט ער איז געוואָרן אַ מיטגליד אין אַרבעטער־רינג.

דער קינסטלערישער טייל איז אויסגעפירט געוואָרן דורך עמיל גאַראַוועץ, וועלכער האָט געזונגען אַ צאָל אידישע פאָלקסלידער. ער איז באַגלייט געוואָרן אויף דער פּיאַנאָ פון מלכה גאָטליב. ס׳איז אויך אויפגעטראָטן דער קלעזמער־קאַפּעליע אַרקעסטער, וועלכער האָט אויסגעשפּילט און אויסגעזונגען אַ צאָל אידישע פאָלקס־מאָטיוון. זיי אַלע זענען באַדאַנקט געוואָרן מיט רוישיקע אַפּלאָדיסמענטן.

נאָך גוט די צייט וועז דער ערשטער רעדאַקטאָר אב. קאַהאַן האָט איבערגעגעבן דעם אַמט צו הלל ראַגאָפ׳ן, זיין נאָכפאָלגער, און אויך די אַנדערע רעדאַקטאָרן: ד״ר לאַזאַר פאָגעלמאַן, משה קרישטאָל און שמעון וועבער (ער האָט ביים באַנקעט איבערגעגעבן דעם אַמט צום נייעם רעדאַקטאָר מרדכי שטריגלער). מיט וועבער׳ן האָב איך געהאָט אַ ספּעציעל נאָענטע פאַרבינדונג, ווייל ער איז פריער געווען

איסאַק ריבאַלאָווסקי (אינמיטן) מיט סעם פּעריקמאַן (רעכטס) און אברהם זומאָף, וועלכע האָבן צוזאַמען געאַרבעט לאַנגע יאָרן אין „פּאָרווערטס".

דער נייעס־רעדאַקטאָר און אויך רעדאַגירט די גרויסע יובילייי־אויסגאַבן פון דער צייטונג.

פונקט אַזוי בין איך געווען אין נאָענטן קאָנטאַקט מיט די געשעפט־פאָרוואַלטערס פון „פאָרווערטס", אַנהויבנדיק פון אַלעקסאַנדער קאַהן, אַדאַלף העלד און דניאל איפשין. דער איצטיקער פאָרוואַלטער, הערשל אַסטראָף, איז שוין אַנגעקומען נאָך מיין ריטייערן, אָבער איך בין גוט באַקאַנט מיט זיינע אויפטוען פאַר דער צייטונג און זיין אַרבעט אַלס רעדאַקטאָר פון דער ענגלישער ביילאָגע צום „פאָרווערטס". איך האָב אויך געהאַט די געלעגנהייט און פריווילעגיע מיטצוארבעטן מיטן איצטיקן פּרעזידענט פון דער „פאָרווערטס־אַסאָסיאיישאַן" יאָסל מלאָטעק, וועז ער האָט אַנגעהויבן צו דרוקן די זייער פאָפולערע אַפּטיילונג „פּערל פון דער אידישער פאָעזיע", וואָס ער רעדאַגירט צוזאַמען מיט זיין פרוי חנה.

מיט איין וואָרט — איך האָב זיך געפילט ווי אַ „מחותן" ביי דער פייערונג פון 90טן יובילייי פון „פאָרווערטס" און ווינטש דער צייטונג נאָך אַ סך יאָרן פון עקזיסטענץ.

דער אידישער ביישטייער צו דער אייראָפּאישער קולטור:

אַ סאַגע פון בלוט און האָפענונג

שלום־רעדע ביים „אייראָפּאישן ראַט",
די פֿאַרלאַמענטאַרישע אַסעמבלי אין טאָלעדאָ,
שפּאַניע, דעם 10טן אַפּריל, 1987.

• פון סאַמועל פּיסאַר

אינטערנאַציאָנאַלער לאָיער און שרייבער

מר. פּרעזידענט:

פֿאַר איינעם וואָס האָט איבערגעלעבט אוישוויץ און פֿאַר אַן אמעריקאַנער בירגער, זעט עפּעס אַלץ אויס צו זיין ניט רעאַל. ס׳איז פינף הונדערט יאָר נאָך שפּאַניע׳ס פֿאַרטרייבן אירע אידן און איר גלייכצייטיקע אַנטדעקונג פון אמעריקע, און אָט שטיי איך דאָ ווי אַן איינגעלאַדענער גאָסט פון אייער פֿאַרלאַמענט און פון דער פֿאַרלאַמענטאַרישער פֿאַרזאַמלונג פון „אייראָפּאישן ראַט".

מיין האַרץ איז אָנגעפּילט מיט זייער שטאַרקע עמאָציעס: זכרונות וועגן דער ביטערער אָפּגעפּרעמדקייט צווישן אונזערע ביידע פעלקער, און די האָפענונג פאַר אַ דויערהאַפטער פֿאַרשטענדיקונג. אין איר גלאַררייכער און שוידערלעכער פֿאַרגאַנגענהייט האָט טאָלעדאָ און אַ צאָל פון אייערע אָנדערע פֿאַרבלענדנדיקע שטעט — קאַרדאָבאַ, גרענאַדאַ און סעוויל אין דרום, באַרצעלאָנאַ, בורגאָס און סאַלאַמאַנקאַ אין צפון — האָבן יעדע פון זיי אונז געגעבן אַ היים און אויך געפּיניקט. אונזער דערפֿאָרונג אין דער גורל׳דיקער דאָטע פון 1492 — די פיינען און די התלהבות — האָבן באַשטימט אונזער גורל אָלס אַ פֿאָלק און דעם גורל פון אייראָפּע, בעת מיר האָבן זיך צעשפּרייט איבער דער לענג און בריים פון דאָזיקן קאָנטינענט.

יעדער שטיין רעדט דאָ וועגן אונזער גייסטיקער, עטישער און אינטעלעקטועלער ירושה, וואָס איז אָנגעזאַמלט געוואָרן אין פֿאַרלויף פון טויזנטער יאָרן. ער דערמאָנט אונז וועגן די ריזן וואָס דאָס אידנטום האָט געבראַכט דער מענטשהייט, פון יעזוס, וועלכער האָט אונז געזאָגט אַז די וויכטיקסטע זאַך איז דאָס האָרץ, ביז שפּינאָזאַ, וועלכער האָט אונטערגעשטראָכן די וויכטיקייט פון געדאַנק; מאַרקס דעם מאָגן, פרויד האָט אונטערגעשטראָכן סעקס, ביז איינשטיין, וועלכער האָט אויפגעקלערט אַז אַלץ איז רעלאַטיוו.

היינט מורמלען די שפּאָלטן אין די מויערן פון טאָלעדאָ צו אונז מיט כמעט דער זעלבער אויטאָריטעט ווי דער כותל מערבי אין ירושלים: „איר האָט איבערגעלעבט די גרענעץ פון נאַרמאַלער מענטשלעכער דערפֿאָרונג, איר קינדער פון ישראל. דורך אַ נס זענט איר איבערגעקומען צייט און רויס. אייער בשורה זאָל באַלייכטן דעם וועג פאַר דער תקומה פון אַלע מענטשן".

פון דער רעדאַקציע: מיר ברענגען דאָ די רעדע וואָס אונזער חשובער לאַנדסמאַן האָט געהאַלטן ביי דער פרעסטיזשפולן „אייראָפּאישן ראַט", וועלכער האָט אָפּגעהאַלטן אַ סימפּאָזיום וועגן אידישער ספֿרדישער און אייראָפּאישער קולטור. די רעדע איז אַ טיף־דורכגעטראַכטער איבערבליק פון דער אידישער געשיכטע און אירע וועגן, און מיר רעקאָמענדירן אונזערע לייענער זי צו לייענען און שטודירן.

ס׳איז אַ גרויסער כבוד איינגעלאָדן צו ווערן צו שליסן דעם ערשטן אינטערנאַציאָנאַלן סימפּאָזיום וועגן אידישן בייטראָג צו דער אייראָפּאישער קולטור. מיין אויפגאָבע איז צו דיסטילירן פון די ברילייאַנטענע פֿאַרטראָגן וועלכע עס האָבן דאָ געגעבן באַרימטע היסטאָריקער, וויסנשאַפט־לער און פּאָליטישע פּירער, וועגן דעם אידישן, קריסטלעכן און מוסולמענישן צוזאַמענלעבן אויפן איבערישן האָלב־אינזל, און פֿאַראויסזען די וויטערדיקע שמועסן וועגן דעם איינפלוס פון דער אידישער קולטור אויף דער דייטשער, סלאַווישער און אַנדערע קולטורן. אויב מען האָט מיר אָנגעטרויט די דאָזיקע אוממעגלעכע אויפגאָבע, איז עס ניט צוליב דעם וויסל איך בין אַן עקספּערט אין די דאָזיקע פראָגן, נאָך גיכער צוליב מיינע אייגנאַרטיקע דערפּאָרונגען אין מיין אייגן לעבן. אַן אָדיסעע פון בלוט און האָפענונג, וועלכע שפּיגלט אָפּ, לויט דער מיינונג פון די ארגאַניזירער, דעם גייסטיקן מאַרשרוט פון גאַנצן פאָלק.

מיין ראָלע איז צו זיין אַן עדות צו דעם דאָזיקן מאַרש־רוט, אויפצולעבן זאָכן וועלכע ווערן פֿאַרנעפּלט דורך צייט און דורך דעמאָגאָגישע פעלשער. מיר, די לעבנגעבליבענע פון חורבן, פֿאַרשווינדן איינער נאָכן אַנדערן. אין קורצן וועט קיינער פון אונז ניט בלייבן ווי אַ לעבעדיקער עדות און די געשיכטע וועט דערציילט ווערן נאָר דורך גע־לערנטע און אַקאָדעמיקער.

בעת מיר זעצן פאָר צו באַטראַכטן אונזער געמיינזאַמע קולטור און ציוויליזאַציע, קען אפשר מיין עדות־זאָגן צוגעבן אַ באַדייטנדיקע דימענסיע צו די דאָזיקע וויכטיקע פֿאַר־האַנדלונגען. ווייל צו דערגרייכן אַ זיכערע און בעסערע וועלט, מוז מען אָנטקעגנשטעלן די זכרונות וועגן בעסערע בעלטן, מיט די זכרונות פון זייערע קרבנות — צוויי קעגנזעצלעכע זכרונות וועלכע וועלן באַשטימען אונזער צוקונפֿט.

דעריבער קען איך ניט רעדן צו אייך אין די שטילע טענער פון אַ מאָדערנעם מאָן, וואָס איך בין געוואָרן אין מיין נייעם גילגול — דער פּראָדוקט פון אַ צאָל פון די בעסטע אוניווערסיטעטן אין אייראָפּע און אַמעריקע, וועלכער לעבט און אַרבעט איצט אין די שיינענדע הויפּ־שטעט פון דער וועלט. איך מוז צוריקגיין צו דער צייט וואו מיין לעבן האָט זיך אָנגעהויבן — אין דער מזרח־טייל פון קאָנטינענט, אין פוילן — און וואו עס איז שיער ניט אויסגע־גאַנגען אין דעם גרעסטן גיהנום — אוישוויץ — דאָס גיהנום וואו אייכמאַנ׳ס טרויעריקע רעאַליטעט האָט פאָר־שאָטנט דאָנטע׳ס אויסגעטראַכטע וויזיע וועגן גיהנום.

אַ קורצע צייט נאָך מיין אָנטלויפן פון דעם גיהנום, ווען איך האָב אָנגעהויבן מיין פאַמעלעכן און שווערן באַרג־אַרויף צוריק צום לעבן, האָב איך באַגעגנט אַ פּרעכטיקע

יונגע פרוי פון לאטיינישן אפשטאם, וועלכע האט זיך באמיט אויסצופארשן, וואס זי האט אנגערופן מיינע צונויפ־געפלאכטענע ספרדישע און אשכנזישע וואורצלען. איר ראמאנטישער ענטוזיאזם האט זי געפירט פון שפאניע קיין פערו, סאלאניקא, וועניציע, אמסטערדאם, פאריז, ווין, קיעוו און צום סוף צו א שטאט וואס הייסט ביאליסטאק, וועמענס קולטורעלע און שעפערישע אידישע באפעל־קערונג האט פיל איבערגעשטיגן די סלאווישע — ביז זי איז פארשוואונדן אין די פלאמען פון טרעבלינקע. „פראנציסקא פיסארא, דער קאנקעסטאטאר (שפאנישער זיגער, פאר־כאפער), איז געווען איינער פון דיינע אבות, פונקט אזוי ווי קאמיל פיסארא, דער מאלער", האט זי דערקלערט. „ווען דיין פאמיליע האט דערגרייכט מזרח־אייראפע, האט זי דעם נאמען רוסיפיצירט אויף פיסאר".

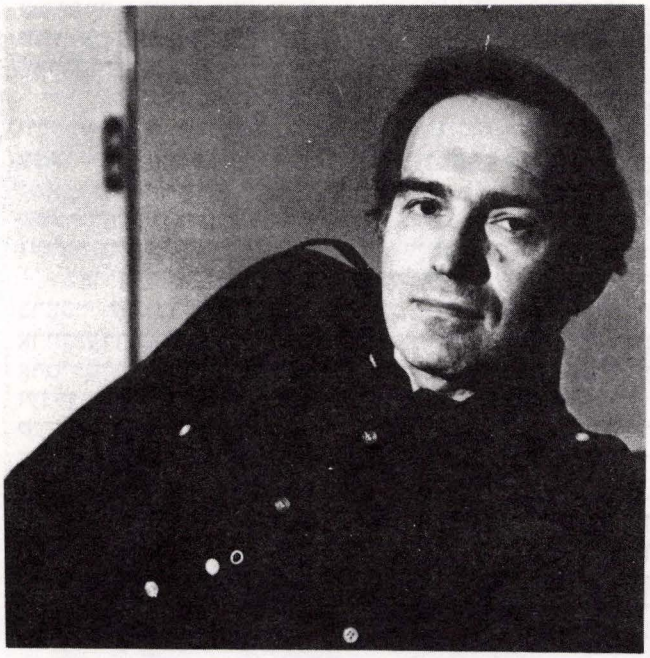
מיט דער צייט האט מיר אנגעהויבן צו געפעלן איר געשיכטע. זי האט אנגעדייט, אז די געשיכטע פון שפאניע, פון אייראפע, פון צפון און דרום־אמעריקע איז אויך געווען מיין געשיכטע, און דאס באשטעטיקט די אייניקייט און דער געמיינזאמער גורל פון גאנצן אידישן פאלק אין אלע צייטן. איך האב דאן באשלאסן, צוליב דער טיפער גייסטיקער אוואנטורע פון זיין א איד, איז ווערט ווייטער צו לעבן, טראץ דעם שוידערלעכן בלוטיקן פרייז וואס איך האב גע־דארפט פאר דעם באצאלן.

* * *

די גאלדענע שפאנישע עפאכע איז טיף איינגע־וואורצלט אין אונזער זכרון. ס׳איז גענוג בלויז צו דער־מאנען יהודה הלוי, דער מחבר פון ספר כוזרים; דעם גרויסן געלערנטן אברהם איבן עזרא; דער פילאזאף און דיכטער שלמה איבן גבירול; און דער גרעסטער פון זיי אלע — דער רמב״ם פון קארדאבא. דורך פאראייניקן וויסנשאפט מיט אמונה איז אים געלונגען צו אבסארבירן די צוויי גייסטיקע וועלטן — די גריכישע און אידישע — און אט די צוויי קולטורן האבן באווירקט אייראפע׳ס גייסטיקע אידענטיטעט.

די שפאנישע שטעט אין וועלכע ס׳האבן געוואוינט אידן, מורן און קריסטן זענען אמאל געווען פלעצער פון טאלעראנץ, גערעכטיקייט און וויסן. אין די סינאגאגעס, מענטשן און קירכן זענען מענטשן געווען פריי צו דינען גאט לויט זייער גלויבן. א דריטל פון דער באפעלקערונג האט געהרט פרייטיק, א דריטל שבת און די איבעריקע האט גערוט זונטיק. אין די דאזיקע טעג האבן אלע דריי געמיינ־דעס, וועלכע האבן געטיילט די גייסטיקע ירושה פון אברהם, גענאסן פון א קורצן, אומאונטערבראכענעם שטיל־שטאנד. יענע עפאכע האט ארויסגעבראכט א גרויסע צאל געלערנטע, פילאזאפן, דאקטוירים, דיכטער, מוזיקער, רבנים און סוחרים. טאלעדא׳ס בארימטע שולע פון איבער־זעצערס האט איבערגעזעצט דעם אוצר פון גריכישן וויסן אין אראביש און העברעאיש; דעם אוצר פון אראבישן און אידישן וויסן אין לאטיין און אין אנדערע אייראפעאישע שפראכן און אזוי ארום זיי איינגעפלאנצט אין אייראפע׳ס קולטור.

ס׳האט אבער ניט געדויערט לאנג און ס׳האבן זיך ווידער אנגעהויבן די רעליגיעזע פארפאלגונגען און דאס שפאנישע וואונדערבארע אידנטום איז פארשטומט געוואָרן דורך שחיטות און פארטרייבונג. דעם 31טן יולי, 1492, איז שפאניע אפיציעל געוואָרן „יודנריין", אזוי ווי דייטשלאנד אין אונזערע טעג; אויסגעריניקט פון אידישע ביכער, ווי רוסלאנד איז היינט. די ארויסגעטריבענע אידן האבן מיט זיך מיטגענומען זייער שפאנישע און אידישע קולטור צו די

דר. סאמועל פיסאר

לענדער וואו זיי זענען געקומען, באראייכערנדיק מיט זייער חכמה און גענטשאפט טערקיי, גריכנלאנד, מאראקא, האלאנד און צום סוף די פאראיניקטע שטאטן.

ערב דעם דאזיקן 500־יאריקן יובילי לוינט צו דער־מאנען דעם גרויסן אידישן ביישטייער צום אנטדעקן אמע־ריקע און דאס אויסשפרייטן די שפאנישע קולטור צו דער מערב׳דיקער העמיספערע. דאס זענען געווען די אידן פון מאיארקא, אנגעפירט דורך אברהם קרעסקעס, וועלכער האט דערהויבן די וויסנשאפט פון אסטראנאמיע און צייכע־נען מאפעס צו אזא הויך, וואס האט דערמעגלעכט קריס־טאפער קאלאמבוס׳ן אונטערצונעמען זיין היסטארישע רייזע.

* * *

אידיש וויסן האט געבליט אין פארשיידענע טיילן פון איראפע וועו דער גרעסטער טייל פון זייער באפעלקערונג זענען געווען אנאלפאבעטן. דאס לערנען איז ניט בלויז ג־וועו באגרענעצט צו דער אריסטאקראטישער און אינטע־לעקטועלער עליטע, נאר באפרוכפערט אלע סאציאלע שיכטן פון די קהילות וואו זיי האבן זיך נאר געפונען. אין דער צייט פון גרויסן כאאס און די שחיטות פון מיטל־אלטער: אין דער צייט פון די קרייץ־צוגן, וועלכע האבן פאגראמירט און געשאכטן אידן אויף זייער וועג צום הייליקן לאנד: אין דער צייט וועו די האלב־וועלדע שבטים האבן אנגענומען דעם קאטוילישן גלויבן, איז אויפגעקומען א גרויסע אידישע קהילה אין די געגנטן וואס זענען היינט ענגלאנד, פראנקרייך און איטאליע. זייער קולטורעל לעבן האט א סך געגאסן פון דעם אריינשטראם פון ספרדישע אידן פון שפאניע און פארטוגאל. אין אזעלכע זעלטענע אינזלען פון רו און אינטעליגענץ וווי ס׳איז געווען דער אוניווערזיטעט פון פאדוא און פלארענץ, האט דער בריי־ליאנטענער געלערנטער אליהו דעל מעגידא געהאלפן דער רענעסאנס־באוועגונג. אין דער צייט וואס ער האט איבער־געזעצט אין לאטיין די גאנצע ביבליאטעק פון די אלטער־טימלעכע גריכישע און אידישע ווערק, האט זיין ניט־

אידישער פריינט, פּיקאָ דעלאָ מיראַנדאָלאָ זיך באַקענט מיטן זוהר און אַנגעהויבן די ערנסטע קריסטלעכע שטודיען פון דער קבלה.

ווייטער צו מזרח האָבן זיך באַזעצט אידישע קהילות, וועלכע זענען באַקאַנט געוואָרן ווי אשכנזים, און זיי האָבן עטאַבלירט רבנישע און תלמודישע צענטערס אין מעינץ און פּראָג. מיט זייער אייגענער וויזיע אויף דער וועלט און אַ שטאַרקער טראַדיציע פון לערנען און פּאַרשונג, האָבן זיי גלאַזן טיפּע וואָרצלען אין פוילן, ליטע און רוסלאַנד.

נאָך דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע, וועלכע האָט גע־בראַכט עמאַנציפּאַציע און אויפקלערונג, זענען די אידן אַריינגעדרונגען אין דעם עקאָנאָמישן, פּאָליטישן און אַרטיסטישן שטראָם פון אַ סך אייראָפּאישע לענדער. זיי זענען געוואָרן נאָוועליסטן, פּאָעטן, דראַמאַטורגן, קריטי־קער, קאָמפּאָזיטאָרן, מאָלער, סקולפּטאָרן, לאָיערס, זשורנא־ליסטן, האָבנדיק אַ גרויסע השפּעה אויפן גאַנצן קולטור־לעבן. און די דאָזיקע השפּעה האָלט אָן ביזן היינטיקן טאָג.

אין אַמעריקע שאַצט מען, אַז אין דורכשניט געווינען יעדן יאָר צוויי אידן נאָבעל־פרייזן אין וויסנשאַפטן. אין היינטיקן ישראל, וואָס איז דער פאָרפּאָסטן פון דער אייראָ־פּאישער קולטור, האָט מען געמאַכט אויסערגעווייניקע גרויסן פאָרשריט אין אַגריקולטור, עלעקטראָניק, קאָמ־פּיוטער־וויסנשאַפט, מעדיצינישע אינסטרומענטן און די גענעטישע פאָרשונגען. זיי האָבן פאַרוואַנדלט איר קליינע באַפעלקערונג צו דער העכסטער שטופּע פון עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג. דאָס איז די שטאַרקסטע אַפּלייקענונג, אַז אידישקייט און מאָדערנע אַנטוויקלונג גייען ניט האַנט־אין־האַנט.

דער שטאַרקער אינטעלעקטועלער שטראָם וואָס איז געשאַפן געוואָרן נאָך דער דייטש־אידישער באַגעגעניש, נאָך דעם ווי דער אידישער פילאָזאָף משה מענדעלסאָן האָט אין 18טן יאָרהונדערט געראָטן די אידן אויך אַריינגעמען די וועלטלעכע קולטור, האָט געבראַכט צו דעם אַז בערלין און ווין זענען געוואָרן די קולטורעלע הויפּטשטעט פון אייראָפּע. די דאָזיקע פרוכטבאַרע עפּאָכע האָט זיך פאָר־ענדיקט אין דעם בלוטיקן האָלאָקאָסט.

איין דריטל פון אונזער פּאָלק איז אַמפּוטירט געוואָרן. צווישן די זעקס מיליאָן קרבנות זענען געווען כמעט אַנדער־האַלבן מיליאָן קינדער. אָבער דער גורל האָט געוואָלט, אַז פּרעזידענט סימאָן ווייל, וועלכע האָט מיט מיר איבער־געלעבט אוישוויץ און זיצט דאָ נעבן מיר, און איך, זאָלן ניט זיין צווישן זיי. דאָס זענען געווען די קינדער וועלכע האָבן קיינמאָל ניט געלערנט; די וויסנשאַפטלער, וועלכע האָבן גאָרניט דערפונדן; די קינסטלער וועלכע האָבן גאָרניט גע־שאַפן. די קינדער וועלכע האָבן געקענט אַזוי שטאַרק באַ־רייכערן אונזער פּאָלק און די אַנדערע פעלקער אין אייראָפּע.

* * *

וועלכעס אַנדערע פּאָלק וואָלט געקענט איבערלעבן אַזעלכע שטאַרקע קלעפּ צו זייער קערפּער און נשמה? וער וואָלט זיך געקענט פאָרשטעלן אַז נאָכן חורבן פון בית שני וועט אויפקומען אַזאַ רייך אידיש לעבן אין אַלטערטימלעכן שפּאַניע, אַז דער צענטער פון אידישער קולטור וועט שפּעטער איבערגיין אין מערב־אייראָפּע, מזרח־אייראָפּע, די באַלקאַנישע לענדער, רוסלאַנד, אַמעריקע און צוואַנציק יאָרהונדערט שפּעטער זיך ווידער אומקערן צו אַ נייַ־געבוי־רענער מדינת־ישראל?

וער וואָלט געקענט טראָכטן, אַז נאָך די אַלע קאַטאַ־טראָפּעס אין אונזער געשיכטע — די פאָרשקלאָפונג אין עגיפּטן, דער גלות בבל, די פאַרפאַלגונגען אין פערסיע, די רוימישע שחיטה אין מצדה, די שפּאַנישע אינקווויזיציע, די צאַרישע פּאָגראָמען און די נאַצישע אויסראָטונג — אַז מיר וועלן באַווייזן איינהאַלטן אונזער אייניקייט, אונזער אידען־טיטעט און אונזער גלויבן?

וער וואָלט זיך געקענט פאָרשטעלן, אַז זיבעציק יאָר נאָך דער באַלשעוויסטישער רעוואָלוציע, וועט דאָרט ווידער אויפשטיין אַזאַ נאָבעלער העלדישער אידישער ישוב. די סאָוועטישע אידן, מיט זייער רייכער קולטורעלער ירושה, קען מען מער ניט האָלטן אין שקלאָפערייַ.

אַנדערע פעלקער זענען אויפגעקומען און אונטער־געגאַנגען, אָבער מיר האָבן געוויזן דער וועלט אַז טראָץ אַלע קאַטאַסטראָפעס קען אַ פאָלק צוריק זיך אויפהויבן פון פאַרצוויפלונג, אויב עס האָט דעם מוט און אַנטשלאָסנקייט צו נעמען דעם גורל אין זיינע הענט.

מיר ווייסן אַז אונזערע שונאים וועלן אונז קיינמאָל ניט אָפּלאָזן. אין זייערע אויגן זענען מיר שטענדיק די שולדיקע. שולדיק פּאַר האָבן אויסגעהאָלטן אַלע יסורים אין אַלע צייטן, צו קענען זיין די לעבעדיקע עדות פון דעם מענטשנ׳ס פינצטערער נשמה. אונזער אורטייל איז צו זיין תמיד אויף דער וואַך.

אַנטיסעמיטיזם, צי ער קומט ווידער אויף אין אַ לאַנד ווי פראַנקרייך אַדער רוסלאַנד, וועלכע האָבן אַ סך אידן, אַדער אין לעבנדער ווי פוילן, דייטשלאַנד אַדער שפּאַניע, וועלכע האָבן כמעט מער ניט קיין אידן, איז דער בעל־מעטער וועלכער מעסט די קראַנקהייטן פון אַ געזעלשאַפט. אין שלעכטע צייטן זוכט מען שטענדיק אַ שעיר־לעזאזל. אַמאָליקע יאָרן איז עס געווען עפּידעמיעס ווי דער „שוואַר־צער טויט״ און שלעכטע געריכטענישן; אין אונזערע צייטן איז עס אינפלאַציע, אַרבעטסלאָזיקייט, דעפּרעסיע — און מען הייבט גלייך אָן צו זוכן אַ כּפּרה־הינדל און אידן זענען שטענדיק געווען דער שייר־לעזאזל פון אַלע ראָסיסטן און דעמאַגאָגן.

פונקט אַזוי ווי טאָרקוועמאַדאַ, דער אָנפירער פון דער שפּאַנישער אינקווויזיציע, איז היטלער אויך ניט געווען אַן אויסנאַם אין דער געשיכטע. דאָס לאָנד וואָס איז געווען אַ פּערל אין דער קרוין פון דער אייראָפּאישער קולטור, וועלכער האָט אַרויסגעגעבן, גוטענבערג׳ן, בעטהאָווען און גאָטהע, האָט מיט אייגענעם ווילן אים איבערגעגעבן אַ מאַ־דאָט צו הערשן איבער אים. דייטשלאַנד און עסטרייך זענען פאָר אַ צייט אַראָפּ פון זינען. די אייראָפּאישע פעלקער, וועלכע האָבן צוערשט ניט געפילט אַז זיי זענען באַדראָט — ביז ס׳איז געוואָרן צו שפּעט — האָבן געשוויגן און געווען גלייכגילטיק אין דער צייט ווען אַ גאַנץ פאָלק, וואָס האָט געלעבט צוזאַמען מיט זיי, איז אויף אַ סיסטעמאַטישן אופן אומגעבראַכט געוואָרן.

* * *

ווען די געשיכטע האָט אונז אַראָפּגעשלונגען מיט יאָר צוריק און אונז אויסגעשפּיגן אין פּיצלעך און ברעק־לעך, ווייט פון אונזערע קולטור־וואַרצלען, האָבן מיר איבערגעלעבט פּאַסירונגען וועלכע זענען נאָך צו פריש און צו פיינפול צו קענען זיי באַנעמען. אין שאָטן פון די גאַז־קאַמערן און קרעמאַטאָריעס אין אוישוויץ האָבן מיר געזען אַ מוסטער פון אומקום פון דער מענטשהייט; אַ שטאַרקער אַנ־דייט פון דער קומענדיקער נוקלעאַרער עפּאָכע — די „ענדגילטיקע לייזונג״ פון דער מענטשהייט. מיר ווייסן אין אונזערע ביינער אַז דער מענטש איז פּעאיק אויפן ערגסטן, פונקט אַזוי ווי ער איז פּעאיק אויפן בעסטן; אויף משוגעת ווי אויף גאונות; אַז דאָס אוממעגלעכע איז טאַקע מעגלעך.

מיר האָבן אַ זעלטענעם הומאָניסטישן עזבון איבער־צוגעבן אונזערע מיטמענטשן, אידן און ניט־אידן צוגלייך, ספּעציעל די יונגע, ווייל אונזער מעסעדזש פון בלוט און האָפענונג איז ניט וועגן דער פאַרגאַנגענהייט, נאָר וועגן דער צוקונפט, אַ צוקונפט וועלכע געהערט צו זיי. מיר מוזן זיי העלפן זיי זיך באַוואָפענען קעגן די טראַגעדיעס, די היפּאָקריטן, די פאַלשע געטער פון געשיכטע, איבערגעבן זיי וועגן די אמתע געפאָרן — פאַנאַטיזם, טעראָריזם, רעזיג־נאַציע — וועלכע קענען אַריינשטויסן די מענטשהייט אין נייע קאַטאַסטראָפעס.

וען איך בין געראַטעוועט געוואָרן פון טויט־לאַגער דורך דעם אַמעריקאַנער מיליטער אין פרילינג פון 1945, האָב איך זיך מיטן גאַנצן ברען אַריינגעוואָרפן אין מיין אייגענער אויסלייזונג, צוערשט די פיזישע, נאָך דעם מאָראַ־לישע און אינטעלעקטועלע. זייענדיק דער אייניקער פון מיין גרויסער משפּחה וואָס איז געבליבן לעבן, איז מיין ציל געווען אַוועקצוגיין פון דעם משוגענעם קאָנטינענט אַזוי ווייט ווי נאָר מעגלעך. איך האָב אָבער ניט געקענט זיך אינ־גאַנצן אָפּרייסן פון דאָרטן. היינט לעב איך און איך אַרבעט צווישן פאַריז און ניו־יאָרק.

פון דעם דאָזיקן פריווילעגירטן קוק־ווינקל זע איך ווי דער קולטורעלער צענטער פון דער וועלט שווימט אַוועק פון די אייראָפּאישע ברעגן. די יורשים פון איזאַבעלאַ׳ס שפּאַניע, דער איטאַליענישער רענעסאַנס, די אויפגע־קלערטע פראַנקרייך, די ענגלישע אימפּעריע — מעכטיקע קולטורן וועלכע האָבן פאָר אַ לאַנגער צייט דיקטירט דעם גאַנג און מוסטער פון מענטשלעכן פראָגרעס — פאַרלירן כסדר באָדן אין דעם געיעג מיט אַנדערע אויפקומענדיקע נאַציעס. צוערשט איבערן מיטללענדישן ים, נאָכדעם איבערן אַטלאַנטיק, און איצט זעט אויס אַז די שעה פון פּא־סיפיק האָט אויסגעשלאָגן.

וויל אייראָפּע אויף אַן אמת עקזיסטירן, אַדער בלויז שיינען אַביסל לענגער, ווי אַן אויסגייענדיקער שטערן ביים סוף פון זיין רייזע?

* * *

1992 איז דאָס יאָר ווען די „אייראָפּאישע געמיינ־שאַפט" פון 12 מיטגלידער וועט ווערן אַ פרייער און פול־שטענדיק אינטעגרירטער מאַרק. אין דעם דאָזיקן יאָר וועלן מיר אויך פייערן דעם געבורט פון אַמעריקע, טרויערן אויפן פאַרטרייבן פון די אידן, און בערצעלאַנאַ וועט זיין דער גאַסטגעבער פון דער 25טער אָלימפּיאָדע.

דער „אייראָפּאישער ראַט" דאַרף גלויבט ווערן פאָר זיין ווייכזיכטיקער איניציאַטיווע. דורך זייער דערמאָנען די פאַרגאַנגענהייט וועט דער איבערישער האַלבאינזל, און נאָכדעם די אַנדערע טיילן פון קאָנטינענט, ווידער דער־פינדן און באַנייען זייער רייכן אידישן קולטור־אוצר. מיר ווינטשן אַז די דאָזיקע באַנייטע שטרעבונג צו גייסטיקער, אינטעלעקטועלער און ארטיסטישער אויסגעציכנקייט וועט עפענען די קוואָלן פון מענטשלעכער שעפערישקייט וואָס קען העלפן אייראָפּע צוריק דערהאָבערן אַ טייל פון איר פאָר־לוירענער גלאָריע.

שליסט זיך אָן אַלס מיטגלידער אין ביאַליסטאָקער צענטער, היים פאַר עלטערע מענטשן און שפּיטאָל!

אַ באַזוך אין "קרית ביאַליסטאָק" אין ישראל

• פון שלמה זאַבוסקי (פאַריז)

זייענדיק אין ישראל אויפן קאָנגרעס פון „טויזנט יאָר פּויליש אידנטום", האָב איך אויסגענוצט די געלעגנהייט צו באַזוכן „קרית ביאַליסטאָק". איך בין שוין דאָרטן געווען אַ סך מאָל, און יעדעס מאָל ווערט דאָס שטעטל שענער און רייכער, די גאַסן זענען געוואָרן ברייטער און לענגער. למשל, דאָס הויז וואו מיין קאָזין וואוינט איז געווען נומער 10 און איצט איז עס געוואָרן נומער 20. אָחוץ דעם איז צוגעבויט געוואָרן נאָך אַ הויז פאָר מיין קליינעם קאָזין. אין די לעצטע יאָרן זענען געבוירן געוואָרן ביי די דריי קינדער זעקס אייניקלעך, פון וועמען מיין קאָזין און זיין פרוי זענען זייער שטאָלץ.

איך בין ספּעציעל געקומען אין קרית־ביאַליסטאָק פרייטיק נאָכמיטאָג, צו זיין ביים דאָוונען אין שול. דאָס איז געווען פאָר מיין קאָזין שמעון זאבוסקי אַ גרויסע פרייד און פאַרגעניגן צו ברענגען אַ גאַסט, ווייל ער איז איינער פון די גבאים און טוט די אַרבעט מיט אַ סך ליבשאַפט. עס זענען דאָרט געווען דריי מנינים אידן, ניט אַלע שטאַמען פון ביאַליסטאָק, אָבער ס׳איז גוט וואָס עס וואוינען שוין דאָרט קנאַפּע צוויי הונדערט פאַמיליעס.

שבת אין דער פרי איז אין דער שול פאַרגעקומען אַ בר־מצווה און איך בין פאַרבעטן געוואָרן אויף אַן עליה. איך האָב אויך מיט פאַרגעניגן געשפּענדעט אַ סומע געלט פאָר דער שול. איך האָב באַמערקט, אַז דאָרט איז אויפגעשריבן דער נאָמען פון דוד רובין, וועלכער האָט אַ סך געהאָלפן ביים אויפבויען די שול און וועלכער איז דער פרעזידענט פון דער פונדאַציע. אויף דער וואַנט אַנטקעגן איז אויפגע־שריבן „לזכר קדושי ביאַליסטאָק" און „יזכור ישראל את הקדושים והגבורים לדור ודור".

יעדעס מאָל ווען איך גיי אַוועק פון מאָנומענט דוכט זיך מיר אַז איך האָב דאָרט געלאָזן עמיצן פון מיין משפּחה און נאָענטע און אַז דאָס איז פאָר מיר דאָס אָרט וואָס פאָר־אייביקט אָלע מיינע טייערע וואָס איך האָב פאַרלאָרן.

לאָמיר האָפן, אַז ביי מיין קומענדיקן באַזוך וועל איך האָבן נאָך מער סורפריזן און פונקט אַזוי פיל פאַרגעניגן וויי איך האָב געהאַט ביים איצטיקן באַזוך.

———•———

אַ בריוול צום רעדאַקטאָר

זייער געערטער ה׳ ריבאַלאָווסקי,
שלום וברכה!

איך בין געווען ביי אייך אין אויגוסט 1986 און איר האָט מיר דאָן צוגעזאָגט צו נעמען קער אויף מיין שוועסטער מיט איר טאָכטער.

איך בין אייך זייער דאַנקבאַר וואָס מיין שוועסטער האָט די מעגלעכקייט צו זיין אין דער ביאַליסטאָקער היים און אַזוי ווי איך קען דעם פּלאַץ בין איך זיכער אַז זי וועט זיך דאָרט פילן גוט.

איך דאַנק אייך נאָך אַ מאָל.

זייט געזונט,
להתראות,
אריה לוזניק, חיפה

הענרי סאַרנאַ האָט געהאַלטן רעדע אין קענט־סטעיט־אוניווערזיטעט וועגן זיינע איבערלעבונגען

אונזער חשובער לאַנדסמאַן הענרי סאַרנאַ, וועלכער וואוינט אין לאַס־אַנדזשעלעס, איז איינגעלאַדן געוואָרן צו רעדן וועגן זיינע איבעלעבונגען אין די נאַצי־לאַגערן ביי דער זעקסטער יערלעכער האַלאָקאָסט־קאָנפערענץ אין קענט־סטעיט אוניווערזיטעט אין קליוולאַנד, אָהייאָ. די קאָנפערענץ איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן דעם 29טן און 30טן מערץ, 1987, און אין איר האָבן אַנטיילגענומען חשובע אַמעריקאַנער געלערנטע.

חיים סאַרנאַ האָט זיך דאָרט אויך געטראָפן מיט אונזער לאַנדסמאַן מאָקס ראַטנער און די צוויי האָבן זיך שטאַרק דערפרייט איינער מיטן אַנדערן.

פאָרן אַנהויבן צו שילדערן זיינע איבערלעבונגען אין דער טערעזין פעסטונג, פון וואַנען טשעכישע פאַרטיזאַנער

אויפן בילד איז שרה און הענרי סאַרנאַ און אין מיטן איז מאָקס ראַטנער פון קליוולאנד.

האָבן אים באַפרייט דעם 8טן מאַי, 1945, האָט הענרי סאַרנאַ זיך פאָרגעשטעלט פאַרן חשובן עולם מיט די פאָלגנדע ווערטער:

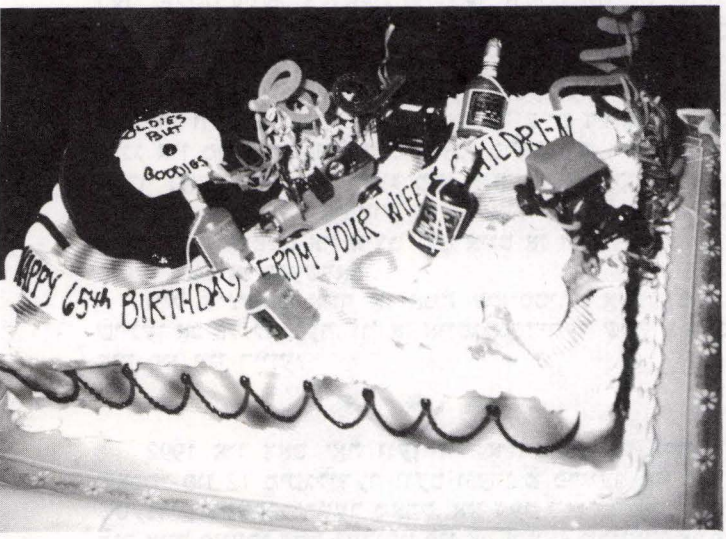
„מיין נאָמען איז הענרי סאַרנאַ, אויף אידיש: חיים. איך בין געבוירן געוואָרן אין ביאַליסטאָק, פוילן, אין יאָר 1922. מיין פאַמיליע האָט דאָרט געלעבט רואיק ביזן אויסברוך פון דער צווייטער וועלט־מלחמה אין 1939. ווען די מלחמה האָט זיך אָנגעהויבן, האָט מען אונז פאַרמאַכט אין אַ געטאָ. שפּעטער האָבן אונז די דייטשן „באַזעצט" אין אַנדערע ערטער: מיין מוטער האָבן זיי געשיקט קיין טרעבלינקע; מיין פאָטער און מיינע דריי ברידער זענען פאַרשיקט געוואָרן קיין מאַידאָנעק. קיינער פון זיי, אָחוץ מיר, האָט ניט איבערגעלעבט די מלחמה. דאָס שליסט אין מיינע פעטערס, מומעס, קוזינעס — אַרום 70 מיטגלידער פון מיין משפּחה.

„ווען איך טראַכט איצט וועגן מיין באַפרייאונג, בין איך מסתמא דער איינציק לעבנגעבליבענער איד פון דער טערעזין פעסטונג. זעקס פון אונז זענען באַפרייט געוואָרן אין 1945, אָבער ווען איך און מיין פרוי — וועלכע האָט אויך איבערגעלעבט די לאַגערן אוישוויץ און בערגן־בעלזן — האָבן פאַרגאַנגענעם הערבסט באַזוכט טערעזין, האָט דער אָפּיס־מענעדזשער פון „טערעזין מעמאָריאַל מוזעאום" מיר געזאָגט, אַז איך בין דער איינציקער איד, וועלכער איז צוריקגעקומען נאָך דער באַפרייאונג אין דער פעסטונג. טאָ לאָמיר אייך דערציילן ווי אַזוי ס'האָט אויסגעזען דער דאָזיקער גיהנום אין די לעצטע חדשים פון דער מלחמה".

חיים סאַרנאַ פייערט זיין 65טן געבורטסטאָג

דעם 7טן יולי איז אונזער לאַנדסמאַן חיים סאַרנאַ געוואָרן 65 יאָר אַלט און זיין משפּחה און פריינט האָבן פאַראים איינגעאַרדנט אַ גרויסע שמחה. צו דער געבורטסטאָג־פאַרטי זענען אויך איינגעלאַדן געוואָרן אַ גרויסע צאָל ביאַליסטאָקער, צווישן זיי סאָול וועריבין און זיין פרוי, דייוויד ספּערלינג און פרוי, סאָול דזשעזשא און פרוי, סטענלי זעלטנער און זיין פרוי. ס'זענען אויך געקומען ביאַליסטאָקער פון ניו־יאָרק און פון אַרגענטינע, דאָראָ מינץ און איר מאַן. פאַרשטייט זיך, אַז דאָרט האָבן אויך ניט געפעלט חיימ'ס פרוי שרה און זייערע צוויי קינדער, טשאַרלס און פעני.

ביי דער געבורטסטאָג־פייערונג האָט חיים סאַרנאַ באַ-

דער געבורטסטאָג־קעיק פון דער פרוי און קינדער.

דאַנקט די געסט פאַר קומען פייערן זיין געבורטסטאָג. צווישן אַנדערן האָט ער געזאָגט:

„איר זאָגט אַז ס'איז ניט קיין גרויסע זאַך צו ווערן אַ פינף־און־זעכציקער. טאָ לאָמיר אייך זאָגן, אַז ס'איז יאָ אַ גרויסער אויפטו. איך האָב אַדורכגעמאַכט דעם געטאָ; די לאַגערן בליזשין, אוישוויץ, לענדזין און איך בין מסתמא דער איינציקער איד וואָס האָט איבערגעלעבט די טערעזין פעסטונג... איך בין באַפרייט געוואָרן דעם 8טן מאַי, 1945... דעם 24טן אַקטאָבער, 1949, בין איך אַנגעקומען קיין אַמעריקע אויף אַ מיליטעררישער שיף... און אויב איך האָב דערלעבט צו 65 יאָר, איז עס אַ גרויסע זאַך!... מיר דאַנקען גאָט וואָס מיר זענען נאָך אַלץ דאָ און האָפן צו פייערן דעם 70טן און נאָך מער געבורטסטעג... איך דאַנק אַלע ביאַליסטאָקער פאַר קומען צו מיין שמחה, איר זאָלט אַלע דערלעבן ביז 120!"

פון דער רעדאַקציע: צוליב דעם וואָס מיר האָבן דערהאַלטן דעם טעקסט פון חיים סאַרנאַ'ס רעדע פאַרן גיין צום דרוק, וועלן מיר זי ברענגען אינעם קומענדיקן נומער פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע".

פּוילן: די גייסטער פון איר אידישער פאַרגאַנגענהייט

• פון סטענלי מעיסלער

מאַטילדאַ קאַדישעוויטש מעיסלער, מיין באָבע, איז געשטאָרבן אין טשעכאָסלאָוויעץ אין 1921, אָבער ס׳איז איצט אוממעגלעך צו געפינען איר קבר. דער אידישער בית־עולם אין דעם דאָזיקן קליינעם שטעטל ביים נאָרזשעץ־טייך, אין צפון־מזרח פוילן, איז ניט ליידיק, אָבער ער האָט אויך ניט קיין מצבות.

סטאַניסלאָוו קרינסקי, דער 30־יאָריקער דירעקטאָר פון דעם היגן מוזעאום, האָט צונויפגענומען און אויסגעשטעלט אַ צענדליק אידישע מצבות נעבן דעם מוזעאום, וועלכער איז אַמאָל געווען די היים פון פּוילישע נאָבעלייט.

„די דייטשן האָבן אָרויסגעריסן אַלע מצבות און זיי גענוצט צו ברוקירן גאַסן און בויען הייזער", האָט ער געזאָגט. „מיר האָבן געפונען אַ טייל פון זיי ווען מיר האָבן פאָראַנדערט אַ שטיין אין אַ מויער, אָדער אין אַ פּאַרק. ניט לאַנג צוריק איז פאַרברענט גענוצט אַ הויז ביי אַ פויער, און ווען די פייערלעשער זענען געקומען אויפן אָרט האָבן זיי אין דעם אש געפונען עטלעכע אידישע מצבות".

דער טויט פון לעצטן איד

טשעכאָסלאָוויץ איז אַמאָל געווען אַ קליינער צענטער פון געהילץ־ און טעקסטיל־אינדוסטריעס. פאַר דער צווייטער וועלט־מלחמה האָט זי — לויט קרינסקין — געהאַט אַ באַפעלקערונג פון 5 ביז 6 טויזנט, פון וועלכע 3 ביז 4 טויזנט זענען געווען אידן. היינט ציילט זי אָרום 4,500 מענטשן, צווישן וועלכע ס׳איז ניטאָ קיין איין איד.

„אַ שאָד וואָס איר זענט ניט געקומען פריער", האָט קרינסקי געזאָגט. „איך האָב געקענט אַן אָלטן איד אין דעם שטעטל, וועלכער האָט מסתמא געדענקט אייער פאַמיליע. ער איז אָבער געשטאָרבן פאַראַיאָרן. איצט איז ניטאָ קיין איין איד אין טשעכאָסלאָוויעץ".

קרינסקי, אַן ערנסטער מענטש, האָט אונז געוויזן די שפּורן פון דער פאַרגאַנגענהייט. אַ צאָל אָלטע הילצערנע הייזער פון 19טן יאָרהונדערט, האָבן צוגעגעבן דעם שטעטל אַ בעל־הבתישן און באָרואיקנדיקן אויסזען. דער אָלטער שטאָטישער מאַרק מיט די אידישע קראָמען, וועלכע מיין באָבע האָט איבערגעלאָזן ווען זי איז געפאָרן קיין ביאַליס־טאָק חתונה צו האָבן, איז אָרונטערגעוואָרפן גרוואָרן און אויף זיין פּלאַץ האָט מען אויפגעבויט אַן אָדמיניסטראַטיוון און קאָמערציעלן צענטער, וועלכער האָט זייער ווייניק זאָכן צו פאַרקויפן. די אינציקע סינאַגאָג וועלכע שטייט נאָך אָלץ, ווערט איצט גענוצט ווי אַ סקלאָד פאַר מעבל.

אַ בית־עולם מיט סאָסנע־ביימער

איין מאָסן־קבר פון אומגעבראַכטע אידן איז אָרום־גערינגלט מיט אַ נידעריקן פאַרקאָן; אַן אָנדער אידישער מאָסן־קבר איז פאַרוואָרפן מיט אָפּגעדאָרטע צווייגן פון ביימער און מיסט; אַ אידישער בית־עולם איז איצט פאַר־פלאָנצט מיט יונגע סאָסנע־ביימער.

„איך קען אייך פאַרזיכערן, אַז דאָרט איז ניטאָ אפילו אַ שטיקל פון אַ מצבה", האָט קרינסקי געזאָגט ווען ער האָט אונז אַרומגעוויזן דעם אידישן בית־עולם. „איך האָב דאָרט אַדורכגענישטערט יעדן צענטימעטער".

* * *

פּוילישע אינטעלעקטואַלן זענען איצט פאַרוויקלט אין אַ פיינלעכער דעבאַטע וועגן שולד. די אַלטע אידישע קולטור אין פּוילן איז פאַרניכטעט געוואָרן דורך די נאַציס אין דער צווייטער וועלט־מלחמה. פאַרן קריג האָבן דאָרט געלעבט דריי און אַ האַלב מיליאָן אידן, 10 פּראָצענט פון דער גאַנ־צער באָפעלקערונג, די גרעסטע אידישע קהילה אין דער וועלט, אויסער דער אַמעריקאַנער.

די ווייט־גרעסטע מערהייט אידן איז אומגעבראַכט גע־וואָרן אין דעם חורבן. נאָך דער מלחמה זענען כמעט אַלע לעבנגעבליבענע אַנטלאָפן — געוואָלט פאַרגעסן זייערע שוידערלעכע איבערלעבונגען, אַנטלאָפן פון די פּוילישע פאַראַמעז און דעם אָפּיציעלן אַנטיסעמיטיזם. אָרום 6 טויזנט אידן פראַקטיצירן היינט דאָס אידישקייט אָדער אידענטיפיצירן זיך אַלס אידן.

קיינער באַשולדיקט ניט די פאַלאַקן אין אויפבויען די גאַז־קאַמערן אין די נאַצי־לאַגערן, אָדער אין אָנפירן מיט זיי, אין וועלכע עס זענען אומגעבראַכט געוואָרן עטלעכע מיליאָן אידן אויפן פּוילישן באָדן. אָבער די דעבאַטע וועגן שולד גייט אַלץ אַן אויף די זייטן פון „טיגאָדניק פּאַו־שעכני", די וואָכנצייטונג פון דער קאַטוילישער קירכע, וועלכע איז די אייַנפלוסרייכסטע צייטונג אין פּוילן.

די דעבאַטע האָט זיך אָנגעהויבן אין יאָנואַר, 1987, ווען יאָן בלאָנסקי, אַ ליטעראַטור־קריטיקער, האָט אָנגעשריבן אַ רעצענזיע איבער צוויי פּאָעמעס פון דעם נאָבעל־לאָוראַט טשעסלאָוו מילאָש. צום סוף פון דער רעצענזיע האָט בלאָנסקי באַמערקט, אַז די פּאָלאַקן, צווישן וועלכע עס זענען געווען אַ סך אַנטיסעמיטן, זענען „מיט־פאַראַנט־וואָרטלעך" פאַרן פעלקער־מאָרד וועלכער איז אויסגעפירט געוואָרן אויף זייער באָדן.

פאַראַן אונטערשיידן

„קיין שום נאָרמאַלער מענטש וועט זאָגן אַז די פּאָלאַקן — אָלץ אַ פּאָלק — האָבן אָנטיילגענומען אין דעם פעלקער־מאָרד", האָט בלאָנסקי געשריבן. „אָבער נאָך דעם האָט ער געצויגן אַן אונטערשייד צווישן אַליין אָנטיילנעמען און וואָס ער האָט אָנגערופן מיט־פאַראַנטוואָרטלעכקייט.

„איר קענט זיין מיט־פאַראַנטוואָרטלעך", האָט ער גע־זאָגט, „אַן צולייגן אַליין אַ האָנט צום פאַרברעכן — צוערשט דורך ניט־זען, אָדער דורך ניט שטעלן אַ שטאַרקן ווידער־שטאַנד. וואָר קען אויף אַן אמת זאָגן אַז דאָס אָנטקעגג־שטעלן זיך איז געווען גענוג שטאַרק אין פּוילן?

פון דער רעדאַקציע: סטענלי מעיסלער איז דער זון פון אונזער ביאַליס־טאָקער לאָנדסמאַן, מאיר מעיסלער, וועלכער איז לעצטן יאָר געשטאָרבן. סטענלי, וועלכער איז אַ שרייבער אויפן סטאַף פון דער „לאָס אַנדזשעלעס טיימס", האָט אָנהויב דעם יאָר באָזוכט פּוילן און באַשריבן זיינע דערפּא־רונגען פון טשעכאָסלאָוויעץ, ביאַליסטאָק און וואַרשע אין דער דאָזיקער צייטונג פון 16טן מאי, 1987.

דער צענטער פון ביאַליסטאָק פאַר דער ערשטער וועלט־מלחמה.
צווייַ בילדער פונעם צענטער פון ביאַליסטאָק. רעכטס: פאַר דער ערשטער וועלט־מלחמה און אויף לינקס: ווי די זעלבע גאַס זעט אויס היינט־צו־טאָג.

„...וואָלטן מיר געהאַנדלט קליגער, נאָבעלער, מער ווי קריסטן, וואָלט דער פעלקער־מאַרד מסתמא געהאַט שטערונגען, ס׳וואָלט געווען שווערער אים אויסצופירן און די קעגנערשאַפט וואָלט זיכער געווען אַ סך אַ גרעסערע״.

בלאָנסקי האָט גערופן די פאָלאַקן „אַפּצורייניקן אונזער לאַנד״ דורך „אַנערקענען אונזער פאַרגאַנגענהייט אין ליכט פון אמת״.

דאָס אַרטיקל האָט אַרויסגערופן אַ ביטערע קאָנטראָווערזיע. יעזשי טוראָוויטש, דער רעדאַקטאָר פון וואָכנבלאַט, האָט ניט לאַנג צוריק סומירט די אַלע פראָטעסטבריוו וועלכע זענען אָנגעקומען אין דער רעדאַקציע: „ניט בלויז אידן נאָר אויך פּאָלאַקן זענען דערמאָרדעט געוואָרן אין דער אָקופּאַציע־צײַט; צוערשט האָבן מיר געדאַרפט זיך אַליין ראָטעווען; מיר האָבן גערעטעוועט אידן און זיי גע־האַלפן דאָרט וואו ס׳איז מעגלעך געווען; מיר טראָגן ניט קיין שום שולד״.

„טייל פון אונזערע בריוו־שרייבער זאָגן אָפילו אַז ס׳איז ניט געווען קיין אַנטיסעמיטיזם אין פוילן, און אויב ס׳האָט יאָ עקזיסטירט איז ער געווען באַרעכטיקט״, האָט טוראָוויטש צוגעגעבן.

אַ בייַזער ענטפער אויף בלאָנסקי׳ס אַרטיקל איז געקומען פון וולאַדיסלאָוו שילאָ־נאָוויצקי, אַ 74־יאָריקער לאַיער, וועלכער איז געווען אַ ראָטגעבער פון „סאָלי־דאַרנאָשטש״, די פאַרבאַטענע פרייַ אַרבעטער־באַוועגונג.

„וואָס האָבן מיר געקענט טאָן?״, האָט ער געפרעגט. „אַטאָקירן די קאָנצענטראַציע־לאָגערן מיט די כוחות וואָס מיר האָבן דאָן געהאַט? אַליין צו ליידן אומגעהויערע פּאַר־לוסטן און פאַראורטיילן אַלעמען אין די לאָגערן? זאָל אונז קיינער ניט געבן קיין לעקציעס וועגן ניט־דערפילטע מאָרא־לישע פליכטן און זאָל אונז בלאָנסקי ניט זאָגן, ווי ער האָט דאָס געטאָן אין זיין שעדלעך און ליגנעריש אַרטיקל, אַז מיר זענען געווען נאָענט פון באַגיין דעם פאַרברעכן פון פעלקער־מאָרד״.

אַלעקסאַנדער סמאָלאַר, אַן אַרויסגעשיקטער פּוילישער געלערנטער, וועלכער האָט לעצטנס אַ סך גערעדט וועגן פּויליש־אידישע באַציאונגען, האָט געזאָגט אין פאַריז, אַז זייער ראַמאַנטישער נאַציאַנאַליזם לאָזט ניט די מערסטע פאָלאַקן צו אַנאַליזירן זייער אַמאָליקע שטעלונג און האַנד־לונג לגבי די אידן.

„ס׳איז זייער שווער פאַר פאָלאַקן, מיט אַלע זייערע אידייען וועגן זייער אייגענער מאָראַלישער ריינקייט״, האָט ער געזאָגט, „צו אַבסאָרבירן די אַלע מאָראַלישע סתירות״.

* * *

מיין פאָטער, וועלכער איז געשטאָרבן אין 1986, האָט געדענקט זיין היימשטאָט ביאַליסטאָק, אין מזרח־פוילן, וואָס איז היינט אינגאַנצן אָרום 30 מייל פון דער סאָוועטישער גרענעץ. ער האָט זי געדענקט ווי אַן אָנגענעמע, ויבערירנדיקע שטאָט מיט אַרקעסטערס און פייערווערק אין אַ פּאַרק; מיט טראַמווייען געטריבענע דורך פערד אויף עלעקטריש־באַלויכטענע גאַסן; מיט טערקישע בעדער פרייטיק אָוונט און שפּעטער די געשמאַקע מיטאָגן פון קאָטשקע, געפילטע פיש, צעהאַקטע מייַערן און די ריזיקע ברויטן.

„דאָס איז געווען אַ פּרעכטיקע שטאָט, מייסטנס אַ אידישע״, האָט ער אַמאָל געזאָגט. „די מענטשן זענען דאָרט געווען אַזעלכע פיינע״.

ווען ער איז געקומען קיין אַמעריקע אין 1913, אין עלטער פון 14 יאָר, האָט די שמוציקע, ענגע און איינזאַמע ניו־יאָרק געמאַכט אויף אים אַ זייער שווערן איינדרוק. ער איז געווען זייער אָנטוישט.

מיט דער הילף פון אַלטע פאָטאָגראַפיעס, מיין פאָטער׳ס זכרונות וואָס איך האָב אַראָפּגענומען אויף טעיפּ, און מיט דער הילף פון אַ גוטן וועגווייזער, האָב איך זיך פרובירט פאָרשטעלן ווי אַזוי ביאַליסטאָק האָט אויסגעזען אין יענע טעג. מען האָט זיך אָבער געמוזט שטאַרק אָנ־שטרענגען, ווייל בלויז אַ שאָטן איז געבליבן פון דעם אַלעם. מען זעט אָן איבערגעבויטן שטאָט־ראָט מיטן זייגער אויפן טורעם; עטלעכע איבערגעבויטע הייזער דערנעבן; אַ זייער־אַלט הויז דאָ און דאָרט, די גרויסע קאַטוילישע קאַטעדרע, און דאָס איז כמעט אַלץ. כמעט די גאַנצע שטאָט איז פאַר־ניכטעט געוואָרן אין דער מלחמה.

אַ שמוציקע אינדוסטריעלע שטאָט

ביאַליסטאָק איז איצט אַ שמוציקע, צעצויגענע, מיאוסע אינדוסטריעלע שטאָט. ס׳שטייען צעוואָרפן גרויסע, כמורנע בלאָקן אַפּאַרטמענט־הייזער פאַר אירע אויסגעוואָרצלטע אַרבעטער. דער רעסטאָראַן אין האָטל „קריסטאָל״, דער

GABRIEL CARDONA FOX

טראָץ דעם וואָס די גאַס אין צענטער ביאַליסטאָק האָט זיך שטאַרק געענדערט אין מער ווי 70 יאָר, איז דער שטאָט־ראָט מיטן זייגער אויפן טורעם און דער קאָטווילישער קלויסטער גלייבן אַזוי ווי זיי זענען געווען פריער.

גרעסטער האָטעל אין שטאָט, סערווירט זייער ווייניק עסן אין אוונט, אָבער ער ווערט פאַרוואַנדלט אין אַ טאַנץ־זאַל פאַר קרייזנדיקע, שיכור׳ע פוילישע אַרבעטער.

העניק טשערניצקי, דער 67־יאָריקער געווען שטאָטישער קאָנטראָלער, האָט אונז אַרומגעפירט איבער דער שטאָט. לויט אים האָט ביאַליסטאָק איצט 250 טויזנט איינוואוינער. פאַר דער מלחמה האָט זי געציילט 115 טויזנט איינוואוינער און אַרום 60 פּראָצענט זענען געווען אידן. צו די אידן האָבן געהערט כמעט אַלע געשעפטן און אַלע, אָחוץ צוויי, טעקסטיל־פאַבריקן.

אין דער צייט פון דער צווייטער וועלט־מלחמה, ווען די דייטשן האָבן אַריינגעטריבן אין דער ביאַליסטאָקער געטאָ די אידן פון די אַרומיקע געגנטן, איז איר באַפעלקערונג אויסגעוואַקסן ביז 140 טויזנט. טשערניצקי שאָצט, אַז איצט זענען דאָרט דאָ צווישן 15 און 20 אידן. דעם לעצטן פּסח האָבן נאָר דריי אידן באַשטעלט מצות אין וואַרשע.

איינער פון די פיר אידישע בית־עלמינס איז געבליבן כמעט גאַנץ און אין שטאָט געפינט זיך נאָר איין סינאַגאָגע. זי ווערט געוצט ווי אַ געזעלשאַפטלעכער צענטער. די אידישע פאַרגאַנגענהייט ווערט איצט אָפּגעמערקט דאָר דורך שילדלעך. איינער אַזאַ „פלאַק", אין פויליש און אידיש, געפינט זיך אויפן פלאַץ פון אַ סינאַגאָגע, אין וועלכער די נאַציס האָבן אַריינגעטריבן 3,000 אידן און זי אונטער־געצונדן דעם 24טן יוני, 1941. מיין מוטער׳ס מומע און צוויי קוזינעס זענען געווען די פאַרברענטע.

ביי אונז איז אַרומגעגאַנגען אַן אַלטער פאַמיליע־וויץ, אַז ביאַליסטאָק האָט געגעבן דער וועלט דריי באַרימטע מענטשן: לודוויק זאַמענהאָף, דער שאָפער פון עספּעראַנטאָ; מאַקסים ליטווינאָוו, דער סאָוועטישער אויסערן־מיניסטער פאַר דער מלחמה און אַמבאַסאַדאָר אין וואַשינג־טאָן אין דער צייט פון דער מלחמה, און מיין פאָטער, מאיר מעיסלער — דער צווייט־שנעלסטער „פּעיפּערהענגער" אין ניו־יאָרק. (מיין פאָטער האָט אַליין צוגעגעבן אַז איינער אין די בראַנקס איז שנעלער פון אים).

ביאַליסטאָק פייערט ניט דעם אַנדענק פון ליטווינאָוו׳ן (וועמען סטאַלין האָט אַרונטערגעזעצט נאָך דער מלחמה) און אויך ניט מיין פאָטער. אָבער דערפאַר ווערט זאַמענהאָף דאָרט שטאַרק גלאָריפיצירט. אַ גאַס טראָגט דעם נאָמען פון דעם אידישן אויגן־דאָקטאָר, וועלכער האָט געשאָפן די אינטערנאַציאָנאַלע שפּראַך, און זיינס אַ נייער ביוסט איז אָוועקגעשטעלט געוואָרן אין דעם אָמאָליקן גטאָ.

פלאַקאָטן אין דער שטאָט האָבן צוואויסן געגעבן, אַז דעם יאָר ווילן זיך צונויפקומען אין וואַרשע און אין ביאַליסטאָק די עספּעראַנטאָ־אָנהענגער צו פייערן דעם 100טן יובילייַ זינט זאַמענהאָף האָט פאַרעפנטלעכט זיין בוך, וועלכעס האָט געבראַכט די רעגולן פון דער גראַמאַטיק און דעם וועקטער־אוצר פון זיין שפּראַך.

אין פאַרלויף פון צווי טעג האָב איך זיך באַמיט צו געפינען דעם פאַרק פון וועלכן מיין פאָטער האָט שטאַרק הנאה געהאַט ווען ער איז געווען אַ אינגל. ס׳איז דאָ אַ גרויסער פאַרק אין צענטער פון שטאָט, וועלכער איז אָביסל אָפּגעלאָזן און כמעט ליידיק. דאָרט געפינט זיך אַ ריזיקער מאָנומענט נאָך די אומגעקומענע אין דער צווייטער וועלט־מלחמה. ס׳איז מעגלעך, אַז אין דעם דאָזיקן פאַרק זענען אָמאָל פאָרגעקומען קאָנצערטן און פייערווערק. אָבער טשערניצקי האָט מיר געזאָגט אַז איך מאָך אַ טעות.

„דאָס איז געווען אַן אָלטע אידישע געגנט", האָט ער געזאָגט. „די דייטשן האָבן אַרויסגעפירט אָלע אידן פון דער געגנט אין געטאָ אַריין און פאַרניכטעט אָלע הייזער וועלכע די אידן האָבן איבערגעלאָזן. נאָך דער מלחמה האָבן מיר אויף דעם אָרט געשאָפן אַ פאַרק.

* * *

די סינאַגאָגע אין וואַרשע איז געבליבן גאַנץ אַ דאַנק דעם וואָס אין דער צייט פון דער מלחמה האָט זי געדינט ווי אַ שטאַל פאַר פערד. זי האָט ניט קיין רב, אָבער זי דינט דאָך ווי אַ בית־הכנסת פאַר דער קליינער קהילה אין פוילן. אָבער אָלעקסאַנדער סיידערמאַן, דער 75־יאָריקער שמש, איז פעסימיסטיש וועגן דער קהילה׳ס צוקונפט. „דער איגנסטער איד אין פוילן איז אָלט 85 יאָר", האָט ער געזאָגט.

דאָס איז געווען איבערגעטריבן, אָבער ס׳איז אמת אַז עס זענען פאַראַן ווייניק יונגע אידן אין פוילן. דער באַקאַנטסטער פון זיי איז סטאַניסלאָוו קראַיעווסקי, אַ 37־יאָריקער מאַטעמאַטיקער, וועלכער ווערט באַטראַכט דורך אַ סך פאַלקן און אויסלענדער ווי אַן אינטעלעקטואַל און דער אומאַפיציעלער וואַרטזאָגער פון די פוילישע אידן.

קראַיעווסקי איז אַ זון פון אַסימילירטע פוילישע אידן

און ביז זיין 18טן געבורטסטאָג, וועט ער איז געוואָרן אַ סטודענט, האָט ער זיך קיינמאָל ניט געגריבלט אין זיין אידישער אידענטיטעט און קיינמאָל ניט געטראַכט וועגן פראַקטיזירן אידישקייט. אָבער ער האָט דאָס אָנגעהויבן צו טאָן אין 1969, אַלס רעאַקציע צו דער כוואַליע פון אַפיציעלן פּוילישן אַנטיסעמיטיזם.

„אין פאַרגלייך מיט די ערנסטע פראָבלעמען אין פוילן, איז די פראָגע פון פּויליש-אידישע באַציאונגען ניט קיין וועזנטלעכע", האָט ער געזאָגט ביים מיטאָג אין זיין וואוינונג אין וואַרשע. „דאָס איז אַ געשיכטלעכע פראָגע, אָבער מענטשן ווערן שטאַרק אויפגערעגט און רעדן אַ סך וועגן דער טעמע. סוף-כל-סוף זענען ניטאָ אין פוילן אַ סך פראָבלעמען וועגן וועלכע עס לוינט זיך צו רעדן".

קאַטוילישער קוריאַז

קראַיעווסקי האָט געזאָגט, אַז די איצטיקע פּוילישע באַציאונג צו אידן נעמט אָרום פון דעם טראַדיציאָנעלן, משוגענעם אַנטיסעמיטיזם, וועלכער ווערט געפֿרעדיקט דורך געוויסע עקסטרעמע אַרגאַניזאַציעס, ביז וואָס ער האָט אָנגעפרופן פילאָסעמיטיזם (אידן-ליבע), וועלכער איז אויפגעקומען צוויישן אַ געוויסער צאָל יונגע פּאַלאָקן. די נייע באַוואונדערונג פאַר אידן, איז זייער אָפט נאָאיוו און באַזירט אויף איגנאָראַנץ. קראַיעווסקי זאָגט, אַז דאָס שטאָמט פון דער וואָקסנדיקער פּויליש-קאַטולישער נייגעריקייט וועגן דער אידישער רעליגיע, אַ באַוואונדערונג פאַר דער אַנטי-סאָוועטישער פּאָליטיק פון ישראל, און „אַ געפיל אַז אָלץ וואָס איז געווען אין דער פאַרגאַנגענהייט איז זיכער בעסער פון דעם וואָס איז היינט".

קראַיעווסקי זאָגט, אַז די שטויס-קראָפט פאַר דער איצטיקער דיסקוסיע וועגן שולד איז געקומען אין שייכות מיט אַ קאָנפערענץ וועגן פּויליש-אידישע באַציאונגען אין אָקספֿארד-אוניווערסיטעט אין ענגלאַנד, אין 1984. דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל וועט פּוילישע און אידישע וויסנשאַפטלער האָבן זיך צוזאַמען אָוועקגעזעצט צו דיסקוטירן די דאָזיקע פראָגע", האָט ער געזאָגט. „ס׳איז זייער שווער פאַר פאָלאָקן צו רעדן וועגן דעם אַנטיסעמיטיזם אין זייער פאַרגאַנגענהייט, פונקט אָזוי ווי ס׳איז זייער שווער פאַר אידן צו פאַרשטיין וויפל די פאָלאָקן אַליין האָבן געליטן אין דער מלחמה".

* * *

אין יאָר 1905 איז דער שלום אין ביאַליסטאָק צעשמעטערט געוואָרן דורך אַ פּאָגראָם. אָנעזעהן פון רוסישן צאָר, וועלכער האָט דאָן געהערשט איבער יענעם טייל פוילן, האָבן פראָוואָצירט אַן אויפשטאַנד קעגן די אידן, פאַרשפרייטנדיק דעם קלאַנג אַז אידן האָבן געוואָרפן אַ שטיין אויף דער סטאָטוע פון דער „הייליקער" מערי, בעת אַ פראָצעסיע.

מיין פאָטער, וועלכער איז דאָן געווען 6 יאָר אַלט, מיט זיין פאַמיליע, האָבן דאָן געקראָגן אַ וואָרנונג פון אַ פּוילישן פּויער. זיי האָבן זיך אויסבאַהאַלטן אין דעם קעלער צוויי טעג צייט, בעת די הריגות זענען אָנגעגאַנגען אויבן, אין די גאַסן. אידישע קצבים האָבן פאַרטיידיקט די אידן מיט זייערע כלים, אָבער ס׳איז זיי דאָך ניט געלונגען צו פאַרמיידן די שחיטה פון 127 אידן.

די אידן האָבן אויפגעשטעלט אַ קליינעם מאָנומענט, אויף וועלכן עס זענען אויסגעקריצט געוואָרן די נעמען פון די 127 קרבנות. זיי האָבן אים אויפגעשטעלט אויף אַ ביאַליסטאָקער גאַס עטלעכע יאָר אַיידער מיין פאָטער האָט פאַרלאָזן ביאַליסטאָק. דער שטיין איז געהאָט פאַרשוואונדן גלייך נאָך דער צווייטער וועלט-מלחמה, אָבער ער האָט זיך פלוצלונג אָפּגעפונען דעם לעצטן יאָר און מען האָט אים אַוועקגעשטעלט אויפן בית-עולם. וואָס ס׳איז מיט אים געהאָט געשען איז ביז היינט ניט קלאָר.

„אַ געוויסער באַאַמטער האָט צוגענומען דעם מאָנומענט, ווייל ער האָט אים געוואָלט האַלטן ביי זיך", האָט טשערניצקי, אונזער וועגווייזער אין ביאַליסטאָק געזאָגט. „אָבער אידן האָבן אויף אים געדריקט ער זאָל אים אומקערן און ער האָט דאָס ענדלעך געטאָן".

ס׳איז אָבער שווער אָנצונעמען די דאָזיקע אויפקלערונג. אין וואָרשע האָט אונז אַ מערב-דיפּלאָמאַט געזאָגט, אַז „איך ווייס ניט געניי ווי אַזוי דער מאָנומענט איז צוריקגעקומען, אָבער ער איז מסתמא אַראָפּגענומען געוואָרן דערפאַר ווייל ער איז געווען אַ זכר פאַר די איצטיקע אָפּשטאַמיקע פון די פּאָלאָקן וועלכע האָבן אַדורכגעפירט דעם פּאָגראָם אין 1905".

* * *

די לעצטע נאָכט אין וואָרשע האָט די טעלעוויזיע פון דער פּוילישער רעגירונג געווייזן דעם פילם „פּידלער אויפן דאַך". מסתמא האָט פּאָליטיק געהאָט אַ שייכות מיטן באַשלוס צו ווייזן דעם פילם. די רעגירונג פון גענעראַל וואָיטשעך יאַרוזעלסקי באַמיט זיך צו קריגן אינטערנאַציאָנאַלע אָנערקענונג, צוליב דעם עקאָנאָמישן קריזיס אין פוילן. ער באַמיט זיך אָנצובינדן באַציאונגען מיט ישראל און מיט די אַמעריקאַנער אידן.

די רעגירונג האָט געהאָט אַן אָנדער פּאָליטישן מאָטיוו ווען זי האָט אין 1986 געווייזן אויסצוגן פון קלאָוד לאַנדסמאַנס „שואה", דעם 9 און אַ האַלב שעה'דיקן דאָקומענטאַרן פילם וועגן דער דייטשער אויסראָטונג פון מילייאָנען אידן אויפן פּוילישן באָדן. די טיילן וועלכע האָבן געוויזן די פאָלאָקן אין אַ זייער שלעכט ליכט, זענען דאָן געוויזן גענוואָרן אויף טעלעוויזיע.

די פּוילישע רעגירונג האָט אויסגענוצט דעם פילם אָלס אַ באַווייז אַז דער מערב, טראָץ אָלע דעקלאַראַציעס אַז ער שטיצט די „סאָלידאַרנאָשטש"-באָוועגונג, האָט מיט דעם פילם באַווייזן אַז ער האָט ניט ליב דאָס פּוילישע פאָלק.

„פּידלער אויפן דאַך" איז, פאַרשטייט זיך, אַ גאָר אַנדערער פילם ווי ס׳איז „שואה". די מוזיקאַלישע שפּיל איז איבערגעטריבן און אַ צו-סענטימענטאָלע ווערסיע פון דעם ווי אַזוי דאָס אידישע לעבן האָט אויסגעזען אין מזרח-איראָפּע ביים אָנהויב פון היינטיקן יאַרהונדערט. זיין היסטאָרישער ווערט איז אויך צווייפלהאָפט. יעדנפאַלס, ער ווייזט רוסלאַנד און ניט פוילן.

דאָס זען דעם פילם אין איצטיקן וואָרשע האָט ניט געדאָרפט האָבן אויף מיר אַ ווירקונג. אָבער די סענטימענטאַלקייט אויפן עקראָן האָט מיך פאַרכאָפט און כ'האָב זיך ניט געקענט איינהאַלטן פון פילן נאָריש און אויסגעדרענגט. איך האָב געזען אין פוילן צו פיל און צו ווייניק.

ברענגט אַריין אייערע קינדער און אייניקלעך אַלס מיטגלידער אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן

דער „איטאַליענער" און זיין גרויסער סוד...

• פון סאַל קרים

אין חודש מערץ, 1986, האָב איך באַמערקט אַ נייעם שכן אין אונזער מויער. יעדן פרימאָרגן, 6:15 פרי, ווען איך בין שוין געווען לעבן דער טיר אַרויסצוגיין, פלעגט ער מיך אַניאָגן און אין אַ מיעוט איבעריאָגן. ער איז הויך און אַ סך אינגער פון מיר, מיט לאַנגע פיס וואָס מאַכן גרויסע שריט. מיט איין וואָרט: אַ הויכער, שטאַרקער „שקאַץ".

מיין שפּאַציר, כּמעט אַ מייל, ברענגט מיך צו דער שול. ער גייט מסתמא צו דער באַן, צו דער אַרבעט. מיר פלעגן זיך אַזוי טרעפן אַרום צוויי־דריי מאָנאַטן, אַן וועריטער און זיך באַגריסן בלויז מיט די אויגן. איך פלעג זיך וואונדערן: ווער איז ער? וואָס טוט ער דאָ? זאָל איך אים פרעגן?

איין זונטיק אינדערפרי, ווען איך און מיין פרוי עטל זענען אַרויס פון הויז, זענען מיר פונקט געווען הינטער דעם מאַן. האָב איך אין אידיש שטיל געזאָגט צו עטלען: „זעסט דעם מאַן וואָס גייט פאַר אונז? דאָס איז דער נייער שכן, וועגן וועלכן איך האָב דיר דערציילט, מיט וועמען איך טרעף זיך יעדן פֿרימאָרגן".

פלוצלונג גיט זיך דער איטאַליענער אַ דריי אויס צו אונז און שרייט אויס מיט אַ שטאַרקער שטימע: „איר זייט אידן!? ... די אַלע מאָנאַטן וואָס איך זע אייך ביידן בין איך געווען זיכער, אַז איר (מיינעדיק עטלען) איז אַ פּאָלאַטשקע. און איר (קוקנדיק אויף מיר) זייט עפּעס אַן אַנדער סאָרט גוי!"

די אויגן האָבן ביי אים געבלישטשעט, אויפן פנים איז געווען אויסגעגאָסן אַזאַ וואָרעמער שמייכל, אַזאַ צופֿרידנהייט, ווי ער וואָלט געפונען עפּעס גוטס. „וואו גייט איר יעדן אינדערפרי?", פרעגט ער מיך. „איך זע אייך נישט אין באַן".

„ניין", ענטפֿערט איך אים, „איך אַרבעט שוין נישט און גיי יעדן אינדערפרי אין שול אַריין".

זיין אויסזען האָט זיך אין דער מינוט שטאַרק געביטן, עפּעס ווי אַ שלעכטער געדאַנק וואָלט אים פלוצלונג באַהערשט, אַן אומעט איז אים באָפאַלן. „איך גיי טאַקע פּאַרביי די שול און עס ווילט זיך אויב נישט אַריינקוקן איז כּאָטש זי אַנריזן".

„נו, מען קען דאָס לייכט אַראַנזשירן, אויב איר ווילט", האָב איך אים געזאָגט.

„אָ, ניין, ניין. איך בין נאָך נישט גרייט צו אַזאַ שריט. ניין, ניין" — און ער איז אַנטלאָפן.

אַ פּאָר וואָכן שפּעטער האָב איך שוין געמוטן אונזער באַקאַנטשאפט עטוואָס ערנסטער. איך ווייס שוין אַז זיין נאָמען איז משה, מיר גייען צוזאַמען ביז דער שול און ער גייט ווייטער.

איין פרימאָרגן, טאַקע נעבן דער שול, האָב איך פרובירט אים אַיינלאָדן זיך צו טרעפן שבת אין דער פרי אין שול. זיין ענטפֿער איז געווען פיל פריינדלעכער און מילדער ווי פריער, דאָך איז אַלץ געווען „ניין, ניין!" און ער איז אַוועק.

נאָכן זומער, ווען די יום־טובֿים האָבן זיך דערנענטערט, בין איך פלוצלונג געוואָרן זייער דרייסט און מיט אַ שטאַרקער שטימע אים דערמאָנט, אַז ס'איז בלויז צוויי וואָכן ביז ראש־השנה און יום־כיפור און ס'וואָלט געווען זייערווינטשנסווערט זיך צו באַזאָרגן מיט אַ פלאָץ אין שול.

זיין פנים איז פלוצלונג רויט געוואָרן ווי אַ בוראַק; די אויגן ביסטרע און פאַרגלעזערט; די אָדערן אַרום האַלדז אָנגעשטרענגט און פול, ווי אַ באַלון וואָס האָלט ביים פלאָצן. איך האָב זיך באמת דערשראָקן. מיט אַ שרייאיק קול פון אַן איבערגעשראָקן קינד האָט ער זיך צעיאָמערט און גרויסע טרערן האָבן געמומען רינען פון זיינע אויגן.

„איך קום פון אַ קליין שטעטעלע, סניפּעסאָק, לעבן ווילנע. מיין טאַטע, אַ הויכער איד: מיין עלטערער ברודער אַזוי גרויס ווי ער; מיין מאַמע (דאָ האָט זיך זיין געווויין פאַרשטאַרקט) אויך נישט קיין קליינע; מיין שוועסטער אַזוי הויך ווי זי. איך, דער אינגסטער, בין שוין דאָן געווען 14 יאָר אַלט. אונזער שכן איז געווען דעם חפץ חיים'ס טאָכטער, מיט איר מאָן און צוויי קליינע קינדערלעך.

„וועז די דייטשן זענען אַריין אין אונזער שטעטעלע, זענען זיי — דעם חפץ חיים'ס משפּחה — אַריינגעלאָפן צו אונז אין הויז, מיינענדיק אַז מיר, די שטאַרקע, וועלן זיי קענען באַשיצן. באַלד נאָך זיי זענען צו אונז אַריין צוויי דייטשע זעלנער און איינער פון זיי האָט מיט זיין ביקס צעבלוטיקט דאָס אינגעלע. ער האָט זיך אַבער מיט דעם ניט באַפרידיקט. די דייטשע יוכע האָט זיך ביי זיי ביידע ווי אויפגעוועקט" ...

דאָ האָט זיך מיין פריינד משה אינגאַנצן פאַרלאָרן, שרייענדיק: „וואו איז ער געווען ... וואו, וואו ... איז גאָט געווען!?"

איך האָב אים אַרומגענומען, שטאַרק צוגעדריקט צו זיך און ביסלעכווייז אים באַרואיקט. עס האָט גענומען אַ שטיקל צייט אידער ער איז געקומען צו זיך און געקענט עפּעס זאָגן.

„איך בין דער אייניציקער וואָס איז געבליבן פון אונזער געגנט", האָט משה געכליפּעט. „אין דעם טומל פון שרייען און ווייענען האָב איך זיך אַרויסגעגליטשט און אַנטלאָפן. ווי אַ חיה אין וואַלד האָב איך געלעבט די גאַנצע מלחמה־צייט".

ס'האָט גענומען אַ סך מאָנאַטן ביז ער האָט אַריינגעשטעלט זיין פוס אין שול. ס'איז זייער שוועער שלום צו מאַכן מיט זיינע איבערלעבונגען. איך פרוביר אים צו העלפן וויפל איך קען. אָבער פֿאַר מיר האָט ער געטאָן גאָר אַ סך. דורך אים האָב איך זיך אויסגעלערנט צו פאַרשטיין מיינע אַנדערע פרייַנט, וועלכע האָבן דורכגעמאַכט דאָס זעלבע און אפשר נאָך ערגערס. מיין רעספּעקט פאַר זיי איז גרוואָקסן מיט דעם וואָס איך האָב זיי בעסער פאַרשטאַנען. וואָס איך פיל פאַר אַלע געראַטעוועטע איז מער ווי מיטלייד: ס'איז ווי איך וואָלט געוואָלט מיט זיי טיילן די ליידן, די אוממענטשלעכע איבערלעבונגען. יאָ, איך פאַרשטיי זייער צווייפל אין גלויבן און איך האָף אַז די צייט וועט זיין אונזער אַרויסהעלפער. און דער באַשעפער וועט אונז פירן און לערנען דאָס אַלץ וואָס מיר פאַרשטייען נאָך נישט...

קויפט און העלפט פאַרשפרייטן

דעם נייעם גרויסן

ביאַליסטאָקער יזכור־בוך

אונזער שמחה אין תל־השומר

• פון מיישל קרעמער

דעם 10טן מאַי, 1987, האָט אַ גרופּע מיטגלידער פון ביאַליסטאָקער צענטער און פריינט פון גראָדנער קלוב זיך באַטייליקט אין דעם חנוכּת־הבית פון דער נייער קינדער־אָפּטיילונג פאַר פּאָדריאַטרישער טעראַפּיע, אויפן נאָמען פון חנה און מיישל קרעמער, און סילוויע און יוסף דיינעס.

ווי יעדעס מאָל האָט מיט דער גרופּע אַנגעפירט אונזער געזעלשאַפטלעכער אינסאַק ריבאַלאָווסקי. ס׳זענען אַנוועזנד געווען אַ באַדייטנדע גרופּע פון ביאַליסטאָקער און גראָדנער ישׂראלים, וועלכע זענען געקומען צו באַטייליקן זיך מיט דער אַמעריקאַנער דעלעגאַציע אין דער שׂמחה.

דאָס איז באמת אַ גרויסער אויפטו, וועלכן מיר האָבן מיט היפּשן צווייפל נאָר אַנגעהויבן צו פלאַנירן אין אַנהויב

חנה און מיישל קרעמער

1985. אין מאַי פון זעלבן יאָר האָבן מיר אַדורכגעפירט אַ דערפאָלגרייכן לאַנגטש אין וואַלדאָרף־אַסטאָריאַ האָטעל, אין ניו־יאָרק, וועלכער האָט אונז געגעבן דעם פונדאַמענט פון דעם גרויסן פּראָיעקט.

אַ באריכט וועגן דער דערעפענונגס־פייערונג פון דער געביידע וועט איר געפינען אויף אַן אַנדער אָרט אין היינטיקן נומער. איך וויל זיך נאָר טיילן מיט אונזערע פריינט אין ישׂראל און אַמעריקע מיט מיינע פערזענלעכע איינדרוקן און געדאַנקען.

ערשטנס, איז זייער גרינג צו זאָגן נייַן — מיר וועלן דאָס ניט קאָנען דערגרייכן. אויב איר גלייבט אין עפעס און איר ווילט אַרבעטן צו דערגרייכן דעם ציל, וועט איר האָבן דערפאָלג און זעען די רעזולטאַטן.

צווייטנס, מיר האָבן אַ חוב צו דער מדינה און מיר מוזן איר העלפן אויף די געביטן וואו די מלוכה קען ניט טאָן געזונט. דער בעסטער ביישפּיל איז דער תּל־השומר שפּיטאָל, וואו דער גרעסטער טייל געביידעס און אייניריכטונגען זענען אויפגעבויט געוואָרן מיט דער הילף פון אידישע פריינט אין דער גאַנצער וועלט. מיר קענען דיסקוטירן וואָס ס׳איז וויכטיקער צו טאָן, אָבער דער פאַקט איז, אַז העלפן דעם המשך פון דעם מיליאָן אידישע קינדער, וועלכע זענען אומגעבראַכט געוואָרן דורך די נאַצים, איז אַ הייליקע פליכט. מיר האָבן זיך אין דעם איבערצייגט ביי דעם איצטיקן באַזוך אין דער נייער אָפּטיילונג פון שפּיטאָל, צוקונפֿדיק זיך צו די פּנימער פון די קינדערלעך, זייערע עלטערן און דעם איבערגעבענעם פּערסאָנאָל.

דריטנס, מיר מוזן געדענקען און לערנען פון אונזער געשיכטע, אַז מיר קענען ניט זיין פּאַסיוו, צעשפּליטערט און פאָרטאָן נאָר אין די אייגענע פּראָבלעמען. ס׳איז אַ גרויסע וועלט מיט 5 ביליאָן מענטשן און מיר זענען נאָר אַ קליין פּינטעלע. אונזער פליכט איז צו אָנהאַלטן דעם קיום פון אידישן פאָלק אין דער וועלט און ספּעציעל אין ישׂראל.

מיר אין ביאַליסטאָקער צענטער טוען דאָס דורך דער היים פאַר עלטערע מענטשן און דורך אונזערע פּראָיעקטן און ממשות׳דיקער הילף אין ישׂראל. מיר וואָלטן דאָס קיינמאָל ניט געקאָנט דערגרייכן אָן דער הילף פון דער מיטגלידערשאַפט, די פאַרוואַלטונג און דער עיקר אונזער געזעלשאַפטלעכער אינסאַק ריבאַלאָווסקי און זיין פּרוי מאַלי. און אַז מיר דערמאָנען שוין נעמען, מוז איך אויסדריקן דאָנקבאַרקייט צו אונזער פּרעזידענט סעם סאָלאָזש און פּרוי ראָוז; צום דירעקטאָר פון תּל־השומר שפּיטאָל, ד״ר מודאַי; צום פּראָפעסאָר פון דער קינדער־אָפּטיילונג אין שפּיטאָל ד״ר כהן; צו אונזער פריינט און לאָנדסמאַן ד״ר ציטראָן און פרוי; צו מיין פּערזענלעכן יוגנט־פריינט פון גראָדנע יעקב דרעזניק, סעקרעטאָר פון גראָדנער אין ישׂראל, און צו זיין זון זאב דרעזניק, אָנפירער פון דער כירורגישער אָפּטיילונג אין תּל־השומר.

אַ פּערזענלעכער דאַנק פון מיין פּרוי חנה און מיר צו אַלע אונזערע פריינט און לאָנדסלייט אין אַמעריקע און ישׂראל, וועלכע האָבן אונז געהאָלפן פאַרווירקלעכן אונזער ציל, וועלכער וועט העלפן די אידישע קינדערלעך צו זיין געזונטע ישׂראלים.

איידער איך פאָרענדיק די שורות וויל איך באַמערקן, אַז מיר האָבן באַקומען אַ בריוו פון פּראָפעסאָר כהן, אין וועלכן ער בעט אונז זיי צו העלפן מיט קלימאַט־קאָנטראָל מאַשינען (עיר־קאָנדישאָנינג), וועלכע זיי מוזן האָבן אין דער אָפּטיילונג. דורך דער איניציאַטיווע פון עטלעכע פאַרוואַלטונגס־מיטגלידער איז די סומע געלט געשאָפן געוואָרן און מיר זענען זיכער, אַז די פּאַציענטן אין די צימערן וועלן זיך קענען אָפקילן אין די הייסע טעג.

נאָר אַמאָל אַ דאַנק פאַרן כבוד,

חנה און מיישל קרעמער

שליסט זיך אָן אַלס מיטגלידער אין ביאַליסטאָקער צענטער, היים פאַר עלטערע מענטשן און שפּיטאָל!

חיים שיבא מעדיקאַל סענטער תל־השומר 52621, ישראל

אין אָנערקענונג פון דעם גרויסן בייטראָג פון ביאַליסטאָקער צענטער און גראָדנער פריינט

• פון פראָפ׳ בערנאַרד אי. קאַהאַן, דירעקטאָר

טייערער מר. קרעמער,

איך שרייב צו אייך אויפן אַדרעס פון מר. איסאַק ריבא־לאָווסקי, ווייל דאָס איז דער איינציקער אַדרעס וואָס איך האָב געקראָגן פון ד״ר מודאַי׳ס אָפיס. אַנטשולדיקט מיר פאַר דער דאָזיקער אומבאַקוועמלעכקייט.

ערשטנס וויל איך אויסדריקן אַ הארציקן דאַנק צו אייך פערזענלעך און דורך אייך אויך צו די אַנדערע מיטגלידער פון ביאַליסטאָקער צענטער און גראָדנער פריינט פאַר דער רעהאַביליטאַציע־אָפּטיילונג אין אונזער אינסטיטוציע. ווי איך האָב דאָס אויסגעדריקט אין מיינע ווערטער ביי דער צערעמאָניע דעם 1טן מאַי, האָט די אָפּטיילונג צוגעגעבן אַ נייע דימענסיע צו דער קוואַליטעט פון דער באַהאַנדלונג וואָס מיר גיבן אונזערע קינדער. אין זייער נאָמען און אין נאָמען פון דעם גאַנצן סטעף וועלכער אַרבעט אין אונזער אינסטיטוציע — אַ הארציקן דאַנק.

מיר זענען ספּעציעל דאַנקבאַר פאַר דעם טשעק וואָס אייער אינסטיטוציע אין ניו־יאָרק האָט אונדז געגעבן צו דעקן די קאָסטן פון דער אויפנאָמע און אייער פערזענלעכן טשעק איינצושטעלן עיר־קאָנדישאַנינג אין דער אָפּטיילונג. ווי איך האָב אייך דאָן אויפגעקלערט, זענען מיר פאַר־פליכטעט צוליב די שפּיטאָל־ און רעגירונגס־רעגולאַציעס צו קויפן די אַפּאַראַטן אין ישראל, אַדער צוזאַמענגעשטעלט אויפן אָרט. דאָס וועט אונז דערמעגלעכן צו קריגן אויפן פלאַץ די אויפֿפּאַסונג פון דער אויסשטאַטונג און זיי וועלן אויך זיין צוגעפאַסט צו די אַנדערע אינסטאַלאַציעס אין שפּיטאָל.

מיר האָבן פרובירט מאַכן אַ ווידעאָ־פֿילם פֿון דעם באַזוך פון אייער גרופּע אין דעם שיבא מעדיקאַל צענטער און ספּעציעל פון דער אינסטיטוציע, כדי איר זאָלט האָבן אַן אָנונג וועגן אונזערע טעטיקייטן. צוליב טעכנישע סיבות איז דער ווידעאָ־פילם ניט אָזוי גוט ווי מיר וואָלטן זיך עס גע־וואונטשן. צוליב מאַנגל אין צייט האָבן מיר ניט באַוויזן צו מאַכן אַ קאָפּיע פון דעם פילם פאַר אונז און מיר וואָלטן אייך געווען דאַנקבאַר, אויב איר וואָלט געקענט מאַכן אַ קאָפּיע און זי איבערשיקן צו אונז.

צום סוף וויל איך באַמערקן, ווי איך האָב עס געטאָן ביים סוף אויפן פילם, אַז מיר האָפן צו פאַרענדיקן די אַרבעט אויפן צווייטן שטאָק, וואָס וועט אונז געבן עקסטראַ 350 קוואַדראַט־מעטער און פלאַץ פאַר 9־7 צימערן פאַר דאָקטוירים, פסיכאָלאָגן, סאָשל־וואַרקערס און אַנדערע. דאָס וועט זיין אין צוגאָב צו אַ גרויסער ביבליאָטעק און לעקציע־צימער פאַר אַרום 60 מענטשן. מיר האָבן געגוג פאַנדן פאַר דעם בוי און אַ העלפט געלט פאַר די אינע־וויניקסטע אייניריכטונגען און האָפן אָנצוהויבן די אַרבעט אין משך פון די נאָענטסטע פיר ביז זעקס וואָכן צייט.

נאָך אַמאָל, אַ גרויסן דאַנק פאַר אייער הילף און מיר דערוואַרטן אַז מיטגלידער פון אייער אינסטיטוציע וועלן אונז בקרוב באַזוכן אין ישראל.

חיים און מלכה איצקאָוויטש, פון מעקסיקע, באַזוכן דעם ביאַליסטאָקער צענטער

ס׳איז געווען אַ פאַרגעניגן צו זען אונזערע חשובע גאָסט, חיים און מלכּה איצקאָוויטש, אין דער ביאַליסטאָקער היים. כאָטש דאָס איז ניט דאָס ערשטע מאָל וואָס זיי האָבן באַזוכט אונזער אינסטיטוציע, איז עס אַבער געווען די זעלבע אידעראַשונג, ווי זיי וואָלטן געווען צום ערשטן מאָל.

ווי זיי האָבן זיך אויסגעדריקט, האָבן זיי אַלץ געוואָלט זען. אין די דריי יאָר זינט זייער לעצטן באַזוך, איז די היים אינגאַנצן אַן אַנדערע. יעדער שטאָק איז אויסגעבעסערט אַדער אינגאַנצן איבערגעבויט.

דער עס־צימער איז זיי זייער געפעלן געווארן, פונקט ווי אין אַ האָטעל אין די בערג, מיט טישטוכער, סער־וועטקעס און בלומען אויף יעדן טיש. זיי זענען פאַרבעטן

חיים און מלכה איצקאָוויטש און דיינא מעדוועדיעוו.

געוואָרן צום אָונט־מאָלצייט. דאָס עסן איז געווען זייער גוט: די זופ מיט לאָקשן, עוף און דאָס אַלץ איז געווען אין אַ פשוטן דינסטיק, דעם 30טן יוני. די געסט האָבן געוואָלט עסן צוזאַמען מיט די איינוואוינער פון דער היים.

חיים און מלכּה איצקאָוויטש זענען געקומען קיין ניו־יאָרק צו אַ בר־מצווה, וועלכע איז פאַרגעקומען אין גרעיט־נעק. אַבער זיי האָבן ניט געקענט צוריקפאָרן קיין מעקסיקע און ניט אַנהאַלטן זייער טראַדיציע צו זען די ביאַליסטאָקער היים.

ביים סוף אָונט וועט מיר האָבן זיך געזעגנט, האָבן זיי איבערגעלאָזט אַ שיינע מתנה, ווי עס פאַסט פאַר די איצקאַ־וויטש־ברידער און מיר האָבן זיי געוואונטשן כּל טוב, נחת און איבערגעשיקט מיט זיי גרוסן צו וועלוולען און אבראשאן, די פרויען און קינדער און דער גאַנצער משפּחה.

אַ באַזונדערן גרוס און בעסטע וואונטשן האָבן מיר איבערגעשיקט צו אבראשאן צו זיין גבורה (80) יאָר און מיר האָפן אַז מיר וועלן אַלע דערלעבן צוזאַמען צו פייערן זיין צווייטע בר מצווה (83טן) יאָר, ביז 120.

פאַריז באַערט דעם קינסטלער בען

„פון דור צו דור דערציילט צו די קינדער" (תהלים: 78-6).

אונזער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן, דער קינסטלער בען, וועלכער ווערט איצט באַצייכנט ווי דער לעצטער גרויסער אידישער קינסטלער אויפן מאַנ־פאַרנאַס, אין פאַריז, איז לעצטן יאָר, צו זיין איבערשטייגן דעם עלטער פון גבורות, באַערט געוואָרן פון דער שטאָט מיט אַן אויסשטעלונג אין דעם מיוחס'דיקן „קאַרנאַוואַלע מוזאום". דער כבוד וואָס איז אים צוגעטיילט געוואָרן איז אונטערגעשטראָכן געוואָרן דורך דעם וואָס בען איז דער ערשטער קינסטלער וועלכער האָט נאָך ביים לעבן אויסגע־שטעלט זיינע שאַפונגען אין דעם היסטאָרישן בנין.

די אויסשטעלונג האָט געטראָגן דעם נאָמען „פעיזאַזשן און פאַרטרעטן" און האָט אַרומגענומען קרוב צוויי הונדערט בילדער אין אויל, אַקוואַרעל, גוואש, פען, קויל און בליי־פעדער־צייכנונגען. עס איז געווען די ערשטע בילדער־קאַלעקציע פון דעם מין, געווידמעט דער שטאָט פאַריז און איר אינטעלעקטועלער עליטע.

צו דער עפענונג אין מוזעי־קאַרנאַוואַלע זענען גע־קומען העכער טויזנט פאַרערער פון בען, ליבהאָבער פון זיין קונסט אין פאַריז און אַנדערע שטעט פון פראַנקרייך, ווי אויך פון ענגלאַנד, בעלגיע און האָלאַנד, וואו בען האָט די לעצטע יאָרן אויסגעשטעלט זיינע בילדער. די אויס־שטעלונג אין קאַרנאַוואַלע איז געווען אַ טריאומף פאַר בענ'ס קינסטלערישע דערגרייכונגען.

מיר וועלן דאָ ברענגען אַ צאָל אַפרופן פון דער פראַנצויזישער פרעסע וועגן דער אויסשטעלונג.

דער קריטיקער פון טעאַרעטישן קונסט־זשורנאַל „פרע־וויזיאָן", ראָבער באַרע, הויבט־אָן זיין אַפשאַצונג וועגן בען מיט פאָלגענדע ווערטער:

„פאַר פיל קונסט־ליבהאָבער איז בען דער מאָלער, וואָס האָט אויף אַן אייגנאַרטיקן אופן אינטערפּרעטירט דעם תהילים און שיר־השירים. דער דאָזיקער קינסטלער, וועלכער איז אין יאָר 1905 געבוירן געוואָרן אין ביאַליסטאָק, איז געבענטשט מיט אַן אוניווערסאַלן טאַלאַנט. ער איגנאָ־רירט די מאָדערנע ריכטונגען און מאָדעס אין דער קונסט, ווי קוביזם, דאָדאַיזם, רעאַליזם אָדער נעאָ־אימפּרע־סיאָניזם. ער פאָלגט נאָך זיין אייגענעם אינסטינקט און ווערט געטריבן דורך אַ נישט־געמינדערטן ענטוזיאַזם און אייביקער יוגנטלעכקייט".

דער קאָנסערוואַטאָר פון קאַרנאַוואַלע־מוזעאום, בער־נאָר דע מאַגנאַלפיע, עפענט זיין הקדמה צום קאַטאַלאָג פון בענ'ס אויסשטעלונג מיט דער באַהויפּטונג: „בענ'ס בילדער שטעלן מיט זיך פאָר אַן עקסטאַטיש לויב־געזאַנג פאַר פאַריז, וואו ער לעבט זינט דעם עלטער פון דרייסיק יאָר. ווען מען קוקט אַן זיינע פאַריזער פייזאַזשן, וואָס זענען גע־מאָלן מיט אַזויפיל ערפורכט און טאַקט, גיט מען זיך אָפּ אַ דין־וחשבון וועגן זיין טיפער ליבשאַפט פאַר דער שטאָט פון ליכט, וואָס ער פאַרשטייט אַזוי גוט. קיינער פאַר אים האָט נישט באַוויזן צו געבן אַזאַ טיפן אויסדרוק דער פאַעזיע פון האַרבסט אין לוקסענבורג־גאָרטן, דער עלעגאַנץ און עפּיק פון לואי־פיליפּ, די ווייבירנדע פאַרביקייט פון בולוואַר דע'ז אינוואָליד, אָדער דעם גאָרטן פון פּאַלע־ראָיאַל אונטערן שניי".

דער קריטיקער פון דעם זשורנאַל „קונסט", ניקאָל לאַ־מאָט, מאַכט אַן איבערזיכט איבער די פריעדיקע אויס־שטעלונגען פון בען און קומט צום אויספיר, אַז די איצט אויסגעשטעלטע בילדער, וואָס שטאַמען פון אַ פריערדיקן פּעריאָד אין זיין שאַפן, שטעלן מיט זיך פאָר זיין העכסטע קינסטלערישע דערגרייכונג. דער קריטיקער דריקט זיך אויס מיט לויב און וועגן בענ'ס אייגנאַרטיקן טאַלאַנט אויף פאַלגנדן אופן: „בען איז געבוירן געוואָרן אַ מאָלער, ענלעך ווי מאָצאַרט איז געבוירן געוואָרן אַ מוזיקער. אָלס קינד, אין עלטער פון דריי יאָר, האָט בען שוין געצייכנט מיט באַ־גאַבונג.

לאַמאַט ברענגט אויך אַרויס דעם ווייניק באַקאַנטן פאַקט, אַז זינט בען איז פון ביאַליסטאָק געקומען קיין פאַריז מיט העכער פופציק יאָר צוריק, פלעגט ער מיט זיין שקיץ־העפט אין האַנט כסדר וואַנדערן איבער די בולוואַרן, פלעצער, סקוועריז און גערטנער פון פאַריז און אויף זיין שטייגער אינטערפּרעטירן דאָס אָטעם־פאַרכאַפּנדע פנים פון דער איינציקאַרטיקער שטאָט. „במשך פון 300 יאָר האָבן דאָס געטאָן קינסטלער פון פאַרשידענעם קאַליבער. זיי האָבן עס אָבער ניט געטאָן אַזוי אויסשפּלעך, ווי בען, און נישט מיט דער סענסיטיוויטעט און ליבשאַפט פאַר דעם אָביעקט, וואָס בען האָט אויפגעלעבט אויפן לייוונט, אָדער פאַפּיר, מייסטענס אין אַ פאַרנעפּלטן, אַשיקן טאָן, וואָס ברענגט אַרויס די לופט און דאָס ליכט פון פאַריז.

די עלטסטע פראַנצויזישע צייטשריפט „לע פּעטי ז׳אַפּיש" (קליינע מעלדונגען), וואָס דערשיינט שוין זינט

חנוכת הבית פון אַ הויז פאַר קראַנקע קינדער אין תל־השומר אין ישראל

• פון יצחק דרעזניק, אַ גראַדנער

זייער אייגדרוקספולע און פייערלעכע צערעמאָניע פון עפענען אַ הויז פאַר קראַנקע קינדער אין תל־השומר אויפן נאָמען פון חנה און משה קרעמער, אַפשטאַמיקע פון גראַנדע, סילוויע און יוסף דאַינעס — פון ביאַליסטאָק, איז פרייטיק דעם 1טן מאי דאָס יאָר, פאַר־געקומען אין דעם דערמאָנטן הויז, וואו עס איז געפֿראָווען געוואָרן דער חנוכת־הבית.

צו דער דאָזיקער פייערונג זענען געקומען קרוב הונדערט לאָנדסלייט פון גראַדנע און ביאַליסטאָק, וועלכע וואוינען איצט אין ישראל און אין אַמעריקע, כדי אָפּגעבן כבוד די משפּחות קרעמער און דאינעס, וועלכע האָבן געשפּענדעט אַליין באַדייטנדיקע סומעס און אויך צונויפ־געזאַמלט דעם גאַנצן באַטראָף פון דעם שיינעם בנין אין תל־השומר, אין דעם געזונטהייטס־צענטער אויפן נאָמען פון חיים שיבא, וועלכער איז דער גרעסטער שפּיטאָל אין גאַנצן לאַנד.

געעפנט און געפֿירט די פייערונג האָט ד״ר משה מודאי אין נאָמען פון דער שפּיטאָל־אַדמיניסטראַציע. ער האָט שטאַרק געלויבט דעם ביאַליסטאָקער צענטער און גראַדנער פריינד פאַר מאַכן דעם פראַזשעקט אויפן נאָמען פון קרעמער און דאינעס און געזאָגט, אַז אַ דאַנק אַזעלכע מענטשן איז אויסגעבריייטערט געוואָרן דער שפּיטאָל אין תל־השומר און געוואָרן אויסגעשטאַט מיט די געהעריקע מעדיצינישע אינסטרומענטן און מאַשינען.

נאָך אים האָט געזומען אַ וואָרט ד״ר דרעזניק, לייטער פון דער כירורגישער אָפּטיילונג אין תל־השומר. ער האָט געהאַלטן אַן אינהאַלטסרייכע רעדע אין ענגליש און אין העברעאיש, זאָגנדיק, אַז ער אַליין איז אַ זון פון אַ גראַדנער און זיין שוועסטער — אַ ביאַליסטאָקער — ד״ר ציטראָן פון תל־אביב. ד״ר דרעזניק האָט צוגעגעבן, אַז ער אַליין אַרבעט אין שיבא־שפּיטאָל שוין קרוב 17 יאָר.

יעקב נאור האָט דאַן באַגריסט אין נאָמען פון גראַדנער פאַראַנד אין ישראל, איבערגעבנדיק דערביי אַ קורצן באריכט פון דער טעטיקייט פון דאָזיקן פאַראַנד.

אויפן בילד, פון רעכטס צו לינקס: ד״ר זאב דרעזניק, זיין מוטער קאַטיע און פאָטער יצחק דרעזניק.

עס האָט נאָך באַגריסט ראַבאַלאָווסקי פון ניו־יאָרק, וועלכער פאַרנעמט דעם אָמט פון עקזעקוטיוו דירעקטאָר פון ביאַליסטאָקער צענטער. ער האָט האַרציק גענדאַנקט די שפּענדער פאַר זייער וויכטיקן אויפטו.

צום סוף האָט געזומען אַ וואָרט דער בעל־שמחה משה קרעמער. אין וואָרעמע ווערטער האָט ער געדאַנקט דער אַדמיניסטראַציע פון תל־השומר פאַר דער שיינער מסיבה בייַ געדעקטע טישן. ער האָט גערעדט אין ענגליש, און דער־נאָך אַריבערגעגאַנגען צו אַ שיינעם ליטווישן אידיש. גלייך־צייטיק האָט ער באַגריסט דעם גרויסן עולם גראַדנער און ביאַליסטאָקער, וואָס זענען געקומען אָפּגעבן כבוד אים און זיין פרוי, וויי אויך דער פאַמיליע דאינעס. משה קרעמער האָט אַדורכגעמאַכט אין דער צייט פון דער שואה שבעה מדורי גיהנום — אויך אין אוישוויץ. ער איז געווען שטאַרק גערירט פון די דאַנק־אויסדרוקן און צום סוף גערופן ווייטער צו שפּענדן לטובת דעם שפּיטאָל און בכלל העלפן נויטבאַדערפטיקע.

ד״ר מודאי האָט אויסגעדריקט זיין דאַנק אין נאָמען פון דער שפּיטאָל אַדמיניסטראַציע, אַלע די, וואָס טוען אַן איבערגעגעבענע אַרבעט לטובת דעם שפּיטאָל און פאַר ישראל בכלל. ער האָט אויסגעדריקט זיין האָפענונג, אַז אויך להבא וועלן זיי אַנגיין מיט זייער געבענטשטער אַרבעט.

דעם אַנהויב פון 17טן יאָרהונדערט, האָט פאַרעפענטלעכט אַ לענגערע שטודיע וועגן דער בעזן־אויסשטעלונג.

„אין די העכער אכציק יאָר פון זיין לעבן — שרייבט דער באַקאַנטער קונסט־טעאָרעטיקער בערטראַנד גאַלימאַרד פלאָוויני, — האָט דער קינסטלער בעזן באַווייזן, אַז מען קען בלייבן טריי צו זיך אַליין, אַן קאַמפּראָמיסן פאַר די פאַרשידענע מאַדעס, וואָס שווימען אויף אין דער קונסט ... בעזן וועלט קודם־כל באַטראַכט פאַר אַ מאָלער פון ביב־לישער אינספּיראַציע, אַבער די בילדער פון פאַריז און זיינע פערזענלעכקייטן האָבן אונז באַווייזן אין אַ נייעם ליכט דעם דאָזיקן פילזייטיקן קינסטלער, וועלכער פאַרדינט, אַז פאַריז זאָל אים געבן אַ פערמאַנענטן מוזאום, וואו זיינע ווערק זאָלן ווערן איינגעזאַמלט פאַר די צוקונפטיקע דורות".

דאָס איז בלויז אַ טראָפּן אין דעם ים לויב־געזאַנגען, וואָס די גרויסע פראַנצויזישע פרעסע און די הונדערטער קונסט־זשורנאַלן האָבן געבראַכט צום אויסדרוק אין זו־זאַמענהאַנג מיט דער אויסשטעלונג „פאַריזער פייזאַזשן און פאַרטרעטן".

אַ באַגעגעניש פון צוויי „מיידלעך" און אַ באַזוך אין ביאַליסטאָקער צענטער

• פון יוסף דאָברימאַן, שיקאַגאָ

אַ יך וויל זיך טיילן מיט מיינע לאַנדסלייט מיט אַ זעלטענער פֿאַסירונג, וועלכע האָט אויף מיר גע־מאַכט אַ שטאַרקן איינדרוק.

מיין פרוי און אירע אַ חברטע פון דער אַלטער היים האָבן צוזאַמען פֿאַרלאַזט ביאַליסטאָק ביי דער ענדגיל־טיקער ליקווידאַציע פון געטאָ. זיי האָבן ביידע צוזאַמען „געפֿאָקט און געמאַזלט" אין די ליידן און פֿיין פון די קאָנצענטראַציע־לאָגערן: איבערגעלעבט די גרוילן צוזאַ־מען מיט אַ גרופּע ביאַליסטאָקער מיידלעך און באַפרייט גע־ווארן אין בערגען־בעלזען.

ס׳וועט זיין אינטערעסאַנט צו דערמאָנען די נעמען פון דער גרופּע „מיידלעך", ווי מען רופט זיי ביז היינט צו טאָג:

ערשטע רייע: (לינקס צו רעכטס): דאָבקע נאָטאָוויטש, נעדי דאָברימאַן, יעטע אייזנער. צווייטע רייע: ראַיע פייגענבלאַט, בובי שטשובאַק און בעלאַ קעי.

מיין פרוי נעשקע, בובאַ שובאַק, בעלאַ קעי, יעטאַ אייזנער, רייע פייגענבלאַט, אונזער גאַסט דאָבקע נאָטאָוויטש אפֿע־לאָוויטש, מערקעלע שעוואַך (אַרגענטינע) און אונזער אַלע־מענס טייערע ליזקעלע טשודין, וועלכע איז ליידער מער ניטאָ צווישן אונז.

וואָס ס׳איז אַזוי מערקווירדיק וועגן דער דאָזיקער גרופּע איז דער פֿאַקט, אַז נאָך אויף די נאַרעס פון בערגען־בעלזען איז פֿאַרוועבט געווארן צווישן זיי אַ דויערנדיקע און טיפֿע פריינדשאַפֿט. זיי האָבן צוזאַמען געליטן און זיך צוזאַ־מען געפֿרייט מיט דער פרייהייט, וועלכע האָט ביי זיי אַרויסגערופן שרעק, בענקשאַפֿט און צווייפל.

ביים סוף 1945, ווען די מערסטע „מיידלעך" האָבן עמיגרירט קיין אַמעריקע, האָט דער גורל באַשטימט אַז אונ־זער פריינד דאָבקע מיט איר מאַן זאָלן זיך באַזעצן אין ווייט־אויסטראַליע. זי האָט דערצויגן אַ זון, וועלכער האָט היינט אַ פיינע פאַמיליע.

דער קאָנטאַקט און די ליבשאַפֿט איז אַבער צוליב די גרענעצן און ימים ניט איבערגעריסן געווארן. די משפּחה־דיקייט פון דער גרופּע אין אַמעריקע איז ניט צו באַשרייבן — ממש אַן אוניקום! איז ניט קיין וואונדער, אַז נאָך 42 יאָר, וויל איך ניט פֿאַרלירן קיין מינוט צייט, ווען איך בין אין ביאַליסטאָק, צו באַזוכן מיין אַלטע חברטע.

פון לינקס צו רעכטס (זיצן): ס. דיינעס, ד. מעדווועדיעוו, נ. דאָברימאַן, ד. נאָטאָוויטש, ל. טשודין. שטייען (לינקס צו רעכטס) מ. ריבאַל, ע. קרים, י. אייזנער, ב. שטשובאַק, ח. קרעמער, ר. סאָלאַזש, מ. ביילין.

ביאַליסטאָקער צענטער. אונזער פריינט איסאַק ריבאַ־לאָווסקי האָט אונז געוויזן די נייעסטע אייניריכטונגען וועלכע זענען דאָרט די לעצטע יאָרן איינגעפֿירט געוואָרן. ער האָט אונז געפֿירט פון צימער צו צימער צווישן די אַלטע קראַנקע, און שוואַכע, וועלכע קענען זיך אַליין ניט העלפן. זיי ווערן אויפגעפאַסט און געפֿלעגט מיט גרויס אויפמערק־זאַמקייט. כ׳האָב זיך ניט געקענט אַפֿוואונדערן פון דער זאָרגפֿעלטיקייט, די נייע מאַשינען און די זויבערקייט האָט געמאַכט אויף אונז אַ שטאַרקן איינדרוק. ספּעציעל ווען מען וויסט וואָס עס קומט פֿאַר אין אַנדערע היימען . . . איז נישט קיין וואונדער, אַז מיר זיינען שטאָלץ צו זיין ביאַליסטאָקער. איך וויל דאָ באַטאָנען, אַז גאָר אַ גרויסער טייל פון די דערגרייכונגען איז אַ דאַנק דער אומדערמידלעכער אַרבעט פון אונזער פריינד איסאַק ריבאַלאָווסקי.

נאָך דעם האָט מען אונז אַריינגעפֿירט אין אַ זאָל מיט פיין־געדעקטע טישן — מיט עסן און טרינקען פון שענסטן און בעסטן. עס זענען אויך געווען איינגעלאַדן דער פֿרעזי־דענט פון דער היים, פריינד סעם סאָלאָזש מיט זיין פרוי; די פרויען און מענער פון „בארד אָו גאַווערנאָרס"; דער פֿרעזי־דענט פון ביאַליסטאָקער קלוב אין מיאַמי, פלאָרידאַ, פריינד

וואַרעמער בריוו פון ד"ר שמעון דאַטנער וועלכער וואוינט אין וואַרשע, פוילן

פון אונזער חשובן לאַנדסמאַן, דער באַוואוסטער היסטאָריקער און וויסנשאַפטלער ד"ר שמעון דאַטנער, וועלכער וואוינט אין וואַרשע, האָבן מיר באַקומען דעם ווייטערדיקן בריוו:

חשובער פריינט איסאַק ריבאַלאָווסקי
געזעראַל־סעקרעטאַר פון דעם
ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק

איך האָב באַקומען אייער טעלעגראַם, ווי אויך דעם פרעכטיקן נומער פון „ביאַליסטאָקער שטימע" מיט דער אומעטיקער ידיעה פון דער פטירה פון י. שמולעוויטש.

איך דאַנק אייך פאַר אייער פאַראינטערעסירונג מיט מיין געזונט־צושטאַנד. איך פיל זיך ניט שלעכט, נאָר איך האָב שוועריקייטן מיט מיין ראיה.

פון דעם לעצטן נומער פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע" איז צו זען ווי ברייט און פאַרצווייגט זענען אייערע טעטיקייטן לטובת אונדזערע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט. איך זע אויך ווי איבערגעגעבן איר זייט פערזענלעך אין דער דאָזיקער הייליקער אַרבעט. איך גראָטוליר אייך און זאָג דעם טראַדיציאָנעלן: יישר כוח.

איך גרוס אייך האַרציק ווי אויך אַלע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט.

אייער
ד"ר שמעון דאַטנער

סעם טשודין און זיין פרוי לאה, און נאָך פריינד.

אָלע האָבן זיך אויסגעזעצט, ווי איין גרויסע משפּחה — כּמעט אָלע פון דער אַלטער היים, פון אונזער ביאַליסטאָק. נאָך קורצע באַגריסונגען האָט אונזער גאַסט פון אויס־טראַליע מיט האַרציקע ווערטער און טרערן אין די אויגן באַדאַנקט אַלעמען פאַר דער גרויסאַרטיקער אויפנאַמע און פאַרזיכערט די אַנוועזנדיקע, אַז זי וועט עס קיינמאָל נישט פאַרגעסן.

וען איך האָב געקראָגן אָ וואַרט, האָב איך אין מיין אייגענעם און אין מיין פרוי'ס נאָמען אַלעמען באַדאַנקט און געוואונטשן די טוער, אַז גאָט זאָל זיי געבן כּוח וועייטער צו קענען אָנגיין מיט דער נאָבעלער אַרבעט. זיי זאָלן קענען העלפן שטיצן און אויסהאַלטן די ביאַליסטאָקער היים און די אַנדערע אינסטיטוציעס און שפּיטעלער אין מדינת ישראל.

צום סוף וויל איך אויסדריקן אָ האַרציקן ישר־כּוח איסאַק'ן פאַר דער אימפּאָזאַנטער אויפנאַמע וואָס ער האָט איינגעאָרדנט פאַר אונז און וויינטשן אים און זיין פרוי מאַלי און אָ סך געזונטע יאָרן, כדי זיי זאָלן קענען אָנגיין מיט דער וויכטיקער אַרבעט.

ביי דער געלעגנהייט וויל איך אויסדריקן אָ האַרציקן דאַנק מיינע טייערע פריינד וועלוול און בובי שובאָק, וועלכע האָבן אונז ממש נישט אַראָפגעלאָזט פון אויג אין משך פון דער גאַנצער וואָך וואָס מיר האָבן פאַרבראַכט אין ניו־יאָרק.

אַ בריוו אין רעדאַקציע

טייערער חבר און לאַנדסמאַן
איסאַק ריבאַלאָווסקי:

אָנקומענדיק אַהיים קיין מעקסיקע, פון מיאַמי, וואו מיר האָבן פאַרבראַכט, האָב איך געפונען פון דיר אָ בריוו מיט אַ קבלה פאַר דער „דאַניישאַן" וואָס איך האָב איבערגעלאָזן פאַר דער אינסטיטוציע. אָ דאַנק.

אויף אונזער רייזע האָבן מיר זיך געטראָפן מיט לאַנדס־לייט פון דער גאַנצער וועלט, ווי פון אַרגענטינע, בראַזיל, עקוואַדאָר, אורוגוואי און אַנדערע לענדער. אונזער הויפּ־טעמע איז געווען דער ביאַליסטאָקער צענטער. פאַר די וואָס קענען אים, האָב איך ניט געדאַרפט פאַרשטעלן דעם צענ־טער. ער איז באמת אָ שטאָלץ און אָ מוסטער פאַר דער וועלט. איך האָב ניט געדאַרפט מאַכן קיין פראָפּאַגאַנדע פאַר אים, ווייל אַלע וואָס קענען אים וווייסן עס און מיט וועמען איך האָב גערעדט זענען אַלע באַגייסטערט פאַרן ביאַליס־טאָקער צענטער. פון מיר מיט מיין פרוי איז דאָך אָפּגערעדט.

אין פאַרלויף פון דער גאַנצער רייזע האָבן מיר נאָר גע־רעדט וועגן די מאַדערנע איינריכטונגען אין דעם צענטער און דעם גרויסן פאַרדינסט וואָס אונזער אַלעמענס באָ־קאַנטער און אומדערמידלעכער געזעראַל־סעקרעטאַר איסאַק ריבאַלאָווסקי מיט זיינע אַרויסהעלפער האָבן אין דעם. איר זאָלט אַלע אַנגיין מיט אייער נאָבעלער אַרבעט עד מאה ועשרים שנה.

גיט איבער אָ האַרציקן גרוס פון מיר און מיין פרוי פאַר מאַלי'ן. פאַרגעסט ניט, אַז איר האָט אונז צוגעזאָגט צו זיין אין מעקסיקע. גיט אונז צו וויסן, וועלן מיר זיין צופרידן אייך צו האָבן פאַר אונזערע געסט.

פאַרבלייבט געזונט, מיט די וואַרעמסטע גרוסן און גוטע וואונטשן פאַר אָ שנת חיים ושלום צום נייעם יאָר,

אייער
חיים איצקאָוויטש, מעקסיקע

יערלעכע אזכרה ביי די „ביאַליסטאָקער און אומגעגנט קלוב" אין מיאַמי

דער „ביאַליסטאָקער און אומגעגנט קלוב" אין מיאַמי ביטש וועט דורכפירן די 45טע יערלעכע אָזכרה אין אָנ־דענק פון די זעכציק טויזנט אומגעברַאכטע אידן אין ביאַליסטאָק, ביי אָ ספּעציעלער וויכטיקער פאַרזאַמלונג. די אָזכרה וועט פאַרקומען זונטיק 2 ביי־טאָג, דעם 7טען פּעב־רואר 1988. עס ווערט געגרייט אָ פּאַסיקע פּראָגראַם, מיט דער באַטיליקונג פון אָ צאָל רעדנער, כּדי אויף אָ ווירדיקן אופּן צו באַערן די קדושים פון ביאַליסטאָק און אומגעגנט וואָס זענען אומגעברַאכט געוואָרן דורך די רוצחים.

אָ באַוואוסטער חזן וועט זינגען פּאַסיקע תּפילות און לידער.

אַלע ביאַליסטאָקער אין מיאַמי ביטש, ווי אויך די יעניקע וואָס וועלן אין דער ציי־ט פאַרברענגען אין מיאַמי ביטש, ווערן געבעטן צו פאַרצייכענען די דאָטע פון דעם 7טן פּעברואַר און זיך אויך צו באַטיליקן אין דער אָזכרה.

אַמעריקאַנער לערער האָבן אַדורכגעמאַכט אַ סעמינאַר אין ישראל וועגן אידישן חורבן

• פון הירש אַלטוסקי

דעם פאַרגאַנגענעם יולי האָט אַ גרופּע פון 47 אַמעריקאַנער לערער וויידערמאַל אַדורכגעמאַכט אַ דריי־וואָכיקן סעמינאַר וועגן חורבן אין ישראל. די גרופּע, וועלכע איז געקומען פון 19 שטאַטן, איז אַפּגעפאָרן פון ניו־יאָרק דעם 5טן יולי און דער סעמינאַר איז הויפּטזעכלעך אָפּגעהאַלטן געוואָרן אין קיבוץ לוחמי הגיטאות און אין יד־ושם.

דאָס איז שוין געווען דער דריטער יערלעכער סעמינאַר פון אַמעריקאַנער לערער און לערערינס וואָס ווערט איינגעאָרדנט און סובסידירט הויפּטזעכלעך פון דעם אַמעריקאַנער צוזאַמענקום און פעדעראַציע פון דער שארית הפליטה מיט דער מיטהילף פון אידישן אַרבעטער קאָמיטעט און דער יוניאָן פון לערער אין אַמעריקע. דער סעמינאַר ווערט אָנגעפירט פון דער געטאָ־קעמפערין און אויטאָרין פון בוך „אויף ביידע זייטן פון געטאָ־מויער" וולאַדקע מיד, און דער געטאָ־פּאָרשערין און פּראָפעסאָר פון סיטי קאָלעדזש דזשין געלבער. אין פאַרלויף פון אַ גאַנץ יאָר ווערן אָנגענומען אַפּליקאַציעס פון לערער און לערערינס פון אַמעריקאַנער מיטלשולן, וואָס פירן־אַן אָדער וועלן אָנפירן מיט קלאַסן געווידמעט דעם חורבן פון איראָ־פעאישן אידנטום און אידישן ווידערשטאַנד אין די געטאָס און לאָגערן, די פּאַרטיזאָנער־קאַמפן אין די וועלדער פון מזרח־אייראָפּע און דעם אידישן אָנטייל פון די אַליאירטע כוחות אין דער צייט פון צווייטן וועלט־קריג.

אַ ספּעציעלער קאָמיטעט ביי דעם אַמעריקאַנער לערער־פאַרבאַנד און אַמעריקאַנער צוזאַמענקום פון דער שארית הפליטה האָט הייַאָר געהאַט די שוועריקייט אויפּצובויען אויסצוקלייבן פון איבער 300 אַפּליקאַציעס פון לערער פון גאַנץ אַמעריקע. פאַרלויפיק איז די קאָמפּאַציטעט און אויפּנאַמס־מעגלעכקייט אין ישראל נאָך 47 און די באַגרענעצטע פינאַנציעלע מיטלען פון די אַרגאַניזאַטאָרן דערלויבן ניט צו פאַרגרעסערן באַדייטנד דעם אָנטייל פון די אַלע אָנגעגעבענע אַפּליקאַנטן.

פאַרן אָפּפּלי קיין ישראל זענען זיך די אָנטיילנעמער אין סעמינאַר צוזאַמען מיט איינגעלאַדענע געסט און ספּאָנסאָרס צוזאַמענגעקומען אויף אַן אָפּשייד נאָכמיטאָג אין דעם אינטערנאַציאָנאַלן האָטעל פון קענעדי לופט־פּעלד.

נאָך אַן איינלייטונג און באַגריסונג פון וולאַדקע מיד, האָט זי אָנגעוויזן, אַז אין ישראל וועלן די לערערס יעדן טאָג

זיצן (פון לינקס צו רעכטס): סימע גראָזאַלסקי, ריטאַ און מאָריס קיסעלמאַן, חנה קרעמער. שטייען (פון לינקס צו רעכטס): לאַרי גראָזאַלסקי, דזשאָו רובין, איסאַק און מאַלי ריבאַל, בנימין מיד, מייק קרעמער.

נאָך די לעקציעס און שטודיעס האָבן די געלעגנהייט אין די נאָכמיטאָג־שעהן זיך צו טרעפן און פאַרברענגען מיט קינדער און עלטערן אין קיבוץ און אומגעגנט און איינזאַפּן די אַטמאָספער פון פּוליסרנדיקן אידישן לעבן, זייער קאָמף, זייערע אַספּיראַציעס און זייערע האָפענונגען.

דער פאַרזיצער פרעד ניומאַן, טרעזשורער פון אַמעריקאַנער לערער פאַרבאַנד אין אַלבאַני, האָט געזאָגט די לערער (אין אַלפאַבעטישער אַרדענונג) איבערצוגעבן אין עטלעכע קורצע זאַצן וואָס זיי דערוואַרטן צו דערגרייכן פון סעמינאַר און פאַרוואָס זיי האָבן באַשלאָסן אַנטיילצונעמען אין דעם סעמינאַר און דווקא אין ישראל.

פון די ענטפערס פון די לערער וואָס זיינען געקומען פון 19 שטאָטן, פון אַריזאָנאַ ביז יוטאָ, האָט זיך אַרויסגעהויבן דער הויכער אינטעלעקטועלער ניוואָ פון די לערער און זייער באַגער צו שטודירן און פאַרשן דעם חורבן, צו דערציען און לערנען די נייע דורות, נאָך דער מלחמה־געבוירענע, די געשיכטע פון דער אידישער מאַרטיראָלאָגיע און קאָמף פאַר מענטשלעכער ווירדע, צו העלפן פאַרזיכערן און פאַראייביקן דעם אַנדענק פון די קדושים און די וויידערשטענדלער אין די געטאָס, לאַגערן און וועלדער פון אייראָפּע אויף אַ וויסנשאַפטלעכן און ניט געפעלשטן אופן, באַזירט אויף פאַקטן, אונטערגעשטיצט דורך די באַשרייבונגען און איבערלעבונגען פון די נאָך פאַר־בליבענע רעשטלעך פון די לעבעדיקע עדות פון מוראַ׳דיקן חורבן.

צווישן די לערער, אַ גרויסער טייל ניט אידן, האָט זיך ספּעציעל אויסגעטיילט אַ שוואַרצער לערער פון סט. לואיס, מיטן נאָמען אָטיס ל. באָלדען, מיט זיין שטאַרקן פירפאָכיקן „ניין״ צו באַגרינדן זיין אָנטייל אין סעמינאַר; ער פאָרט קיין ישראל, צום ווידער־אויפגעלעבטן לאַנד פון פאַרפאַלגטן אידישן פאָלק, אויסצושרייַען זיין שטאַרקן ניין צו לויידן; ניין צו אומרעכט; ניין צו טויט; ניין צו פאַרניכטונג. מיט אַ ציטער אין זיין שטימע, האָט ער אויסגעשריען „נעווער עגעין״ (מער קיינמאָל ניט).

אַ צווייטער לערער וויל זען מיט זיינע אייגענע אויגן דעם וואונדער פון 20טן יאָרהונדערט, דאָס לאַנד פון ישראל, וואָס איז ווידער אויפגעשטאַנען צום לעבן אויף די אַשן פון אונטערגאַנגענעם אידישן פאָלק אין אייראָפּע, און צו קענען נאָכן צוריקקער קיין אַמעריקע פון סעמינאַר דער־ציילן זיינע שילער וועגן די אויפטוען פון די קינדער פון פאָלק וואָס היטלער האָט געטראַכט אומצוברענגען.

אַ לערער פון סקאָקי, אילינאָי, וואו עס לעבט דער טרויעריק־באַרימטער פּראָפעסאָר באָיִ, דער אויטאָר פון „דער בלאָף פון 20טן יאָרהונדערט״, וויל זען און הערן די פאַקטן פון די לעבעדיקע עדות פון חורבן און קאָנען מיט אַ ריינעם געוויסן צוריקשליידערן אין פרצוף פון דעגענע־רירטן „פּראָפעסאָר״ פון נאָרט וועסטערן אוניווערסיטעט זיין פאַראַכטונג פאַר זיין פאַרלוימדעריש שונד־בוך.

דער שרייבער פון די שורות האָט אין זיין באַגריסונג צו די לערער אויסגעדריקט זיין צופרידנקייט מיט דעם וואָס די לערער האָבן גענומען אויף זיך די מיסיע צו לערנען מיט דעם קינדער אין די שולן וועגן חורבן און אַפּהיטן דעם געבאָט פון „זכור״ פאַר די קומענדיקע דורות, ווען עס וועלן מער ניט זיין קיין לעבעדיקע עדות פון גרעסטן קאַטאַקליזם וואָס איז באַפאַלן דעם אידישן פאָלק.

דער פרעזידענט פון דעם אַמעריקאַנער צוזאַמענקום און פעדעראַציע פון דער שארית הפליטה, בנימין מיד, האָט געוואונטשן די לערער אַ האַרציקן צאתכם ובואכם לשלום. ער וועט זיך צוזאַמענטרעפן מיט די לערער אין ישראל די לעצטע וואָך פון סעמינאַר און ברענגען מיט זיך דעם

פיר דורות פון דער באַרני און סאַלי סאַקס פאַמיליע

מיר האָבן מיט צופרידנהייט דערהאַלטן אַ בריוו און אַ פאַטאָגראַפיע פון אונזער פריינט און לאַנדסמאַן באַרני סאַקס. דאָס בילד (אויף ענגלישער זייט 27) שטעלט פאָר פיר דורות פון דער סאַקס־פאַמיליע. בערעלע, ווי מען האָט אים גערופן אין ביאַליסטאָק, און זיין פרוי סאַלי, וואוינען אין פלאָרידאַ פאַר די לעצטע 13 יאָר און זיי זענען שטאָלץ פון זייערע קינדער, אייניקלעך און אור־אייניקלעך.

גלייך נאָך זיין אָנקומען קיין אַמעריקע זענען באַרני און סאַלי געווארן זייער אַקטיוו אין ביאַליסטאָקער צענטער און היים, און געווארן מיטגלידער פון דירעקטאָרן־באָארד. אין 1946 איז באַרני געווען פון די אָרגאַניזאַטאָרן פון דעם „ביאַליסטאָקער קלוב״.

אין ביאַליסטאָק איז בערעלע געווען אַ באַרימטער סאַקער (פוטבאָל) שפּילער אין „אידישן ספּאָרט קלוב״. אין אַמעריקע איז ער געווען אַ מיטגליד פון דער וועלט־באַרימטער „הפוח״ פוטבאָל־מאַנשאַפט, וועלכע איז אין יענער צייט געווען די סענסאַציע אין דער ספּאָרט־וועלט. די דאָזיקע קאָריערע האָט ער נאָך אָנגעהויבן אין ביאַליסטאָק, אין יאָר 1931, און שוין דאָן געווען אַן אויפגייענדיקער „שטערן״.

טראָץ דעם וואָס באַרני און סאַלי וואוינען אין פלאָרידאַ, זענען זיי געטרייַע שטיצער פון ביאַליסטאָקער צענטער און היים. מיר וויינטשן זיי געזונט און צו האָבן נאָך אַ סך נחת פון זייער פאַמיליע.

נייעסטן בילד וועגן פאַרלויף פון דער וואנזעע־קאָנפערענץ פון 20טן יאָנואַר 1942, אויף וועלכער עס איז באַשלאָסן געוואָרן די עדגילטיקע פאַרניכטונג פון אידישן פאָלק און אין וועלכער עס האָבן אָנטיילגענומען 14 אָנפירנדיקע נאַציס פון אַלע וויכטיקע דעפּאַרטאַמענטן, אונטער דעם פאָרזיץ פון ריינהאַרד היידריג. (דער פילם וועט געווויזן וועלן אין ניו יאָרק אין אָקטאָבער).

די פינאַנץ־דירעקטאָרין פון לערער פאַרבאַנד אין ניו יאָרק, דזשאַנעט לאָרענזאָ האָט אין איר שלוס געזאָגט־וואָרט פאַרגעסן דעם באַשלוס פון דעם פויפּס אויפצונעמען מיט פאָראָד דעם פרעזידענט פון עסטרייך, דעם גענוצענעם נאַציסן אָפּיציר קורט וואַלדהיים. דאָס ווייזט באַשיימפערלעך ווי די קריסטלעכע וועלט וואָלט שוין געווואָלט פאַרגעסן איר טרויעריקן אָקטיוון אָנטייל אין די רציחות וואָס זיינען באַגאַנגען געווארן לגבי דעם אידישן פאָלק. זי האָט געזאָגט: „עס שוידערט ממש צו טראַכטן ווי עס וואָלט אויסגעזען די געשיכטע פון אידישן חורבן, ווען זי וואָלט חלילה געשריבן געווארן דורך די דייטשע מערדער, אויב עס וואָלט זיי גלונגען צו געווינען דעם קריג. דער סעמינאַר צו וועלכן עס פאָרן איצט אַוועק די זיבן און פערציק אַמעריקאַנער לערער איז דעריבער אַזוי וויכטיק, אין אָנבליק פון די געשעענישן, אַז אַמעריקאַנער קינדער זאָלן קאָנען לערנען און שטודירן וועגן חורבן אין ליכט פון אמת״, — האָט אויסגעפירט דזשאַנעט לאָרענזאָ.

דעם זעלבן אָוונט זיינען די לערער אָפּגעפלויגן קיין ישראל, וואו זיי זיינען אויף צומאָרגנס אויפגענומען געווארן אויף אַ קאָנפערענץ מיטן פרעזידענט פון ישראל, חיים הערצאָג. זיי האָבן אויך באַזוכט איבערן גאַנצן לאַנד מוזעאומס און אַנשטאַלטן געוויידמעט דעם חורבן.

כאַקאָבאָ זאַבלודאָווסקי פון מעקסיקאָ

אַן ענטפער און אַן אויפקלערונג

• פון וועליע זאַבלודאָווסקי, מעקסיקאָ

פון דער רעדאַקציע: מיר דרוקן גערן אָפּ דאָס אַרטיקל פון וועליע זאַבלודאָווסקי מיט דער אויפקלערונג וועגן כאַקאָבאָ (יעקב) זאַבלודאָווסקי, וועלכעס איז געווען אָפּגעדרוקט אין אונזער ערב־פסח זשורנאַל. מיר האָבן געהאַט געפונען פאַר נויטיק אָפּצודרוקן דאָס אַרטיקל „אַנטי־סעמיטישע אינטריגעס קעגן פּאָפולערן אידישן זשורנאַליסט אין מעקסיקע", ווייל ערשטנס באַמיען מיר זיך צו באַקענען אונזערע לייענער מיט די וויכטיקסטע געשעענישן אין אידישן לעבן, און צווייטנס, ווייל די „אינטריגעס" זענען געווען קעגן אַ זון פון אונזערס אַ חשובן ביאַליס־טאָקער לאַנדסמאַן.

מיר האָבן געהאַט אַנגענומען, אַז דאָס אַרטיקל אין „אַלגעמיינעם זשורנאַל" שפּיגלט אָפּ דעם אמת, ווייל אין פאַרלויף פון עטלעכע חדשים איז ניט געווען קיין הכחשה וועגן „אַנטיסעמיטישע אינטריגעס" אין מעקסיקע. מיר זענען דעריבער צופרידן צו הערן, אַז כאַקאָבאָ (יעקב) זאַבלודאָווסקי פירט שוין ווידער אַן מיט זיין פּאָפולערן פראָגראַם „24 שעה" און אַוודאי זענען מיר שטאָלץ מיט דעם וואָס ער איז אַ „וואַרעמער און שטאַלצער איד", ווי די שרייבערין פאַרזיכערט אונז.

אַ דעם פּסח־נומער פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע" איז דערשינען אַן אַרטיקל אונטערן טיטל „אַנטי־סעמיטישע אינטריגעס קעגן פּאָפולערן אידישן זשורנאַליסט אין מעקסיקע" און דער סוב־טיטל לייענט זיך „העצעס קעגן כאַקאָבאָ (יעקב) זאַבלודאָווסקי ווערן פאַר־שטאַרקט, טראָץ זיין נייטראַלער באַציונג צו ישראל און אידישע פּראָבלעמען".

שוין אין דעם טיטל, און אַוודאי אין דעם „צוגאָב", זענען פאַראַן אַ סך ניט־אמתן, און מיט דער צושטימונג פון כאַקאָבאָ'ן, פאַר וועמען כ'האָב דאָס אַרטיקל איבער־געלייענט, דערלויבט מיר דערציילן אַ ביסל מער פון דער נאַענט וואָס ס'איז פאַקטיש פאַרגעקומען און אויפקלערן עטוואָס וועגן דער פערזענלעכקייט פון כאַקאָבאָ זאַבלודאָווסקי.

אגב איז דאָס דאָזיקע אַרטיקל דערשינען מיט חדשים צוריק אין דער צייטונג „דער אַלגעמיינער זשורנאַל" און כאָטש ער איז נישט אונטערגעשריבן, בין איך חושד אַז ס'האָט עס געשריבן אַ יידישער זשורנאַליסט פון מעקסיקע וואָס וועז דאָס וואָס ער באַשרייבט איז פאַרגעקומען איז ער געווען אין ישראל (געזאָלט מאָכן עליה און איז דאָרט געווען מער ווי אַ יאָר צייט). איך בין נישט חלילה חושד אַז ער האָט עפּעס קעגן כאַקאָבאָן. איך שטעל אָבער פעסט אַז ער האָט אַ ביסעלע „פאַרדרייט די יוצרת".

אין חודש סעפטעמבער, 1986, האָט כאַקאָבאָ געקראָגן אַן אָנבאָט אָנצופירן מיט דעם „סין" (Spanish Inter-national Network), וואָס זייערע הויפּט־ביוראָען געפינען זיך אין מיאַמי און לאָס־אַנדזשעלעס, און כאַקאָבאָ האָט נאָך 16 יאָר פון אָנפירן מיט זיין זייער פּאָפולערן טעגלעכן טעלעוויזיע־פּראָגראַם „24 שעה" זיך געזעגנט עפּנטלעך מיט זיין פובליקום, וואָס באַשטייט פון מיליאָנען מעקסי־קאָנער — פון די סאַמע אַרעמסטע און פשוט'סטע ביז די גרעסטע גדולים און אינטעלעקטואַלן. קיינער האָט אים נישט „אונטערגעשטעלט אַ פיסל", ווי עס ווערט געזאָגט אין דערמאָנטן אַרטיקל און אַוודאי נישט ווייל ער איז אַ איד. (צי ער איז אַ „פאַרזיכטיקער" איד, ווי עס ווערט געזאָגט מער ווי איין מאָל אין זעלבן אַרטיקל וועלן מיר באַלד זען).

כאַקאָבאָ האָט פאַרלאָזט זיין פּראָגראַם ווייל ער האָט

כאַקאָבאָ זאַבלודאָווסקי

געווואָלט, נישט וויל ער האָט געמוזט. אָבער במשך פון עטלעכע חדשים נאָך זיין פאַרלאָזן „24 שעה" איז פאַרגעקומען אַן אינטערעסאַנטע פאַסירונג: בעת אין די פאַרייניקטע־שטאַטן זיינען פאַרגעקומען פאַרשיידענע אונטערהאַנדלונגען און ס'האָט זיך אויך געשאַפן אַ קעגנער־שאַפּט צו זיין איבערנעמען דעם דערמאָנטן אָמט, האָבן אין מעקסיקע אָנגעהויבן דערשיינען אַרטיקלען — „ברענגט צוריק כאַקאָבאָ'ן צו זיין פּראָגראַם". מענטשן האָבן אויס פּראָטעסט ממש אויפגעהערט זיך איינהערן צו די נייעס יעדן אָוונט און דער וואָס האָט פרובירט איבערנעמען דעם פּראָגראַם, אונטער אַ צווייטן נאָמען, האָט נעבעך געהאָט אַ מיאוסן דורכפאַל. איך וויל פעסטשטעלן, אין כאַקאָבאָ'ס נאָמען, אַז דאָס וואָס ס'איז פאַרגעקומען במשך פון די 5־6 חדשים וואָס דאָס איז אָנגעאָנגען, האָט נישט געהאָט קיין שום אָנטיסעמיטישע מאָטיוון — נישט אויף יענער זייט פון די אָמעריקעס און נישט אויף דער. עס זיינען יאָ געווען פּראָפעסיאָנעלע קנאה און אפשר אויך שנאה (ס'גייט אגב נאָענט געבונדן), אָבער נישט וויל „מע פאַרגינט נישט אַ איד זיין רום און פאַרמעגן", ווי דער אָנאָנימער שרייבער פון אַרטיקל זאָגט, נאָר וויל מע פאַרגינט דאָס נישט אַ קאָלעגע וועלכער שטייגט אַ סך אַריבער אָנדערע.

דעם 23סטן מערץ, 1987, האָט כאַקאָבאָ זאַבלודאָווסקי

באַנייט זיין פּראַגראַם „24 שעה" און ער איז אויפגענומען געוואָרן מיט דער זעלבער ליבע און פּאַרעוונג, ווייל ער האָט עס פּאַקטיש קיין מאָל נישט פּאַרלוירן און ער איז פונקט אַזוי באַקאַנט, פּאָפולער און דער עיקר באַליבט ווי שטענדיק.

אין צווישן־צייט, פון דעם מאָמענט וואָס כאַקאַבאַ האָט פּאַרלאָזט זיין פּראַגראַם ביז ער האָט אים צוריק איבער־גענומען, איז ער חלילה נישט געזעסן „מיט פּאַרלייגטע הענט". ער האָט געהאַט אינטערוויוען מיט 18 פּירערס פון פּאַרשיידענע לענדער, און די אינטערוויוען זיינען געוויזן געוואָרן אויף דער מעקסיקאַנער טעלעוויזיע; ער האָט אַרגאַניזירט די פּריער־דערמאָנטע „נעטוואָרק" אין אַמעריקע און איז באַשטימט געוואָרן ווי איר וויצע־פּרעזידענט.

וואָס שייך זיין האָבן „געפּראַווען גלות", הייב איך נישט אָן צו וויסן וואָס דער „גוטער פּריינד" וואָס האָט עס געשריבן מיינט מיט דעם. וועז? וואו? ער גיט אָן מיאַמי און שפּאַניע וואו כאַקאַבאַ פּאַרט זייער אָפט. ער האָט אויך פּאַרגעסן אָנגעבן ישׂראל, ווייל כאַקאַבאַ האָט דאָרט אַ דירה, האָט ליב ישׂראל בלב ונפש און פּאַרט דאָרט זייער אָפט. איז אויב דאָס הייסט „פּראַווען גלות" — איז ווי פלעגט מיין ביאַליסטאָקער מאַמע זאָגן: „וואו איך האָב אַ גוטן פּריינד, זאָלן זיי פּראַווען אַזעלכע גלותן"...

און איצט — עטוואָס וועגן כאַקאַבאַ'ן „דעם פּאַרזיכטיקן איד". איך קען גאָנץ גוט אידיש, דאָכט זיך מיר, און דאָך, געפּין איך נישט דאָס פּאָסיקע וואָרט וואָס זאָל זיין דאָס פּאַרקערטע פון „פּאַרזיכטיק" — אפשר איז דאָס „הפקרדיק"? אַלנפּאַלס פּאַרשטיי איך וואָס דער מחבר פון אַרטיקל האָט געוואָלט מיט דעם זאָגן: „אַ איד וואָס פּאַר־לייקנט זיין אידישקייט, אַ איד אין שטוב און אַ מעקסי־קאַנער אין גאָס". דאָס אַלץ איז אַזוי וויי פון אמת, ווי ס'איז וויי די קענטשאפט פון דעם מענטשן וואָס האָט געשריבן וועגן כאַקאַבאַ'ס פּערזאָן.

כאַקאַבאַ איז נישט קיין פּאַרזיכטיקער איד און אויך נישט קיין הפקר־איד — ער איז אַ איד! אַ באַוואוסט־זיניקער, אָפענער, שטאָלצער איד. און ער איז אַ איד נישט בלויז דערפּאַר וואָס זיין טאַטע איז געווען (און זיין מאַמע ביז 120 איז) אַ העכסט פּאָלקסטימלעכער ביאַליסטאָקער משכיל. כאַקאַבאַ איז אַ איד, ווייל ער לעבט און פילט זיין אידישקייט. כאַקאַבאַ האָט צוויי זין און אַ טאַכטער. אַלע דריי קינדער האָבן חתונה געהאַט מיט אידן און די חתונות זיינען געפּראַווען געוואָרן אין שולן, נישט אין גויאישע האָטעלן ווי אַ סך „נישט פּאַרזיכטיקע" אידן טוען עס. כאַקאַבאַ האָט דריי איניקלעך, צוויי פון שול־עלטער גייען אין אידישע שולעס. אין זיין היים פּראַווען מען סדרים און יום־כּפּור צו כל־נדרי שטייט ער ביי דער מזרח־וואַנט אין דער הויפּט־שול פון שטאָט, צוזאַמען מיט אַלע גוטע אידן. ס'איז נאָך נישט געווען קיין יום־טוב אָדער מיטאָג ביי אים אין שטוב, וועט עס זאָל זיך נישט געפינען צווישן זיינע געסט — אידן, ווי ניט־אידן — מע זאָל נישט זינגען קיין אידישע לידער, וואו כאַקאַבאַ זאָל נישט זינגען „מאַרגאַריטקעלעך" און זיינע אויגן זאָלן זיך נישט אָנפילן מיט אידישע טרערן ביים הערן דאָס ליד „זאָל זיין". כאַקאַבאַ איז אַ איד, נישט ווייל זיין נאַמען ענדיקט זיך מיט „סקי", נאָר ווייל ער ווייטיקט מיט אידישן ווייטיק און פּרייט זיך מיט אידישע פּרייד.

איז זאָל צו אייער רשימה פון באָרימטע וועלט־פּערזענ־לעכקייטן, וועלכע זיינען גלייכצייטיק וואַרעמע, שטאָלצע אידן, אָפשטאַמיקע פון אונדזער עיר ואם ביאַליסטאָק, צוגעשריבן וועלן דער נאַמען פון כאַקאַבאַ — יעקב זאַבלודאָווסקי.

אָנדענק פון ליזאַ ריבאַלאָווסקי־באַבקעס

• פון דאָרקע ליפשיץ, ישׂראל

פון דער רעדאַקציע: צוזאַמען מיטן ליד האָבן מיר דערהאַלטן דאָס פאָלגנ־דיקע בריוול פון דאָרקע ליפשיץ:

חשובער ריבאַלאָווסקי, איך וועלט זיך צו אייך מיט אַ ביטע, איר זאָלט אָפּדרוקן אין דער ראש־השנה־דיקער „ביאַליסטאָקער שטימע" מיינע ווערטער צום אַנדענק פון מיין ליבער פריינדין און אייער פּלימעניצע ליזאַ ע"ה, צו איר 15טן יאָרצייט.

איך בין געווען איר נאָענטסטע חבר'טע אין ביאַליסטאָק. ביזן לעצטן מאָמענט זענען מיר געווען צוזאַמען. נאָך דער מלחמה האָבן מיר זיך גע־טראָפן אין קראַקע. ליידער האָבן זיך אונזערע וועגן צעשיידט: זי איז אַוועק קיין פּראַקרייך און פון דאָרט קיין אוראַגוואַי און איך קיין ישׂראל. מיר האָבן זיך ווידער געטראָפן אין 1964, וועז זי האָט באַזוכט ישׂראל.

איך דאַנק אייך פאַראויס פאַר אָפּדרוקן מיינע שורות.

שוין פופצן יאָר פאַרביי ווי דו האָסט אונז פאַרלאָזן,
נאָר שטענדיק וועסטו לעבן אין מיין האַרצן!
איך זע דיין געשטאַלט, דיינע ליכטיקע אויגן, דעם זיסן
שמייכל מיט די פערלדיקע ציין.
עס קלינגט מיר אין די אויערן דיין האַרצפולע שטימע,
וועלכע האָט יעדן באַצויבערט. אפילו אין לאַגער
האָבן מענטשן געפונען טרייסט אין דיין געזאַנגט.
דו פלעגסט זינגען און איך פלעג דיך באַגלייטן אויפן
קלאַווייר.
דו ביסט געווען אַ גרויסער טייל פון מיינע שענסטע יאָרן,
פון מיין יוגנט, פון די חלומות וועלכע מיר האָבן צוזאַמען
געוועבט,
פון די האָפענונגען וועלכע מיר האָבן געטראָגן צו דער
צוקונפט!
דער שרעקלעכער שטורעם האָט אונז ארויסגעריסן
מיט די וואַרצלען פון אונזערע היימען!
ליידער האָבן זיך אונזערע וועגן צעשיידט.
נאָכן קריג ביסטו אַוועק קיין אורוגוואַי און איך קיין
ישׂראל,
אָבער אונזער פאַרבינדונג האָט אַנגעהאַלטן דורך בריוו.
ליידער, ליבע ליזא, ביסטו אַוועק אין בלי פון דיין לעבן,
געלאָזן אַ טיפע וואונד אין האַרצן פון דיין פאַמיליע
און פריינט.
איך וועל דיך אייביק געדענקען!

קאַלענדאַר פון די נעקסטע אונטערנעמונגען פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים

זונטיק, דעם 13טן דעצעמבער 1987, וועט פאַרקומען די גרויסע יערלעכע חנוכה־פּייערונג, קאָנצערט און דינער.

זונטיק, דעם 6טן מערץ 1988, די יערלעכע פורים־פּייערונג און קאָנצערט, און דער יערלעכער מיטגלידערשאַפט מיטינג.

זונטיק דעם 20טן מערץ 1988, וועט פאַרקומען די 45טע יערלעכע ביאַליסטאָקער־גראָדנער יזכור פאַרזאַמלונג.

דאָס חיי־אדם געסל

(אַ בילד פון אַמאָל)

• פון זרח שוועץ, בני־ברק

דאָס געסל האָט געהייסן חיי־אדם־געסל אויפן נאָמען פון בית־מדרש, וואָס איז דאָרט געשטאַנען.

דער חיי־אדם בית־מדרש, אַ פירקאַנטיקע הילצערנע געביידע, איז געשטאַנען אין פראָנט פון געסל אויף אַ הויכן פונדאָמענט, אין אַ גלייכער שורה מיט די אַנדערע קלענערע הייזער פון דער גאַס.

אויפן הויף האָט אויך געזאָלט זיין אַ קליין געריטנדל, וואו שוואָכע מתפללים זאָלן זיך קענען אָפרוען ימים נוראים צווישן שחרית און מוסף. זענען אָבער פון געריטנדל געבליבן בלויז פיר אָקאַציע־בוימער מיט אַ נידעריקן פּאַרקאַן פון פיר־קאַנטיקע קלעצלעך, אויף וועלכע מיר אינגלעך האָבן ליב געהאָט צו שפילן אין „כאָפּקע" און ניט איינמאָל געכאָפּט קללות און אָמאָל קלעפ פון שמש פּאַרן וויסטן טומל, וואָס מיר האָבן געמאָכט ביים דאָונען.

אַ צווייטער פליגל פון בית־מדרש איז געווען דער אַזוי־גערופענער „בית שני". דער איז געווען אויפן צווייטן שטאָק, פאַראַלעל מיט דער אייבערשטער וויבער־שול. אַנשטאָט אַ פאַרענטש צו די טרעפ איז געווען באָפעסטיקט ביי דער וואַנט, אַ דיקע געדרייטע שטריק, וואָס האָט פריער, וויזט אויס, געדינט ערגעץ פאַר אַ טראַנסמיסיע. ס׳איז מעגלעך אַז אַ טוך־פאַבריקאַנט, וואָס איז געשטאַנען אויפן מזרח, האָט דאָס געשאַנקען פאַרן בית־מדרש...

אין „בית שני" האָט מען געפראָווען „שלש סעודות" און געדאָונט נאָר אין אויסנאָם־פאַלן. ימים טובים און ימים נוראים, וועו די פרייזן פון די „עליות" זענען געשטיגן, דורך די גבירים אויפן מזרח, ביזן הימל אַריין, איז „עמך" געגאַנגען צו קריאת התורה אין „בית שני", וואו דער קורס פון די „עליות" איז געווען צוגענגלעך פאַר יעדן איינעם.

לויט דער געגנט, וואו דער חיי־אדם בית־מדרש איז געשטאַנען (אַנהויב שול־הויף — אַנהויב סוראַזער גאַס) איז די מערהייט פון בית מדרש געווען „עמך"־אידן, בעלי מלאכות פון אַלע פאַכן. אָבער די נאָענטקייט צו דער ליפֿאָווער גאַס האָט געבראָכט אין בית מדרש אויך גבירישע אידן, סוחרים און פאַבריקאַנטן. זיי האָבן טאָקע פאַרנומען דעם אויבנאַן אין מזרח, אָבער בלויז די ערשטע שורה. פון דער צווייטער שורה און ווייטער איז דער בית־מדרש פול געווען מיט בעלי־מלאכות, קרעמערס און פועלים. זיי האָבן טאָקע געזעבן דעם טאַן אין בית־מדרש, און די ממשלה איז ניט געלעגן דוקא אין די גבירישע הענט...

אַזוי איז שמעון דער סוסטער געווען אַ גבאי און געהאַלטן די שליסלען פון אַלע שענקלעך אין בית מדרש. קלמן דער סטאַליער האָט איבערגעחזרט מיטן האַרעפאַשנעם עולם, בין מנחה למעריב דעם „עין יעקב" אָדער דעם „חיי־אדם", וואס דער רבי פון בית מדרש, ר׳ ירוחם פישל הכהן, האָט געלערנט פאַרן עולם. און איטשע דער מילנער, אַ בריייטער איד מיט אַ בריייטער באָרד, איז געווען דער בעל־תפילה. און הגם פון זיין וואַרשעווער אָפשטאַמונג איז ביי אים נאָך געבליבן דער פוילישער דיאַלעקט און ער פלעגט ניט איינמאָל זאָגן אַנשטאָט „הוא" — „היא", איז מען אים דאָס מוחל געווען צוליב זיין געשמאַקן דאָונען.

אַז די „עמך"־אידן זיינען געווען די טאַן־געבערס אין בית מדרש האָבן מיר אינגלעך אויסגעדריקט שמחת־תורה ביי די הקפות און נאָכגעמאַכט דעם חזן מיטן ניגון:

שמעון דער שוסטער — הושיעה נא;

שעפּסל דער שטעפער — הצליחה נא אא״וו.

לכבוד די אידישע בעלי מלאכות, וואָס זענען געקומען פון דער לינקער זייט געסלעך, וואָס האָבן זיך געדרייט און געשלענגלט ביז צו דער פאַווועטשיזנע.

די חיי־אדם געסל גופא איז געווען אַ בריייטע אָבער קורצע גאַס. זי האָט ניט געהאַט כמעט קיין אויסגאַנג. אַ גאַנץ שמאָלער שפּועדיקער האָלדז האָט פאַרבונדן דאָס חיי־אדם געסל מיט ליפֿאָווע. פאַר אונז, חברה־אינגלאָך, איז דאָס געסל געווען מיט אַלע מעלות. קיינער האָט אונז ניט געקענט שטערן אין אונזערע שפּילעריייען, וואָס מיר האָבן געפראָווועט אין דער גאַנצער בריט פונעם געסל. אַ וואָגן איז זעלטן וועו אַריינגעפאָרן אַהין.

ס׳האָט איר דורכגעשניטן, קווער, אַ שמאָל געסל וואָס האָט געהייסן ישיבה־געסל, הגם קיין ישיבה איז דאָרטן ניט געווען. אויך דאָס געסל האָט ניט געהאַט קיין אויסגאַנג אוו נאָר ביים סוף פון געסל האָט אַ דורכגאַנג־הויף פאַרבונדן זי מיט דער פאַראַלעלער סוראזער־גאַס. חיי־אדם געסל האָט געקוקט פון דער נאָענט אויפן שול־הויף אוו אויף דער גרויסער שטאָט־שול, וואָס איז געשטאַנען פונקט אַנטקעגן איר, מיט די קליינע קרומע געסלעך אַרום, וואו אידן, אידישע הייזער אוו בתי מדרשים האָבן זיך געטוליעט איינע צו די אַנדערע.

אין די לאַנגע זומער־פאַרנאַכטן, פלעגן מיר אינגלעך, זיצן אויף די בריקלעך פון די הייזער אין געסל אוו זיך צוקוקן ווי פון נאָענטן וואַלד קומען סטייעס מיט שוואַרצע קראָען אוו זעצן זיך מיט געשרייען אויפן בלעכענעם קופּאָל פון דער גרויסער שול. קיין גוטס זאָגן די שוואַרצע קראָען ניט אַן... מיר טרייסטן זיך אָבער דערמיט, וואָס אַנדערע קראָען זעצן זיך אויך אויף די דריי הויכע שפּיצן מיט די צלמים פון קאָשציאָל.

חיי־אדם געסל האָט זיך אַנגעהויבן פון איין זייט מיט ראַפאַפּאַרט׳ס מויער ביים שמאָלן אַנהויב פון סוראַזער גאַס. עטלעכע בעלי־עגלות פלעגן שטיין דאָרטן מיט זייערע וועגענער נעבן דער קעלער־בעקעריי אוו געוואַרט אויף אַ „יאָזדע". פון דער צווייטער זייט גאַס איז געווען די טוקאַצינסקי בוכהאַנדלונג. ער אליין, ר׳ לייזער טוקאַצינסקי, איז יאָרנלאַנג געווען גבאי אין חיי־אדם בית מדרש אוו זיינע נעשילה־תפילות, מוצאי יום־כפור געדענק איך נאָך ביז היינט.

צווי הייזער אין פראָנט מיט עטלעכע טרעפּלעך ארויפצוגיין, האָבן געדינט אַלס גאַסט־הייזער. אין איינעם האָבן זיך צונויפגעטראָפן די אויפקויפערס פון די חזיר־האָר אין די אַרומיקע דערפער מיט די ביאַליסטאָקער סוחרים פון דעם אַרטיקל, אוו אין צווייטן האָט מען געגעסן מיטאָג.

דאָס לעצטע הויז פון געסל איז געווען אַן איינשטאָקיקע געבייידע, וויס געקאַלכט. די פענצטער זענען געווען מיט אייזערנע שטאָכעטן אוו דער שווערער הילצערנער טויער איז תמיד געווען פאַרמאַכט. בלויז אַ פאַר־צווייגטער בוים האָט אריבערגעקוקט איבערן פאַרמאַכטן טויער. דאָרטן, האָט מען אונז געזאָגט, געפינט זיך די קאַסע פון „גמילת חסדים" בית מדרש, וואָס איז געשטאַנען דערנעבן אין אַ שמאָלן הויף, אָבער נענטער צו דער ליפֿאָווע גאַס.

אין דעם שמאָלן שפּוע׳דיקן האַלדז, וואָס האָט פאַרבונדן דאָס חיי־אדם געסל מיט דער גרויסער ליפֿאָווער גאַס, איז אין אַ קעלער געווען דער וואַרשטאַט פון נייַמאַשינען אוו וועלאָסיפעדן פון חעמיאוויטש. מיר פלעגן לאַנג שטיין, קוקן אוו זיך וואונדערן ווי דער אַלטער

אינטערוויו מיט איסאַק ריבאַלאָווסקי
פאַר די „לעצטע נייעס" אין תל־אביב

• פון י. דבש

19 מאל האָט ה' איסאַק ריבאַלאָווסקי פון ניו־יאָרק — אַ לעבנגעבליבענער פונעם היטלעריסטישן חורבן — באַזוכט ישראל און יעדעס מאל ווען ער איז דאָ געקומען איז עס געווען פאַרבונדן מיט אַ וויכטיקער איניציאַטיוו וואָס זיינע ביאַליסטאָקער און גראָדנער לאַנדסלייט אין אַמעריקע האָבן אונטערגענומען.

דער גאָסט, וועלכער האָט באַזוכט די רעדאַקציע פון „לעצטע נייעס" האָט אונז איבערגעגעבן ווען אַ גאַנצער ריי וויכטיקע פראַיעקטן וואָס האָבן באַרייכערט דעם כפר תבור און דעם תל־השומר־שפּיטאָל אין ירושלים, די „אגודה למען החייל בישראל".

איסאַק ריבאַלאָווסקי איז פון די אידן וואָס רוען ניט און לאַזט ניט רוען זיינע פריינט. „עס קען ניט געמאַלט זיין, אַז מיר זאָלן לעבן אין אַמעריקע און פאַרגעסן אין די אידן פון ישראל" — זאָגט ער. בפרט ווען אונזערע הערצער פיבערן מיט דעם וואָס עס געשעט טאָג־טעגלעך אין דער מדינה.

קאָנקרעט האָט דער גאָסט אונז איבערגעגעבן ערשטנס, וועגן די אונטערנעמונגען אין כפר־תבור. דאָרטן האָט מען אויפגעבויט אַ קינדערהיים אויפן נאָמען פון מאַלי און איסאַק ריבאַלאָווסקי, אין וועלכן דער ישוב האָט זיך שטאַרק געניטיקט. עלטערן קענען איצט איבערלאָזן דאָרטן זייערע קינדער פון 3 חדשים ביז 5 יאָר און גיין ארבעטן. די קינדער פאַרבראַכן כמעט אַ גאַנצן טאָג ביז די עלטערן קומען זיי אָפּנעמען אין די אָוונט־שעה'ן. אין דעם דאָזיקן מוסד האָט מען אויך אויפגעבויט אַ מעדיצינישן צענטער פאַר קינדער, אויפן נאָמען פון פּרעזידענט פון ביאַליסטאָקער צענטער און זיין פרוי — סעם און ראָזע סאַלאָזש. ביידע אָנשטאַלטן האָט מען געבויט אין משך פון די יאָרן 1979־1980.

דאָס קרוין־ווערק פון דער ניו־יאָרקער ביאַליסטאָקער קהילה איז אָבער דאָס וואָס זיי האָבן געטאָן פאַרן תל־השומר. גלייך נאָך דער לבנון־מלחמה האָבן זיי באַקומען אַ וועגדונג פון פּראָפּ. משה שני, לייטער פונעם הייל־אָנשטאַלט, וועלכער האָט זיי געזאָגט, אַז עס זענען פאַראַן אַ מייסטער קלייבט זיך פאָנאָנדער מיט די אומצאָליקע רעדלעך, שרייפלעך, ספּרוזשינעס, וואָס זענען דאָרט געווען פול אויף די טישן און פאָליצעס.

דער אָלטער חעמיאָוויטש האָט געהאָט אַ חזקה צו זאָגן מיטן עולם תהילים יעדן שבת נאָך שלוש־סעודות. ווען ער איז נפטר געוואָרן, האָט זיין זון, צום אָנדענק פון טאַטן, אַליין געמאַלט די בימה אין חיי־אדם בית מדרש מיט כלערליי פאַרבן, בלימעלעך און פליטערלעך, אַז די בימה האָט אויסגעזען ווי אַ קליין פּאָליצאָל.

נעבן חעמיאָוויטשעס וואָרשטאָט איז געווען אַ סאָדע־וואָסער פאַבריקל. שטענדיק איז דאָרטן געווען נאָס און ס'האָט געווייעט פון אינעווייניק אַ קילע נאָסע לופט, ווי נאָך אַ רעגן. גוט דערוואָרעמטע פון שפּילן זיך אויף דער גאָס פלעגן מיר דאָרטן קומען זיך אָפּקילן און אַמאָל אויך טרינקען אַ ביסל קאָלטע וואָסער.

געווען אַ חיי־אדם געסל, אַ חיי־אדם בית מדרש און געווען זענען קינדער־יאָרן . . .

סך פאַרוואונדעטע חיילים וואָס נויטיקן זיך אין די פילמען צו דער „קעסטקען" מאַשין, וואָס אַרבעט לויט די פרינציפּן פון רענטגען און דערמעגלעכט צו זען אַלץ וואָס עס טוט זיך אינעם קערפּער פונעם פאַרוואונדעטן זעלנער. פראָפעסאָר שני האָט זיך געהאָט געווענדעט צום ביאַליסטאָקער צענטער, ער זאָל צושטעלן די דיסקן (פילם) פאַר דער מאַשין און דער צענטער האָט אין 24 שעה צייט צוגעשטעלט די דאָזיקע דיסקן. חוץ דעם האָט מען איינגעאָרדנט אַ אָפּפאראַציע־זאָל מיט אַלע אינריכטונגען.

אַנדערע צוויי פּראַיעקטן אויפן נאָמען פון איסאַק און מאַלי ריבאַלאָווסקי זענען געווען דאָס באַאָרגן דעם שפּיטאָל מיט אַ באָווגלעכער רענטגען־מאַשין. אָזוי, אַז מען דאַרף מער ניט אַרומפירן די קראַנקע פון איין אָרט צום צווייטן. מען האָט אויך אויפגעבויט אַ צימער צו באַהאַנדלען קינדער וואָס ליידן אויף קענסער.

פאַראַן אינעם תל־השומר עטלעכע צענדליק פיזיש אָפּגעשטאָנענע קינדער, וועלכע האָבן זיך געפונען אין אַן אלטן, פאַרשטויסענעם באַראַק וואָס די ענגלענדער האָבן בשעתו אויפגעשטעלט. איצט האָט מען פאַר זיי אויפגעבויט אַ הויז, בשכנות פונעם זאָל אינעם וועלכן עס אָרבעטן די דאָקטוירים, פיזיאָטעראָפיסטן א.ד.ג. אָזוי, אַז מען דאַרף זיי ניט ברענגען צו פירן יעדן טאָג פון אַ ווייטן מהלך און די מעדיצינישע באַהאַנדלונג איז מער עפעקטיוו.

חוץ דעם האָבן די ניו־יאָרקער ביאַליסטאָקער און גראָדנער געשאָנקען אויפן הר־גילה אַ מוסד פאַר חיילים וואָס דינען אויף די ערשטע ליניעס און לערנען כדי צו העכערן זייער מיליטעריישן ראַנג. אינעם אָנשטאָלט איז פאַראַן, צווישן אָנדערן, אַן עס־זאָל פאַר 250 זעלנער.

צווישן די אויפטוען פון די מיטגלידער פון דער דער־מאָנטער לאָנדסמאַנשאַפט דאַרף מען דערמאָנען „קרית ביאַליסטאָק", מיט 200 דירות נעבן יהוד, וואָס מען האָט געבויט אין 1949, גלייך נאָך דער אָנטשטייאונג פון דער מדינה, אין דער תקופה פון דער מאָסן־עליה.

און לסוף דאַרף מען באָטאָנען, אַז דער גאָסט איז כל ימיו געווען פאַרבונדן מיטן ניו־יאָרקער צייטונגס־וועזן. 25 יאָר האָט ער מיטגעאַרבעט אין „פאָרווערטס", ווי דער פאַראָנטוואָרטלעכער פאַר דער דרוקקעריי און געזאָרגט אַז די צייטונג זאָל דערשיינען רעגולער. אויך דעמאָלט, ווי היינט, איז ער געווען פאַרבונדן בלב ונפש מיטן „ביאַליסטאָקער צענטער" וואָס איז אויפגעבויט געוואָרן אין 1928 און היינט איז ער איינער פון די שענסטע ניו־יאָרקער אידישע אינסטיטוציעס, מיט אַ היים פאַר זקנים פאַר קנאַפּע הונדערט פערזאָן, וואו עס פונקציאָנירט אויך אַ כשרע קיך, א.ד.ג. איסאַק ריבאַלאָווסקי איז דער עקזעקוטיוו־דירעקטאָר. די ביאַליסטאָקער גיבן אַרויס צוויי מאָל אַ יאָר אַ פּרעכטיקן זשורנאַל, גרייטן נייע פּראַיעקטן און ווייטער אָנגיין מיט זייער גאָט־געבענטשטער אַרבעט לטובת דער מדינה.

קלמן רביב (ריבאַק) באַקומט דעם „יקיר ירושלים" פּריז

• פון מאַטעק קוכן, ירושלים

אַ ונזער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן, קלמן רביב (ריבאק), וועלכער איז גוט באַקאַנט צו די לייענער פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע" פון זיינע אַפּטע אַרטיקלען, איז איצט באַערט געוואָרן מיטן פּרעסטיזשפולן „יקיר ירושלים" פּריז. ער האָט געקראָגן דעם פּריז פּאַר דעם גרויסן ביישטייער וואָס ער האָט געגעבן ירושלים אין די 50 יאָר וואָס ער וואוינט דאָרטן.

קלמן איז אָנגעקומען קיין ישראל אין יאָר 1935, אויף אַ סערטיפיקאַט וואָס ער האָט געקראָגן פון ר' אברהם קריניצקי ז"ל, דער געוועזענער פּרעזידענט פון רמת־גן און אַ געוועזענער תושב פון גראָדנע.

טעדי קאָלעק (לינקס) דער מעיאָר פון ירושלים, גיט איבער דעם „יקיר ירושלים" דיפּלאָם צו קלמן רביב.

קלמן האָט זיך גוט איינגעאָרדנט אין ישראל, אָבער ער האָט אָפּגעלאָזן דעם פּאָסטן ביי די אומרועון אין 1936. די סוכנות האָט געפּאָדערט, אַז די יונגע בחורים זאָלן זיך מאַביליזירן אין דער פּאָליציי פון ענגלישן מאַנדאַט און קלמן האָט גלייך אויסגעפירט דעם פּאַרלאַנג. ער האָט געדינט אין דער פּאָליציי צען יאָר, זיבן פון זיי אין אָלטשטאָט, צוויי יאָר אין ניי־ירושלים און איין יאָר אין תל־אביב, וואו ער האָט געענדיקט דעם לערער־סעמינאַר.

אין יאָר 1946 האָט ער אָנגעהויבן אַרבעטן אַלס לערער אין ירושלים. אָבער נאָך זייענדיק אין דער פּאָליציי האָט קלמן רביב אַרויסגעהאָלפן דעם ישוב אויף פּאַרשידענע אופנים. ער האָט געעפנט „סעיפּס" פּאַר דער „הגנה", איבערגעשריבן פּאַרשיידענע וויכטיקע דאָקומענטן, איבערגעזעצט געהיימע „פּאַילס" פון ענגליש אין עברית און זיי איבערגעגעבן דער „הגנה".

אַלס לערער האָט זיך קלמן אויסגעצייכנט אויף פּאַרשיידענע געביטן. אַחוץ דעם לערנען מיט די קינדער אין ירושלים, האָט ער אויך אַרגאַניזירט פורים־קאַרניוואַלן, פּאַרשיידענע דעפילאַדעס אין ט"ו בשבט און אָנגעפירט מיט אַנדערע פּראָיעקטן.

לעצטנס, ווען ער האָט אויפגעגעבן די אַרבעט אין שולע, האָט ער צוזאַמען מיט זיין פרוי אַרגאַניזירט אַ סעמינאַר פאַר ריטייערטע לערער. אַחוץ דעם האָט ער פאַר זיי אויך אַרגאַניזירט עקסקורסיעס און אַנדערע זאַכן.

פאַר די אַלע טעטיקייטן האָט די שטאָט־פאַרוואַלטונג פון ירושלים באַשלאָסן צו באַלוינען אונזער פריינד קלמן רביב, דעם זון פון באַוואוסטן ביאַליסטאָקער רעדנער און שליח פון ועד הישיבות, הרב צבי מרדכי ריבאק ז"ל, מיטן טיטל „יקיר ירושלים".

דער דאָזיקן דיפּלאָם האָט ער באַקומען צוזאַמען מיט אַנדערע 19 תושבים פון ירושלים, אין דעם זאָל פון ירושלים־טעאַטער, אין דער אָנוועזנהייט פון פּרעזידענט הערצאָג. דער דיפּלאָם איז איבערגעגעבן געוואָרן דורך דעם מעיאָר פון ירושלים, טעדי קאָלעק.

די צערעמאָניע איז געווען אַ זייער איינדרוקספולע און מיר, זיינע פריינד, האָבן זיך אין איר באַטייליקט און געווען שטאָלץ מיט אונזער קלמן רביב.

—•—

ארגון יוצאי ביאַליסטאָק בישראל

תל־אביב, רחוב דיזנגוף 158, 63461

ארגון יוצאי ביאַליסטאָק
ניו־יאָרק
חשוב'ער הער י. ריבאַלאָווסקי,

מיר ווילן אייך איבערגעבן אַ נייעס, וואָס אָנבאַלאַנגט אַ סך ביאַליסטאָקער, ניט נאָר דאָ אין ישראל.

די אידישע קאָטעדרע אויפן נאָמען רנה קוסטה (רענא קאסטא) אין דעם בר־אילן אוניווערסיטעט אין רמת־גן, ישראל, ווידמעט יעדן יאָר, אין טאָג פון האָלאָקאָסט־אָנדענק, צו אַ אידישער קהילה. ביז איצט זענען באַערט געוואָרן די קהילות פון וואַרשע, לאָדזש און ווילנע. קומענדיקן יאָר לייגן זיי פאָר, אַז אונזער ביאַליסטאָקער קהילה וועט זיין אין צענטער פון דעם טאָג, ווי איר זעט פון דעם בייגעלייגטן בריוו.

דער ועד פון ביאַליסטאָקער אין ישראל האָט אויסגעוויילט אַ קאָמיסיע וועלכע וועט זיין אין קאָנטאַקט מיט פּראָפעסאָר גרשון ווינער, פון בר־אילן אוניווערסיטעט. זיי זענען: פּרץ בוקטשעלסקי, ברא בן־ענת, יוסף כהן און מיכאל פליקער.

מיר לייגן פאָר, אַז מען דאַרף זיך באַמיען אַז וואָס מער ביאַליסטאָקער, וועלכע קומען צום יום עצמאות קיין ישראל, זאָלן זיך באַטייליקן אין דער דאָזיקער אָקאַדעמיע. זי וועט פאָרקומען אין די זאָלן פון בר־אילן אוניווערסיטעט, אַ וואָך פאָרן יום עצמאות. קומענדיקן יאָר פאָלט עס אויס דינסטיק דעם 14טן אַפּריל, 1988.

מיר בעטן צו פאָרעפענטלעכן דעם בריוו אין דעם קומענדיקן נומער פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע".

מיט אַכטונג און גרוס צו אַלע ביאַליסטאָקער

יוסף כהן,
סעקרעטאַר פון „יום־השואה" קאָמיסיע

• **שליסט זיך אָן אַלם מיטגלידער אין ביאַליסטאָקער צענטער, היים פאַר עלטערע מענטשן און שפּיטאָל!**

44טע הזכרה פאַר די קדושים פון ביאַליסטאָק און גראָדנע

זונטיק, דעם 29טן מערץ, 1987, האָבן די ביאַליס־טאָקער און גראָדנער אָדורכגעפירט זייער געמיינזאַמע 44טע הזכרה פאַר די אומגעבראַכטע קדושים. זי איז פאָרגע־קומען 1 נאָכמיטאָג, אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער, אויף 228 איסט בראָדוויי, אין ניו יאָרק. די מיט־פאַרזיצערס פון דער זייער איינדרוקספולער טרויער־צערעמאָניע זענען גע־ווען איסאַק ריבאַלאָווסקי, דער עקזעקוטיוו־דירעקטאָר פון ביאַליסטאָקער צענטער און מרס. דאָרא רוסעק, פון דעם קלוב פון גראָדנער פריינט.

סעם סאָלאָזש, פֿרעזידענט פון ביאַליסטאָקער צענ־טער, האָט געשטעלט דעם טאָן פון דער טרויער־פאַר־זאַמלונג. אַליין אַן על־פּי־נס געראָטעוועטער פון דעם נאַצי־חורבן, האָט ער אין זיין אַריינפיר געפרופן דעם עולם קיין־מאָל ניט צו פאַרגעסן וואָס די מערדערישע דייטשן האָבן געטאָן צו אונזערע נאָענטסטע און טייערסטע. ער האָט אונטערגעשטראָכן, אַז „מיר, די לעבנגעבליבענע ווערן אַלץ עלטער און ס׳איז אונזער חוב ניט צו דערלאָזן אַז דער האָלאָקאָסט זאָל פאַרגעסן ווערן. מיר מוזן איבערגעבן דעם יונגן דור די איינצלהייטן פון דער טראָגעדיע, אַז זיי זאָלן קענען וואָרענען די קומענדיקע דורות, אַז אזעלכעס זאָל זיך מער ניט איבערחזרן״.

סעם טשודען, אַ לעבנגעבליבענער פון חורבן, האָט ווי אין די פריערדיקע יאָרן, געהאַלטן אַ זייער איינדרוקספולע רעדע אין אידיש. ער האָט געמאַכט אַן איבערבליק פון אַנטיסעמיטיזם אין די אַמאָליקע יאָרן, וועלכער האָט דער־פירט צום האָלאָקאָסט, און אַז אויך איצט פעלן ניט קיין אַנטיסעמיטן אויף דער גאַנצער וועלט. דער חורבן מיט 44 יאָר צוריק איז ניט געקומען פֿלוצלונג. ער איז געווען אַ רעזולטאַט פון דורות־לאַנגן אידן־האַס און פאַגראָמען. אַדאָלף היטלער, ימח שמו, האָט באַוויזן צונויפצונעמען אַלע אַנטיסעמיטן פון דער גאַנצער וועלט, וועלכע האָבן אויף זיין באַפעל אָדורכגעפירט דעם שוידערלעכסטן מאָרד אין דער מענטשלעכער געשיכטע.

הרב מאַקס פֿאַנאַנסקי האָט אין זיין טרויער־רעדע דערמאָנט די זעקס מיליאָן קדושים: דעם גרויסן פאַרלוסט וואָס דאָס אידישע פֿאָלק האָט געהאַט דורך דעם מאָרד פון אַ דריטל פון אונזער פֿאָלק — פון זויג־קינדער ביז זקנים. צווישן די זעקס מיליאָן קדושים איז געווען מער ווי אַ מיליאָן קינדער. זיי וואָלטן געווען צוקונפטיקע תלמידי חכמים, געלערנטע, וויסנשאַפטלער, מוזיקער, ביזנעסלייט, אידעאַליסטן און זייער יונג לעבן איז פאַרניכטעט געוואָרן דורך די מערדערישע נאַציס. וואָס פאַר אַ גרויסער פאַר־לוסט דאָס איז פאַרן אידישן פֿאָלק און פאַר דער גאַנצער וועלט!

אין נאָמען פון דעם קלוב פון גראָדנער פריינט און אומגעבונג האָט געריידט בעל. אויך ער האָט אין זיין קורצער רעדע דערמאָנט די אַמאָליקע היימשטאָט און איר שוידערלעכן אומקום.

די גאָסט־רעדנערין איז געווען ד״ר לובאַ קרוגמאַן־גורדוס, באַקאַנטע אַרטיסטין, שרייבערין און לעקטאָרין. זי איז אויך אַ לעבנגעבליבענע פון חורבן. זי האָט געגעבן אַן איבערבליק וועגן דעם אידישן צושטייער צו דער וועלט פון וויסנשאַפט און קונסט. ווי מיר ווייסן האָט דאָס אַבער ניט געבראָכט רו און ליבע דעם אידישן פֿאָלק, נאָר פאַרקערט. בלינדער אַנטיסעמיטיזם און חיה׳שער האַס האָט אונז שטענ־דיק פאַרפֿאָלגט און צום סוף איז אַ דריטל פון אונזער פֿאָלק אויסגעראָטן געוואָרן אויף אַ שוידערלעכן אופן. אויך איצט זענען מיר ניט פריי פון אַנטיסעמיטיזם און מיר מוזן שטיין אויף דער וואַך ניט צו דערלאָזן צו אַ צווייטן האָלאָקאָסט.

אַליס קרעמער, די טאָכטער פון מאַיק און חנה קרעמער, האָט אין נאָמען פון צווייטן דור גראָדנער לאָנדס־לייט, געהאַלטן אַ שטאַרק געפילפולע און אינספּירירנדיקע רעדע. די רעדע האָט געמאַכט אַ שטאַרקן אייַנדרוק אויף אַלע אַנוועזנדיקע און מיר ברענגען זי אין היינטיקן נומער פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע״.

מר. איסאַק ריבאַלאָווסקי האָט אָדורכגעפירט די צערע־מאָניע פון אָנצינדן זעקס ליכט נאָך די זעקס מיליאָן קדושים, און גלייכצייטיק אָדורכגעפירט אַ קורצן אָפיל פאַר צדקה. ער האָט אויפגערופן זעקס ביאַליסטאָקער אָנצוצינדן ליכט נאָך די ביאַליסטאָקער קדושים און מרס. דאָרא רוסעק האָט איינגעלאָדן זעקס גראָדנער לאָנדסלייט צו באַערן די גראָדנער קדושים. ראָוז און סעם סאָלאָזש און זייערע זין האָבן אָנגעצונדן אַ ספּעציעל ליכט אין אָנדענק פון די ישראל־זעלנער וועלכע זענען אומגעקומען אין די מלחמות פאַרן אידישן היימלאַנד.

חזן סאָל זים האָט געמאַכט דעם א־ל מלא רחמים און דער גרויסער עולם האָט געזאָגט קדיש בציבור. די איינדרוקספולע פאַרזאַמלונג האָט זיך פאַרענדיקט מיטן זינגען „זאָג ניט קיינמאָל אַז דו גייסט דעם לעצטן וועג״.

45טע ביאַליסטאָקער־גראָדנער הזכרה־פאַרזאַמלונג, זונטיק, דעם 20טן מערץ, 1988

אַזוי ווי יעדעס יאָר וועלן אויך דעם יאָר די ביאַליס־טאָקער און גראָדנער לאָנדסלייט אָפּהאַלטן אַ געמיינזאַמע הזכרה־פאַרזאַמלונג נאָך זייערע קדושים, 45 יאָר נאָך זייער אומקום בייַ די נאַציס, ימ״ש. דער יזכור וועט פאַרקומען זונטיק בייטאָג, דעם 20טן מערץ, 1988, אין דעם גרויסן אוידיטאָריום פון ביאַליסטאָקער צענטער, 228 איסט בראָדוויי, נ. י.

מיר דערוואַרטן, אַז די הזכרה וואָס וועט אָפּגעהאַלטן ווערן דעם יאָר וועט זיין אַזוי באַדייטפול און רירענד אַזוי ווי פאַריקן יאָר. מער איינצלהייטן וועלן פאַרעפנטלעכט ווערן דורך בריוו צו אַלע לאָנדסלייט און אין דער פרעסע.

מיר בעטן די לאָנדסלייט און פריינט פון ביאַליסטאָק און גראָדנע צו רעזערווירן די דאָזיקע דאָטע, און אָפּגעבן גהערעיקן כבוד די קדושים און מאַרטירער.

אויך דעם יאָר ווערן דערוואַרט אַ גרויסע צאָל דער־וואַקסענע קינדער פון אונזערע גערעטעוועטע לאָנדסלייט פון היטלערן: דעם א. ג. „צווייטער דור״, וואָס וויייזן אַרויס אַ גרויסן אינטערעס אויפצוהאַלטן דעם וויסן און אָנדענק וועגן דעם אידישן חורבן בייַ היטלערן.

ברענגט אַריין אייערע קינדער און אייניקלעך אַלס מיטגלידער אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן

גבורה

• פון מרים יהב (באר שבע)
(מערקע שבח, אוישוויץ נר. A-15755)

וועז די דייטשן האָבן מיין שטאָט פאַרנומען,
וועז זיי זענען אין די אידישע גאַסן אַריינגעקומען,
האָבן זיי אויף אונדז אַנגעוואַרפן אַ שרעק.
היינט, כאַפּט מיך אַרום אַ ציטער וועז כ׳דערמאָן זיך אין
יענע טעג.

די מערדער האָבן אידן געיאָגט, געטריבן און פאַרכאַפּט.
אין דער גרויסער שול אַריינגעשטופּט, פאַרמאַכט און
פאַרקלאַפּט.
וועז די גרויסע שול איז פול מיט אידן געווען
האָבן זיי זי אונטערגעצונדן, ביי די מערדער איז עס אַ
פאַרווייַלונג געווען.

דאָס איז געווען דער אַנהייב פונעם גרויל וואָס זיי האָבן
שפּעטער געמאַכט,
ביז זיי האָבן כּמעט אַלע אידן אין אייראָפּע אומגעבראַכט.
די גזירות האָבן זיי אויף אונדז ווי אַ שניי געשאָטן,
צו גיין אַן אַ לאַטע (מגן דוד) איז גלייך געווארן פאַרבאָטן.

אין ביאַליסטאָק האָבן זיי אַ געטאָ אויפגעשטעלט,
דאָרט האָבן קיין צרות זיכער ניט געפעלט.
דעם געטאָ האָבן זיי מיט הויכע וועלט און דראָטן
אַרומגענומען,
אַזוי האָבן זיי פון אונדז די פרייהייט צוגענומען.

דער געטאָ איז ווי אַ שטאָט מיט אַ אידנראַט געווען,
אַלע טאָג זענען נייע גזירות, נייע אומגליקן געשען.
אין קאָנטריבוציעס האָבן זיי די ווערטפולע זאַכן צוגענומען,
דערנאָך האָבן זיי זיך צו אונדז געזונט.

אין דער ערשטער אַקציע האָבן זיי אַ סך מענטשן פאַרכאַפּט,
און אַ תל צו אַ סך משפּחות געמאַכט.

וועז די מערדער זענען צו מלמדן אין שטוב אַריינגעקומען,
האָט זיי אַ שרעק פֿלוצלונג אַרומגענומען.

מלמד, דער העלד, האָט זיי באַגאָסן מיט וויטריול,
זיי, די מערדער, וועלן קיין שלעכטס אידן ניט טאָן,
קיינמאָל . . .

ער האָט זיך צו דער געשטאַפּע פרייוויליק צוגעשטעלט,
זיי האָבן אים אויפגעהאָנגען. געשטאַרבן איז ער אַ גרויסער
העלד.
מלמד איז דער ערשטער פונק פון אויפשטאַנד געווען.
די יוגנט האָט זיך געזונטן אַרגאַניזירן, מ׳האָט פאַרשטאַנען
וואָס ס׳גייט געשען.

אין געטאָ איז געווארן קלאָר אַז די מערדער וועלן אונדז ניט
לאָזן לעבן.
מ׳האָט באַשלאָסן זיך ניט אונטערצוגעבן.
וועז ס׳איז אַדורך דער קלאַנג אַז ביאַליסטאָק מאַכט מען
אידן־ריין,
איז אויפגעשטאַנען די יוגנט, מיט וויניק געווער, כּמעט אַן
הילף, איינע אַליין.

מיר האָבן געקעמפט ווי לייבן אין אַ פאַרויס פאַרשפּילטער
שלאַכט.
די מערדער האָבן מיר אַ סך צרות אָנגעמאַכט.
ס׳האָט זיך פֿלוצלונג ניט נאָר אידיש נאָר אויך דייטשיש
בלוט געגאָסן,

הזכרה פון ביאַלסיטאָקער קדושים

• פון חנה שטיינמאן

אומגעקומענע ביאַליסטאָקער אידן
דערנידעריקטע, צעטראָטענע, פאַרשעמטע,
פאַרטיליקטע מיט משונה׳דיקע מיתות
פאַרגאַזטע און פאַרברענטע!

צו דער „הזכרה", היינט, האָבן
אונזערע קינדער און קינדס־קינדער
יזכור־ליכט נאָך אייך, טייערע, געצונדן:
עס האָט, אַ ביסעלע, געלינדערט אונזערע וואונדן.

אַ צוואה האָט איר, טייערע, אונז געלאָזן:
טרייַע אידן צו פאַרבלייבן און נקמה נעמען.
פילן מיר, מיט יעדער מעגלעכקייט, עס אויס:
ניטא, ברוך השם, מיט וואָס זיך שעמען.

מיר האָבן דאָס גייסטיקע ביאַליסטאָק, אין לענג און ברייט,
אין יעדן ערד־winקל פאַרשפּרייט,
און נאָך פיל מי און גאָט׳ס גנאָד,
פאַרפּעסטיקט „ביאַליסטאָקער היים" — א חסד־שטאָט.

ניט דערלעבט האָט איר, טייערע, צו זען
ישראל׳ס וויידער־אויפגעלעבטע לאַנד,
וואו עס בליט און שטוינענד וואַקסט
אויף פעלז, און שטיין, און זאַמד,

קיין שרעק, קיין ציטער מער, קיין וויי,
מיט צה״ל׳ס בראָווער פרעכטיקער אַרמיי!
זיי וויסן גוט וואָס איז סכנה׳דיק און שווער:
און מער פון אַלץ, אַז וואָס געשען מיט אייך, וועט
קיינמאָל מער!

עס צאַנקען שטיל די יזכור־ליכט אין גלעזער,
דעם חזן׳ס זינגען צו די הימלען שפּאַרט,
„נעם גאָט נקמה אין די מערדער:
א שארית פון דיין פֿאָלק, דאָ, וואַרט!"

די מערדער האָבן גלייך דעם געטאָ פון טאָנקען באַשאָסן.

די קעמפער האָבן פון דעם מער מוט באַקומען,
געקעמפט, זיך פאַרטיידיקט, ווי העלדן אומגעקומען.
די דייטשן האָבן פאַרשטאַרקונג אַרום געטאָ געבראַכט,
געפירט מיט די געטאָ־קעמפער, ניט קיין גלייכע שלאַכט.

זיי האָבן געווילדעוועט און ניט געקענט פאַרשטיין,
אַז קעמפער כּמעט אַן געווער וועט זיין אַ שטערונג צו מאַכן
אידן־ריין.
די אינגלעך און מיידלעך האָבן ביזן לעצטן קויל זיך
פאַרטיידיקט,
דער אויפשטאַנד, די שלאַכט, איז געווארן פאַרשריבן,
פאַראייביקט.

אידישע העלדן מיט ליידיקע הענט,
האָבן געקעמפט פאַרקשנט, צווישן די ברענענדיקע געטאָ־
וועגט.
פאַר מיר, פון מיר איז דער גרויל ניט פאַריבער,
און די נעכט קומט אַלץ צוריק, כ׳לעב אַלץ פונסניי איבער.

איז מעגלעך אַז דאָס איז אַלץ אמת געווען,
צי אפשר איז עס אַ חלום, אַבער מיט מיר און מיט אייך איז
עס געשען.

צוגרייטונגען אין דער ביאַליסטאָקער היים צו די ימים־טובים

די שוהל אין דער ביאַליסטאָקער צענטער און היים, אויף 228 איסט בראָדוויי, וועט דעם יאָר ווי אַלע יאָר זיין דער זאַמלפונקט פון מתפללים. אונזערע איינוואוינער אוך שכנים פון דער געגנט, וועלן דאָ קומען אויסבעטן אַ גוט יאָר.

די גרויסע אוך באַקוועמע לופטיקע שוהל ווערט ספעציעל צוגעגרייט צו די הייליקע יום־טוב טעג, וואָס וועט היי־יאָר זיין פון מיטוואָך, 23 סעפטעמבער (ערב ראש השנה), דאָנערשטיק פרי אוך אָוונט, דעם 24טן סעפ־טעמבער, אוך פרייטיק פרי אוך אָוונט דעם 25טן סעפטעמבער 1987.

ערב יום־כיפור, פרייטיק, דעם 2טן אָקטאָבער, וועלן אויך אָנגעצונדן ווערן אַלע עלעקטרישע ליכט ביי די נעמען פון די פאָרשטאָרבענע אוך מיטגלידער וואָס זיינען פאָר־אייביקט געווארן אויף די בראָנז־טאָוולען אין אונזער שוהל. זייער אָנדענק וועט געהייליקט ווערן ביי דער תפילה פון יזכור. פרייטיק אָוונט, דעם 2טן אָקטאָבער, וועט מען זאָגן כל־נדרי. צומאָגנס, שבת, דעם 3טן אָקט. יום־כיפור, וועט מען דאָוונען אַ גאַנצן טאָג אוך אין אָוונט. בייטאָג וועט מען מזכיר נשמות זיין.

אויף סוכות ווערט געגרייט, אַזוי ווי יעדעס יאָר אין דער צייט, אַ שיין־דעקאָרירטע סוכה אוך עס וועלן סער־ווירט ווערן געשמאַקע טראַדיציאָנעלע מאכלים.

די שכנים אוך פריינט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער אוך היים פאָר עלטערע מענטשן זיינען פאָרבעטן מתפלל צו זיין מיט אונז בעת די ימים־נוראים, ווי אויך שבת. יעדן טאָג איז דער מנין 8 פרי, ווי אויך מנחה 3:30 בייטאָג.

אין דער שוהל פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער אוך היים

מיר ווילן אויסדריקן אַ גרויסן יישר־כּח צו אונזערע עלטערע מענער, ווי אויך צו די שכנים פון דער געגנט אוך פריינט, וועלכע מיט זייער דאָוונען האַלטן אויף דעם מנין אין דער פרי אוך פאָרנאָכט אין דעם ביאַליסטאָקער צענ־טער, היים אוך שפיטאָל פאָר עלטערע מענטשן.

ביים דאָוונען היט מען אויך אַפּ יאָרצייט אוך מען זאָגט קדיש בציבור. זאָל דער השי"ת בענטשן אַלע מתפללים, אַז זיי זאָלן געזונט זיין אוך קענען אַנפירן מיט'ן מנין.

יערלעכע חנוכה־פייערונג אוך קאָנצערט

די יערלעכע חנוכה־פייערונג אוך קאָנצערט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, 228 איסט בראָדוויי, וועט היי־יאָר פאָרקומען זונטיק, דעם 13טן דעצעמבער, 1987. ווי שטענדיק, וועלן אַנגעצונדן ווערן חנוכה־מנורות פון אונזערע מיטגלידער אוך פריינט אוך ס'וועט דורכגעפירט ווערן אַ טראַדיציאָנעלע מוזיקאַלישע פראָגראַם. עס וועלן סערווירט ווערן געשמאַקע היימישע מאכלים מיט חנוכה־לאָטקעס.

טראַדיציאָנעלע פורים־פייערונג אוך יערלעכער מיטגלידערשאַפט מיטינג

דער פייערלעכער יום־טוב פורים וועט געפייערט ווערן מיט אַ פיינעם קאָנצערט אוך טראַדיציאָנעלער סעודה, זונטיק, דעם 6טן מערץ, 1988, אין גרויסן אוידיטאָריום פון צענטער, 228 איסט בראָדוויי.

אין דעם רייכן פראָגראַם וועלן זיך באַטייליקן באַקאַנטע קינסטלער, אוך ווי אַלע מאָל וועלן די מיטגלידער אוך פריינד זיך אונטערהאַלטן צו די קלאַנגען פון מוזיק אוך געזאַנג. עס וועלן סערווירט ווערן האָמענטאַשן מיט אַנדערע געשמאַקע מאכלים.

עס וועט גלייכצייטיק דורכגעפירט ווערן דער יערלעכער מיטגלידערשאַפט מיטינג וועו די נייע דירעק־טאָרן פאָר דעם יאָר 1988־1987 וועלן דערוויילט ווערן.

אַ דערמאָנונג וועגן דעם יערלעכן מיטגליד אַפּצאָל

די אַנפירערשאַפט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, היים אוך שפיטאָל פאָר עלטערע מענטשן אין ניו־יאָרק, דאָנקט אַלע מיטגלידער וואָס האָבן שוין אַריינגעשיקט זייער יערלעכן מיטגלידס־אַפּצאָל. אונזער אינסטיטוציע איז שטאָלץ מיט אייך אַלעמען, וויל דורך דעם וועלן מיר ארויס די טריישאַפט אוך צוגעבונדנקייט צו אונזער גרויסער נוצ־לעכער אוך וויכטיקער פאָלקס־אינסטיטוציע.

מיר וועלן זיך גלייכצייטיק מיט אַ רוף צו די אַלע וועלכע האָבן ביז איצט ניט אַריינגעשיקט זייערע „דיוס", אַז זיי זאָלן דאָס טאָן גלייך אוך דורך דעם דערפילן אַ וויכ־טיקע פליכט. מיר בעטן אויך אונזערע מיטגלידער, אַז זיי זאָלן פאָראינטערעסירן זייערע פריינט אוך קינדער, אַז זיי זאָלן זיך אַנשליסן אויך אַלס מיטגליד פון דעם גוט־באַ־קאַנטן ביאַליסטאָקער צענטער.

דאָס וועט נאָך מער העלפן פאָרשטאַרקן די גרויסע אינסטיטוציע וואָס טוט אַ נאָבעלע אַרבעט פאָר די פיל עלטערע איינוואוינער, ווי אויך ביים העלפן אין די אַקטיווי־טעטן פאָר מדינת ישראל אוך פאָר אידישע אינטערעסן.

• שליסט זיך אָן אַלס מיטגלידער אין ביאַליסטאָקער צענטער, היים פאָר עלטערע מענטשן אוך שפיטאָל !

ביי אונזערע לאַנדסלייט אין אַרגענטינע

• פון בנציון ברוקער

ענדלעך דערשיינט דער שפּאַניש־אידישער יזכור־בוך

לויט די גרעסטע באַמיאונגען פון אַ ריי עסקנים און באַזונדערס פון אייניקע ווערן זיכערער די שאַנסן, אַז גאָר אין קורצן ווערט דערשיינען אונדזער יזכור־בוך אין שפּאַניש און אידיש.

טראָץ דעם, וואָס מיר האָבן נאָך אַ ריי שווערייקייטן גלייבן מיר דאָך, אַז די היגע און אַלע לאַטיין אַמעריקאַנישע בני עיר ווילן אַלץ טון, בכדי דאָס, וואָס איז היינט אַ האָפענונג ווערט מאַרגן זיין אַ רעאַליטעט.

אַוודאי איז נישט קיין פרייד, אַז ס׳דערשיינט אַ יזכור־בוך, ס׳איז אַבער אַ טראָגישע נויטוועניקייט, וואָס מוז רעאַליזירט ווערן און דאָס טוען מיר איצט.

דערווייל פירט דער פאראיין אַ קולטור־טעטיקייט און אַלע געזעלשאַפטלעכע אַרבעטן, וואָס די צייט דיקטירט און פאַדערט: מיר זיינען וואַכזאַם, הערן דעם רוף פון דער תקופה און באַמיען זיך נישט צו שטיין מחוץ.

דערפאָלגרייכער דריטער סדר אין בית ביאַליסטאָק

דער פאַרבאַנד פון ביאַליסטאָקער און אומגעגנט אין ישראל האָט דורכגעפירט אין זיין אייגענער היים א דריטן סדר, וואָס איז געווען אינהאַלטסרייך און זיך אויסגעצייכנט מיט אַרדענונג און דיסציפלינירטער האַלטונג פונעם גרויסן עולם.

דאָס דערעפענונגס־וואָרט האָט געהאַלטן דער וויצע פרעזידענט וואָלף טשינסקי, וועלכער האָט באַגריסט אַלע אַנוועזנדיקע און געזאָגט צווישן אַנדערס: „אונדזער פאָלק איז רייך מיט געשעענישן, אָבער די אַלטע־טראַדיציאָנעלע הגדה נעמט בלויז אַרום יציאת מצרים: די נייע הגדות שפּיגלען אָפּ צווייַ וויכטיקע פאָקטן פון אומקום און היימקום, וועלכע דאַרפן פאַרשטאַרקן די פאָלקס צוגעהעריקייט ביי די אידישע מאַסן, וואָס איז דווקא אָפּגעשוואַכט געוואָרן אין די לעצטע צייטן.

זאָל דער דאָזיקער סדר זיין אַ רוף צו פאַרשטאַרקן די רייען, וועלכע קעמפן פאַר רעכט פון אַלע אידן אויף די ערטער און שלום פאַר דער אידישער מדינה״.

דער בעל מסדר איז געווען דער דיכטער שמואל צעסלער, וועלכער האָט אויפמערקזאָם געמאַכט, אַז אומעטום קומען פאַר גרויסע ענדערונגען, נאָר לגבי אונדז אידן ענדערט זיך וויניק, ווייל דער אַנטיסעמיטיזם איז נאָך גענוג שטאַרק און דראָט אומעטום.

דער בעל מסדר האָט אויסגעפירט אַז פּסח איז אויך דער יום טוב פון פרייהייט און פרילינג, וואָס איז נייטיק פאַרן כלל און יחיד, אַזוי אַז אינדיווידועל דאַרפן מיר זיך באַפרייען פון אַפּאַטיע און גלייכגילט, בכדי צו קענען אַוואַנסירן אין אונדזער געשיכטע.

ראָזע גרוצקי האָט, אויף אַן אינטערעסאַנטן אופן געגעבן אַן אָפּשאַצונג וועגן באַדייט פון פּסח פאַר אונדזער דור.

אינטערפּרעטירט די הגדה האָבן: שלמה גראָסמאַן, וואָלף טשינסקי, ראָזע גרוצקי, חזן אליעזר סאַלמאַן, שמואל צעסלער, בנציון ברוקער, שרה טורעק און דער גאַנצער עולם. די הגדה האָט זיך אויסגעצייכנט מיט שאָפונגען פון באַקאַנטע שרייבער.

נאָכן אָנצינדן די זעקס ליכט דורך די פרויען ראָזע גרוצקי און העלא שטורמאַק, האָט זיך אָנגעהויבן די געטאָטייל וועלכע האָט אַלעמען איינגעהילט אין טרויער און ס׳האָט זיך געשאַפן אַן ערנסטע שטימונג ביי אַלע אָנוועזנדיקע; מיטן „פּאַרטיזאָנער הימן״ איז די דאָזיקע טייל געשלאָסן געוואָרן.

מיט אַ קאָנצערט פון פּאָסיקע לידער איז אָרויסגעטראָטן דער חזן סאַלמאַן, וועלכער איז וואָרעם אָפּגאַנגען דירט געוואָרן פון אַלע אָנוועזנדיקע.

דער אָנפירער פון סדר — וואָלף טשינסקי — האָט געדאַנקט אַלע וועלכע האָבן אָרגאַניזירט דעם אָונט. באַזונדערס האָט ער אָרויסגעהויבן די פרויען־קאָמיסיע, וועלכע האָט צוגעגרייט די יום טוב־סעודה; ער האָט איבערגעשיקט ברכות פאַר אַ רפואה שלימה דעם פרעזידענט זלמן יוואַרעסקי און דעם אָקטיוויסט הערשקע פּאָלאָק; דער רעדנער האָט געשלאָסן דעם סדר מיט אַ רוף צו פאַראייביקן די נפטרים און קדושים אינעם יזכור־בוך, וואָס וועט בקרוב דערשיינען.

שבועות־פייערונג ביי די ביאַליסטאָקער

לויט דער איניציאַטיוו פון דער קולטור־קאָמיסיע ביים פאַראיין פון ביאַליסטאָקער און אומגעגנט, איז איינגעאַרדנט געוואָרן אַ שבועות־מסיבה, ביים אָנטייל, פון אַ היימישן עולם.

אָנגעפירט און דערעפנט די אונטערנעמונג האָט דער וויצע־פרעזידענט, וואָלף טשינסקי, וועלכער האָט — צווישן אַנדערן — אָרויסגעבראַכט פאָלגנדיקע געדאַנקען:

„זמן מתן תורתנו איז אַן אייביקע דערמאָנונג, וויל ניט בלויז מיר, נאָר אויך אָנדערע פעלקער האָבן זיך צוגעגעבן געזעצן פון דער תורה און אין דער נישט־ריכטיקער פאָרם: מיר — אידן — האָבן געצאָלט דערפאַר אַ טייערן פּרייז.

שבועות איז אַן אָפּשפּיגלונג פון אונדזער סאָציאַלן געבוי, אין וועלכן עס איז נישט געווען צו טראָכטן אין יענער פינצטערער תקופה און דאָס האָט צוגעצויגן די מואבות נעמי און רות צום אידישן פאָלק און די פאַרבינדונג פון דער לעצטער מיט בועזן, פון וועלכע עס האָט געשטאַמט דוד המלך.

אויך אין לאַנגן גלות וועג האָבן מיר געהאַלפן דעם יחיד און כלל: די גמילות חסדים־קאַסעס „דזשאָינט״, „יעאָס״ און אָנדערע אינסטיטוציעס. מיר זאָרגן דאָ פאַר אונדזער שול־וועזן, זיידע־באָבע צאָלן פאַר שכר לימוד.

נאָכן איבערשיקן ברכות פאַר אַ רפואה שלימה דעם פרעזידענט זלמן יעוורעיסקי און דעם קאַסיר, יהושע קרוצקי, האָט באַקומען אַ וואָרט בנציון ברוקער. זיין רעדע ברענגען מיר אַ געקירצטע:

„שבועות איז דער יום טוב פון גייסט און נאַטור; געוויי מיר שטרעבן צו דער נאַטירלעכער רייפקייט; אַזוי שטרעבן מיר אויך צו קאַלעקטיווער רייפקייט פונעם מענטש, מאָראַל און מאַטעריאַליזם מוזן זיין האַרמאָניש.

אין מצרים זיינען מיר באַפרייט געוואָרן פון פרעמדע און אין מדבר האָבן מיר געדאַרפן באַפרייען זיך פון פרעמדס, וואָס האָט זיך אין אונדז אָנגעקלעפט.

אַ בריוו צום רעדאַקטאָר

חשובער רעדאַקטאָר,
פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע".

אין שייכות מיט מיין באַזוך אין אַמעריקע (צום ערשטן מאָל) בעט איך אייך פריינדלעך, אָפּצודרוקן מיינע עטלעכע וואָרטער.

איך בין געבוירן אין ביאַליסטאָק אין מיינע קינדער און יוגנט־יאָרן דאָרט פאַרבראַכט. טראָץ דעם וואָס איך בין אויסגעוואַקסן אין גרויס אָרעמקייט איז מיין ליבע און סענטימענט צו מיין היים־שטאָט פאַרבונדן מיט שטאַרקע עמאָציאָנעלע געפילן. וואָס איך וויל דאָ אייגנטלעך אַרויס־ברענגען, איז וועגן מיין דערפאָרונג, וועלכע איך האָב נאָר־וואָס אַדורכגעלעבט, מיט מיינע לאָגער־שוועסטערס און משפחות, וואָס איך וועל טראָגן אין זיך ביזן סוף פון מיינע טעג. איך, איינע פון זיי, האָב דורך אָ צופֿאַל זיך איינגע־אָרדנט אין אויסטראַליע. עס איז געווען נאָרמאַל, אַז איך זאָל פון דעם וויייטן קאָנטינענט מאַכן די אָנשטרענגונג כדי זיך צוזאַמענטרעפן מיט די „מיידלעך" אין אַמעריקע, וועלכע יעדער פון זיי באַזונדער, האָט געהאָט און האָט אָ פּלאַץ ביי מיר אין האַרצן.

נאָך צוויי און פערציק יאָר האָבן מיר זיך אַרום־גענומען, אַזוי ווי מיר וואָלטן זיך נעכטן צעשיידט.

דערלויבט מיר אין אייער זשורנאַל אָנצורופן עטלעכע נעמען און דערמיט אונטערשרייבן און אויסדריקן מיינע טיפע געפילן.

נעשקע און מיין טייערער פריינד יוסף דאָברימאַן.
בובע און וועלוול שטשופּאָק.
יעטע און סידני אייזנער.
ביילקע קעי.
רייע און טשאַרלי פייגנבלאָט.

ליזקעלע טשודין ע״ה, וועלכע איז אַזוי יונג פאַרשניטן געוואָרן און פאַריתומט איר משפּחה.

ביי דער געלעגנהייט ווינטש איך דעם קאָמיטעט פון ביאַליסטאָקער צענטער מיט אַלע לאָנדסלייט אָ סך יאָרן פון פרוכטבאַרער אַרבעט.

מיט דרך ארץ
דאָבקע נאָטאָוויטש־אָפּעלאָוויטש

פּ. ס. איך לייג ביי אָ פּאָעמע.

אויך אין אונדזער מדינה האָט זיך אָנגעקלעפּט פרעמדס; מיר האָפֿן, אַז מיר וועלן זיך דערפון באָפרייען.

אויך מיר — ביאַליסטאָקער — גיבן איצט אַרויס אָ ספר: לאָמיר זאָגן נעשה ונשמע און זען, אַז ער זאָל דער־שיינען בקרוב; זאָל קיין עגל הזהב נישט זיין קיין שטער פּאַרן דאָזיקן ספר, וועלכער שפּיגלט אָפֿ אָט דעם חורבן פון דער עיר ואם פון ירושלים של מטה אויף וועלכנס אָרט עס איז געקומען דער ירושלים של מעלה, וואָס וועט זיין אַן אייביקייט פאַרן אידישן פאָלק״.

פאָני וויטשיקער האָט איבערגעגעבן דעם נדבן ישראל עפרון, אָ דיפלאָם פון קק״ל, און ער האָט זיך באַשטייערט פאַרן לעצטן, ווי אויך פאַרן פאַראיין.

שירה בציבור האָט געדינט אידישע און ישראל־מוזיק פון קאָסעטן. וואָלף טשינסקי האָט רעציטירט שבועות־שאָפונגען.

ביז דער שפּעטער שעה האָט דער עולם זיך פאַרווויילט און גערופן די איניציאָטאָרן פון די פייערונגען איינצו־אָרדענען אָפּט מסיבות, אויף וועלכע עס זאָל זיך טרעפן די נאָציע ביאַליסטאָקער משפּחה.

אין מיין דמיון

• פון דאָבקע נאָטאָוויטש־אָפּעלאָוויטש

היים־שטאָט ... ווי קען איך דיך באַווייגען, אַז כ׳קען נישט
אין מיין וויזיע,
זען אָ ביאַליסטאָק, אָן מאָרך און אָן לעבן ...
פאָרבליבן ביסטו אין מיין דימיון, מיט דיין שוואונג און
צאָפל:
מיט דעם געדיכטן רויך דעם טונקל־גראָנעט, וועלכע
קוילערט זיך
אַרויף ... אַרויף ... אָ גוטער רויך, וואָס שמעקט מיט האָלץ
און נישט מיט דעם געשטאַנק פון ביינער ...

ווי קען איך דיך באַווייגען, אַז פאָר מיינע אויגן שלענגלען
זיך,
פון שטאָט־זייגער די גאַסן און די שמאָלע געסלעך:
פון באָן־הויף און פון פאָלנע: צום שול־הויף און צו
פּיאָסקעס
און ציען, ציען זיי זיך — פול מיט ווערווע ...
די קרעמער שמייען, סוחרים באַלעבאָטישע עס גייען:
נופערקעס און וועבערס, שטראָמען צו פאָבריקן,
אויפן טאָג דאָס לעבן צו פאַרדינען.

סטודענטן אַלערליי — מיט שווערע טעקעס און מיט
שטאָלץ,
מחנות קינדער — גייען, וויר צעשטראָלט און וויר
פאַרכמאַרעט,
אין שול אַריין, דעם נייעם טאָג באַגעגענען.
און ווען אויפן עקראָן, אין דימיון מיינעם, וואָכט אויף מיין
שול:
מיין צווייטע היים, פאַרכאָפּט מיך ס׳אָטעם:
ס׳נעמט אָרום מיך אַזאָ בענקעניש — אָ זיסע נאָר אָ
שווערע ...
נישט קיין שאָנדע, אַז חוץ די ליבע פון די לערער,
ליגט מיר נאָך אין טעם פון דאָן — די הייסע מילך און
פרישע בולקע ...

— אָפּט אין חלום אָדער וואָר, דערזע איך אונז —
די מיידלעך אָכט, פון קליינעם צימער דאָ אין בעלזען,
פלוצים גאָר — אין שויס פון ביאַליסטאָק ...
די נעשקעס און די בובעס: די ליזקעס און די יענטעס:
אַזוי יונג, צעיאָכמעט: אָרום שטאָט־גאָרטן צעשטיפּט ...
נאָר וועג איך טאָפּ מיט שווערע פינגער אָן די ווירקלעכקייט,
דאָן וויייס איך ביאַליסטאָק, וואָס אין מיר איז דאָ פאָר
דיר ...

כ׳קען נישט אָנדערש דיך דערמאָנען, וויי צום גוטן,
ווייל איך טראָג נאָך אַלץ אין זיך — די שענסטע רויזן,
וואָס די גוטע לערער מיינע, האָבן מיר געשענקט אויף
אייביק ...
פיל געשטאַלטן לעבן אויף, אויף דעם עקראָן אין דימיון
מיינעם:
פולבלוטיקע און צאַרטע ... אַלע אויסגעמישט, צוזאַמען,
אָרום מיין ליבער, גרויער מאַמען ...

בערגן־בעלזן, יוני 1945

• שליסט זיך אָן אַלם מיטגלידער אין ביאַליסטאָקער צענטער, היים פאַר עלטערע מענטשן און שפּיטאָל!

ביי אונזערע לאַנדסלייט אין אויסטראַליע שוואַרץ אויף ווייס

• פון **שמואל בענעט**, מעלבורן

אין מערץ 1987, איז געווארן דריי יאָר זינט דער היגער חורבן־צענטער איז געגרינדעט געוואָרן. די דאָזיגע איז בלויז אַ קורצער טערמין אין דער עקזיסטענץ פון אַן אינסטיטוציע, וועלכע האָט זיך אין אַ קורצער צייט באַרימט געמאַכט נישט נאָר אין מעלבורן, אויסטראַליע — נאָר אפילו אויך אין אויסלאַנד.

די אינטענסיווע אַנשטרענגונגען פון אַ ריי געזעלשאַפטלעכע טוער, דער גרעסטער טייל פון זיי פון דער שארית־הפליטה, וועלכע האָבן דורכגעמאַכט דעם נאָכישן גיהנום, האָבן מיט דער מיטהילף פון דער „קדימה" געשאַפן דעם חורבן־צענטער אין עלסטערנוויק.

איז מיר אויסגעקומען צו האָבן אַן אינטערוויו מיט איינעם פון די קאַ־פּרעזידענטן פון חורבן־צענטער, אהרן סאַקאַלאָוויטש (דער צווייטער קאַ־פּרעזידענט איז באַנאַ ווינער). שוין אין דער פרי איז דער לאָקאַל פון צענטער אַקטיוו, יעדער פון די וואָלונטירן האָט זיין אויפגאָבע, ווי: קאַטאַלאָגירן דאָקומענטן, פּרעסע־אויסשניטן, ברענגען אין אָרדענונג מאַטעריאַלן וואָס האָבן אַ שייכות מיט דער שואה, וועלכע ווערן אַריינגעשיקט אין חורבן־צענטער פון געוועזענע נאַצי־קרבנות; עס ווערן פאַרריכט די אינע־ווייניקסטע אינסטאַלאַציעס, ס׳ווערן געדרוקט אויף דער מאַשין און שפּעטער פאַטאַקאַפּירט פאַרשידענע בריוו, אויפ־רופן, דאָקומענטן, אַדער ס׳ווערט צוגעגרייט דער זאַל פאַר אַ באַזוך פון אַ שול א. אַ. וו.

אהרן סאַקאַלאָוויטש נעמט מיך אויף אין זיין ביורא, אויפן טיש ליגן אַנגעוואָרפן בריוו, פּעקלעך מיט אויס־לענדישע צייטשריפטן, בראָשורן פון „יד ושם", דער טעלעפאָן קלינג. דאָס איז אַן אַנפראָגע פון אַ שול־דירעקטאָר וועגן אַ באַזוך פון אַ העכערן קלאַס. דאָרף מען צוגרייטן מענטשן, וועלכע באַהערשן גוט ענגליש, אַרומצו־פירן די שילער און פאַר זיי אויפקלערן די באַדייטונג פון די חורבן־עקספּאַנאַטן.

דער אַמאַליקער ברען פון זיינע יוגנט־יאָרן, פון פאַר־טייאישן און געזעלשאַפטלעכן לעבן פון אַ געוועזענעם ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן, ליגט נאָך אַלץ אין דעם אונטער־באַוואוסטזיין פון אהרן סאַקאַלאָוויטש. פון ביאַליסטאָק ביז מעלבורן איז אַ גרויסער מהלך... אהרן אַרבעט אָקטיוו אויף פאַרשידענע געביטן ביי אונדז אין שטאָט, אָבער זיין „ליבלינג" און לעבנס־פּראָיעקט איז דער חורבן־צענטער.

האָט ער פאַר מיר דערציילט וועגן זיין לאַנגן לעבנס־וועג, וועגן די נאַצי־צייטן, פון וועלכע עס איז אים געבליבן אַ נומער אויף דער האַנט. אין מעלבורן איז ער שטענדיק געווען אָקטיוו אין געזעלשאַפטלעכן לעבן, וואו ער איז געווען איינער פון די גרינדער פון דער פעדעראַציע פון פּוילישע אידן, לאַנדסמאַנשאַפטן, פריינד פון תל־אביבער אוניווערסיטעט, אַרויסגעבער פון זשורנאַל „דער לאַנדסמאַן", בית התפוצות, לאַנד־ראָט פאַר אידישער קולטור, חורבן־צענטער א. אַ. וו.

אהרנ׳ס פּנים שיינט אויף, ווען ער גיט מיר איבער וועגן די נייע פלענער צו פאַרגרעסערן די איצטיקע געביידע פון צענטער. דאָס איז פאַרווירקלעכט געוואָרן מיטן קויפן פון די 2 פלעטס, וועלכע האָבן זיך געפונען אויפן זעלבן פלאַץ פון חורבן־צענטער.

ער האָלט, אַז מעלבורן, וואו עס געפינען זיך ביים היינטיקן טאָג די גרעסטע צאָל שארית־הפליטה, דאַרף פאַר־מאָגן אַזאַ שואה־מאָנומענט פאַר די צוקונפטיקע דורות און אַלס וואָרענונג אין דער פרייער דעמאָקראַטישער אויסטראַליע, קעגן דער געפאָר פון אַנטיסעמיטיזם.

אהרן סאַקאַלאָוויטש נעמט אויף מיט ענטוזיאַזם די נייע פלאַנירטע פאַזע פון בויען און פאַרגרעסערן דעם חורבן־צענטער. דער איצטיקער לאָקאַל איז געוואָרן צו ענג פאַר די הונדערטער באַזוכער, שול־אויספלוגן, אוניווערסיטעט־סטודענטן, אָקאַדעמיקער און טוריסטן. דער צענטער פיגורירט אַלס איינער פון די מעלבורנער אַפּיציעלע מוזאָומס און טוריסטן־אַטראַקציעס. ער גיט אויך אַרויס אַ פּעריאָדישע אויסגאָבע אין אידיש און ענגליש א. נ.: „ידיעות פון אידישן חורבן־צענטער".

דער חורבן־צענטער האָט זיך געשאַפן אַ גרויסע פאָפולאַריטעט אין די לערן־אַנשטאַלטן פון מעלבורן ווי אויך אין די פראָווינציעלע טאָג־שולן. איך בין געווען איבערראַשט וועגן אהרן האָט מיר געוויזן די סטאַטיסטישע ציפערן פון שול־באַזוכן, וועלכע קומען קיין עלסטערנוויק אין ספּעציעל געדונגענע אויטאָבוסן און דערציילט וועגן טיפן אייַנדרוק, וואָס עס מאַכן אויף זיי די געוויזענע פילמען, בילדער, דאָקומענטן און אַנדערע עקספּאָנאַטן.

איך האָב דורכגעלייענט זייערע באַמערקונגען אין „אַנדענק־בוך" וואָס געפינט זיך ביים אַריינגאַנג. זיי האָבן גוטע אינפאָרמאַציעס וועגן יאָפּאַנישע שוידערלעכקייטן קעגן אויסטראַלישע קריגס־געפאַנגענע, אָבער וועגן „האָלאָקאָוסט" האָבן זיי זיך צום ערשטן מאָל דערוואוסט פון זייער באַזוך אין חורבן־צענטער.

„די איצטיקע געביידע מוז פאַרגרעסערט ווערן", זאָגט אהרן סאַקאַלאָוויטש, „אין נייעם זאָל, וואָס וועט האָבן פלאַץ פאַר 300 מענטשן, וועלן פאָרקומען רעפעראַטן, סימפּאָזיומס, קאָנפערענצן, יזכור־אָוונטן. עס ווערט אויך פלאַנירט צו פאַרגרעסערן די חורבן־ביבליאָטעק, לייענ־זאָל און שטודיר־צימערן. עס זענען פאָראַן אַ גרעסערע צאָל חורבן־עקספּאָנאַטן און שואה־מאַטעריאַלן, וועלכע ליגן איינגעפּאַקט אין קאַסטנס צוליבן מאַנגל אין פלאַץ און מען קען זיי נישט ווייזן".

„דער נייער פלאַנירטער עקספּאַנסיע־פּראָיעקט — זאָגט ער ווייטער — „דאַרף קאָסטן אַ סך געלט". ער איז אָבער אָפּטימיסטיש, אַז די נויטיקע פינאַנסיעלע מיטלען וועלן געשאַפן ווערן. ער האָלט, אַז פאָרן דאָזיקן וויכטיקן צוועק וועלן היגע אידן אַרויסווייזן זייער בריטהאָרציקייט, בפרט וען אַלע באַשטייערונגען פאָרן צענטער ווערן אַראָפ־גערעכנט פון די הכנסה־שטייערן.

די נויטיקע דערלויבענישן פון קאָולפילדער שטאָט־ראָט און אַנדערע לאָקאַלע אויטאָריטעטן זענען פאַזיטיוו דער־ליידיקט געוואָרן. די וויקטאָריער רעגירונג האָט זיך בא־שטייערט מיט אַ סימבאָלישער קליינער סומע פאָרן חורבן־צענטער. דער נייער פאַרגרעסערטער און מאָדערניזירטער צענטער וועט זיין איינער פון היגן ישוב׳ס וויכטיקע דערגרייכונגען אויפן געביט פון חורבן־דאָקומענטאַציע און אַ פּערמאַנענטע „האָלאָקאוסט" אויסשטעלונג. אויפן דאָזיקן געביט איז מעלבורן אַ מוסטער פאַר אַנדערע אידישע ישובים אין דער וועלט.

אזכרה נאָך די ביאַליסטאָקער קדושים

דעם 8טן פעברואַר 1987, איז אין חורבן־צענטער, עלסטערנוויק, פאַרגעקומען צום ערשטן מאָל, אַן אזכרה צו באַערן דעם אַנדענק פון די העלדן און מאַרטירער, אומגע־קומענע בעת דער ערשטער אויסראַטונגס־אַקציע אין ביאַליסטאָק, צווישן 5טן און 12טן פעברואַר 1943.

דער זאָל פון חורבן־צענטער איז געווען איבערפולט מיט די לעבן־געבליבענע אַמאָליקע תושבים פון ביאַליסטאָק, טיקטין, זאַבלודאָוו, קינושין, סאָקאָלי, לאָפּי, וויסאָקע, וואַשליקאָוע, גראַדנע און נאָך אַנדערע אַרומיקע ישובים.

די וועגן זענען געווען אַנטשפּרעכנדיק דעקאָרירט מיט לאָזונגען און בילדער, צווישן וועלכע עס האָבן אַרויס־געשיינט די ליכטיקע געשטאַלטן פונעם העלדישן בחור

אויבן: דאָס פרעזידיום (פון לינקס): מר. פ. פליקער, מר. ד. אַפּפעלבאָום און מר. א. סאָקאָלאָוויטש. אונטן: טייל פון גרויסן פאַרזאַמלטן עולם.

אברהם מעלאָמעד און דעם קאָמענדאַנט פונעם ביאַליס־טאָקער אויפשטאַנד — טענענבוים־טאַמאַראָוו.

דער באָקאַנטער געזעלשאַפטלעכער טוער און חזן דוד אַפּפעלבאָום, איז מזכיר די פאַרשניטענע קהילות און פר׳ בידערמאַן זאָגט קדיש בציבור.

אהרן סאָקאָלאָוויטש (קאָ־פרעזידענט פון חורבן־צענטער), רעדט וועגן כאַראַקטער פון דער אזכרה און פירט אויס, אַז דער בכבודיקסטער אופן צו באָערן דעם אַנדענק פון די קדושים וואָלט געווען — אויפשטעלן אַ גייסטיקן מאָנומענט אין חורבן־צענטער.

ער אַפּעלירט אין זיין נאָמען און אין נאָמען פון די פאַר־זאַמלטע צום פרעזידענט פון ביאַליסטאָקער צענטער מר. מייקל פיט, ער זאָל רעווידירן זיין מיינונג וועגן אויפשטעלן אַ מצבה אויפן בית־עולם.

טובע גראָסמאַן לייענט אָן אייגענע שאָפונג געווידמעט דער אויסראָטונגס־אַקציע.

עס ווערט געוויזן אַ פילם וועגן דער פאַרניכטונג אין די געטאָס און אין אַ געדריקטער שטימונג, שליסט זיך די אזכרה.

דער ביאַליסטאָקער צענטער און וואָס ווייטער?

• פון לעאָן מענדעלעוויטש

מיט גרויס באַדויערן מוז מען פעסטשטעלן, אַז די גרויסע און שיינע אידישע אינסטיטוציע, וואָס איז געווען לאַנגע יאָרן די שיין פון דער אידישער געזעלשאַפט אין מעלבורן, ווי אויך דער שפּיגל פאַר די ביאַליסטאָקער אידן און פון די אַרומיקע שטעט און שטעטלעך, גייט פאַמעלעך אונטער... דאָס ליכטל צאָנקט נאָך און וועט אויך באַשטימט פאַרלאָשן ווערן ווייל איר פעלט לופט. אַזוי ווי אַ מענטש קען אָן לופט נישט לעבן — אַזוי איז מיט אַ ליכטל, מיט אַ לעמפּל, מיט יעדן פייער — אָן לופט וועט עס נישט ברענען!

איך גלויב, אַז פיל ביאַליסטאָקער אידן און פון די אַרומיקע שטעטלעך, ווי אויך די ברייטע מעלבורנער אידישע געזעלשאַפט, געדענקען זייער גוט דעם ביאַליס־טאָקער צענטער מיט זיין ברייט־פאַרצווייגטער טעטיקייט אויף אַלע געביטן פון אונדזער געזעלשאַפטלעכן לעבן, אַלס אַ אידישע געמיינשאַפט. ס׳האָט נישט עקזיסטירט קיין שום אַקציע, אַפּיל, אונטערנעמונג, אַקאַדעמיע א. א. וו., וואו דער ביאַליסטאָקער צענטער האָט נישט פאַרנומען זיין געהעריקן פלאַץ.

די טעטיקייט פון ביאַליסטאָקער צענטער איז געווען אַ מוסטער פאַר אַלע אַנדערע לאַנדסמאַנשאַפטן, נישט נאָר אין מעלבורן, סידני און אַנדערע שטעט פון אויסטראַליע — אפילו אַרגענטינע, קאַנאַדע, אַמעריקע האָבן זיך געגרויסט מיטן ביאַליסטאָקער צענטער אין מעלבורן. דער צענטער האָט געשפּרודלט מיט לעבן געבונדן מיט דער ביאַליס־טאָקער אידישער טראַדיציע. אַן אייגענעם לאָקאַל, פול מיט באַזוכער, מיט אַ סעקרעטאַר און אויסשטרעקן אַ העלפיקע האַנט פאַר די, וואָס האָבן זיך אין דעם גענויטיקט.

מיט דעם לויף פון דער צייט ווערט אַבער דער צענטער וואָס אַ מאָל שוואַכער, ווייל דער וואַרצל פון שטאַם איז אַפּגעהאַקט געוואָרן דורך דער היטלעריסטישער שווערד מיט דעם גראָווירטן קרייץ...

זיינדיק דעם טרויעריקן מצב פון דעם צענטער, איז געוואָרן קלאָר, אַז דער צענטער נויטיקט זיך אין פרישער לופט, אין אַ ברייטערן קאָלעקטיוון אַנשפאַר, אַ גרעסערן אויסטויש פון מיינונגען, אידייען, פּראַפאַזיציעס צו ראַטעווען דעם צענטער פון אונטערגאַנג.

זיינדיק אויף דער לעצטער אזכרה־אַקאַדעמיע, וועלכע איז פאַרגעקומען דעם 8טן פעברואַר אין חורבן־צענטער, צו באָערן די העלדן און מאַרטירער אומגע־קומענע אין ביאַליסטאָק בעת דער ערשטער אויסראָטונגס־אַקציע — האָב איך זיך מיט אינטערעס צוגעהערט צו דער אַרויסטרעטונג פון אהרן סאָקאָלאָוויטש, וועלכער האָט צווישן אַנדערן באַרירט דעם קיום און המשך פון ביאַליס־טאָקער צענטער. ער האָט אויך אין קורצן פאַרגעשטעלט דעם פלאָן אין צוזאַמענהאַנג מיטן פונאַנדערבויען דעם חורבן־צענטער, ווי אויך אַ פערזענלעכע מיינונג, אַז ס׳וואָלט געווען גוט, אַז דער ביאַליסטאָקער צענטער זאָל זיך פאַראינטערעסירן וועגן פאַרזיכערן זיך מיט אַ געוויסן פלאַץ אין דעם נייעם פליגל און מיט דעם האָבן אַ מעגלעכ־קייט צו אַרגאַניזירן איר טעטיקייט.

די אַרויסגעזאָגטע מיינונג פון א. סאָקאָלאָוויטש וואָלט מען באַדאַרפט ענויער באַטראַכטן, ווייל זי פאַרמאָגט אַ קאָנסטרוקטיוון און פערספּעקטיוון וועזן.

אונזערע פאַרלוסטנען

צום אייביגען אַנדענקען

דניאל (דני) האַלפערין ע"ה

• פון אריה שמיר (ירושלים)

דניאל (דני) האַלפערין איז אַוועק אין דער אייביקייט אין ישראל דעם 30טן אויגוסט, 1986. ער איז געבוירן געוואָרן אין ביאַליסטאָק אין 1908. זיין פאָטער, ר' נחום, איז געווען אַ איד אַ תלמיד חכם און אַ משכיל, אַ פעאיקער טעקסטיל־מייסטער, האָט ער יאָרן געדינט אַלס „פראווי־לאיעשטשע" אין גובינסקי'ס טוך פאַבריק. די מאַמע, אַלטע, אַ טרייַע אידישע מאַמע. בייַדע האָבן זיי געשטרעבט אַז דאַני, דער גלענצנדער שילער, זאָל לערנען און אויס־וואַקסן אַ גענעראַלער מענטש. די שווערע ווירקליכקייט האָט עס אָבער נישט דערמעגלעכט. גובינסקי'ס פאַבריק

דניאל האַלפערין ע"ה

האָט זיך פאַרמאַכט, די ביאַליסטאָקער טעקסטיל אינדוס־טריע האָט גהאַט פיל שווערע יאָרן, און דני האָט געמוזט איבערריייסן זיין לערנען. ער איז אַוועק אַרבעטן כדי אַרויס־העלפן דער פאַמיליע מיט פרנסה. זיין צער צוליב דעם איבערריייס האָט אים שטיל באַגלייט לאַנגע יאָרן, ביז ער האָט געפונען זיין טרייסט אין די דערגרייכונגען פון זיינע קינדער...

אין זיינע פריע יוגנט־יאָרן ווערט ער טעטיק אין ביאַליסטאָקער קן בית"ר, פאַרנעמט דאָרט אַ באַדייטנדן פלאַץ. ער בלייבט אַ טרייַער אידעאַליסט פון דער ציוניסטיש־רעוויזיאָניסטישער באַוועגונג, ביז צו זיינע לעצטע טעג.

אין 1933 איז ער עולה קיין ארץ־ישראל אויף אַ בשותפות'דיקן סערטיפיקאַט. זיין שותפטע צום סעטיפי־קאַט, מרים (מערקע) קאַגאַן, פון קנישין, ווערט דערביי זיין לעבנסלענגלעכע שותפ'טע, זיי האָבן חתונה און שטעלן אויף אַ פיינע היים אין רמת־גן. דאָני אַרבעט דאָ יאָרן־לאַנג אַלס אפערעטור־מייסטער אין אַ גרויסער טעקסטיל־אונטערנעמונג.

ביז דעם אויפקום פון מדינת ישראל איז ער אויך טעטיק פאָליטיש. אין די יאָרן פון שווערן געראַנגל קעגן דער ענגליש־מאַנדאַטאָרישער מאַכט, איז ער טעטיק אין דער אונטערערדישער באַוועגונג. זייער הויז דינט אַלס געהיימע באַזע. דאָרט פלעגן זיך אָפט צונויפקומען די אַנפירער־שאַפט פון ארגון צבאי לאומי (אצ"ל) און לוחמי חרות ישראל (לח"י). די דאָזיקע טעטיקייט איז פאַרשטייט זיך געווען פאַרבונדן מיט גרויס געפאָר.

ער איז געווען אַ טרייַער פאַמיליע מענטש. געלאָזט אין טיפן טרויער זיין פרוי מרים; זיינע זין: ד"ר נחום האַלפערין, שעף פון אָרטאָפעטישער אָפטיילונג אין שפיטאָל אסף הרופא, בייַ ראשון־לציון; ד"ר דורון האַלפערין, פראָק־טיצירט לארינגאלאגיע; אַ טאַכטער, שולמית, אַ קראַנקן־שוועסטער, פאַרהייראָט צום כירורגיע־פראָפעסאָר שאַפער. זיי וואוינען אין לא פלאטא, אַרגענטינע. ס'זיינען אויך אין טרויער פאַרבליבן אַ ברודער, חיים האַלפערין — לעבט אין בוענאָס איירעס, און אַ שוועסטער, יפה גאנטשארסקי, לעבט אין חיפה.

דער אינגסטער ברודער יהושע (שיע) האַלפערין איז געווען צווישן די העלדישע קעמפערס אין ביאַליסטאָקער געטאָ. ער איז אומגעקומען אַ מאַרטירער־טויט בייַ דער ליקווידאַציע פון די רעשטלעך אויסבאַהאַלטענע אין אַ געטאָ־בונקער.

כבוד זיין אַנדענק.

זלמן בורשטיין ע"ה

דעם 25טן נאָוועמבער 1986 איז געשטאָרבן אין תל־אביב נאָך אַ שווערער קראַנקהייט אונזער לאָנדסמאַן זלמן בורשטיין ע"ה.

אַ געבוירענער אין ביאַליסטאָק 1918 בייַ זיינע עלטערן: ר' יעקב און רבקה, באַקאַנט אַלס „רבקה פון די מאַראַ־זשענע", צוליב זייער קרעמל פון „מאַראַזשענע" און זיסוואַרג אויף האַנגערס (פאלאצאָוע) גאַס. פון די אַלע זיסע געשעפטן — ווי זלמן פלעגט דערציילן — איז די פרנסה געווען זייער שוואַך.

אין 1932 איז די פאַמיליע עולה געווען קיין ארץ־ישראל, און זיי באַזעצן זיך אין תל־אביב. דער געראַנגל פאַר פרנסה איז דאָרט אויך גרויס און זלמן, אין גאַנץ יונגן עלטער, שפּאַנט זיך איין אין יאָך אַרויסהעלפן דער פאַמיליע, ביי פאַרשידענע אַרבעטן — אויף שאַסייען, מיט אַ לאַסט־וואָגן א. אַ. וו. אין 1948/9 נעמט ער אָנטייל אין דער באַפרייאונגס־מלחמה. נאָך דער מלחמה שליסט ער זיך אָן אין ישראל'ס טראַנספּאָרט־קאָאָפּעראַטיוו „אגד". ער אַרבעט צום אָנפאָנג אַלס אויטאָבוס־שאָפער, שפּעטער ווערט ער

נאַמינירט און פירט אַן יאַרן־לאַנג מיט גרויס דערפאָלג, אַ טעכנישע איינהייט. ער איז זיך קונה שם, נישט בלויז מיט זיינע טעכנישע פעאיקייטן, איניציאַטיוו, נאָר אויך מיט זיין קלוגן טאַקטישן צוגאַנג צו מענטשן. איז געווען באַליבט און געאַכט בייַ זייער פיל חברים, פריינד און מיטאַרבעטער.

אַ טרייער איבערגעגעבענער פאַמיליע מענטש, האָט ער געלאָזט אין טיפן טרויער זיין טרייַע פרוי חנה (פון דער היים מאלער פון יאַשינאָווקע), אַ פאַרהייראַטן זון, נח, אַ פאַרהייראַטע טאַכטער, שרה קוזניץ; זיין שוועסטער, אסתר שקאַלניק, פון מזכרת בתיה — ישראל; און זעקס אייניקלעך מיט וועלכע ער האָט באַזונדערס שטאַלצירט. אין אונזער לעצטן שמועס, קורץ פאַר זיין טויט, האָט ער דערציילט מיט פרייד אַז זיין ערשט אייניקל, יעקב, האָט פאַרענדיקט זיין

זלמן בורשטיין ע"ה

מיליטער־דינסט און זיך אַנגעשלאָסן אין קאַאָפּעראַטיוו „אגד". שוין דער דריטער דור בורשטיין'ס דאָרט...

מען דאַרף באַמערקן, אַז זלמן ע"ה, וועלכער האָט פאַר־לאָזט אונזער היים־שטאָט אַלס 14־יאָריק אינגל, געלעבט אַלע זיינע יאָרן אין ארץ־ישראל, איז געבליבן אַ ביאַליס־טאָקער מיט לייב און לעבן, שטאַלץ מיט דעם דאָזיקן יחוס. ס'איז געווען אַ מחיה צו הערן זיין זאַפטיקן היימישן אידיש, פול מיט ספּעציפיש ביאַליסטאָקער ווערטלעך, ווי ער וואָלט ערשט נעכטן אַראָפּ פון שיף... אַ שאַד און אַ וויטיק. נאָך איינער האָט פאַרלאָזט אונזערע שיטער־וועלט ריין. פאַר מיר, דער שרייבער פון די שורות, איז עס אַ באַזונדער גרויסער קלאַפּ. געקענט זיך מיט זלמנען פון אונזערע קינדער־יאָרן דאָרט, באַנייט אונזער פריינטשאַפט און חבר־שאַפט דאָ אין לאַנד, ביז צו זיינע לעצטע טעג.

קויפט און העלפט פאַרשפרייטן

דעם נייעם גרויסן

ביאַליסטאָקער יזכור־בוך

יעקב סאַפּערסטיין־סטאָון געשטאָרבן צו 102 יאָר

אין קליוולאַנד, אָהייאָ, איז געשטאָרבן אין עלטער פון 102 יאָר ר' יעקב סאַפּערסטיין, אַ געווען אַרעם אימי־גראַנטן־אינגל וואָס איז געקומען אָהער פון ביאַליסטאָק אין 1905, אין עלטער פון 20 יאָר, און האָט דאָ אויפגעבויט אַ ריזיקע ביזנעס־אימפעריע וואָס איז באַקאַנט אַלס „אַמעריקען גריטינגס קאָרפּאָרעישאַן".

זיינע זין האָבן געענדערט דעם נאָמען אויף סטאָון, און אוירווינג סטאָון, זיין עלטערער זון, איז איינער פון די וויכטיקסטע אידישע פילאַנטראָפן אין אַמעריקע. ער איז אַ

יעקב סאַפּערסטיין ע"ה

מיטגליד פון באָארד אָף טראָסטיס פון ישיבת רבנו יצחק אלחנן, און איז באַערט געווארן מיט אַ דאָקטאָראַט פון ישיבה אוניווערזיטעט, פאָרבאַנד פון אָרטאָדאָקסישע שוהלן, און פילע אַנדערע אָרגאַניזאַציעס און ישיבות.

ר' יעקב סאַפּערסטיין אַליין איז פרעזענטירט געווארן מיטן שנת המאה מעדאַל צום 100־יאָריקן יובל פון דער ערשטער ישיבה אין אַמעריקע.

מר. סאַפּערסטיין איז אויך אַלע יאָרן אַ געטרייער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן און צוזאַמען מיט זיין פאַמיליע געשטיצט מיט אַ ברייטער האַנט די ביאַליסטאָקער היים אויף דער איסט־סייד.

מר. סאַפּערסטיין האָט אַנגעפאנגען אין אַמעריקע מיט אַ קליין קרעמל, וואו ער האָט פאָרקויפט „גריטינג"־קאָרדס וואס מענטשן שיקן איינער צום צווייטן וויַ אַ באַגריסונג צו אַ געבורטסטאָג אָדער אַ שמחה, און פון דער דאָזיקער קליינער קראָם איז אויסגעוואקסן די היינט־באַרימטע „אמעריקען גריטינגס".

אויסער דעם זון אוירווינג, האָט ר' יעקב סאַפּערסטיין איבערגעלאָזט נאָך צוויי זין, מאָריס און הערי, און אַ טאָכטער מרס. בערניס דייוויס. ער האָט אויך איבער־גע־לאָזט 12 אייניקלעך, 38 אוראייניקלעך און אַכט אור־אור־אייניקלעך.

מיכאל עלקעס געשטאָרבן

פון רמת־גן, ישראל, איז צו אונז אַנגעקומען די טרויע־ריקע ידיעה, אַז דעם 11טן פעברואַר, 1987, איז דאָרט גע־שטאָרבן אונזער חשובער לאַנדסמאַן מיכאל עלקעס. זיין טויט איז געקומען אינגאַנצן אומגעריכט פאַר זיין משפחה און גרויסער צאָל פריינט, ווייל ער איז קראַנק געווען בלויז אַ וואָך צייט. ער איז געשטאָרבן אין עלטער פון 77 יאָר אין דעם תּל־השומר שפּיטאָל, אין רמת־גן.

מיכאל עלקעס איז געבוירן געוואָרן אין ביאַליסטאָק אין

מיכאל עלקעס

יאָר 1910. ער האָט דאָרט פאַרענדיקט די העברעאישע גימ־נאַזיע און אין יאָר 1930 איז ער עולה־געווען קיין ארץ־ישראל. ווי אַלע נייע עולים אין דער צייט פון בריטישן מאַנ־דאַט האָט ער זיך היפש געמאַטערט, אָבער ער האָט וויי־טער פאַרגעזעצט זיין לערנען און לסוף דערגרייכט דעם פרעסטיזשפולן אָמט פון הויפט פון דעם פייערלעשער־דעפּאַרטמענט אין רמת־גן.

מיכאל עלקעס איז זייער אָפט אַרומגעפאָרן אין פאַר־שיידענע לענדער, אַלס דעלעגאַט פון ישראל צו צוזאַמענ־פאַרן פון פייערלייט, כדי צו לערנען די מעטאָדן און מיטלען וואָס זענען נויטיק אויך פאַר ישראל, ביים פאַרלעשן און פאַרהיטן פון שריפות. אין פאַרבינדונג מיט דעם פלעגט ער אויך גאָנץ אָפט באַזוכן ניו־יאָרק און יעדעס מאָל פלעגט ער אויך באַזוכן דעם ביאַליסטאָקער צענטער אויף איסט־בראָדוויי.

טראָץ דעם וואָס מיכאל עלקעס האָט געלעבט אַזוי פיל יאָרן אין ישראל, איז ער כסדר געווען פאַרבונדן מיט זיין אידיש־ביאַליסטאָקער אָפּשטאַם, מיט וועלכן ער איז שטענ־דיק געווען זייער שטאָלץ. ערשט מיט איבער אַ יאָר צוריק האָט ער באַזוכט דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו־יאָרק, וואו ער האָט באַזוכט אַלע אָפּטיילונגען פון דער אינסטי־טוציע, געשמועסט מיט די עלטערע איינוואוינער און איז געווען זייער צופרידן צו זען די גוטע אַרבעט וואָס מיר טוען דאָ פאַר די עלטערע מענטשן און פאַר די ביאַליסטאָקער אינטערעסן בכלל. דאָס איז אַן אַרבעט וואָס איז אין גייסט פון אונזער אַמאָליקער היים, די אומפאַרגעסלעכע אידישע ביאַליסטאָק.

ער האָט איבערגעלאָזט אין גרויס טרויער זיין פרוי פעני; די זין יוסף־משה און אביעם; אַ טאָכטער שרה און זיבן

יצחק עברי געשטאָרבן

פרייטיק איז פאַרגעקומען די לוויה פון דעם אידישן שרייבער און העברעאישן פובליציסט, יצחק עברי, וועלכער איז נפטר געוואָרן אין ניו יאָרק אין עלטער פון 78 יאָר.

יצחק עברי איז געווען אַ געבוירענער אין ביאַליסטאָק. אין 1935 האָט ער זיך באַזעצט אין ארץ ישראל. ער האָט גע־אַרבעט אַלס רעפאָרטער און קאָלומניסט אין דער אַרבעטער־צייטונג „דבר". אין 1950 האָט „דבר" אים גע־שיקט אַלס קאָרעספּאָנדענט אין דער יו־ען אין ניו־יאָרק. ער

יצחק עברי

האָט זיך מער קיינמאָל ניט צוריקגעקערט קיין ישראל. כער האָט גאַרבעט אַלס פובליסיטי־וואָרטזאָגער אין פאַר־אייניקטן אידישן אָפּיל און האָט במשך פון 15 יאָר רעדאַ־גירט דעם העברעאישן וואָכן־שריפט „הדואר". איצט ווערט דער „הדואר" רעדאַגירט פון שלמה שמיר, וועלכער איז אויך אַ מיטאַרבעטער פון „אַלגעמיינעם זשורנאַל".

יצחק עברי האָט איבערגעלאָזט אַ זון, אַ פרומער יונגערמאַן.

יעטאַ כאַבאָצקי ע"ה

דעם 6טן יולי, 1987, איז אין ניו־יאָרק געשטאָרבן נאָך אַ לענגערער קראַנקהייט יעטאַ כאַבאָצקי. זי איז געווען 88 יאָר אַלט.

די פאַרשטאַרבענע איז געווען די פרוי פון יעקב כא־באָצקי, וועלכער איז אַ לאַנגיאָריקער מיטגליד פון ביאַליס־טאָקער צענטער. יעקב כאַבאָצקי איז אויך געווען אייניער פון די גרינדער פון דעם „קלוב פון ביאַליסטאָקער פריינט" אין 1946, וועלכער האָט אויף אַ וואָרעמען אופן אויפגענומען די לאַנדסלייט וועלכע האָבן איבערגעלעבט דעם נאַצי־חורבן.

יעטאַ כאַבאָצקי ע"ה האָט אַחוץ איר מאַן אויך איבער־געלאָזן זייער זון מאיר קאַבאָט און זיין פרוי אַליס.

אייניקלעך. צוזאַמען מיט זיי טרויערן אויף דער גרויסער אבידה אַלע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אין ישראל און אויף דער גאַנצער וועלט.

כבוד זיין אַנדענק!

דער ביאַליסטאָקער צענטער
היים פאַר עלטערע נענטשען און שפּיטאָל

228 איסט בראָדוועי, נ. י.

ווינטשט זיינע באַאמטע, דירעקטאָרען, מיטגלידער, טוער, שטיצער חברים און פריינט, אַלע אָנגעשלאָסענע אָרגאַניזאַציעס, ווי אויך ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט, כלל ישראל איבער דער גאָרער וועלט

אַ שנת חיים ושלום

אַ יאָר פון מאַטעריעלען וואוילזיין און גייסטיגע אויפריכטונג, הצלחה און פראָגרעס, שלום אין מדינת ישראל און פרידען איבערן גאַנצען ערד-קוגל.

סעם סאָלאַזש
פּרעזידענט

רובין בינדלער
ערן־פּרעזידענט

איסאַק ריבאַלאָווסקי
עקזעקוטיוו־דירעקטאָר

מאַיראַ בעילין
אַדמיניסטראַטאָרין

מר. און מרס. סאל קרים

ברוקלין, ניו יארק

טשערמאַן פון באָארד אָו דירעקטאָרן

ווינטשן זייערע פאַמיליעס, פריינט און לאַנדסלייט
אַ כתיבה וחתימה טובה און שלום איבער דער וועלט.

די בריידער איצקאָוויטש

אַבראָשאַ, חיים, וועלוול, און שוועסטער בערטאַ

מעקסיקאַ סיטי

דריקען אויס זייערע הארציגע נייַיאָר וואונשען צו דער פאַמיליע און פריינט, ווי אויך ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט. שלום על ישראל!

מר. עלי איצקאָוויטש

ווינטשט זיין גאַנצער פאַמיליע אין מעקסיקאַ,
אַלע קרובים, פריינט און לאַנדסלייט
אַ סך גליק און געזונט צום נייעם יאָר

מר. און מרס. דזשאָזעף בערמאַן

און פאַמיליע

מיאַמי־ביטש פלא.

שיקען זייערע ברכות און גוטע וואונשען צום נייעם יאָהר צו אַלע זייערע פריינד און דעם כלל ישראל.

מיר בעטן פאַר אַ יאָר פון שלום, פאַר מדינת ישראל און פאַרן אידישן פאָלק

אונזערע בעסטע ברכות צו אַלע אונזערע פריינד
און באַקאַנטע איבער דער גאַנצער וועלט.

פריידל און אשר שטשוטשינסקי

מאיאמי ביטש, פלאָרידע

דארא וואריק — בישקאוויטש

און פאַמיליע

ווינטשען אַלע פריינד און דעם כלל ישראל
אַ געזונטען און גליקליכען יאָר.

לשנה טובה תכתבו ותחתמו!

מר. און מר. באַרני סאַקס

און פאַמיליע

מיאַמי, פלא.

ווינטשען אַלע לאַנדסלייט און אַלע אידען
אַלדאַס גוטס צום נייעם יאָר.

מר. און מרס. סעם גארניצקי

און טאָכטער

לאָס אַנדזשעלעס, קאַליפאָרניע

ווינשן זייער פאַמיליע אין ישראל און אַלע פריינד,
לאַנדסלייט און אַלע אידען אומעטום
אַ פרייליכען נייעם יאָר.

עמיל און מירא סאָער
טאָראָנטאָ, קאַנאַדאַ

ווינטשן אַלע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פריינט
אַ נייעם, גוטן, געבענטשן יאָר,
און שלום אין ישראל.

מאיר בריסקער
סאַנטאַ מאָניקאַ, קאַליפ.

באַגריסט אַלע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פריינט,
און דריקט אויס די בעסטע וואונטשן פאַר
אַ יאָר פון געזונט, נחת
און שלום על ישראל.

מרס. דינה מעדוועדעוו
קאָסירער פון דער אינסטיטוציע

ווינטשט דער משפחה און פריינט, אַלע לאַנדסלייט
און דעם כלל ישראל אומעטום, אַ שנת חיים ושלום.
אַ כתיבה וחתימה טובה.

סלאָווע און עטל קיעק
ברוקלין, ניו יאָרק

ווינטשט דער משפחה און פריינט, אַלע לאַנדסלייט
און כלל ישראל אומעטום
אַ שנת חיים ושלום, אַ כתיבה וחתימה טובה.

מר. און מרס. עלי אָקון און פאַמיליע
פילאַדעלפיע, פּאַ.

באַגריסען אַלע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פריינט
איבער דער גאַרער וועלט מיט
אַ יאָר פון געזונט און שלום על ישראל.

מר. און מרס. דזשייקאָב בערען
טראסטיס

ווינשען ביאליסטאָקער און גראַדנער לאַנדסלייט אַ פריילאכן און
געזונטן יאָר אויך די קינדער און אייניקלאַך אַ יאָר פון געזונט און
ערפאָלג.

מאַקס (מאָטעק) קאָכן און פאַמיליע
ירושלים

ווינטשן אַלע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פריינט
אַ יאָר פון געזונט, גליק און שלום אין ישראל.

וויקטאָר און סאַראַ סאָנשיין
מיאַמי ביטש, פלאָרידע

מיר באַגריסן אונזער גאַנצער משפחה, די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט
און פריינט צום נייעם יאָר.
מיר וואונטשן אַלעמען געזונט, צופרידנהייט און נחת
אין זייערע משפחות.

מר. און מרס. לואיס סילווער
און פאַמיליע

עקזעקוטיוו־דירעקטאָר פון אַרבעטער־רינג־היים, נ.י.

ווינטשען אַלע פריינט און אַלע אידען אומעטום
אַ גוטען און גליקליכען נייעם יאָר.

דאָראַ מינץ־ראָזענטאַל
טראָסטי פון ביאַליסטאָקער צענטער
און היים פאַר עלטערע מענטשן

ווינטשט איר משפחה אין אַרגענטינע און אומעטום, ווי אויך די
ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פריינט

אַ יאָר פון געזונט, נחת
און שלום אין ישראל

מר. און מרס. שלמה וועריבין
לאס אַנדזשעלעס, קאַליפאָרניע

באַגריסן אַלע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט
און פריינט איבער דער גאַרער וועלט מיט
אַ יאָר פון געזונט און שלום על ישראל.

מר. און מרס. סעם נייִדאָרף
און פאַמיליע
בעווערלי הילס, קאַליפ.

ווינשען זייערע קרובים און לאַנדסלייט אומעטום
אַ שנת חיים ושלום.

מר. און מרס. ידידיה האַמבורג
און פאַמיליע

ווינשען אַלע פריינט, לאַנדסלייט און כל ישראל
אַ כתיבה וחתימה טובה צום נייעם יאָהר.

מר. און מרס. הערי באַס
און זייער זון
פילאַדעלפיע, פּא.

ווינשען צום נייעם יאָר אַלע זייערע פריינד פון נאָהענט און ווייט, און דעם כלל ישראל, אַ שנת חיים ושלום,

אַ כתיבה וחתימה טובה.

מר. און מרס. יוסף קאַפּיצקי
עדיסאָן, ניו דזשוירזי

מיטגלידער פון באָארד אָוו דירעקטאָרן

באַגריסן צום נייעם יאָר אַלע פריינט און לאַנדסלייט און ווינטשן זיי אַ כתיבה וחתימה טובה

מר. און מרס. מאָריס טשאַבאָט
(כאַבאַצקי)

ווינטשען זייערע משפחות און אַלע לאַנדסלייט אַ גוטען גליקליכען נייעם יאָר.

איסאַק און מאלי ריבאַל
(ריבאַלאָווסקי)

עקזעקוטיוו־דירעקטאָר פון ביאַליסטאָקער צענטער, היים פאַר עלטערע מענטשן און שפּיטאָל

ווינטשען זייער פאַמיליע אַלע פריינט און לאַנדסלייט

אַ געזונט און גענעמטשט יאָר

לשנה טובה תכתבו ותחתמו!

אינד. אַסטראָלענקער יאָנג מענס בענעוואָלענט אַסאָסיאיישאַן
ניו־יאָרק

מיר באַגריסען אַלע אונזערע מיטגלידער און פריינט און אַלע אידען צום נייעם יאָר און ווינשען זיי געזונט און גליק.

דוד און בעדי שפּערלינג
לאָס אַנדשעלעס קאַליפאָרניאַ

ווינטשן זייער פאַמיליע, און אַלע ביאַליסטאָקער פריינד און לאַנדסלייט

אַ געזונטן און גוטן יאָר

מר. און מרס. סעם טשודין
טשערמאַן פון „ביאַליסטאָקער און אומגעגנט קלוב פון מיאַמי"

ווינטשן די מיטגלידער פון ביאַליסטאָקער צענטער היים און שפּיטאָל, אַלע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און זייערע פריינט

אַ געזונטן און גוטן יאָר.

מר. און מרס. לעאָן קרים
מיטגלידער פון באָארד אָוו דירעקטאָרן

ווינטשן זייער פאַמיליע, פריינט און לאַנדסלייט

אַ געזונטן און גוטן יאָר

הערשל און חוה קאָסטרי
ברוקלין, נ.י.

ווינטשען זייער פאַמיליע, פריינט און לאַנדסלייט אַ יאָר פון געזונט, שלום אין ישראל און איבער דער גאַנצער וועלט.

יוסף און נעשקע דאָברימאַן
סקאָוקי, איל.

ווינטשען זייער משפּחה, פריינט און ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אַ יאָר פון געזונט און שלום אין ישראל.

מר. און מרס. וועלוול שטשופאַק

און פאַמיליע

ברוקלין

שיקען זייערע ברכות צו דער פאַמיליע און אַלע פריינד און צום כלל ישראל צום נייעם יאָר.

מר. און מרס. גדליה לין

און פאַמיליע

ברוקלין, נ.י.

באַגריסען זייער פאַמיליע אין ישראל און ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אַ געבענטשטן נייעם יאָר.

מר. און מרס. מיישעל ראָטענבערג

און פאַמיליע

ברוקלין, נ.י.

ווינטשען אַלע ביאַליסטאָקער לאַנדלייט אַ געבענטשטן נייעם יאָר.

מר. און מרס. טשאַרלס שוועכער

טשערמאַן, באָארד און גאַווערנערס

און פאַמיליע

בראָנקס, ניו־יאָרק

ווינטשען זייער משפחה, פריינט און ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט

אַ יאָר פון געזונט און שלום אין ישראל.

מר. און מרס. פאָול (פיניע) כאָראָווסקי

און פאַמיליע

לאָנג איילאנד סיטי

ווינטשן אַ גוטן, גליקליכן און געזונטן יאָר, אַלע אונזערע ביאַליסטאָקער און זאבלודאָווער פריינט בכל מקום שהם

אַ שנת חיים ושלום, ושלום על ישראל!

מר. און מרס. יאָסל שלאמאָוויטש

און פאַמיליע

ווינטשען זייערע לאַנדסלייט פון ווערזאָן

און ביאַליסטאָקער פריינט

אַ געזונטן, גליקליכן יאָר

לייבל סידער

פילאַדעלפיע, פא.

באַגריסט אַלע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פריינט

איבער דער גאַרער וועלט מיט

אַ יאָר פון געזונט און שלום על ישראל

האַרציגסטע וואונטשען צום נייעם יאָר צו ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט איבעראַל און צו כלל ישראל איבער דער גאַנצער וועלט,

„געצייכענט" מיט וואַרט און האַרץ צו האַרץ,

פון

בען און געראַ

פאַריז, פראַנקרייך

דינה און הערי סארנא

מיט די קינדער

פון קאווינא קאַליפאָרניא

ווינשן משפחה, לאַנדסלייט אין כלל ישראל

אַ גוטן געבענטשטן יאר

אַ כתיבה וחתימה טובה ושלום על ישראל

ביאַליסטאָקער אונטערשטיצונג פאַראיין „סומך נופלים"

מיר ווינשען אַלע ברידער מיט זייערע פאַמיליעס און אַלע לאַנדסלייט בכלל

אַ שנת חיים ושלום

ביאַליסטאָקער בריקלייערס אַסס'ן
און די סיסטערהוד

ניו־יאָרק

צום נייעם יאָהר וואָס קומט,ווינשען מיר אַלע מעמבערס
און דעם גאַנצען כלל ביאַליסטאָקער

אַ כתיבה וחתימה טובה

ביאַליסטאָקער ליידיס אָוקזילערי

228 איסט בראָדוויי, ניו־יאָרק

וויינשט אַלע שוועסטער און זייערע פאַמיליעס,
אַלע לאַנדסלייט און אַלע אידען אַ גוטען,
געזונטען און גליקליכען נייעם יאָר.

דער קלוב פון גראָדנער פריינט

פון ניו־יאָרק

וויינטשען אַלע גראָדנער לאַנדסלייט אין ניו־יאָרק און איבער דער גאַרער וועלט און אויך די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט, אַ יאָר פון געזונט און אַנטגילטיגען שלום אין אונזער לאַנד ישראל.

מיט פריינדשאַפט

גראָדנער קלוב אין ניו־יאָרק

גאַניאַנדז־טרעסטינער יאַנג פרענדס

וויינטשען אַלע מיטגלידער און זייערע פאַמיליעס וויי אויך אַלע אידען, אַ גוטען, געבענטשטען נייעם יאָר פון געזונט און פרייד

פאַרבאַנד פון ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט
און אומגעגנט אין אַרגענטינע
„בית ביאַליסטאָק"

דריקט אויס צו די באַאַמטע און דירעקטאָרן פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין נ.י. ווי אויך צו לאַנדסלייט איבער דער וועלט בעסטע וואונטשן פאַר אַ גוטן, געזונטן יאָר.

זלמן יעוורעיסקי — פרעזידענט
הירש פייגין — ערן־פרעזידענט

הערשל און סטעלאַ פייגין

און פאַמיליע

בועגאַס אייַרעס

וויינטשען זייערע קרובים, פריינט, חברים, לאַנדסלייט אין אַרגענטינע, אין אַמעריקע, אין מדינת ישראל און אומעטום, ביאַליסטאָקער אידען וואו נאָר זיי געפינען זיך, כלל ישראל אויף דעם גאַנצן ערד־קוגל

אַ שנת גאולה וישועה

באַגריסונגען פון פריינט און לאַנדסלייט צום נייעם יאָר

(לויט'ן אלף בית)

— א —

סידני און יעטאַ אייזנער

וויינטשען אַלע פריינט, לאַנדסלייט און אַלע אידען אַ כתיבה וחתימה טובה.

מר. און מרס. דעניעל אַלעקסאַנדער

און פאַמיליע, שיקאַגאָ

שיקען זייערע גליקוואונשען און גרוסען פאַר אַ נייעם, גוטען געבענטשטען יאָר צו אַלע זייערע פריינד און לאַנדסלייט.

— ב —

מר. און מרס. מאַקס באַביטש

בראָנקס

וויינשען מיר אונזער משפחה אין פאַריז און ישראל, קרובים, פריינד און באַקאַנטע. אַ כתיבה וחתימה טובה.

מר. און מרס. מאַריס בענדער

און זייער זון

באַגריסען צום נייעם יאָר אַלע פריינט און אַלע לאַנדסלייט און וויינשען זיי אַ כתיבה וחתימה טובה.

— ג —

מר. און מרס. סעמועל געלטשינסקי

און פאַמיליע, ברוקלין

וויינטשט ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און כלל ישראל אַ גוט יאָר

מר. און מרס. דזשעק גוטמאַן

און פאַמיליע, בעיסייד, נ.י.

באַגריסען ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און אַלע אידען אומעטום צום נייעם יאָר.

מר. און מרס. מאַקס גאַלוב

און פאַמיליע, ברוקלין

וויינטשן גראָדנער און ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אַ געבענטשט יאָר.

— ד —

מרס. דזשעסי דאַלינסקי

און קינדער, ברוקלין נ.י.

וויינטשען זייערע קרובים און פריינט, ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און דעם כלל ישראל אומעטום אַ גליקליכען יאָר.

ר. דאַווידסאָן

אַנטוואַרפען, בעלגיע

וויינטשט די ביאַליסטאָקער אידען און כל ישראל אַ געבענטשטן יאָר.

— ה —

מרס. חנה הערשקאוויץ

מיאמי, פלא.

באגריסט כלל ישראל און פריינט אין אגרענ־
טינע צום נייעם יאר.

— ו —

חזן יעקב וויסאטשעק

און פאמיליע

שיקען זייערע באגריסונגען און גוטע
וואונשען צו אלע זייערע פריינד און ווינשען
דעם כלל ישראל א כתיבה וחתימה טובה.

מר. ניאמע וואלדמאן

ברוקלין

ווינשט צום נייעם יאר אלע פריינד און
לאנדסלייט געזונט, גליק און פיל פרייד.

מרס. נחמיה ווערבלוד

און פאמיליע

באגריסן צום נייעם יאר אלע זייערע קרובים,
פריינד און אלע אידען.

עוזר וויסגארבער (וויס) כינקע סודאביטשער

בראנקס, נ. י.

ווינשען פיל גליק צום נייעם יאר צו אלע
פריינד און אלע אידען.

מר. און מרס. ארטור וואכטעל

עלפאסא, טעקסאס

שיקען זייערע בעסטע וואונשען צו אלע
פריינד און לאנדסלייט צום נייעם יאר.

— ז —

מר. און מרס. מיטשעל זיילאן

פעטערסאן, נ. דזש.

ווינשען א גוטען און געזונטען נייעם יאר צו
אלע זייערע פריינד און צום כלל ישראל.

מר. און מרס. חיים זעלעווינסקי

ברוקלין, ניו יארק

באגריסן האריג זייערע אלע פריינט און
לאנדסלייט צום נייעם יאר.

— ט —

מרס. פעני טאלינסקי

און קינדער

ווינשען אלע זייערע פריינד און לאנדסלייט
א גוטען יאר.

— י —

מרס. אסתר יערוזאלימסקי

און פאמיליע, לאס אנדזשעלעס, קאליפ.

ווינשען זייער גאנצער פאמיליע, זייערע אלע
פריינט פון נאענט און ווייט, אלע לאנדס־
לייט פון אומעטום און אלע אידען איבער
דער וועלט א כתיבה וחתימה טובה.

די פרוי פון יעקב יערוזאלימסקי און קינדער

נארט האליוואוד, קאליפארניע

ווינטשן אלע לאנדסלייט און כלל ישראל א
געזונטן און גליקליכן יאר און שלום אויף
דער וועלט.

— ל —

מר. הערמאן לאסניק

מעמפעס, טענעסי

ווינטשען זייערע קינדער, קרובים און אלע
אידען א גליקליכען נייעם יאר.

מרס. ווייאלא לין

און פאמיליע

ווינשען פיל געזונט און גליק צו זייערע
פריינט, לאנדסלייט און אלע אידען צום
נייעם יאר.

מר. און מרס. עלי לידסקי

און פאמיליע

ווינשען אלע פריינד און לאנדסלייט א
כתיבה וחתימה טובה.

מר. און מרס. לואיס לערנער

ברוקלין

באגריסען זייער פאמיליע, פריינט, לאנדס־
לייט און כלל ישראל מיט א יאר פון געזונט
און פרנסה און שלום אויף דער וועלט.

סידני ס. לעווין

פלארידא

ווינשט אלע אידען א געזונט און גליקליך
ניי־יאר.

— מ —

מר. און מרס. אשר מעקלער

און פאמיליע, לאס אנדזשעלעס

באגריסען און ווינשען אלדאס גוטס צו אלע
אידען צום נייעם יאר.

— ס —

גענייא סאלאמאן

און פאמיליע

באגריסען אלע פריינד און כלל־ישראל מיט
דעם וואונש פון א געזונטען, גליקליכען
נייעם יאר.

מר. און מרס. מאקס סאקס

און פאמיליע.

ווינשען אלע פריינד און לאנדסלייט א גוטן,
געבענשטן יאר.

מרס. הילדע סלאיער

ווינטשט די פאמיליעס סלאיער־פארמאן און
זינאקס אין אמעריקע, פאמיליע זאלצמאן אין
ישראל און אלע שוועסטער פון דער
ביאליסטאקער לעידיס אקזילערי, לאנדסלייט און
פריינט א גוט יאר.

מרס. זאפיא סטיין

און פאמיליע, ניו־יארק

ווינשען זייער משפחה און אלע אידען א
גוטען געבענשטען נייעם יאר.

מרס. מארים סאלנעט

און פאמיליע, ברוקלין, נ. י.

ווינשען א גוטען, גליקליכען נייעם יאר צו
אלע זייערע קרובים, פריינד און לאנדס־
לייט.

— ע —

דר. און מרס. שמואל עברי און זון

באלטימאר

ווינשען אלע לאנדסלייט און אלע אידען
א שנת חיים ושלום.

— פ —

מר. און מרס. בארני פינק

און פאמיליע, קליפטן, נ. דזש.

שיקען דעם ארציגסטן גליק־וואונטש צו אלע פריינד און כלל ישראל צום נייעם יאר.

מר. און מרס. לעאן פריד

און פאמיליע, ברוקלין

פסח דעם מצבה־קריצער־ס זון, ווינשט זיין קוזינע איידע סאקאלאווסקי אין אויסטראליע און אלע פריינד און לאנדסלייט אומעטום א נייעם יאר פון געזונט און אלדאס גוטס און שלום אויף דער וועלט.

— ק —

מרס. ענא קוזניצקי און פאמיליע

לאס אנדזשעלעס, קאליפ.

שיקען זייערע ארציגע גליקווונשען און באגריסונגען צו אלע לאנדסלייט, פריינד און אלע אידען צום נייעם יאר.

איטקע צירל באראקין ע"ה

מיט טיפן וויטיק אין האַרצן,
מיט א צעפייניקטער נשמה,
מיט ליבע און בענקשאפט אן סוף
דערמאן איך די היינט,
ליבע מאמע מיינע,
און יעדן טאג פון יאר
צום פיר און דרייסיקסטן יאַרצייט
זינט די נאצי מערדער
האבן דיין שטיל אינזאם לעבן
אומברחמנותדיק אויסגעלאשן
אין דער ביאליסטאקער געטא.
אין פריידן און אין ליידן
ביסטו מיט מיר,
אין מיין האַרץ און נשמה
שלאף רואיג דיין אייביקן שלאף
טייערע, ליבע, מאמע מיינע.
כבוד דיין הילקן אנדענק.

דיין טאכטער חיה פייגל
בארקין־מעלאמדאוויטש
און פאמיליע

סקאקי, אילינאי, 1987

שמואל קאפלאן

און פאמיליע, בראנקס, נ. י.

שיקען זייערע ברכות צום נייעם יאר צו אלע פריינד און אלע אידען איבער דער גאנצער וועלט.

מר. און מרס. חיים בערל קריגער

און פאמיליע, ברוקלין, נ. י.

באגריסען ביאליסטאקער לאנדסלייט און אלע אידען צום נייעם יאר.

— ש —

מרס. אסתר שעוואך

און פאמיליע, בראנקס

ווינשען אלע פריינט און לאנדסלייט אלדאס גוטס צום נייעם יאר.

די עלטערע איינוואוינער פון דעם

ביאליסטאקער צענטער

היים און שפיטאל

ווינטשן איינער דעם אנדערן, ווי אויך די באאמטע און דירעקטארן, מיטגלידער און פריינט פון דער אינסטיטוציע

א יאר פון געזונט, גליק און שלום אין ישראל.

קרובים געזוכט נונ'ם שטעטל טיקטין

פעליקס מאלארָוויטש, וועלכער שטאמט פון טיקטין (טיקאצין) און ער וואוינט איצט אין ביאליסטאק, זוכט נאענטע פון זיין משפחה. ווער עס ווייסט וועגן זיי וועלן געבעטן צו שרייבן אויפן אדרעס:

Feliks Malarowicz
UL. Warszawska 53/4A
15-063 Bialystok
Poland

אַ כתיבה וחתימה טובה

ווינטשן

רבקה ראָזענטאל

(טיקטין)

און סטעף

צו זייערע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און צו כל ישראל אין דער גאָרער וועלט.

■

אַ ביאַליסטאָקער לאַנדספרוי, שטאָלצע טאָכטער פון דער אַריסטאָקראַטישער פאַמיליע ס׳קטין, געטרייע נאָכפאַלגערין פון די רייזע־טראַדיציעס פון איר גאָטזעליגען מאַן מאָקס ראָזענטאָל ע״ה און אַנפירערין פון דער „מאָקס ראָזענטאָל רייזע ביורא״, אַנאַנסירט מרס. ראָזענטאָל, אַז איר רייזע־ביורא איז איצט אויף דעם נייעם אַדרעס:

MAX ROSENTHAL
TRAVEL BUREAU, INC.
853 BROADWAY (Room 410)
(Corner 14th Street)
New York, N. Y. 10003
ORegon 4-3382; 3383; 3319

די פירמע איז אַ פאָכמענישע ביאַליסטאָקער רייזע־אגענטור, אַן אָפּגענ טיר און „לעבעדיגע ברידזש״ צו אַמעריקע, צו ישראל און צו דער גאַנצער וועלט. מיר פירען אידען אומעטום. דורך אונזער רייזע־ביורא קענט איר „עולה־רגל״ זיין צו דעם כותל המערבי און צו אַלע הייליגע פלעצער אין אַלט און נייַ ישראל.

מרס. ראָזענטאָל באַהערשט עסליכע שפראַכען, און סוריסטען קענען זיך מיט איר לייכט צוזאַמענרידען אין וועלכער שפראַך עס איז זיי לייכטער.

אַ רייזע דורך אונזער ביורא איז אַן אָנגענעמע איבערלעבעניש, וואָס איר וועט געדענקען אייער גאַנצען לעבען.

איר קענט פאָרען דורך אונז מיט שיף אַדער ערָפלאַן. מיר גיבען אייך פערזענליכע אויפמערקזאַמקייט, העפליכקייט. באַקוועמליכקייט און פינקטליכקייט.

■

מיר דערליידיגען אייערע פארמאליטעטן, פאס־פארטן, סיקעטס א. א. ו. מיר ארַאנזשירען אייער טראנספארטאציע, פראכט, פארפאקונג.

מיר באזארגען פאר אייך רעפרידזשעריטארס. עלעקטרישע עפליינסעס א. א. ו. קיין ישראל.

■

ספעציעלע הנחות

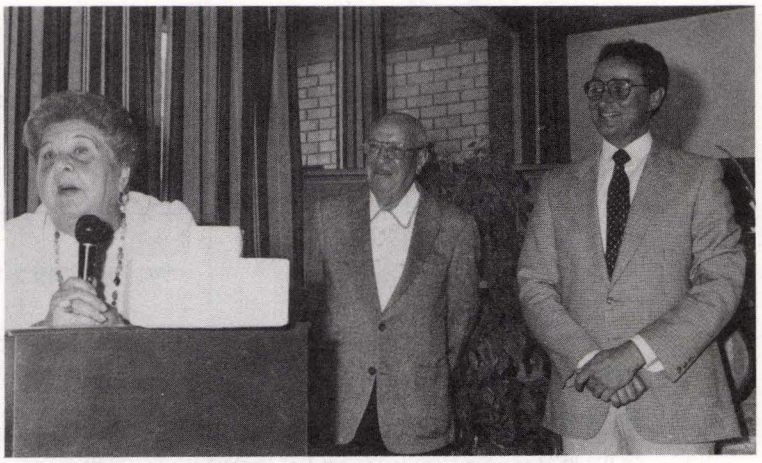
פאר

ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט

■

שרייבט אַדער טעלעפאָנירט:

MAX ROSENTHAL
TRAVEL BUREAU, INC.
853 BROADWAY (Room 410)
(Corner 14th Street)
New York, N. Y. 10003
ORegon 4-3382; 3383; 3319

מאַלי ריבאַל פרעזענטירט אַ מתנה צו דר. משה מודאַי.

Molly Rybal is presenting a gift to Dr. Moshe Modai.

פראָפ. ב. קאָהען שטעלט פאָר אַ קראַנק קינד פאַר די געסט.

Prof. B. Cohen is introducing this young chap, the resident at our brand new project at Tel-Hashomer Hospital.

דר. משה מודאַי פרעזענטירט דעם "פלאַק" צו איסאַק ריבאַלאָווסקי, דזשאָו דינעס און מיישל קרעמער.

Presentation of plaque by Dr. Modai to: L. to R. — M. Kremer, J. Dines, I. Rybal.

ביי אַ לחיים (פון לינקס) יחזקאל מינק, אברהם ליס, זלמן ירושלמי און אַ גראָדנער גאַסט.

At the L'Chaim table, L. to R. — Yhaskal Mink, Abraham Lis, Zalman Yerushalmi and a Grodno-Israeli guest.

אַ גרופּע געסט ביי דער פייערונג.

A gal and a few guys in a festive mood.

דר. משה מודאי גיט איבער "פלאק" צו דער דעלעגאציע.

Dr. Modai is about to present the plaque to the group who will bring it to the U.S.A.

מאלי און איסאק ריבאלאווסקי שניידן איבער די לענטע.

Molly and Izaak Rybal are cutting the ribbon to enter into the new wing for the children.

מאלי ריבאלאווסקי (רעכטס), דר. משה מודאי און דזשאו דינעס.

R. to L. — Molly Rybal, Dr. Moshe Modai, Joe Dines.

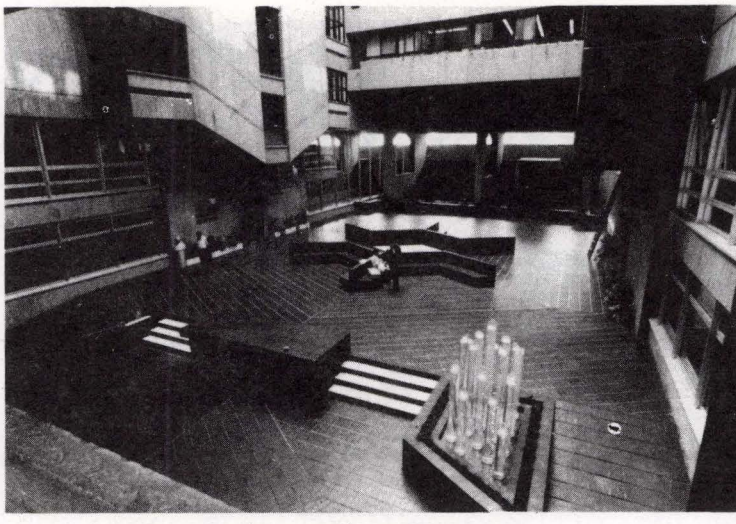
דר. טוביה ציטראן (לינקס), מיישל קרעמער, אַ גראָדנער גאַסט און סידני סיסום.

L. to R. — Dr. Tuvia Citron, Mike Kremer, a Grodno-Israeli guest, and Sidney Sisun.

דער מאלצייט לכבוד די געסט אין תל־השומר שפיטאל.

A view of the buffet-luncheon prepared in honor of the guests at Tel-Hashomer.

טראכטענבערג־פאווילאן אין תל־השומר שפיטאל.

A picture of the Trachtenberg Pavilion at Tel-Hashomer.

Dr. Moshe Modai introduces Mike Kremer who in turn will address the guests present for the dedication of the new project at Tel-Hashomer Hospital.

דר. משה מודאַי שטעלט פאָר מיישל קרעמער צו באַגריסן די גועסט ביי דער ווידמונג פון דעם פּראָיעקט אין תל־השומר שפּיטאָל.

די דינעסעס און די קרעמערס ביים אויפדעקן דעם "פלאַק".

Hannah and Mike Kremer with Sylvia and Joe Dines about to draw the curtain to unveil the plaque in their honor.

ישראל־גועסט ביי דער פייערונג.

Part of the group and some of the Israeli guests at the dedication.

דיינאַ מעדוועדעוו (רעכטס), שאָש שאַכאַן און איסאַק ריבאַלאָווסקי.

R. to L. — Diana Medvedev, Shosh Shachan, Izaak Rybal.

אַ טייל פון דער דעלעגאַציע ביי דער פייערונג.

Some of the American delegation at the festivities.

G & V
CONTRACTOR CORP.

242 Wyckoff Ave.

Brooklyn, N.Y. 11237

- Complete Boiler Repairs
- Vacuumatics
- Mud Rings
- Cast Iron Boilers Welded
- Retubing & Boiler Cleaning

ABETTA

Boiler And
Welding Service

66 East 1st Street
New York, N.Y. 10003
GRAMERCY 3-2390

Joe Gonzalez

Greetings and Best Wishes to the

Bialystoker Center Home

One of the Most Respected Homes

for the Elderly

An Institution that Provides

a High Level of Care for its Residents

Universal Risk Associates
116 John Street
New York, N.Y. 10038
(212) 227-9100

ELI BLISKO

Brokers and Consultants of all Forms of Insurance

To The Officers of

The Bialystoker Center & Home

Best wishes for A Happy, Healthy And Prosperous New Year!

Norman Pachtman
President

Choice Rx Center, Inc.

CHOICE SURGICAL SUPPLY, INC.

303 Central Avenue

Lawrence, N.Y. 11559

(516) 569-6144 — (718) 471-2261

EMPIRE PRESS

Typesetting & Printing Co.

The Printers of This Journal wish all our Bialystoker friends and readers the blessings of being written in and sealed in the Book of Life, Good Deeds, Honorable Livelihood and Good Health!

כתיבה וחתימה טובה
א גוט געבענטשט יאר

550 Empire Blvd.
Brooklyn, New York 11225
(718) 756-1473 — 756-9500

COMPLIMENTS OF

DOLLAR DRY DOCK SAVINGS BANK

VICTOR PEREZ
Vice President

465 Grand Street

New York City

MEMBER FDIC

RELIABLE HEALTH SYSTEMS, INC.

2610 NOSTRAND AVE., BROOKLYN, N.Y. 11210 — (212) 338-2400

Computer Systems specialists for hospitals, nursing homes and health related facilities

(Provided and services computer system for Bialystoker Home)

Extends best wishes for a Happy and Healthful New Year

to the officers, directors, members, residents and friends of

BIALYSTOKER CENTER, HOME AND INFIRMARY FOR THE AGED

Amalgamated Bank of New York

Member FDIC **America's only labor bank.**

JACK SHEINKMAN
Chairman of the Board

EDWARD M. KATZ
President and
Chief Executive Officer

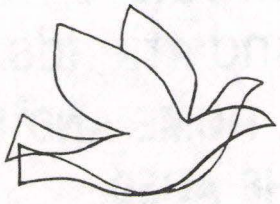
11-15 Union Square, New York, New York 10003

(212) 255-6200

Founded in 1923

Resources over $1.4 billion

שָׁנָה טוֹבָה

happy new year
and best wishes
for peace and
prosperity

Bank Leumi
TRUST COMPANY OF NEW YORK

CITIBANK N. A.

SEWARD PARK BRANCH

411 GRAND STREET • NEW YORK, N. Y

Serving the Bialystoker Center & Home

Extends best wishes to
Their officers, directors, members and residents
As well as to all our Jewish clients and friends
A healthy, happy New Year
And peace in Israel and the world

ADAM E. ISLER — Manager
and Staff

„סיטיבאַנק"

סואַרד פּאַרק אָפּטיילונג

411 גראַנד סטריט, ניו יאָרק

(באַדינט דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים)

דריקט אויס האַרציגע וואונטשן צו זייערע באאמטע,
דירעקטאָרן, מיטגלידער און איינוואוינער,
ווי אויך צו אלע אידן,
אַ נייי־יאָר פון געזונט, גליק
שלום אין ישראל און אין דער גאָרער וועלט.

אדם א. איסלער — מענעדזשער
און די אָנגעשטעלטע

Best Wishes for a

HAPPY NEW YEAR

from the

BEACHARBOUR RESORT MOTEL

Max Schaub, Managing Director

18925 Collins Ave. Tel: (305) 931-8900
Miami Beach, Florida 33160 Toll Free: (800) 327-2042

The Bialystoker Center suggests that Bialystoker and Grodner Landsleit and Friends, should contact

MR. MAX SCHAUB
Managing Director of the
BEACHARBOUR RESORT MOTEL

for the coming season, here you will find the finest accomodations, and enjoy an "At Home" warm atmosphere among landsleit and friends.

דער ביאַליסטאָקער צענטער בעט ביאַליסטאָקער און גראָדנער לאַנדסלייט און
פריינט, איר זאָלט זיך שטעלן אין פֿאַרבינדונג מיט

מר. מאַקס שאוב

פֿאַרוואַלטער פון דעם

ביטשהאַרבער רעזאָרט מאָטעל

פֿאַר דעם נייעם סעזאָן אין מיאַמי ביטש, וואו איר וועט קריגן די בעסטע באַדינגונגען,
און איר וועט זיך געפינען אין אַ וואַרעמער אַטמאָספער
מיט לאַנדסלייט און גוטע פריינט.

MARTIN GINSBURG

L'SHONOH TOVOH!

New Year Greetings

from the

HON. VICE-PRESIDENTS

ABE GINSBURG

of the

BIALYSTOKER CENTER, HOME & INFIRMARY FOR THE AGED

Martin and Abe Ginsburg

and their families

May the New Year sound the clarion of brotherhood and peace throughout the world.

West New York, New Jersey

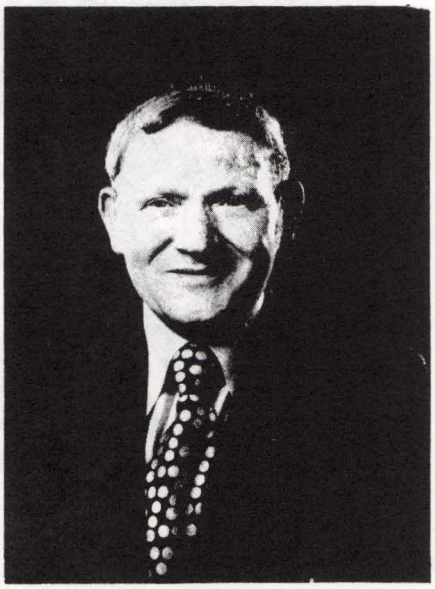

ROSE SOLASZ

Mr. and Mrs. Sam Solasz and Family

PRESIDENT

of the

SAM SOLASZ

BIALYSTOKER CENTER, HOME AND INFIRMARY FOR THE AGED

extend to their family, friends
and kinfolk everywhere
heartiest wishes

for

A HAPPY AND PROSPEROUS NEW YEAR

האַרציקע וואונטשען צו אונזער פאַמיליע און צו אונזערע
לאַנדסלייט, און כלל ישראל אי׳בער דער גאַנצער וועלט
פאַר אַ שנת חיים ושלום.

May the New Year bring happiness to All,
salvation to our people and peace on earth.

THE SOLASZ FAMILY

DR. MATT AND DR. DIANE KUDISH SCOTT DAVID MARK HOWARD

join their parents in this timely greeting.

New Year Greetings from . . .

DR. & MRS. LOUIS LINN

9 EAST 96th STREET NEW YORK, N.Y. 10028

BIALYSTOKER YOUNG MEN'S BENEVOLENT ASSN.

New York, N.Y.

Extends New Year Greetings of Good Health and Peace in Israel To All Its Members and Landsleit

---

Mr. and Mrs.
ROBERT KAMBER
and FAMILY
Asbury Park, N.J.
Express their best wishes for a Happy New Year to all

Mr. & Mrs.
STANLEY KAGAN
West Caldwell, N.J.
Wish All Their Friends A Happy New Year

MRS. JENNIE PIANIN
Miami, Fla.
Wishes her family and Bialystoker Landsleit A Healthy, Happy New Year

---

Best Wishes to Friends and Relatives for a good New Year from
FAY SUKENIK and SONS

MR. DAVID FINE
President, Bialystoker Young Men's Benevolent Association
and FAMILY
Brooklyn, New York
Extend their best wishes for the New Year to relatives, friends and landsleit

---

Mr. & Mrs.
JACOB A. LICHTENFIELD
extend to their relatives and friends and all Bialystoker Landsleit best wishes for a Happy and Prosperous New Year

---

DR. and MRS.
BENJAMIN GISSEN
and Family
Extend their Greetings for a Happy and Prosperous New Year

New Year Greetings from . . .

SYLVIA ROSENBLUM

A Happy and Prosperous Year
is extended by
REBECCA ROSENTHAL
(Tiktin)
and staff
To All their Bialystoker Landsleit and Klal Yisroel.

—◆—

A *Bialystoker Landsfrau* of a prominent famiuly of Tiktin, proud successor of her later unforgettable husband, Max Rosenthal, founder of:

Max Rosenthal Travel Bureau Inc.
853 Broadway (Room 410)
(Corner 14th Street)
New York, N.Y. 10003
OREGON 4-3382; 3383; 3319

The firm has an open door policy to all *Bialystoker,* and caters to the Jews the world — over. Arrangements may be made to tour all parts of Israel and the Globe by Jet or Shop. Mrs. Rosenthal is conversant in many languages to accommodate all inquiries.

We facilitate your travel; i.e. passports, tickets, tansportation, freight, packing, . . . you name it.

— SPECIAL DISCOUNTS
To
Bialystoker landsleit
– Write Or CALL –

•

Max Rosenthal Travel Bureau Inc.
853 Broadway (Room 410)
(Corner 14th Street)
New York, N.Y. 10003
OREGON 4-3382; 3383; 3319

MRS. ANNA SABEL
& FAMILY
Concord, California
Wish All Their Friends A Happy, Healthy & Peaceful New Year

MRS. ETTA SIEGEL
AND FAMILY
Mequon, Wisconsin
extend to their freinds, Bialystoker Kinfolk in town and the world over best wishes for a very Heppy New Year

---

MRS. BENEDICTINE LICHT
and Family
wish everyone a Healthy, Happy New Year

MR. & MRS. JACK WOLF
NEW YORK
wish all their friends and associates a Blessed New Year

MRS. PAULINE NOTKOFF
and FAMILY
Bronx, N.Y.
wish their family and friends A Happy New Year

New Year Greetings
Best Wishes and Blessings
from
NETTIE & ALFRED STERN
and FAMILY
Children of our late Treasurer
LOUIS & MARY DAVIS
Board Members of the Bialystoker Center, Home and Infirmary for the Aged
to their dear kin, the DAVISES, SAPERSTEINS and the STERNS, to all their friends and neighbors, Bialystoker landsleit and Jews everywhere for a Happy and Prosperous New Year

THE BIALYSTOKER CENTER
HOME FOR THE AGED AND INFIRMARY

wishes all officers,
employees, directors, members,
supporters, friends,
affiliated organizations,
Bialystoker Landsleit; Klal Israel
The World-Over
A Year of Good Life and Peace
A Year of Prosperity;
Spiritual Renewal
Security and Peace for the
State of Israel
And Universal Brotherhood.

SAM SOLASZ
President
RUBIN BINDLER
Honorary President

IZAAK RYBAL
Executive Director
MYRA BAILIN
Administrator

MR. RUBIN BINDLER
and Family
Honorary President, Bialystoker Center
Home and Infirmary for the Aged
wish their friends, all Goniondzer-Trestiner and Bialystoker kinfolk and the Jewish People everywhere a Happy and Prosperous New Year

MR. & MRS. HAROLD TALIN
Extend New Year's Greetings to their Relatives, Friends, and Bialystoker Landsleit

DAYAN CLUB OF PELHAM PARKWAY
District 20
Extends New Year Greetings for Health, Prosperity and Peace in Israel to all Officers and Members
EXECUTIVE BOARD, DAYAN CLUB of PELHAM PARKWAY, District 20

PAM FLICKER
FAMILY CIRCLE
extend their sincere best wishes for the coming New Year to their relatives, freinds, and Bialystoker landsleit

CAMP LAKOTA
on MASTEN LAKE
BOYS & GIRLS — 5 TO 16 YEARS
In Beautiful Mamakating Park
WURTSBORO, NEW YORK

- Only 73 Miles from N.Y.C.
- Elevation 1855 ft.
- 57th Camp Year
- Drama, Dancing, Music
- Crafts, Nature, Riding
- Friday Night Services
- All Land — Water Sports
- 5 Miles Spring-Fed Lake
- Excellent Kosher Cuisine
- Doctor, Reg. Nurses
- Mature, Experienced Staff

Call or Write
THE SHABOT FAMILY
146 Concord Street
New Milford, N.J. 07646
(201)385-8606

Greetings from . . .

IRVING AND SYLVIA FOX
LAKEWOOD, N.J.

who wish all their friends and the Jewish people everywhere a Happy New Year

We offer a Memorial Tribute to our Dear Parents

ABRAHAM AND BESSIE FUCHSMAN
ALEX AND FANNIE BUYER

HYMAN and SHIRLEY FEINSTEIN
and FAMILY
Children and Grandchildren of the late
MRS. PAULINE SIEGEL
extend best wishes to their relatives, friends and Bialystoker kinfolk everywhere for
A VERY HAPPY and PROSPEROUS NEW YEAR!

MR. and MRS. JOSEPH DINES and FAMILY
Vice-President of
BIALYSTOKER CENTER AND HOME
extend best wishes to the Officers, Directors and Members of the
CENTER AND HOME,
for
A Happy, and Healthy New Year

MR. AND MRS. CHARLES FEIGENBLATT
and Family
Brooklyn, N.Y.

Extend their Best Wishes to all Landsleit, *friends and Jews all over the world for a Healthy, Happy New Year*

DR. AND MRS. NACHMAN KACEN
(Kacenelenbogen), Cleveland, Ohio
and their children
Michael and Eva Kacen-Kaplan
West Hartford, Connecticut
Wish their family and friends in Israel, here and abroad, a Happy, Healthy and Peaceful New Year

---

JERRY MINK
Jerusalem, Israel

Wishes His Family and Friends as well as Landsleit in the U.S., Israel and Bialystok, Poland
New Year Greetings of Health and Joy

שלום על ישראל!

MRS. RAY KRULL
Huntington Beach, California

Extend her sincere best wishaes for a Healthy and Happy New Year ti their relatives, freinds and Bialystoker landsleit

---

IN MEMORY OF
OUR BELOVED PARENTS

MR. & MRS. ABRAHAM KASS,

DR. & MRS. CHARLES GRADINGER

IN LOVING MEMORY OF OUR DEAR PARENTS
CELIA COHEN
and
WILLIAM COHEN
Former Vice-President of the Bialystoker Center and Home
May They Rest In Peace
MR. & MRS. SAM SIEGEL
MRS. JOSEPH ENGEL

IN LOVING MEMORY
OF OUR PARENTS

Saul & Ethel Rubin Brody

Martha & Ted Simon
Pearl & Al Shansky
Anita & Earl Barrison
All the Grandchildren

COUNSELLOR DAVID J. GOLDBERG
Hon. Chairman, Board of Directors
ROSE GOLDBERG
Hon. Vice-President
Miami Beach, Florida

and Family

extend best wishes to their family, relatives, friends, officers and directors of the Bialystoker Center, Home and Infirmary for the Aged, and to the Bialystoker Ladies Auxiliary for a Happy New Year

---

MR. & MRS. EDWARD MEYER
Extend Best Wishes to Family and Friends for a Happy, Healthy and Peaceful New Year

---

MR. AND MRS. MIKE KREMER
and Family
Vice Pres. of the Bialystoker Center and Home

Wishes all Bialystoker and Grodner landsleit
A year of peace and freedom for Jews all over the world, particularly for the State of Israel

---

MRS. SALLY BERGER AND FAMILY
Staten Island, N.Y.

EXTEND NEW YEAR GREETINGS
to their family, friends,
the Bialystoker Center and Home
and all Israel

MR. & MRS. ABE NEWBORN
and Family
wish their Relatives, Friends and All Israel
A HAPPY NEW YEAR

MR. & MRS. M. ARTHUR TARLOWE
Vice-President, Bialystoker Center and Home
and Family

Wish their Relatives and Friends
A Healthy, Happy and Peaceful Year

MAX & FANYA MISHKOFF
and family
Miami, Florida

Wish their relatives, friends and landsleit
Good Health, Prosperity and Peace in Israel

MR. & MRS. LOUIS SCHNEIER
Extend Best Wishes to Family and Friends for a Happy, Healthy and Peaceful New Year

---

MR. AND MRS. RALPH BELL
and Family
Former President of the Zionist Organization of Chicago

Wish their family, Bialystoker landsleit and friends
A Happy and Healthy New Year and Peace in Israel

IN BLESSED MEMORY
Of Dear Husband and Beloved Father
SOLOMON WEISS
by KATE, NAT and MORTON WEISS
Forever in our hearts!

MR. & MRS. MEYER ZAKHEIM
and Family
Wish their Relatives, Friends and Landsleit
a Healthy, Happy and Prosperous New Year.

MRS. RUTH WINSTON
Son BERRY and SUSAN
and Grandchildren
In loving memory of
EDWARD WINSTON

MILDRED AND EARL
BRAND
and FAMILY

PORTLAND, MAINE

Remember With Love

ROSE KASS

FORMER VICE-PRESIDENT
OF THE
BIALYSTOKER CENTER
AND HOME

ALWAYS IN OUR HEARTS

IN LOVING MEMORY OF

My Parents and My Wife's Parents

BENJAMIN & YETTA FINKELSTEIN
HERMAN & BETTY BATISTE

HYMAN FINKELSTEIN

ROSE FINKELSTEIN
President, Bialystoker Ladies Auxiliary
Pays Tribute to the Memory of her Beloved Mother & Father

BENJAMIN & YETTA FINKELSTEIN

Dear Uncle

DAVID ROSENBLOOM

and Dear Aunt

LIBBY ROSENBLOOM

Of Blessed Memory

IN BLESSED MEMORY OF

ISAAC and MINNIE EPSTEIN

Always in our minds and memory

ABRAHAM and VIOLA SAPERSTEIN

IN LOVING MEMORY OF
Our Brothers

SAM & BERNARD

We Wish All Our Friends
A Healthy, Happy and Prosperous New Year

MR. SAUL SAIDE
and Family

IN MEMORY OF
Our Loving Mother and Grandmother

FRIEDA ROTHBERG

MR. & MRS. ISIDORE KIMMEL
and CHILDREN

In Loving Memory of our Parents

MORRIS & ANNA KAPLAN

Abraham & Anita Kaplan
Mathilde Kaplan
Gerry Bachrach
Harry & Shirley Wachtel

ISIDORE & SHIRLEY SCHEINMAN
and Family
Northbrook, Illinois

Extend to their Relatives and Friends
Wishes for a Healthy, Happy New Year

LETTERS TO THE EDITOR

Dear Mr. Rybal:

My heartiest congratulations upon your nomination as Executive Director of the Bialystoker Center. You deserve it. I remember the days when you used to run to the Center every day, and how my dear uncle David Sohn was proud of you.

Thank you very much for sending me the Bialystoker Stimme. Yes, in my old age it is a pleasure and joy to read the Stimme, and feel you are a part of it.

I enclose a donation towards the Stimme.

My best regards to your lovely wife Molly, who is always there to help you.

May you be blessed with many, many years, with good health and a lot of luck.

Sincerely,

Freda Bramson

Dear Mr. Editor:

It was our great pleasure to participate in the wonderful recent overseas tour organized by the Bialystoker Center under the excellent guidance of our Executive Director Izaak Rybal. Belonging to the group of Grodner Friends of this Center we really enjoyed seeing most interesting historical places, visiting prominent personalities, and listening to Izaak's knowledgeable and highly competent remarks.

And last but not least: while in Tel-Hashomer Hospital in Tel-Aviv I (Henry) received extremely well organized medical treatment due to thoughtful attention and high professional skills of Dr. Modai, director, and his assistants. We thank them all cordially for their honorable services.

Sincerely

Henry and Lisa Zalucky

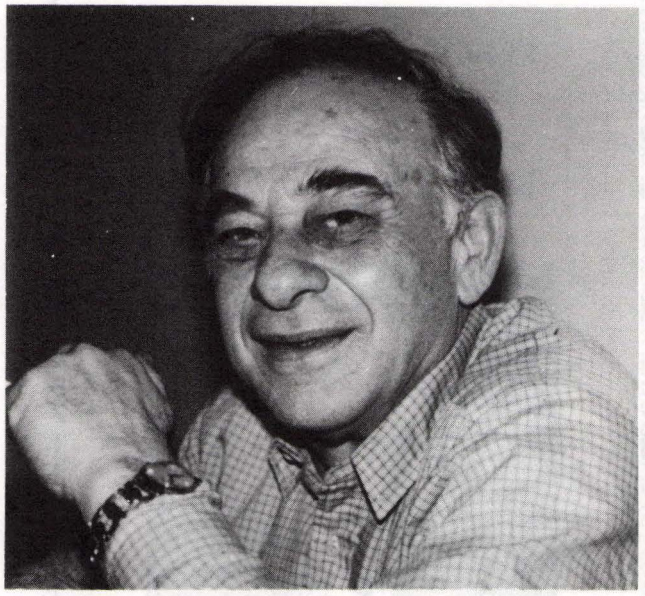
very few friends but with them he was close to the nth degree. Not so much for partying. His friendship usually came to fore at the time of need. My family and I were fortunate to be considered friends of his small circle. We will miss him very much. He retired 2 years ago and moved to Scottsdale, Arizona, near his beloved daughter, Judy, son in law Marshall Polk and his two grand-children Jay and Faith. He always prayed not to be burden to anyone. His prayers were answered. My wife Jeanette and I have lost an irreplaceable friend whom we will long remember.

May his soul rest in peace.

ZELIG RAPAPORT

We were saddened to learn that our much loved and devoted friend and patron, Zelig Rapaport passed away on April 29, 1987.

Mr. Zelig Rapaport was born in the city of Luck, Ukraine, March, 1921, and came to the United States in 1953. In this country he established himself and became a devoted member of the Club of Grodner Friends and later a member of the Board of

Zelig Rapaport

Directors of the Bialystoker Center and Home. Together with his beloved wife Fenia, he reared a very fine family. His last happy time was when he and Fenia led their charming daughter, Sonia Glene to the Chupa on November 15, 1986.

Mr. Rapaport leaves behind his bereaved wife Fenia; a son Joe and his wife Rochelle; a son Fred; and daughter Sonia Glene and husband Dr. Arthur Fagin. Zelig Rapaport also left a most devoted sister in law and brother in law and three nephews in Miami, the Utianski family.

With the passing of Zelig Rapaport, The Bialystoker Center and Home has lost a devoted friend and benefactor. We extend our deepest sympathy to Mrs. Fenia Rapaport and family.

Bialystoker Memorial Book Is Warmly Received

The Bialystoker Center in New York continues to receive letters of warm praise from landsleit and friends concerning the monumental *Bialystoker Memorial Book*.

CHAIM (HYMAN) KAPLAN ע"ה

• By RALPH S. BELL

On may 29, 1987 Chaim (Hyman) Kaplan died in Scottsdale, Arizona. After a short illness his heart gave out.

Chaim was one of five sons and two daughters of Mendel Kaplan of Bialystok.

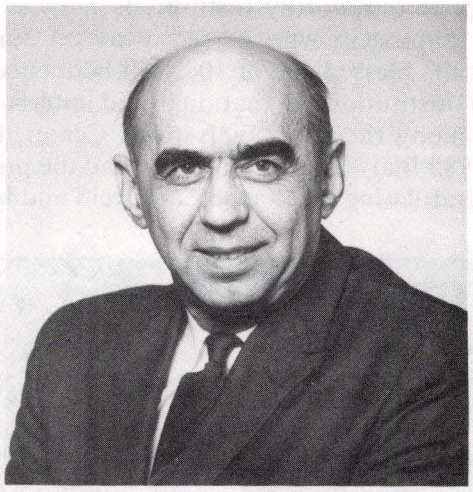
The Kaplan family represented a fine chapter of Bialystoker dedication to Jewishness, to Jewish culture, to Zionism in its variety of forms and factions. Mendel Kaplan was an elected representative to the Kehile, from the religious sector. He was also an important member of the coveted Chevre-Kadishe. The sons were leaders of 2 different Zionist youth movements. Mendel Kaplan was also founder and majority partner of the famous Bialystoker HEBREW GYMNASIUM which instilled in its students a love for modern Hebrew and a strong belief in a reborn ERETZ-ISRAEL. The pay-off was that a great number of its students found themselves in Israel prior to the outbreak of the second World War, thus escaping the tragedies of the holocaust. Chaim and his four brothers came one by one to Israel in the early and middle thirties. Chaim after graduating MIKVEH-ISRAEL (a fine agricultural school) and paying his dues by working in Tel-Aviv on construction, decided to go to the U.S.A. to study and become a veterinarian. The winds of war, however, forced upon Chaim different sets of reality. Being cut off from financial support from abroad, he took on various manual jobs. At the same time he founded and became the driving force behind a newcomer club where he made a lot of friends and fostered lots of comradery. There he met and married his wife Fay. She was a very warm-hearted, considerate and caring person. The two of them and their house became the ingathering place, a revolving door for any one to enter, and enjoy the Kaplans' hospitality, as well as find encouragement in the many problems and dilemmas which confronted newcomers at that time, and help in dealing with the tragic news that arrived from their home-towns in Poland.

After Pearl-Harbor, Chaim volunteered for the American Army and was, in short order, sent to the European Theatre. In the meantime Fay delivered a darling, beautiful baby girl JUDITH. Obviously it wasn't easy for Fay to work, to maintain a house and raise a child while the father is in the war-zone in Europe. After the war-end Chaim returned and enjoyed being with his wife and his darling daughter Judith. But it didn't last very long. In the fall of 1949, Chaim's wife FAY passed away, after a short but painful suffering from cancer.

Chaim was the co-founder and many times president of THE FAY KAPLAN MEMORIAL CLUB for CANCER RESEARCH. This club was very active for some 35 years in soliciting funds for support of various Cancer Research institutions. Among them, it was the first cancer club in Chicago to channel big amounts of money in support of the research activity at the Hebrew University of Jerusalem. Chaim has been generous as well as being the center axis of the clubs activity.

After Fays death Chaim found himself at a crossroad — his love for judith and his deeply implanted longing for his brothers in Israel.

In 1950 he made a trip to Israel and made a

Chaim Kaplan

mental commitment to his brothers and their offsprings to remain for ever very close to them, and he did all of that. For the past 37 years he called *once a week,* almost every single week to Israel, rotating the calls each week to another brother. He made more trips to Israel than anyone I know. His house was also the hospitable home for every one of his extended Israeli family members who came to the U.S.A. whether as students, as tourists, or on business.

But above all, he vowed to be a father and a MOTHER to JUDY, no matter what it takes, and never should Judy have to experience the miseries, that are sometimes, attributable to a step-mother. For this reason he NEVER REMARRIED. Throughout the years he kept-up a household, always maintaining a father-friend relationship with Judy. He worked hard, then he decided to attend and graduate a T.V. Trade school. He knew electronics well. After some struggle, at first he became a purchasing-agent for a multi-million dollar company. He was very through in his work. His inventiveness, his record-keeping and his commitment to excellence and efficiency won him respect and praise from his superiors and co-workers alike.

The last few years he chose to be close with only a

In Memoriam

JACOB SAPIRSTEIN

The Bialystoker Center and Home for the Aged expresses profound sorrow upon the passing of Mr. Jacob Sapirstein, a dear friend from Bialystok, a long time supporter whose family — through The Sapirstein-Stone-Weiss Foundation has been most generous to our worthy Institution.

Mr. Sapirstein who passed away on June 25, 1987 at the blessed age of 102, will be missed by a host of institutions of national and international fame, among them our Bialystoker Center. In our April 1985 Bialystoker Stimme we had the privilege of congratulating Mr. Jacob Sapirstein and his son

Jacob Sapirstein

Irving Stone upon the high honors conferred upon them by Yeshiva University for their outstanding benevolence to Jewish education, Israel; and, we proudly acclaim the family for their great kindness to the elderly.

We extend our heartfelt condolences to his sons, Irving, Harry and Morris, daughter Bernice Davis, grandchildren, great grandchildren, and great great grandchildren, and all members of the bereaved family. His maassim tovim assure him Olam Habba.

May the family be comforted among the mourners of Zion and Jerusalem.

Mr. Sapirstein was the founder of American Greeting Cards Corporation serving as President and later, Chairman of Board of Directors.

PAUL SCHOCHET

The sages of Israel coined a phrase: "When one of the association passes away, it becomes the concern of the entire association." Paul Schochet, over the years, was a highly respected and energetic member of the Board of Governors of the Bialystoker Center and Home. Paul Schochet also served as Vice-President of our institution and was a very generous donor. His demise on May 6, 1987, is an irretrievable loss to our organization, and we will sorely miss him. He was a man of stature and of great benevolence.

Paul Schochet came to the United States in 1924 at the age of 23. From the beginning, as he estab-

Paul Schochet

lished himself, he became active in Jewish organizational life, first and foremost, The Bialystoker Center and Home. He then joined the Histadrut branch — 482. He was captivated by the ideal of Boys Town of Jerusalem, which is devoted to educating the young, and often, underprivileged children, preparing them for professions and service in the Israeli army. U.J.A. and Bonds for Israel greatly benefited from his generosity. With all that, the Bialystoker Center and Home was first on his agenda.

Mr. Schochet is survived by his beloved wife, Dora, a son, Sidney, daughter Evelyn and husband Bernard Chesler; a daughter Pauline and husband George Garfinkel; and seven grandchildren. His family was his pride and glory.

100TH YAHRTZEIT OF YOSEF YUDEL GONIODSKY
150TH YAHRTZEIT OF SHMUEL BEN YOSEF HA LEVI SEGAL

• By LEWIS I. WOLF

Plans are being made to republish Shealot U'Teshuvot Bigdei Yesha to commemorate the 150th Yahrtzeit of the author Shmuel ben Yosef Ha Levi Segal, Dayon of Bialystok for more than 40 years, and the 100th Yahrtzeit of his grandson Yosef Yudel Goniodsky.

Yosef Yudel Goniodsky ben Yehudah Leib passed on 23 Iyar 5647. His 100th Yahrtzeit occurred on May 22, 1987. He had retired to Eretz Yisrael to study, leaving his family behind in Europe. He donated a house to the Talmud Torah of Jerusalem, which eventually became a part of the Yeshiva Gedolah Talmud Torah Beth Tavshil Meah Shearim. A plaque was placed on the house in his memory. He was buried on the Mount of Olives. He is mentioned in the Sefer Ha Takonot of Meah Shearim (Jerusalem 1849).

Rav Yosef Yudel's mother, Leah was the daughter of Shmuel ben Yosef Ha Levi Segal by his third wife Freida bas Michael, a descendant of *Tosfos Yom Tov* (Yom Tov Lipman Heller) and the *Panim Meirot* (Meir Eisenstadt).

In Bialystok, Rav Shmuel was a member of the Batei Din of R. Shlomo Zalman ben Haim, R. Aryeh Leib ben Baruch Bendet, R. Moshe Zev Margoliot Yabetz, and R. Elyokum Getzel Meir Podrabinak.

Rav Shmuel ben Yosef Ha Levi Segal was the author of Shealot Uteshuvot Bigdei Yesha (Rom Press, Vilna, 1844) which received the Haskomot of many noted Rabbis of the time, including among others, Rabbis Aryeh Leib Katznellbogen of Brisk, Yaakov ben Aharon of Karlin, Dov Berish Ashkenazi of Slonim, Yitzchak of Volozin, Elyakum Getzel Meir ben Yitzchok, Haim Dov Sohn of Warsaw, and a communication from Shneur Zalman ben Menachem Mendel of Lubavitch, and a Haskomo from R. Haim Padua.

R. Shmuel was born in Orla where his father R. Yosef Ha Levi was Dayon. His first wife was Golda bas Yehudah and Shifra. R. Shmuel's second wife was Blume whose parents Moshe and Chaya Bodker were the grandparents of R. Haim Padua. R. Shmuel had five known sons with his second wife: Joseph Zvi, Ephraim, Benjamin Gorfinkel and Michael Nochman and Yisrael who passed away at a young age. R. Shmuel passed away on 28 Shevat 5605 and his 150th Yahrtzeit will be on January 29, 1995.

R. Shmuel was a descendant of the Baal Ha Levushim, Mordechai Jaffe, through the latter's daughter Elka. R. Shmuel was also a descendant of David ben Yisrael Kaidnover, brother of Aharon Shmuel Kaidnover, the Maharshak, through David's grandson Shmuel Villner, Rabbi of Novogrodek from 1690 to 1720. Rav Shmuel Villner's grandson Naftali Zvi Jaffe and the latter's son Shlomo Zalman Jaffe, cousins of R. Shmuel ben Yosef Ha Levi Segal, were also Dayonim in Bialystok.

SEEKING

Shealot Uteshuvot Bigdei Yesha (Vilna 1844) by Shmuel ben Yosef Ha Levi Segal. Fifth and sixth pages which are the 2nd and 3rd pages of the Hakdomah are missing from available copies. The sheet should begin with the word עדנה. Page numbered 35 has 2½ lines blocked out. If you have the same, please send copy or if you have complete copy for sale, please reply:

Lewis I. Wolf
1600 E. 17th Street
Brooklyn, N.Y. 11230

SEEKING

Members of Family of Shmuel ben Yosef Ha Levi Segal of Bialystok and Yosef Yudel Goniodsky of Kremenchug with Genealogical charts for inclusion in planned republication of Bigdei Yesha. Please reply:

Lewis I. Wolf
1600 E. 17th Street
Brooklyn, N.Y. 11230

THE BIALYSTOKER MEMORIAL BOOK
At a Reduced Price!

In order to enable
many more of our landsleit and friends
to acquire the new monumental
Bialystoker Yizkor — Book

published by our *Bialystoker Center* in New York we decided to sell the remaining small quantity of copies at a reduced price. You may now obtain this great work containing more than 700 pages in *Yiddish* and *English* $25.00, and we will forward it to you.

Procure this great *Bialystoker Yizkor — Book,* for yourself, your children and friends while some copies are still available.

Please, mail your request for the book, and mail it to the *Bialystoker Center* with enclosed check or money order for $25.00 at the address below:

Please, mail chech and full address to:
BIALYSTOKER CENTER
228 East Broadway, N.Y.C.
Tel. (212) 475-7755
Att: *Mr. Izaak Rybal*

Children of Holocaust Survivors was arranged in New York between May 27-29. Steps have been taken to assure the establishment of Second Generation Groups and Holocaust Educational centers including resource centers for the preservation of the Jewish heritage. Primary concern was also attached to the Holocaust Education of a growing generation of children of the Second Generation Survivors, the so called "Third Generation."

Three-generational dialogues are already in motion. In 1986, a Conference on these issues was held at the New York Emanu-El Midtown Y.

On a broader scale, the message of the Holocaust is being transmitted to every age group in the U.S., Jews and gentiles alike, through Holocaust Education. Special curricula are prepared for elementary, junior and high schools as well as colleges and universities. Centers of Holocaust Studies compile curricula for all levels of education, deriving their material from primary sources, including survivors' testimonies.

The legacy of the Holocaust, of bearing witness and kindling remembrance gradually achieves its goal. It also crystallizes into a tradition which is generally observed during the Days of Remembrance throughout the United States. The phenomenon requires assistance and instruction of the clergy and educators involved in the process. On April 5, 1987, The Anne Frank Institute of Philadelphia held its annual Yom HaShoah workshop dealing with the preparation of "Holocaust Liturgy and Curriculum." The invitation to the conference states:

"Those who offer Yom HaShoah observances share the hope that people of all faiths will gain insight and understanding of the Holocaust and the lessons of the Holocaust — an event in the death and life of the Jewish people and an event in human history which speaks to the conscience of the world."

—•—

45th BIALYSTOKER-GRODNER MEMORIAL OBSERVANCE, SUNDAY, MARCH 20, 1988.

Traditionally, the Bialystoker and Grodner Landsleit will conduct their ANNUAL MEMORIAL OBSERVANCE — the 45th in REVERENCE OF THEIR HOLOCAUST KEDOSHIM on SUNDAY March 20, 1988 at 2:00 p.m. in the auditorium of the Bialystoker Center, 228 East Broadway.

We anticipate that the solemn occasion will draw a large attendance of our people, old and young, which it well merits. A suitable program will be arranged. More information will be forthcoming. Please, reserve the date.

OUR INSTITUTION

ROSH HASHANA AND YOM KIPPUR SERVICES

Rosh Hashana services will commence Wednesday evening, September 23, 1987; First day, Thursday, September 24; second day, Friday, September 25 — morning and evening.

* * *

Yom Kippur Services: Kol Nidrei — Friday evening, October 2, 1987; Yom Kippur Day, Saturday, October 3, 1987 and Yizkor — at about noon.

* * *

SUCCOTH AND FESTIVALS

Succoth: Erev Succoth, Wednesday, October 7, 1987; First day, Thursday, October 8; second day; Friday, October 9; Shemini Atzereth and Yizkor, Thursday, October 15; Simchat Torah, Friday, October 16, 1987.

* * *

ANNUAL CHANUKAH PARTY, CONCERT AND DINNER

Our traditional (this year) Chanukah Party, concert and dinner, will be celebrated on Sunday, December 13, 1987. According to our Home's custom, at the party, members and guests light menorahs in commemoration of the miracle of survival of our people in spite of the evil designs extermination of our race and religion. Please, reserve the date and celebrate with us.

* * *

PURIM — ANNUAL MEMBERSHIP MEETING AND PARTY.

The annual membership meeting and party of the Bialystoker Center and Home will be held on Sunday, March 6, 1988, in our auditorium, at 228 East Broadway, New York City. All members are asked to participate and vote for a slate of officers to the Board of Directors for the year 1988-1989.

Our Purim Seuda and Party will be celebrated following the meeting. Hamentashen and many delicacies will be served. We assure you of an exciting musical program in Purimdik fashion.

Our Theater-Concert will take place *Sunday, September 13, 1987* at *2 P.M.* at *Avery Fisher Hall of Lincoln Center.* Please, purchase and sell tickets. Call Mr. Rybal at **(212) 475-7755.**

TRANSMITTING THE MESSAGE OF THE HOLOCAUST

• By Dr. LUBA KRUGMAN GURDUS

Yom HaShoah, the saddest day of the year for us survivors, affected the entire world Jewry and has cast a long shadow on the rest of humanity. The Holocaust inflicted great losses on the world Jewish community and separated its history into two epochs. It surpasses any previous catastophe but is comparable with the upheavals of the Exodus, the Sinai and the Destruction of the Second Temple and like all of these history-making events, it will be transmitted from generation to generation by a liturgy of remembrance.

Six million Jews have been slaughtered by the Nazis in World War II and the world stood passive and silent. During the six long war years we were perplexed by the nagging questions wondering where was the protest and intervention of the world, where were the Jews of the world?

These questions are being partially answered in recent books by David Wyman and Deborah Lipstadt. Unfortunately, they only confirm our suspicion that nobody really tried to intervene, nobody really cared. European Jews fell prey to world's politics and were sacrificed on the alter of indifference, expediency and inhumanity.

Aware of this, we survivors, persist in our struggle, bearing witness to the tragedy and transmitting the message and lesson of the Holocaust. We kindle the fire of remembrance and transmit our legacy to future generations of our own people and of enlightened gentiles who see in the Holocaust observance and study, a way to recall man's inhumanity to man and to point up the moral and religious issue posed by genocide in the world today.

In the 1970's Yom HaShoah was observed by a limited number of Jewish congregations in America but this changed rapidly. On October 7, 1980 the Congress enacted Public Law 96-388, establishing the U.S. Holocaust Memorial Council and encouraging the commemoration of the Days of Remembrance as an annual recollection of the Holocaust. Yom HaShoah became a public event observed by the President of the United States, the Governors of all fifty states, and the Mayors of all major American cities and hundreds of small communities, issuing proclamations declaring the official Days of Remembrance.

In 1981, the process of transmitting the Holocaust legacy from survivors to their children received official endorsement. During the First World Gathering of Holocaust Survivors in Israel, the term "Second Generation" was officially coined. The Gathering was attended by 6,000 survivors including 1000 children, accompanying their parents. On the third day of this gathering, the children organized their very own comprehensive program, enabling them to collectively assert their responsibility to their parents, their people and themselves. During the concluding evening of the Gathering, at the Western Wall in Jerusalem, the survivors from the Diaspora were joined by the Israeli survivors, headed by the Prime Minister of Israel, Menachem Begin, himself a survivor. The moving program was highlighted by the passing of the legacy from one generation to the other. Using six different languages, Yiddish, Hebrew, Ladino, English, French and Russian, the survivors handed over the Testaments to members of the Second Generation. They were written on 36 long sheets of parchment and signed by the participants of the Gathering to be subsequently deposited at Yad Vashem in perpetuity.

Only five children of survivors responded. The Russian response was mission to emphasize the ongoing plight of the Russian Jewry. In their respective responses, the Second Generation Survivors pledged:

To hand down the history of the Holocaust and that of their parents to future generations;

Never to let the sacred memory of the six million to be erased;

To further Jewish education and culture;

To support The State of Israel, the land of our ancestors.

They also pledged to remember: What the German killers and their accomplices did to us;

The indifference of the world;

The kindness of the righteous gentiles.

The first paragraph of the Legacy stresses the process of transmitting the message of the Holocaust from father to son, from mother to daughter, from generation to generation, thus symbolically making it a legacy on which all children of survivors would forge their future, aware of their close ties to each other and to their Judaic heritage and thus provide the essential continuity of their parents' efforts. The process of transmitting the message of the Holocaust continues.

In 1984 the First International Conference of

"This is an abridged version of an address, delivered by Dr. Luba Krugman Gurdus at the Bialystoker Center on March 29, 1987, during this year's Holocaust Remembrance Day."

OUR FRIEND, ZVI KLEMENTINOWSKI GREETINGS ON EIGHTIETH BIRTHDAY

When our friend Zvi Klementinowski reached the privileged age of 80 (eighty in Hebrew represents, 'strength' — 'gevurot') he received greetings from Moshe Kol in Israel:

Dear G'risha,

I learned today that you have reached the age of 80. I am 4 years younger than you. From the depth of my heart I offer you my sincerest blessing on this important date in your life. You have merited many honors for your great achievements in Zionism and in Israel. I recall the years of your association with the Center Zionist Agency in Poland. You are probably the last of that important body. What is most significant; you shed light on your present surroundings, and you are loved and respected. Your position in the World Zionist Organization is the symbol of humanitarianism. In our organization you walked the path of honesty straight forwardness and truthfulness which was your hallmark. Among attorneys you stand out in your personality, and in Tel-Aviv University all have the highest regard for you. Your life is exemplary worthy of emulating. Remain a blessing in our midst many more years. Preserve your health. Your dear wife watches over you, and listen to her. Do not aggravate yourself over unpleasant happenings that are distasteful to you. 'And that shall pass.'

My dear, there is no surcease, we must constantly labor for Israel, that it becomes more desirable, more just, more menshlich and more Zionist.

Be blessed and well, and, once again, take care of yourself. Your loving devoted friend.

Your friends join me in best wishes to 120 — *koi lechoi*

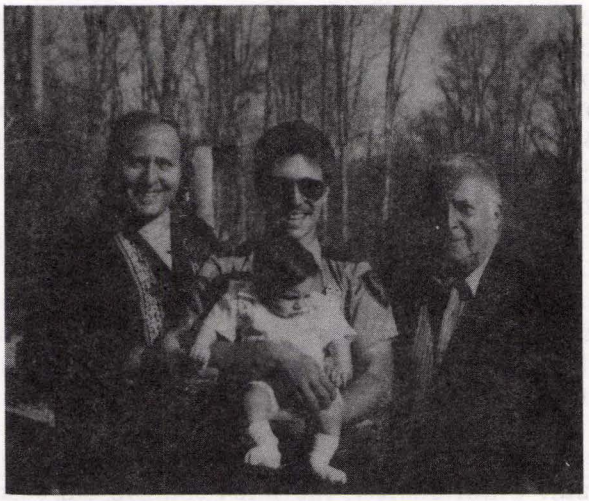
Editor's Note:

Zvi Klementinowski is the eminent and distinguished Bialystoker landsman. He was the outstanding President of the Bialystok Kehillah, and was a reputable attorney. It is pleasing to know that his fame and sterling personality was extended to Israel where he dearly earned both honor and fame.

BUY AND HELP US PUBLICIZE THE NEW BIALYSTOKER MEMORIAL BOOK

FOUR GENERATIONS OF BARNEY AND SALLY SACKS FAMILY

We were pleased to receive a letter and picture from an old Bialystoker friend, Barney Sacks. This picture portrays four generations of the Barney Sacks family. He was fondly called Berele in Bialystok. He and his wife, Sally, who live in Florida for

Rt — Barney, Ctr — Mitch and Baby Jonathan, Lft — Earl

the last thirteen years are very proud parents, grandparents and great grandparents.

From his earliest time upon coming to America, Barney and Sally became very active in the Bialystoker Center and Home, and became members of the Board of Directors. In 1946 Barney was among the organizers of the 'Bialystoker Club.'

From the old days in Bialystok, Barney was a famous soccer player in Z.K.S. In America he was a member of the world famous Vienna Hakoach Soccer Team which was the sensation of its time. His popular career goes back to 1931 as he was a rising star in Bialystok.

We are most pleased to record the adventures of Barney (Berele) Sacks and extol his pride in his family.

Even though Barney and Sally reside in Florida, they are ardent supporters of the Bialystoker Center and Home. We wish them continued Nachas.

Bialystoker Memorial Book Is Warmly Received

The Bialystoker Center in New York continues to receive letters of warm praise from landsleit and friends concerning the monumental *Bialystoker Memorial Book.*

JERUSALEM NATIONAL UNIVERSITY LIBRARY PERPETUATES THE NAME OF DR. JOSEPH CHAZANOWITCH

• By ARYEH SHAMIR
Jerusalem

The National and University Library Bialystok in Jerusalem decided to perpetuate the memory of our landsman Dr. Joseph Chazanowitch (1844-1919), by designating a section of the library in his name. In this designated division are the many manuscripts and collections of such famous personalities as; Dr. Albert Einstein and Zigmund Freud among others. There is an appropriate inscription at the entrance of this section (as shown in the picture in the Yiddish section).

The association between Dr. Chazanowitch and the National Library has been from its very inception. Dating back to the last century, while roaming the streets of Bialystok to and from patients, he dreamed of establishing a national library in Jerusalem, to house collections of Judaica from the world over, among other cultural treasures.

His dream became a reality following his visit to Jerusalem in 1890. Upon his return, he devoted his energies and means to fulfilling his objective. He began collecting books, holy writ, manuscripts, ancient, medieval, modern, and transported them to the newly established library, during a period of 20 years. These, numbered many thousands of most valuable books which enriched the new library.

Since then the library has undergone many stages and changes. Disturbances, wars, innumerable difficulties had befallen the Land and with it, the library. In spite of all, there was growth and expansion. In 1920, the library was taken over by the Zionist Organization and its sponsorship, and 5 years later, it was incorporated by the University of Jerusalem. With the establishment of the Jewish State in 1948, the campus at Mt. Scopus was surrounded by the Jordanians, together with the library of more than half a million books.

With the spectacular victory of the Six Day War in 1967, Jerusalem, the library and the University were free again. The library was relocated to Givat-Ram on a new campus in beautiful quarters, with a growth in wealth of books, reaching 2,000,000. To date, the library is the most important cultural center for study and research of its caliber in the world, accentuating Jewish studies and research, most unique, in all branches of culture from which Jews and non-Jews benefit.

In the section of the library dedicated to Dr. Chazanowitch, there is a designated section for the Bialystok archives — "Ginzat Bialystok." These include special collections of books in various languages, memorabilia, etc., collected and catalogued in thousands of files, embracing Bialystok and environs. These archives will become accessible to researchers and historians, hopefully within two years, depending on available funds.

The "Ginzat Bialystok" is conducted by a commission with the participation of Aryeh Mohliver (a great-grandchild of our well known Rabbi Shmuel Mohliver, of sainted memory), professor Menachem Shtern (recipient of Israel award in Jewish history) and other prominent personalities. A respected group of historians and bibliographers compose the honorary membership.

It is of great satisfaction to us, that the name of Dr. Chazanowitch is now perpetuated. It is an honor so meritoriously deserved, but to his great contribution to the development of culture in Israel. It is, indeed, monumental.

Dr. Chazanowitch died in tragic loneliness in far away Yekaterineslaw. Our generation, reared in Bialystok between both world wars, had not known this wonderful man personally. However, from our earliest youth, we heard about this legendary man. Our parents told us of his good humor; his story telling, both sad and cheerful; his attending the sick, poor and rich alike; his pioneering in Zionism; and the great collection of books which he turned over to Hebrew University in Jerusalem. This myth became the symbol of Jewish Bialystok, he imbued. By example, they too, donated their books to this worthy cause. The honor conferred upon Dr. Chazanowitch, of blessed memory, is also the honor of our unforgettable Bialystok.

ANNUAL MEMORIAL MEETING OF CLUB OF BIALYSTOKER AND VICINITY — MIAMI BEACH, FEBRUARY 7, 1988.

The Bialystoker and Club of Miami Vicinity will conduct the 45th Annual Memorial Meeting, in commemoration of sixty thousand martyred Jews of Bialystok, our unforgettable Kedoshim.

The memorial will take place Sunday, February 7, 1988, at 2:00 p.m. An appropriate program is in the planning, with the participation of speakers and a cantor of repute who will chant the proper prayers.

All Bialystoker in Miami Beach and those who will be vacationing there at the time are cordially invited to join us in this very meaningful observance for our beloved Kedoshim.

ASSEMBLYMAN SILVER RECEIVES AN AWARD

Assemblyman Sheldon Silver (D-Manhattan) received the Community Service Award for 1987 from the Metropolitan New York Coordinating Council on Jewish Poverty in recognition of his outstanding efforts on behalf of the Jewish community as a Legislator and Community Activist.

Mr. Silver, a life-long resident of the lower east side, presently serves as Chairman of the New York State Assembly Codes Committee. Assemblyman Silver's career in public service began in 1971. He is deeply involved in and committed to communal life on the lower east side. The young Israel of Manhattan, the Bialystoker Synagogue and the United Jewish Council-Bialystoker Housing Development Corporation have all enjoyed the fruits of his leadership and participation.

Assemblyman Sheldon Silver takes also an active interest in the Bialystoker Center and Home on East Broadway, which serves its Jewish seniors for the last 56 years.

Assemblyman Silver's legislative record is highlighted by bills on such topics as Sabbath observer exams, truth-in-testing, the "get" bill and autopsy legislation. His advancements have previously been recognized and honored by the United States Chamber of Commerce, the United Jewish Appeal, the Federation of Jewish Philanthropies, Agudath Israel and the Rabbi Jacob Joseph School.

Thank you letter to Mr. Max Ratner

Dear Mr. Ratner,

Thank you so much for sending me your monumental and most memorable book, *The Bialystoker Memorial Book*. It is an important part of the remembrance of the Holocaust and a significant contribution to my library.

Yasher koach on your research and record of our peoples.

Shalom and thank you again,

Rabbi Bernard Frankel

LETTERS TO THE EDITOR

UNITED WAY
OF TRI-STATE

99 PARK AVENUE, NEW YORK, N.Y. 10016/(212) 907-0300

August 5, 1987

Mr. Izaak Rybal and Mrs. Myra Bailin
Bialystoker Home and Infirmary for the Aged
228-230 East Broadway
New York, N.Y. 10002

Dear Mr. Rybal and Mrs. Bailin,

Our thanks to you and Myra Bailin for giving such a fine talk about your agency to the United Way staff. They were very impressed and felt it was very informative.

It's essential that our staff know of your programs so they can relate your story to the companies they solicit and to individual contributors.

Again, I want to thank you both for your help. It is always a pleasure working with you. You have been an asset to our Tours and Speakers programs. I look forward to meeting you soon.

Sincerely,

Judith L. Fish
Manager of Special Projects

Gertrude Dantowitz
541 East 20 Street
New York, N.Y. 10010

August 3, 1987

To: Mrs. Myra Bailin and Mr. Izaak Rybal.

The family of Sadie Dantowitz would like to express our profound appreciation for the loving and competent care with which our mother was treated during her stay at the Bialystoker Home for the Aged.

The tenderness and skill with which she was sustained, served not only to contribute to her well being, but to hearten and comfort us.

The devotion to her welfare of all staff personal, and the general tone of kindness which permeates the Bialystoker Home, heightened the inner strength and stamina to the family.

May we all be spared sorrows for many years to come.

Shalom,

Gertrude Dantowitz
for the family of Sadie Dantowitz

LETTERS TO OUR EDITOR

UNITED JEWISH COUNCIL
of the EAST SIDE, INC.
235 East Broadway, New York, N.Y. 10002 (212) 233-6037
500a Grand Street, New York, N.Y. 10002 (212) 460-5730

July 7, 1987

Izaak Rybal
Executive Director
Bialystoker Center — Home for the AGed

Dear Mr. Rybal:

On June 16, the New York City Board of Estimate voted unanimously in favor of Ludlow Street Houses.

As you know, Ludlow Street Houses, to be developed by the Council, is an innovative project. When completed 52 units of housing will be provided. 30 of the units will be set aside for low-income families for 30 years, much more than required by government regulations.

Your support was most important to the victory which occurred at the Board of Estimate. On behalf of the United Jewish Council of the East Side, its Officers and Board of Directors, I want to take this opportunity to say "Thank You" for taking the time to demonstrate your support.

I Hope in the future you will join the Council when we celebrate the groundbreaking ceremony.

With sincerest thanks,

Douglas Balin
Executive Director

UNITED JEWISH COUNCIL
of the EAST SIDE, INC.
235 East Broadway, New York, N.Y. 10002 (212) 233-6037
500a Grand Street, New York, N.Y. 10002 (212) 460-5730

Mr. Izaac Rybal
Bialystoker Center

Dear Mr. Rybal:

Many thanks for helping make the United Jewish Council's Seventh Annual Legislative Conference a success.

As you know, we strive to ensure that a constructive dialogue between the community and government will result in a better Lower East Side for all.

All the Best.

Sincerely,

William E. Rapfogel
Chairman
Legislative Conference

THE CITY OF NEW YORK
OFFICE OF THE COMPTROLLER
MUNICIPAL BUILDING
NEW YORK, N.Y. 10007

July 7, 1987

Mr. Izaak Rybal
Executive Director

Dear Mr. Rybal:

Many thanks for your letter. Since I share your deep concern in the matter I voted at the Board of Estimate for the United Jewish Council of the East Side (UJC) housing proposal on Ludlow Street.

I am grateful that you took the trouble to write. Please continue to feel free to call upon me at any other time that you may think there is some way in which I can be helpful.

Sincerely,

Harrison J. Goldin
Comptroller

THE CITY OF NEW YORK
THE PRESIDENT OF THE COUNCIL
CITY HALL
NEW YORK, N. Y. 10007

July 7, 1987

Sam Solasz — President
Izaak Rybal — Executive Director
Myra Bailin — Administrator
Bialystoker Center,
Home and Infirmary for the Aged

Dear Sirs:

Thank you very much for your letter on behalf of the United Jewish Council's project at 144-150 Ludlow Street.

As I am sure you are aware the Board of Estimate unanimously approved the project at its meeting of June 16th.

I was certainly pleased to have been able to lend my support for this proposal that will result in the renovation of such desperately needed housing.

Sincerely,

Andrew Stein
Presiden

44th BIALYSTOKER-GRODNER JOINT MEMORIAL MEETING

On Sunday, March 29, 1987 at 1:00 P.M., the Bialystok Center and Home in conjunction with Grodner Friends, observed the 44th Annual Holocaust Memorial in the Bialystoker Center Auditorium. Befitting the occasion, the program was solemn and an aura of dignity prevailed. Mr. Izaak Rybal, Executive Director of the Bialystoker Center and Mrs. Dora Russek of Club of Grodner Friends, co-chaired the event.

Sam Solasz, the President of the Bialystoker Center, set the tone for the Memorial. In his brief and succinct introduction to the service he exhorted the audience never to forget, while in time we became more removed from the Holocaust. We must vow, as we grow older, not to permit our memories to dim, nor overlook our duty to transmit the Holocaust tragedy to the oncoming generation.

Cantor Sol Zim, our perennial, favored standby, rendered several chants befitting the occasion.

Sam Chudin, a holocaust survivor, as every year, delivered a most impressive talk in Yiddish. He reviewed anti-semitism from days of old, leading to the Holocaust and beyond. The holocaust wasn't sudden. It was inevitable because hatred for the Jew was so rampant. The one man, Hitler, was able to enlist the entire world of anti-semitism into the unspeakable Holocaust venture.

Rabbi Max B. Posnansky bemoaned the irretrievable loss of our Holocaust Kedoshim. Not only six million, but generations were lost from babes in arms to the hoary old. Future talmidei chachamim, scholars, scientists, musicians, businessmen, idealists, were deprived of life and the world was deprived of their genius. What a loss for us Jews and for the world!

The Demianiuk and Barbie trials, as gruesome as they are, unfortunately, serve a much needed purpose. Our young generation who grew up after the Holocaust was almost completely ignorant or quite unaware of the dimension of the Holocaust. Their ears are glued to the radios and television; they arrive at the earliest hours to the courthouse to gain admission in order to witness the trial in Jerusalem. They are stunned, shocked and deeply moved. They will remember, and surely their loyalty and devotion to Judaism will be greatly strengthened. Too bad it has to be this way. Our resolve must be: "Be on Guard."

Representing the Club of Grodner Friends and Vicinity, Mr. Robert Bell delivered a brief talk. He, too, spoke in the same vein, recalling the past and the horrible loss.

Dr. Luba Krugman Gurdus, artist, author and lecturer, a survivor of the Holocaust, gave a lengthy scholarly lecture on Jewish life and letters including the eternal contributions of great Jewish men and women to the world. It is quite ostensible that this did not stand them in good stead. Blind anti-Semitism, furious hatred prevailed. And so, one third of our people were mercilessly exterminated. Nor are we yet free of future holocausts. We must stand together and on guard.

Alys Kremer, second generation of Grodner landsleit, charming and a very much feeling Jewess, daughter of Mike and Hanna Kremer, delivered a most stimulating talk. The speech was so good and so well received that we are printing it in this Bialystoker STIMME for the benefit of all our readers.

Mr. Izaak Rybal conducted a successfully brisk appeal for tzedakah and called on six Bialystoker members to light the six candles in commemoration of the memorial, and Mrs. Dora Russek called on Grodner to light the six memorial candles.

Rose and Sam Solasz and sons lit the special candle in memory of the Israeli soldiers lost in battles for their country.

---

probably never imagine. It is in these daily choices that I find the dignity, the "legend," that is so elusive for the professor. The determination to remain a community in the face of annihilation should never be taken for granted. How many times I have heard a survivor say: without him or her, I would never have made it. This is not death in silence. What the professor terms a death in silence is just his own failure to respect and understand his own people.

A few months ago, I saw a powerful film about the Vilno partisans. I was very moved and awed at how they responded to the tragedy which befell their generation. My mother and father went to see the movie too. When I asked, my father seemed reluctant to talk about it. Finally, he said it had left him feeling disappointed and let down, because he felt that something was missing. What was missing was his choice and the choice of many others who stayed with their families and friends as long as they could. The knowledge that our parents and grandparents made those choices is something that can never be taken from us. It is something which offers us one of the few consolations of the Holocaust. For me, it answers the question I ask myself at every Yiskor: how to remember the grandparents I never knew.

HOLOCUAST DAY TALK AT BIALYSTOKER CENTER — 1987

• By ALYS KREMER

All this has come upon us,
Though we have not forgotten You,
Or been false to Your covenant.
Our heart have not turned back,
Nor have our steps departed from Your way...
For Your sake we are slain...
Why do You hide Your face?

Psalm 44

Recently I read a book of conversation with Marek Edelman, the only surviving leader of the Jewish Fighting Organization in the Warsaw ghetto who remained in Poland after the war. Edelman describes an incident he witnessed before the closing off of the ghetto from the rest of Warsaw. The German officers had forced an old religious Jew onto the top of a barrel and were shearing his beard off with scissors before a laughing crowd of Poles. At that moment, says Edelman: "I realized that the most important thing on earth was going to be never letting myself be pushed onto the top of that barrel. Never, by anybody. Do you understand. Everything I was to do later, I was doing in order not to let myself get pushed up there."

When I read the story of the Jew on the barrel, it struck me that Edelman and the old Jew probably saw this scene differently. To a Jew who lived by the Torah, the Germans were new pharoahs, yet another visitation of ignorance against which Jews have always defined themselves. Edelman, a Bundist, belonged to a generation that did not want to cohabitate with anti-Semitism. Whether he believed in the return to Eretz Israel or the fight for equality in Poland or the promise of a Soviet utopia, a young Jew of our parents' generation saw his relationship with the non-Jewish world in a different way from his parents. But neither Edelman nor the old Jew could have imagined then Auschwitz and Treblinka. Nor could they have imagined that in January 1944, Himmler, the head of the SS, would speak to an audience of SS and Wehrmacht officers of the need for a total solution, the murder of all Jews, stressing that they must prevent the possibility of leaving avengers to whom the Germans' children would have to answer.

Edelman's fear of becoming the Jew on the barrel haunts me too, for the same reasons and some additional ones. It haunts me even though there has been a Jewish state for all my lifetime, and even though I live in one of the biggest and most powerful Jewish societies which has ever existed in the Diaspora. But what I fear too is that the unwillingness to identify with and understand Jewish suffering during the Holocaust has produced the accusation, made by Jews and non-Jews alike, that the Jews of Europe went like sheep to the slaughter. Even today when so much is written and said about the conditions of Jewish existence during the war, I still read of and hear this point of view, which often goes unchallenged. This ignorant accusation has applied great pressure to the Jewish spirit. It has made those of us who recognize this great lie fear that Europe's Jews will be perceived as victims only, by ourselves and others.

Rightfully, great emphasis has been placed on documenting and memorializing the partisans and ghetto fighters. The ghetto rebellions, for there were many, and the Jewish partisans, for there were many, have become the symbol of Jewish resistance. And the painful reality is that the annihilation of our people was so very nearly complete that no Jews remained to bear witness to many other individual and group rebellions which occurred at every phase of ghettoization and deportation. Often we can only catch a glimpse of this resistance in German reports which dutifully recorded acts by Jewish "bandits."

Edelman, the ghetto fighter, accuses the young Polish Jewish journalist who interviews him of believing that those Jews who filled the transports were somehow worse that those Jews who managed to do some shooting. He describes to her the visit of an American Jewish professor who told him that the death of people dying in silence leaves nothing behind, whereas those who shoot leave a legend behind. Edelman tries to explain that in reality it was much easier to die firing than it was to board the trains. In the end he explodes in rage; he cannot continue talking.

I would like to have been there to finish the argument for him, to express my anger at the professor's accusation. In a world that had declared that Jews were not human, that abandoned them to harsh struggle and terrible isolation, every decision to aid and support family and friends on a daily basis was a public act of resistance and an act of hope. How difficult it was to make those choices we can

---

Editor's Note: Miss Alys Kremer has contributed several articles on the Holocaust to the Bialystoker Stimme. She has spoken on this subject at our Holocaust memorial programs which were well received. Her interest in Jewish history is very great, and therefore, rewarding. Her purpose is to ignite a spark among the Jewish youth. In recognition of this interest, she was designated chairperson of the newly organized "Friends of the Bialystoker Center." Miss Kremer is the daughter of the proud parents, Mike and Hanna Kremer, who, themselves are most active at Bialystoker Center of which Mike is Vice President, and all Jewish endeavors.

A RECEPTION FOR DOBKE NATOVICH OF AUSTRALIA AND JOSEPH AND NESHKE DOBRYMAN OF CHICAGO

A sudden and unexpected visit turned into a most heartwarming reception for old friends who came to New York and visited our Bialystoker Center and Home on Wednesday, July 15, 1987. This casual visit called for a hurriedly prepared luncheon. The welcome visitors, well known to our landsleit, came from out of state and from a distant continent. Some old friends were on hand to greet the visitors.

Grasping the precious opportunity, Mr. Izaak Rybal decided that for old times' sake, and for the present, it would be ideal to renew old friendships

Front — L. to R. **S. Dines, D. Medvedev, N. Dobryman, D. Natovich, L. Chuden**
Back — L. to R. **M. Rybal, E. Krim, Y. Eisner, B. Schubak, H. Kremer, R. Solasz, M. Bailin**

and reminisce. And, he succeeded. Without exaggeration, suddenly all in the room burst into a festive mood long to be remembered. Greetings, laughter, extreme joy, and joy through tears permeated the atmosphere. Old friends got together who had a lot in common. All emotion broke loose.

The first guest from far away Australia was Dobke Natovich. Dobke had not seen many of the gathered friends since the days of 1945 in Bergen-Belsen. She and they were overcome with indescribable emotion. Who ever thought they would ever meet again! And here they were 42 years later. Dobke spoke in Yiddish, her native tongue. It was what she said and how she said it. Those were words familiar to most because they, too, had been there and tread the path of uncertainty. And here she was, alive among her dear friends. What could be greater?

Dobke, Joe and Neshke were taken on a tour of the Bialystoker Home by Mr. Rybal. What they saw they marveled at and highly praised the efficiency and worthwhileness of the Home.

The Dobrymans from Chicago, Joseph and Neshke, are no strangers to us. They are often with us; and yet, not too often. They do make sure that when they are in the vicinity they will visit with us. They are as far removed from us as the telephone. They join us on our trips to Israel and Europe. Joe is a regional officer of the Bialystoker Home and his heart is in it. So we were happy to greet Joe and Neshke at this unusual gathering. Joe and Neshke never come empty handed and this time, too, they were very generous.

Joe Dines welcomed the guests. Mr. Izaak Rybal was called on and he, with inspiring words, also welcomed the visitors. He praised the accomplishments of the Bialystoker Center and Home and cheerfully gave credit to all the assembled guests for their meritorious support.

Among the friends who voiced the welcome in their brief greetings were: Sam Solasz, President of the Bialystoker Center; Mike Kremer, Sam Chuden, Sol Krim, Barbara Schubak. Joe Dobryman offered words of gratitude for a warm reception. Amazingly, on short notice so many came from business to attend this unusual gathering.

Mrs. Myra Bailin, our Administrator, offered a brief resume of improvements in our Bialystoker Institution and those pending. She elaborated on the nursing-care advancements which meet with the high approval of the State. This was a very informative talk.

The get-together ended on a high note of well wishes and LEHITROAT.

CALENDAR OF COMING EVENTS

1. Annual Chanukah Party, Concert and Dinner, Sunday, December 13, 1987.

2. Annual Purim Party, Concert and Dinner — Annual Membership Meeting, Sunday, March 6, 1988.

3. 45th BIALYSTOKER-GRODNER YIZKOR-MEMORIAL, Sunday, March 20, 1988.

THE BIALYSTOKER CENTER AND HOME PROUDLY CONGRATULATES DR. RONA WOLDENBERG-GREENBERG

Dr. Rona Woldenberg-Greenberg, the daughter of Dr. and Mrs. David Woldenberg was graduated from the University of Pennsylvania Medical School May, 1987.

In her senior year at the School of Medicine she was admitted into the Alpha Society for her outstanding scholastic performance. Dr. Rona Green-

Dr. Rona Woldenberg-Greenberg

berg also graduated from the Ramaz School in June, 1979 where she delivered the Saludatorian Address.

She attended Princeton University majoring in Comparative Religion and was graduated with honors in June, 1983. She was elected to Phi Beta Kappa and was the recipient of the Isidore and Helen Sacks Memorial Prize.

Dr. Rona Greenberg will be pursuing a career in the specialty of Radiology. She has been accepted as a resident at the North Shore Hospital in Long Island.

Her husband, Dr. Burt Greenberg, has recently completed an extensive training program in Plastic Surgery at the University of Pennsylvania and a Fellowship in Microsurgery at the Massachusetts General Hospital. He will be going into practice in Lake Success, New York, as of July 1st of this year.

"Dr. David H. Woldenberg is a senior member of our medical staff at the Bialystoker Home. We are happy to extend our best wishes to Dr. and Mrs. David Woldenberg. May they enjoy great nachas."

GEORGE KURAN NEW PRESIDENT

Mr. George Kuran was elected president of the Jewish National Fund of Victoria.

He succeeds Mr. Joe Gelb who stepped down following two years in office.

"It is an honor to be elected president of such fine organization.

"I realize not all the work will be pleasant, but I intend to make the most of the good and bad," Mr. Kuran said.

Mr. Marek Hirshorn and Mrs. Yetta Samuel are vice-presidents, with Mr. Joe Miller treasurer.

Mr. Kuran presented Mr. Joe Gelb with a Golden Book certificate in honor of his service to J.N.F.

"It is wonderful to receive such an award, I can

George Kuran

assure the new executive of my continued support and assistance when needed," Mr. Gelb said.

Mr. Alex Polonksky was honored for a life-time dedication to Galil Australia with blue box clearance rates of 97 percent.

Mr. Krinsky received the Golden Leaf award from Mr. Gelb, for over 40 years service to J.N.F. for consistent help and work.

Mrs. Zosia Mercer (pres. State Zionist Council Vic.) as guest speaker, said "Jewish National Fund has travelled a long and successful road, with the work associated with Galil Australia something of which to be proud," Mrs. Mercer said.

"The only viable way disputes between Arabian and Israeli countries can be settled is for Israel to become a stronger and more dominant power.

"To achieve this, Israel must have a stable economy," she said.

"That is why the work of Australian organizations such as J.N.F. is so important in resolving the Middle Eastern Disputes," Mrs. Mercer said.

JACOB ZABLUDOWSKY FROM MEXICO AN ANSWER AND EXPLANATION

• By VELA ZABLUDOWSKY
Mexico

In the Passover issue of the Bialystoker Stimme, an article appeared under the title: "Anti-semitic intrigues against the Jewish journalist Jacobo Zabludowsky of Mexico." The sub-title reads: "incitement against Jacobo Zabludowski mount, in spite of his neutral position towards Israel and Jewish problems."

From the title and additional malice, we suspect many untruths. With the consent of Jacobo, to whom I read the article, allow me to relate what actually transpired, and to portray the characteristics of Jacobo Zabludowsky.

The same article was printed simultaneously, somewhat earlier, in the 'Algemeiner Journal,' unsigned. I suspect that it was penned by a Jewish writer from Mexico, who badly misreads incidents, and therefore, conveys untruths.

In September 1986, Jacobo was offered to conduct the 'Spanish International Network' whose main offices are in Miami and Los Angeles. After 16 years of heading the very popular daily television program — "24 hours," he bid farewell to his huge following of millions of Mexicans comprising all shades, from the simplest to the intellectuals. There were no ill wishers. Contrary to the statement in the article, and most certainly, whether he was Jewish; or whether he was a caring Jew, as was intimated several times, the bare fact is that he left his position of his own free will.

In the interim of several months, pursuant to his departure from "24 hours," something unavoidably strange occurred. There erupted many disagreements in the United States which brought about an opposition to his assuming the position. Many articles appeared in the Mexican press asking: "bring back Jacobo to his program." To strengthen their demand, the people refused to tune in to the program, which had been taken over by someone else. It had become a colossal failure. On behalf of Jacobo, I wish to ascertain that this episode did not contain a tinge of Anti-semitism on either of the continents. There was, nonetheless, professional jealousy bordering, perhaps, on hatred. There is no evidence that a "Jewish" problem was involved. It was mainly a question of begrudging a colleague.

On March 23, 1987, Jacobo Zabludowsky renewed his program "24 hours" and was acclaimed with the same respect and outpouring love; a wide popularity he never lost.

To rebut that Jacobo was 'exiled' and forsaken, I can't begin to understand where the so-called 'good friend' gathered this information. He mentioned Miami and Spain. These places Jacobo visits often. He forgot to mention Israel, where Jacobo has an apartment. Israel, he loves with his heart and soul. Is this what one calls 'exile'?

Now, about Jacobo 'careful Jew,' contrary to 'Hefker'-arbitrary Jew, as mirrored by the "friend." He tried to portray him as a Jew who denies his Jewishness; or as a "Jew at home, while a Mexican in society." He may not be a traditional Jew, yet, definitely not hefkerdik. He is a proud and knowledgeable Jew. He is a scion of a Jewish home and of Bialystok roots. How otherwise? He lives and breathes Judaism. His two sons and daughter are married to Jews, whose weddings took place in Synagogues, and not in the customary hotels. His grandchildren attend Jewish schools. As head of the family, he conducts the traditional sedorim; and on Yom Kippur he occupies the 'Mizrach' at services. he is surrounded by his fellow Jews at all times, and when he sings "Margaritkelech," his eyes are filled with tears. He distinguishes between Jewish joy and sorrow.

THE CHAIM SHEBA MEDICAL CENTER TEL-HASHOMER, ISRAEL

Dear Mrs. Medvedev

I should like to thank you personally and also on behalf of the Institute and particularly the physiotherapists and occupational therapists who will be working in the new wing, and of course the child-patients and their parents, for your generous contribution at the dinner. We are naturally grateful to your whole organization for helping us to complete a dream and have the treatment modality under one roof together with the diagnostic team. Your spontaneous gesture and contribution at the reception was very touching and deeply appreciated and we are quite hopeful now that, in the near future and hopefully before the end of the summer, the whole wing will be air-conditioned and pleasant to work in.

I look forward to your visit to us when you should next be in Israel either privately or as part of the group. Please contact us when you arrive and we shall be happy to make the necessary arrangements.

Yours very sincerely,

Prof. Bernard E. Cohen
Director, Child Development Institute

BIALYSTOKER CENTER AND HOME SALUTES RABBI YITZCHOK SINGER ELECTED PRESIDENT TO UNITED JEWISH COUNCIL OF THE EAST SIDE

• By RABBI MAX B. POSNANSKY
Chaplain of Bialystoker Center

Rabbi Yitzchok Singer, most prominent spiritual leader in the Jewish Community of the East Side, has once again been elected president to the United Jewish Council. Ever since his occupying the pulpit of the prestigious 103 year old Bialystoker Synagogue 28 years ago Rabbi Singer has devoted all his energy and devoted service to his congregation and the community at large. His indefatigable service coupled with dedication and an abiding concern for humanity has earned him the respect and reverence by all.

In contemporary times, Rabbi Yitzchok Singer is a rare combination of 'Torah Im Derech Eretz,' as was coined by Rabbi Samson Raphael Hirsch of Germany, in a critical period in Jewish history. He possesses the most desired blending of Torah scholarship, par-exelance, with the way of life, reaching people at all levels. This, in itself, is a blessing.

Rebbitzin Bluma and Rabbi Yitzchok Singer

Coming to the Bialystoker Synagogue when the community was in its eclipse, on a downward trend, he was able to infuse into the synagogue a fresh breath of life. His scholarly, yet down to earth sermons, Droshos and lectures attracted young and old alike. Young people joined the roster of worshipers and joined in membership. He established Shiurim on all levels, the synagogue sprang to life. The synagogue underwent a complete renovation, and is ever on the upsurge. Rebbitzin Bluma Singer has a goodly share in the Rabbi's many accomplishments. This modest 'Eishes Chayil' is the guiding spirit of the synagogue's Ladies Auxiliary. She is a rare combination of goodness and kindness.

The Bialystoker Synagogue is very closely identified with our Bialystoker Center and Home. From its inception our institution was supported and ably served by the Bialystoker Synagogue; and our many influential leaders and members came from their ranks. So much so, that some people think that it is one institution. We receive many of their telephone calls and they, ours. Our association is indeed closely knit.

Rabbi Yitzchok Singer is very close to us. His advice and cooperation is highly valued by us. His weekly visits and words of encouragement are most appreciated. He is in constant touch with our executive director Mr. Izaak Rybal. We wish the Rabbi Hatzlacha in his presidency and in all his communal endeavors for Klal Isroel.

LETTER TO THE EDITOR

UNITED JEWISH COUNCIL
of the EAST SIDE, INC.

235 East Broadway, New York, N.Y. 10002 (212) 233-6037
500a Grand Street, New York, N.Y. 10002 (212) 460-5730

Izaak Rybal
Executive Director
Bialystoker Center and Home for the Aged

Dear Mr. Rybal:

The Council's Legislative Conference was a success. You, and your staff played a major role in ensuring that the event went off so well.

On behalf of the Officers, Board and staff of the United Jewish Council, I say thank you and wish you all the best.

With warmest regards,

Douglas Balin
Executive Director

Despite the lack of a rabbi, a synagogue in Warsaw, preserved because it served as a stable during the war, still functions as a house of worship for the minuscule Jewish community in Poland. But Alexander Seidermann, its 75 year old sexton, is pessimistic about the community's future.

"The youngest Jew in Poland," he said, "is 58 years old."

This was an exaggeration, but it is true that there are few younger Jews in Poland. The best known of these few is Stanislaw Krajewski, a 37 year old mathematician who is looked on by many Poles and foreigners as an intellectual but unofficial spokesman for Polish Jews.

The son of assimilated Polish Jews, Krajewski did not begin to delve into his Jewish identity and think about practicing Judaism until he was an 18 year old student. He did so in reaction to a wave of official Polish government anti-Semitism in 1968.

"Compared to the real problems of Poland, the question Polish-Jewish relations is not significant," he sad over dinner at his apartment in Warsaw. "It is a historical issue. Yet people get very emotional about it and talk about it a great deal. There are, after all, not many problems of Poland that are worth talking about."

CATHOLIC CURIOSITY

Krajewski said that Polish attitudes toward Jews these days range from the traditional, rabid anti-Semitism preached by some extreme organization to what he called a philo-Semitism emerging among some young Poles. The new admiration for Jews, much of it naive and based on ignorance, he said, stems from a growing Polish Catholic curiosity about the Jewish religion, an admiration for the anti-Soviet policies of Israel, and "a feeling that whatever happened in the past must be better than what is happening now."

Krajewski said he believes that the impetus for the present discussion about guilt came from a conference on Polish-Jewish relations held at Oxford University in Britain in 1984.

"It was the first time that Polish and Jewish scholars had sat down together to discuss the question," Krajeswki said. "It is very hard for Poles to face the anti-Semitism in their past, just as it is very hard for many Jews to understand how much the Poles themselves suffered during World War II."

In 1905, the peace of Bialystok was shattered by a pogrom. Agents of the Russian Czar, who ruled that part of Poland in those days, provoked an uprising of Poles against the Jews, spreading the rumor that a Jew had thrown a rock at a statue of the Virgin Mary during a Holy Week procession.

My father, then 6 years old, and his family, were warned by a Polish farmer. They hid in the basement of their home for two days while the killing raged in the streets above. Kosher butchers, with their meat cleavers, defended the Jews but still failed to prevent the massacre of 127 of them.

The Jews of the city put up a small obelisk, with the chiseled names of the 127 victims, on a Bialystok street as a memorial a few years before my father left. The obelisk disappeared after World War II, but it suddenly reappeared last year and was placed in the Jewish cemetery. What happened is not clear.

"Some politician took the monument away because he wanted it for himself," Crernicki, our guide in Bialystok, said. "But Jewish people finally pressured him to return it." That explanation is hard to accept.

"I'm not sure why it came back," a Western diplomat in Warsaw said, "but is was probably removed in the first place because it was a bad reminder to the descendants of the Poles who took part in the pogrom of 1905."

On my last night in Warsaw, the movie "Fiddler on the Roof" appeared on Polish government television. Perhaps politics had a hand in the decision to show it. The government of Gen. Wojciech Jaruzelski, seeking international approval in times of economic crisis, is trying to open channels to Israel and to American Jews.

The government had a much different political motivation in 1986 when it presented excerpts from Claude Lanzmann's "Shoah," the French-made, 9 hour documentary on the German extermination of several million Jews on Polish soil. The segments that put Poles in the worst light were shown on Polish television.

The government was using the documentary as evidence that the West, despite all its professions of support for dissident Polish movements like Solidarity, really did not like the Polish people.

"Fiddler on the Roof," of course, is a far different movie from "Shoah" and ought to be taken lightly. The musical is exaggerated and oversentimental, and idealized, almost Walt Disneyish version of what Jewish life was like in Eastern Europe at the turn of the century. The characters are large but one-dimensional. The musical's relationship to history is marginal. Anyway, it is set in Russia rather than Poland. Nothing about seeing it in Warsaw should have moved me.

Yet all the sentimentality on the screen engulfed me, and I could not prevent myself from feeling foolish and wrung. I had seen too much in Poland, and too little.

Become Members of the Bialystoker Center and Home for The Aged

Jerzy Turowicz, the editor, recently summed up the tenor of the letters of protest: "Not only Jews but also we Poles were murdered during the occupation; we first had to save ourselves; we saved the Jews and helped them whenever possible; we carry no blame.

"Some of our correspondents even claim that there was no anti-Semitism in Poland, and if it did exist, it was justified."

An angry article of rebuttal to Blonski came from Wladyslaw Sila-Nowicki, a 74 year old lawyer who was an advisor to Solidarity, the now-outlawed free trade union movement.

"What could we do?" he said. "Attack the concentration camps with the forces we had? To suffer enormous loses and doom all those in the camps? Let no one lecture us about unfulfilled moral duties, and let not Mr. Blonski say, as he did in his extremely harmful and untrue piece, that we came close to the crime of genocide."

In Paris, Alexander Smolar, an exiled Polish scholar who has written a good deal recently about Polish-Jewish relations, said that romantic nationalism prevented most Polish people from examining their past attitudes and behavior toward Jews.

"It is very difficult for the Poles, with all their historical ideas about their own moral purity," he said "to absorb all this moral ambiguity."

My father, who died in 1986, remembered his home town of Bialystok in eastern Poland, now barely 30 miles from the Soviet border, as a pleasant, vibrant city of band concert and fireworks in a park, of horse-drawn trolleys in streets lit by electric lamps, of Turkish baths of Friday night followed by succulent dinners of duck, gefilte fish, chopped carrots and enormous loaves of bread.

"It was a beautiful city, mostly with Jews," he once said. "The people were so nice there."

When he arrived in the United States in 1913 at the age of 14, he found the dirty, crowded, hard and lonely city of New York a depressing disappointment.

With the help of old photographs, the taped memories of my father, and a good guide, I found it possible to imagine what Bialystok might have been like in those days. But it was necessary to concentrate very hard, for, in fact, only a glimmer is really left. One can see the reconstructed Town Hall with its clock tower, a few reconstructed houses nearby, an original, antique building here and there, the towering Roman Catholic cathedral, but little else. Almost all the city was destroyed in World War II.

GRIMY INDUSTRIAL CITY

Bialystok is now a grimy, sprawling, polluted, ugly industrial city scarred with large, dispiriting block apartment buildings for its rootless workers. The restaurant at the Hotel Crital, the main hotel in town serves very little food at night but turns into a dance hall for gyrating, drunken Polish workers.

Henryk Crernicki, the 67 year old former municipal controller, guided us around the city. Bialystok, according to Crernicki, is a city of 250,000 now. Before World War II, its population was 115,000, about 60% of it Jewish. The Jews owned most of the shops in town and all but two of the textile factories.

During the war, the population swelled to 140,000 as the Germans rounded up Jews from outside and walled them into the Bialystok ghetto. Now, Crernicki estimated, the city may have 15 to 20 Jews. Only three ordered matzo from Warsaw for Passover this year.

One of the four Jewish cemeteries remains relatively intact and a synagogue building still stands. It is used as a city social center, for Bialystok now has little more than commemorative plaques to show for its Jewish past. One plaque, in Polish and Yiddish, marks the site of a synagogue burned down June 24, 1941, by the Germans after they herded 3,000 Jews into it. My mother's aunt and two cousins were among the dead.

There is a hoary family joke that Bialystok gave the world three famous men: Ludwik Zamenhof, the inventor of Esperanto; Maxim Litvinov, the Soviet foreign minister before World War II and the Soviet ambassador to the United States during the war, and my father, Meyer Meisler, the second fastest paperhanger in New york (one Bronx colleague was always acknowledged by my father to be faster).

Bialystok celebrates neither Litvinov (who passed out of favor in the Soviet Union after the war) nor my father, but there is much glorification of Zamenhof these days. A street is named after the Jewish eye doctor who created the international language, and a new bust of him has been placed in the former ghetto.

Posters in the town proclaim that Esperanto speakers will assemble in Warsaw and in Bialystok later this year to mark the 100th anniversary of the publication of Zamenhof's book that first set down the rules of grammar and vocabulary of his language.

For two days, I tried hard to find the park that delighted my father as a boy. There is a large park in the center of town, a little deserted and desolate, with a massive, monstrous monument to the dead of World War II. It seemed possible that, in bygone days, it could have served as the scene of band concerts and fireworks.but Crernicki told me I was wrong.

"That was an old Jewish neighborhood," he said. "The Germans moved all the Jews from here into the ghetto during the war and destroyed all the houses they left behind. After the war, we created a park out of the land."

DEBATE OVER GUILT

POLAND: THE GHOSTS OF ITS JEWISH PAST

• By STANLEY MEISLER
Times Staff Writer

CIECHANOWIEC, Poland — Matilda Kadyuschewic Meisler, my grandmother, died here in 1921, but it is impossible to find her grave now. The Jewish cemeteries of this little crossroads town on the Norzec River in the farmlands of northeast Poland are not empty, but they have no tombstones.

Stanislaw Krynski, the 30 year old director of the local museum, has assembled a dozen or so Jewish tombstones neatly and prominently on the lawn alongside his museum, a former palace of the nobility.

"The Germans ripped out all the stones and used them to make roads and walls," he said. "We found some of these stones last year when we knocked down the old post office building to build a new one. A farmhouse burned down not long ago, and, when the firemen came, they found a couple of tombstones in the ashes."

LAST JEW'S DEATH

Ciechanowiec was once a small center of lumbering and textile manufacturing. Before World War II, according to Krynski, it had a population of 5,000 to 6,000 of which 3,000 to 4,000 were Jews. Now, the population is 4,500, none Jewish.

"It's a pity that you did not come before," Krynski said. "I knew an old Jew in this town who probably remembered your family. But he died last year. Now there is no Jew in Ciechanowiec."

Krynski, a serious man with a faint smile, showed us the traces of the past. Some antique wooden house of the 19th Century lend the town a genteel and calming air. The old town market dominated by Jewish shops that my grandmother knew before she moved to Bialystok and married life, has made way for a neat and sterile administrative and commercial center, with few thing to buy. A synagogue, the only one in town still standing, is now used as furniture factory warehouse.

PINE-COVERED CEMETERY

A mass grave of executed Jews is marked by a low fence; another mass grave of executed Jews is unmarked and strewn with dead branches and refuse; a Jewish cemetery is not covered by young pine trees.

"I can assure you that there is not a piece of stone there," Krynsky said of the cemetery. "I have walked over every foot of the ground searching."

Polish intellectuals are caught up these days in an anguished debate over guilt. The ancient Jewish culture of Poland was demolished under the Nazi German occupation of World War II. Before the war, 3.5 million Jews lived in Poland, 10% of the total population, a Jewish community larger than any other in the world except that of the United States.

The overwhelming majority were killed during the war. After the war, almost all the survivors fled — from their memories, from Polish pogroms and from official anti-Semitism. Perhaps 6,000 Poles practice Judaism now or identify themselves as Jews.

No one accuses Poles of designating or operating the gas chambers of the Nazi camps such as Auschwitz, where several million Jews were exterminated on Polish soil. But the debate about guilt is going on nevertheless in the pages of Tygodnik Powzechny, the Roman Catholic weekly that is Poland's most influential newspaper.

The debate began in January when Jan Blonski, a literary critic, commenting on two poems by Nobel laureate Czeslaw Milosz, concluded that the Poles, many of whom are anti-Semitic, had a "co-responsibility" for the genocide that took place on their soil.

DISTINCTION DRAWN

"Nobody in his right senses can maintain that the Poles — as a people — took part in the genocide," Blonski wrote. But he then drew a distinction between participation and what he called co-responsibility.

"You can be co-responsible," he said "without actually lending your hand to a crime — first, by omission, or by failing to counteract firmly enough. Who can honestly say that counteraction was firm enough in Poland?

"...Had we acted more wisely, more nobly, more like Christians, then the genocide would probably have been more inconceivable, more difficult to carry out, and would certainly have been opposed more boldly."

Blonski called on Poles "to purify our land" by "acknowledging our past in the light of truth.",

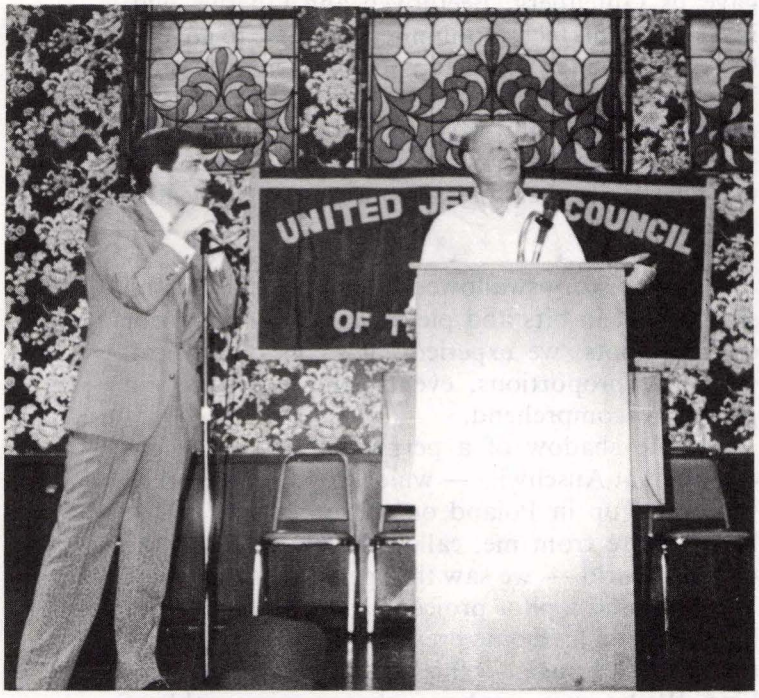
The article provoked a furious counterattack.

The article is a reprint from Los Angeles Times, Saturday, May 16, 1987.

LETTER OF GRATITUDE TO BIALYSTOKER CENTER AND HOME

The Bialystoker Center was the host for the United Jewish Council of the East Side seventh annual legislative conference.

The conference attended by such notables as Mayor Ed Koch, Comptroller Harrison J. Goldin, Congressman Bill Green, State Senator Martin Connor and Assemblyman Sheldon Silver, who also served as Program Chairman. More than 100 community leaders representing Jewish fraternal, secular, religious and civic organizations were present to discuss issues from public safety to housing. Commissioner of Housing, Paul Crotty was the keynote speaker who directed his remarks to housing and community development issues. Police Officer Lieutenant David Nadel received the UJC's Legislative Public Service Award. Conference Chairman William Rapfogel thanked Mr. Rybal for the Home's graciousness in allowing the UJC to use the beautiful Bialystoker Home Auditorium.

Wm Rapfogel, chairman of the event, introducing our City Mayor — Ed Koch

Police Lt. David Nadel receives the United Jewish Council's Legislative Public Service Award Assemblyman Sheldon Silver and Rabbi Yitzchok singer, Pres. of UJC make the presentation. At the right end — Exec. Director of UJC — Douglas Balin.

which had literally branded me in my flesh. Yet I could not tear myself away completely. Today I live and work between Paris and New York.

From this privileged vantage point I see the cultural epicenter of the world drifting away from the shores of Europe. The heirs of Isabella's Spain, the Italian Renaissance, Enlightenment France, the British Empire — mighty cultures that have long dictated the pace and pattern of human progress — are steadily losing ground in the race with others emerging nations, branded with the fate of Byzantium. After the Mediterranean, then the Atlantic, the hour of the Pacific seems to have struck.

Does Europe really want to exist, or only shine a little longer, like an extinct star at the end of its journey?

* * *

1992 is the date on which the twelve-member European Community is to become a free and fully integrated continental market. In that fateful year we will also celebrate the birth of America, mourn the expulsion of the Jews, and Barcelona will host the world to the 25th Olympiad.

The Council of Europe should be congratulated for its far seeing initiative. By rekindling their memory of the past, the Iberian peninsula, and progressively the rest of the continent will rediscover the rich Jewish component of their cultural heritage. May this renewed quest for spiritual, intellectual and artistic excellence unlock the sources of human creativity that can help Europe recapture some of her lost vitality and glory.

amputated. There were close to one-and-a-half million children among the six million. But for a twist of destiny, President Simone Veil, my fellow-survivor from Auschwitz, who is sitting here beside me, and I, would have been among them. They were the children who never learned, the teachers who never taught, the scientists who never discovered, the artists who never created. The children who would have so enriched our own people, along with the rest of Europe.

* * *

What other people has suffered such blows to its body and soul and yet endured? What other people has drawn so deeply upon the resources of human intelligence to further the cause of knowledge, freedom, pluralism and human rights?

Who could have predicted, after the destruction of the Second Temple, that such a vigorous Jewish community would arise in mediaeval Spain, that the center of gravity of Jewish culture would then shift to Western Europe, Eastern Europe, the Balkans, Russia, America and return at last, twenty centuries later, to a reborn state of Israel?

Who would have thought, after all the catastrophes of our history — the slavery in Egypt, the Babylonian captivity, the Persian repression the Roman massacre of Massada, the Spanish inquisition, the Tsarist pogroms and the Nazi genocide — that we would manage to preserve our unity, our identity and our faith?

Who would have believed that seventy years after the Bolshevik revolution, such a noble, courageous Jewish community would arise again in Russia. This community, which we thought had been converted to another religion — communism — but whose historic memory and cultural heritage remains intact, cannot be held in bondage forever.

As other nations rose and fell, we have shown that a people decimated over and over again, can arise from the ashes of despair and soar like a phoenix, if it has the courage and determination to confront its fate.

We know that our enemies will never let up. In their eyes we are always guilty. Guilty of being Jews in the Diaspora, and guilty of being Jews in Palestine. Guilty in Europe for having allegedly gone to the slaughter like sheep. Guilty in Israel for taking up arms to ensure that we will never be slaughtered again. Guilty for having endured down the ages to testify to the darkness of man's soul. Our sentence is eternal vigilance.

Anti-semitism, whether it reappears in a country like France or Russia, which have many Jews, or a country like Poland, Germany or Spain, which have virtually none left, is the barometer that measures the feverish sickness of a society. When evil times return — in centuries past, the Black Death, pestilence or bad harvests, more recently unemployment, inflation, depression — a season for scapegoats inevitably begins. For racists sowing bigotry and xenophobia, every economic crisis is the fault of "others." "Hell," wrote Jean-Paul Sartre, "is the others." And first among the "others" are always the Jews, history's favorite scapegoats. Immediately behind them come the other "others": immigrants, trade unionists, intellectuals, dissidents, artists, all those who are different, who refuse to fall in line and salute the flag.

Like Torquemada, Spain's Inquisitor in Chief, Hitler was not an aberration of history. One of the crown jewels of European culture, the country that gave us Gutenberg, Beethoven and Goethe, willingly laid at his feet an unlimited mandate to govern. Germany and Austria had gone momentarily mad. Those in Europe who at first did not feel directly threatened — until it was too late — retreated into silence and indifference, while an entire people in their midst was being systematically put to death.

* * *

When history swallowed us up 45 years ago and spat us out in bits and pieces, far away from our cultural roots, we experienced events of Biblical, Homeric, proportions, events still too fresh and painful to comprehend.

In the shadow of a permanently flaming gas chamber, at Auschwitz — which Pope John Paul II, who grew up in Poland on the other side of the barbed wire from me, called the Golgotha of the modern world — we saw the specter of doomsday. We witnessed a pilot project for the destruction of humanity, an awesome prefiguration of the coming thermonuclear age — the final solution for mankind. We know in our bones that man is capable of the worst, as he is capable of the best, of madness as of genius, that the unthinkable is indeed possible.

We have a unique humanistic legacy to hand down to our fellow men, Jews and non-Jews alike, especially the young, because our message of blood and hope is not about the past but about the future, a future that belongs to them. We must help to arm them against the tragedies, the hypocrisies, the false gods of history, transmit the true meaning of the dangers — fanatism, terrorism, resignation — that can thrust mankind toward new disasters. And what it takes, the attitude of mind, the effort of will to understand, to adapt, to endure and to overcome.

When I was rescued from the death camps by an American tank column in the spring of 1945, I became singlemindedly involved with my redemption, first physical, then moral and intellectual. The sole survivor of a large family, my aim was to get as far away as possible from this psychotic continent,

them their Spanish and Hebrew culture wherever they went, vastly enriching, with their age-old wisdom, knowledge and skills, Turkey, Greece, Morocco, Holland, and ultimately, the United States.

On the eve of the quincentenial celebrations it is worth recalling the crucial Jewish contribution to the discovery of America and the spread of Spanish culture to the Western Hemisphere. It was the Jews of Majorca, led by Abraham Cresques, who brought the science of astronomy and cartography to the heights that made possible Christopher Columbus' historic voyage.

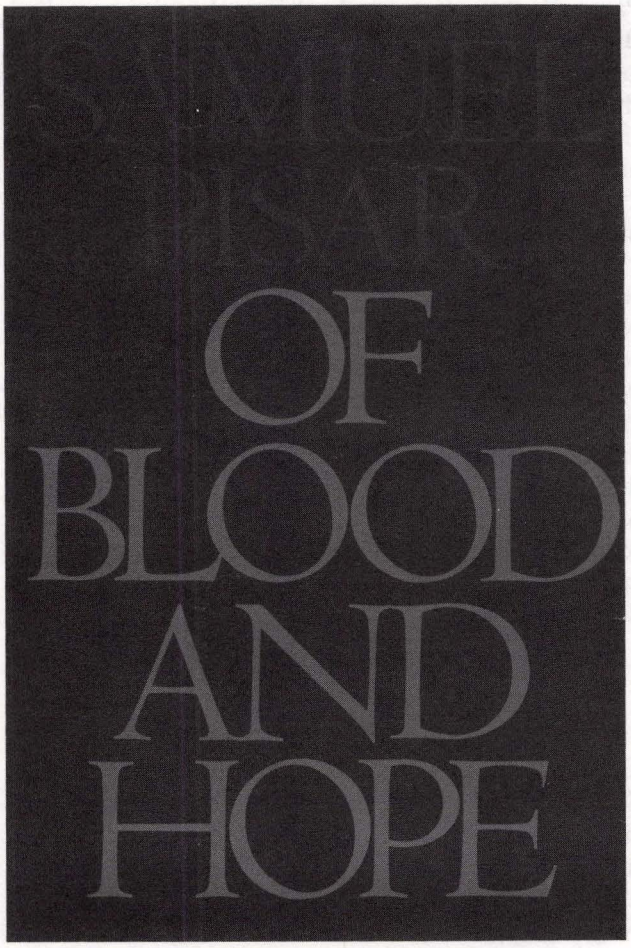
* * *

Jewish learning flourished in various parts of Europe when most of its population still consisted of illiterate peasants and war lords. Far from being restricted to aristocratic and intellectual elites, it fertilized all social strata of a community wherever it happened to congregate. Amid the chaos and carnage of the dark ages, with Crusaders marauding toward the Holy Land, and savage tribes barely converted to Roman catholicism, a significant Jewish presence sprouted in what is today England, France and Italy. Its cultural life was greatly benefitted by the influx of the Sephardim from Spain and Portugal. In such rare islands of tranquility and intelligence as the University of Padua and the Medicis' Florence, the brilliant Jewish scholar Elijah del Megido helped fuel the Renaissance. While he translated into Latin an entire library of ancient Greek and Hebrew texts, his non-Jewish friend, Pico della Mirandola became acquainted with the Zohar, and inaugurated serious christian study of the Kabbalah.

Further East, scattered communities that came to be known as Ashkenazic, established thriving centers of rabbinic and talmudic scholarship in Mainz, Troyes and Prague. With their own vision of the world and a strong tradition of learning, research and creativity, they sank roots in Poland, Lithuania and Russia, helping to pioneer new lands and braving the brutality of Cossack hordes.

Following the enlightenment and their emancipation by the French Revolution, the Jews entered into the economic, political and artistic streams of many European countries. They became novelists, dramatists, poets, critics, composers, painters, sculptors, lawyers, journalists, catalysing the cultural life around them to this day.

In America it has been estimated that on the average, two Nobel Prize winners in science, every year, are Jews. In contemporary Israel, a lonely outpost of European culture, outstanding achievements in agriculture, micro electronics, computer science, medical instrumentation and genetic engineering have projected its tiny population to the highest levels of economic development. So much for the persistent charge that Judaism and modernity cannot go hand in hand.

Book cover with title by S. Pisar

The intellectual effervescence released by the German-Jewish encounter, after the 18th century philosopher, Moses Mendelssohn, urged his co-religionists to embrace the secular culture around them, made *fin de siecle,* Berlin and Vienna into the cultural capitals of Europe. That fruitful era was brought to a brutal halt by the Holocaust. its potential is now being released by the Jewish-American encounter, the Jewish-French encounter, with the arrival of new sephardic blood from North Africa and, above all, by the ingathering of exiles from all corners of the earth to modern Israel.

As Professor Shlomo Shoham points out, the Nazis saw the ardent pursuit of culture as a typical Jewish trait. Paraphrasing Nietzsche, they decreed that if the Judeo-Christian God is dead, if Judeo-Christian law and morality is abrogated, then the mythical Teutonic supermen, the Wagnerian knights of the Niebelungen, are the new deities. In the process, they maimed their own nation, as well as the Jews.

One third of the substance of our people was

Paris, Vienna, Kiev and, ultimately, a town called Bialystok, whose cultured and creative Jewish population outnumbered the surrounding Slavs — before she lost the trail in the flames of Treblinka. "Francisco Pisarro, the conquistador, was your ancestor, like Camille Pisarro, the painter," she declared. "When your family reached Eastern Europe, the name was russified to Pisar."

In time, I became rather fond of her tale. It suggested that the history of Spain, of Europe, of North and South America, was also my history, and confirmed the unity and shared fate of the Jewish people since time immemorial. I decided that the great saga of the human mind, the profound spiritual adventure of being a Jew, was worth living, despite the horrendous price in blood I have had to pay. Neither fear of renewed violence, despair over a seemingly indifferent God, nor the siren songs of assimilation have ever shaken me in this determination.

* * *

The Golden Age of Spain remains deeply engraved in our memories. Can one think of Spanish culture without the mind wandering to Hisdai Ibn Shaprut, who pioneered the art of healing and presided over the intellectual flowering of Jewish Andalusia, Judah Halevi, singer of the Sionidas and author of "the Book of the Khuzari," Samuel Ha-Neged,the poet, visier and military commander of Granada, the great scholar and wanderer Abraham Ibn Ezra, the philosopher and poet Solomon Ibn Giverol who wrote "The Source of Life," Don Santob, author of "Proverbios Morales"? All those whom the German-Jewish poet, Heinrich Heine, lover of the Lorelei and the Rhine, later designated as "the sweet nightingales of Spanish Jewry"?

And what of the Conversos, whose ancestors had been forced into baptism. From them came many who gave Spain her magnificent 16th century: Santa Teresa of Avila, the mystic founder of convents, Francisco Victoria, the greatest jurist of his time, Fernando de Rojas, author of "La Celestina," the first major work of the Spanish Renaissance, who ranks almost with the incomparable Cervantes.

I will not dwell on the greatest Jewish genius of them all, the physician, theologian and rationalist who wrote the monumental "Mishneh Torah" and "Guide of the Perplexed" — Maimonides of Cordoba. His confrontation with classic Greek thought answered Aristotle's challenge to all believers. Reconciling science and faith, he managed to fuse together the best of two fertile worlds — Hellenic and Judaic. It was the synthesis of these two core cultures that molded Europe's personality.

The cities of Jewish, Moorish and Christian Spain were once havens of tolerance, justice and learning. At the synagogues, mosques and churches, people were free to worship God in all his revelations: a third of the population laid down their tools on Friday, a third on Saturday and the remainder on Sunday. In those enlightened days, all three communities, sharing the spiritual heritage of Abraham, enjoyed a brief, unbroken truce. Teeming with scholars, philosophers, physicians, poets, grammarians, musicians, rabbis and merchants, they produced the most fertile culture of mediaeval Europe, with

Judith and Dr. Samuel Pisar

untold innovations in mathematics, astronomy, physics, medicine and the arts. Toledo's famous Jewish school of translators helped to render the treasure-house of Greek thought into Arabic and Hebrew, the treasure-houses of Arab and Hebrew thought into Latin, Romance, Italian, French, German and so on, thus infusing them into European culture.

It did not take long for the passions to mount again. In a recurrent and perverse game of "My God is holier than your God," the Star of David, the Crescent of Mohammed and the Cross of Jesus were drowned in rivers of blood. The sweet nightingales of Spanish Jewry were reduced to silence by massacre and exile. Many of those who were forced into conversion became subject to *Limpieza de Sangre* statutes — purity of blood — and burned alive in public *Auto-De-Fe* "celebrations." Such scenes — a distant mirror of our own century — remain vividly engraved in the memory of a Holocaust survivor.

On July 31, 1492, Spain became officially *Judenrein* — clean of Jews, like Germany yesterday, clean on their books, like Russia today. Dispersed across the map of Europe and the world, they carried with

THE JEWISH CONTRIBUTION TO EUROPEAN CULTURE:
A SAGA OF BLOOD AND HOPE

Symposium on Jewish Sephardic and European Culture Toledo, Spain 9-10 April 1987

• **By SAMUEL PISAR**
(International Lawyer and Author)

Mr. President:

For an Auschwitz survivor and a United States citizen, it seems strangely surreal, five centuries after Spain's expulsion of the Jews and her simultaneous discovery of America, to be here as the invited guest of your Parliament and the Parliamentary Assembly of the Council of Europe.

Powerful emotions invade the heart: memories of the bitter estrangement between our two peoples, hopes of lasting reconciliation. In its glorious and violent past, Toledo, and some of your other dazzling cities — Cordoba, Granada and Seville in the South, Barcelona, Burgos and Salamanca in the North, have alternately harbored and tormented us. Everything we experienced before the fateful date of 1492 — the agony and the ecstasy — has shaped our fate as a nation, and the fate of Europe, as we dispersed across the length and breadth of this continent.

Here every stone speaks of our spiritual, ethical and intellectual heritage, accumulated over thousands of years. We are reminded of the giants Judaism has brought upon the stage of history, from Jesus, who told us that what counts is the heart, to Spinoza who stressed the mind, Marx who stressed the stomach, Freud who stressed the sex, to Einstein who explained that everything is relative.

Today, the cranulated walls of Toledo murmur to us with almost the same authority as the Wailing Wall of Jerusalem: "You have lived beyond the limits of normal human experience, O children of Israel. Miraculously, you have survived through time and space. May your message light a path of survival for all men."

* * *

It is an immense honor to be asked to conclude this first international symposium on the Jewish contribution to European culture. My task is to distill from the brilliant presentations made here by eminent historians, scientists and political figures, insights into the Jewish, Christian and Moslem symbosis on the Iberian peninsula, and to anticipate the thrust of subsequent colloquia on the seminal influence of Jewish culture on the Germanic, Slavic and Mediterranean worlds. If I have been entrusted with this impossible task it is not so much because of my expertise in such weighty matters, as the peculiar odyssey of my own life. An odyssey of blood and hope which, according to the organizers reflects, in our barbaric century, something of the physical and spiritual itinerary of an entire people.

My role is to bear witness to this itinerary, to revive memories which are becoming blurred by time and revisionist damagogues. We, the survivors of the Holocaust, are disappearing one by one. Soon, none of us will be left to testify, and history will speak with the impersonal voice of scholars and academicians.

As we continue to meditate on our common culture and civilization my testimony may, perhaps, add a meaningful dimension to these important proceedings. For to invite a safer and better world, the memory of the barbarians and the vandals must be confronted with the memory of the victims and the creators — two irreconcilable memories that will govern our future.

I cannot, therefore, speak to you only in the muted tones of the modern man of affairs I have become in my new incarnation — the product of some of Europe and America's finest universities, who lives and works today in the glittering capitals of the world. I must also draw on the register of the "sub-human," the declared *Untermensch,* who first saw life in the Eastern part of this continent — Poland — and was meant to give it up in its greatest inferno —Auschwitz — the inferno where Eichmann's grim reality eclipsed Dante's imaginary vision of hell.

Shortly after my escape from that inferno, as I began my slow and difficult climb back to life, a beautiful young woman of Latin extraction attempted to trace what she called my intertwined sephardic and ashkenazic roots. her romantic elan took her from Spain to Peru, Salonika, Venice, Amsterdam,

---

Editor's Note:

The Bialystoker Stimme is proud to present to all our Bialystoker landsleit and friends, the very scholarly lecture given by our celebrated and devoted friend, Samuel Pisar. This talk embraces the highlights of Jewish life in the Diaspora. We present it in its entirety, because of its salient value. It is a perusal of Jewish history and values. It is worth reading and rereading.

GREAT SERVICE BY BIALYSTOKER CENTER AND GRODNER FRIENDS

Dear Mr. Kremer,

I am writing to you c/o Mr. Izaak Rybal as this was the only address I could get through Dr. Modai's office. Please excuse me if it's not correct or convenient.

Firstly, I should like to thank you personally and through you also to the other members of the Bialystoker Center and friends from Grodno for the rehabilitation wing to our institute. As I expressed in the few words at the ceremony on May 1st, this has added a new dimension to the quality and extent of the treatment we can offer our children and on their behalf, as well as on behalf of the professionals working at our institute, I say — many thanks. We are particularly grateful for the check from your institution in New York to cover the reception and your personal check towards the cost of the air-conditioners for the new wing. As I explained to you on the site, we are obliged by hospital and Ministry regulations to buy a locally made or assembled product so that we also have service facilities here and it should conform to the equipment in the rest of the building and hospital.

Prof. B.E. Cohen, extreme right, explains to the group about the hadicapped children

We have tried to produce a video-record of your group's visit to the Sheba Medical Center and the institute in particular and give you some idea of our activities. Due to the technical problems, the video is not as polished as we would have liked and due to the pressure of time, we were unable to make an additional copy for ourselves. We would therefore be most grateful if you could have a copy made of this video and send it on to us. Although the U.S. system of recording is different to the European PAL system used in Israel, our video is capable of replaying both systems so this should not be the problem.

Finally, as I mentioned in my closing remarks on the film, we are hoping to complete the building on the second floor which should give us another 350 sq. meters and room for 7-9 offices for doctors, psychologists, social workers, etc. etc., in addition to a large library and lecture room for approximately 60 people. We have funds for the shell and half the interior and hope to start building within the next four to six weeks.

Once again, many thanks for all your help and we look forward to private visits from your members whenever they are in Israel.

• **Prof. BERNARD E. COHEN**
Director

MY NATIVE LAND

• **By MAX RATNER**

This is a poem written with passion and love, yearning of the return to Zion and Jerusalem. It was written in great innocence by a Bar-Mitzvah boy, reared in a traditional home, who learned "Chibat Zion" at home, in school and in the Jewish street, until it became an obsession. This dream eventually became a reality. The 13 year old Max Ratner, came at an early age to America, made his way up the ladder of success in the industrial world. Success did not dim his dream and vision of days of old. All his energies and love, he has been devoting to Israel. He is recognized as a luminary and inspiring leader in all Jewish causes with Israel topping the list. We proudly wish him: "Yiyasher Kochacho" — "Go from strength to strength."

I know a country which I love Best
and that's my own my native land.
The land where my fathers years ago lived
and spent their lives in freedom and great deed.

The land which was wasted for 2 thousand years
and came to life again in the last few years.

Since the great World War came to end and
the league gave to each nation her land
and as she came to the promised land she said
This is for the Jews who love their country so grand.

And now after our country is with much trouble won
There's only one thing that has to be done
to make it a country of freedom and love
and the best republic there ever was
to wake up her children of their long dream
they shall sing with joy their national hymn.

They shall go back to their old home
that was destroyed and wasted by the King of Rome
They shall turn its wilderness to city and farm
and live there happy without any harm.
They shall make the Jordan like the German Rhine
and renew the old country of Palestine.

BIALYSTOKER CENTER & GRODNER FRIENDS DEDICATE THE PEDIATRIC PHYSIOTHERAPY AND OCCUPATIONAL THERAPY UNIT

• By DR. M. MODAI
Deputy Director

The energetic efforts and devoted commitment of our dear "Bialystoker" and "Grodner" friends have borne rich fruit at Tel Hashomer in recent years. Their latest accomplishment is the provision of a highly specialized, vitally needed facility, designed for the physical rehabilitation of "DISABLED CHILDREN ONLY." At last, thanks to them, it is possible to provide sick children and children suffering from developmental disorders with the most advanced treatment in an environment especially adapted to their particular needs.

The children who will benefit from the generosity of the "Bialystokers" and "Grodners" are mentally and/or physically handicapped, and suffer from a variety of developmental disabilities, severe neurological, orthopedic, psychosomatic or other problems. Until the new unit was completed, these unfortunate children had to travel some 3 kilometers to Tel Hashomers Rehabilitation Center for disabled adults in order to receive their much needed physiotherapy and occupational therapy. This was disturbing and inconvenient for them. Now thanks to our friends, physical rehabilitation will become an integral part of the comprehensive multi disciplinary treatment regimen provided under one roof with "child oriented" equipment and rooms.

Dr. Moshe Modai (SMC Deputy Director) expressed Tel Hashomer's delight at being able to welcome the large delegation of Bialystoker and Grodner Friends who came all the way from New York to be present at the formal inauguration of the Unit which was dedicated in honor of Mike and Hanna Kremer, and Joseph and Sylvia Dines by the Bialystoker Center and Home and Grodner friends. (New York). The group included Mr. and Mrs. Kremer, Mr. and Mrs. Dines, and Mr. and Mrs. Izaak Rybal (Mr. Kremer refers to Mr. Rybal as "the brains of this operation"). Everybody greatly regretted the fact that the President of the Organization, Mr. Sam Solasz and his wife and Mr. and Mrs. Leon Trachtenberg (who recently donated Tel Hashomer's new Central Patio) were unable to join us on this important occasion. After the cutting of the ribbon by Molly and Izaak Rybal in the presence of all their loyal friends and supporters, the plaque was unveiled and Prof. Bernard Cohen, head of the Weinberg Child Development Center, conducted a tour of the Unit so that the friends could see their magnificent contribution for themselves.

The successful completion of the project and its official dedication were then celebrated in good cheer at a festive luncheon. Prof. Cohen recalled how in 1963, the late Prof. Chaim Sheba had suggested that he start a center for the evaluation and treatment of retarded children. Gradually it came into being and the services it could offer improved and developed over the years. The new wing whose establishment was marked would doubtless mean that the intensity of the care given the children would be greater and the proximity of the therapists to the pediatric services would result to help the families. Prof. Cohen hoped that in time, funds being available, they would be able to extend the therapeutic services to include art, music and drama therapy as well.

The gathering was also addressed by Dr. Zeev Dreznick, a senior surgeon who has worked at Tel Hashomer for 17 years and his father in law, Dr. Zitron, who spoke in the name of the Bialystokers in Israel. Both Mr. Dines and Mr. Kremer expressed their delight at the successful completion of the project. Mr. Kremer remarked that "if Rybal and his wife Molly hadn't got into the act — we wouldn't be here today. Thank you Molly and Izaak." Dr. Modai expressed the deep appreciation of the patients and staff of Tel Hashomer to the Bialystoker and Grodner friends who have proved their loyalty to the welfare of Israel's ailing and handicapped population again and again. Mrs. Dina Medvedev in a moving and spontaneous gesture, came to the podium and presented their new friend Prof. B. Cohen with a generous personal donation for equipment for the children under his care. Her brother in law, Mr. Izaak Rybal in the closing speech of the ceremony, summed up the situation succinctly by saying: "We're a small organization with a big heart."

Thank you, dear friends, from all those at Tel Hashomer whose lives you have enriched so much by your generosity.

BENN

• **THOMAS OWEN**
The Belgian Royal Academy of French Language and Literature

Benn is unique, a kind of apostle for art's sake. His need of solitude and meditation has forced him to sublimate his loneliness. A life of dignity and spiritual ardor and a lack of interest in worldly things cause him to make greater and greater demands on himself. He lives little in the present; he neither curries favor nor cares about fashion: His only thought is for the future of his work. He will not put his signature at the bottom of a canvas he doesn't deem worthy of posterity.

Benns' aura continually grows. Each new work is characterized by his love of balance, his serenity, his knowledge, of delicate harmony, and, above all, by the mystical spirituality that will remain forever linked with his name and his work.

Without resorting to commercialism or to armies of publicity flaks, Benn has seen his fame grow in the world, and with it, both his fervor at work and the rigorous demands he places on himself have increased.

Benn is an artistic free spirit. He has not led a life of dignity and integrity in order to ever bow — even the least bit — to fashion or to the demands of the marketplace.

His own fate is as nothing to him when compared with the fate of his work. The importance of that preoccupation can be judged from the grandeur of his "Psalms," a group of prophetic compositions that he intends never to separate and that should be found one day in the Museum of Human Brotherhood under the sign of a good and merciful God.

My first meeting with Benn came about through a book that Lo Duca wrote about him in 1947 (published by Skira). It was a revelation: the discovery of a painter who was also a just man, who could celebrate, at the same time, the dignity of man and the purity of art. With this simple, sincere, and far-seeing monograph, Lo Duca opened the door to a never-failing friendship. The whole of Benn's life has been, for those who love and follow him, a long series of happy surprises and of reasons to feel proud of him. So much seriousness and joy, so much fervor and elegance, so much sophistication and discretion make Benn's career exemplary.

From this moment hence, we should consider Benn one of the greatest painters of our day. He has introduced into figurative painting (in the noblest sense of the term) a mysterious and yet discerning presence and an elegance of soul that transfigure the

The Flag on the big wall by Benn in Unesco Palace with Ghéra and Benn

glories of the natural world — people, flowers, even the humblest objects.

We should not, however, neglect a very special part of his work: his stark and penetrating portraits and his well-ordered compositions of multiple figures. They bring to mind ballets in which attitudes and gestures follow the Golden Rectangle; they are immobilized in eternal beauty.

The figures, some draped and some of great purity of line, are astonishingly noble in their extreme concentration. So concentrated on their internal vision are they that one feels their grace to be almost religious. In the midst of these strange ballerinas can be found, in many guises, the vibrantly crystalline image of the beloved Ghéra. All the world knows his "never-ending garland of Ghéra," to borrow a turn of phrase from Guy Dornand. It's the most beautiful love song imaginable; in it the artist depicts three diverse aspects of his companion — intimacy, spectacle, and dance.

Benn's art is unlike any other — neither of the past nor the present. It takes the spectacle of reality and raises it to a higher power; it illuminates without blinding. It imposes his vision without pride. It enriches the spectator and raises him beyond himself.

Benn is a witness to the secrets of the soul — a prophet and a visionary. Thus he has managed to become, without fanfare but with serenity and clarity, one of the great artists of today.

Become Members of the Bialystoker Center and Home for The Aged

FROM THE DESK OF OUR ADMINISTRATOR

WE ARE PROUD OF OUR AFFILIATION AND GRANT OF THE UNITED WAY

• By MYRA BAILIN

The Bialystoker Home and infirmary for the Aged is proud to be a recipient of a grant from United Way of Greater New York. By financially supporting the work we do here at the Home, this charitable Institution helps us maintain quality care for our elderly and infirm patients. For this generosity, we are most grateful. Of equal importance, however, is the fact that United Way's association with the Home serves as recognition of our work.

As part of their program, the United Way tries familiarizing contributors with the good work done by its social service agencies. Employees from businesses throughout Manhattan travel to Bialystoker Nursing Home to gain understanding of what we do so that they, in turn, can educate other donors.

First, Izaak Rybal and Myra Bailin take the visitors on a guided tour through the facility. At this time, the group receives an explanation of the various services provided.

Often, the insight comes directly from patients and staff themselves, as those touring stop to chat.

Afterwards, the guests sit down with Mr. Rybal and Mrs. Bailin and, while munching coffee and cake, have any remaining questions answered.

The tours prove to be most rewarding for all concerned. We are proud of our Home and are pleased to have an opportunity to share with and educate others. On the other hand, our guests enjoy the visit, often sending letters of recommendation both to us and United Way.

As of last year, a new dimension has been added to our association with United Way. Izaak Rybal and Myra Bailin have been invited to speak at contributing agencies on behalf of the charitable organizations United Way represents.

The audience enjoys hearing Mr. Rybal tell of the founding and history of the Bialystoker Nursing Home and Infirmary. Through his rendition they gain understanding of why our Home has always been a "home with a heart" and why it will continue to remain so. Mrs. Bailin speaks of the aging process and tells the audience what to expect from a caring, quality nursing home. Needless to say, both speakers are well received by the groups and the duo is now invited regularly to represent United Way.

NEW YORK STATE STANDARDS

In response to consumer advocacy groups and general concern expressed nationwide regarding the care given to nursing home patients, New York State regulatory agencies are now devising standards to evaluate quality of life in these institutions. Among the areas in question are issues related to the decision making ability on the part of patients and residents. Certainly, those of us who give care to the aged and infirm in such a setting have always had as a focus, development of a climate in which patients benefitted from what we did and we responded to their needs and wants. If, however, with the new emphasis in the industry, new standards may be forthcoming to use as a measure, we look forward to a new potential and guide for growth.

In the meantime, we will continually strive, as we have in the past to listen to and be directed by those we serve. With such a goal in mind, officers and members of the Board of Governors, Department Heads of Bialystoker Nursing Home and family members joined together for supper on August 11th. The purpose of the gathering was for those present to review the individual components of care analyzing weaknesses and strengths in order to improve living conditions for the patients and residents of Bialystoker Home.

After the warm, friendly greetings of Sam Solasz, President, and Izaak Rybal, Executive Director, Myra Bailin introduced the Department Heads who gave a brief description of their responsibilities. When each had defined his role for the audience, the floor was opened to questions and comments. A lively interchange followed.

It was the hope of all those in attendance that the exchange of ideas will be of benefit to the home and its patients and that such meetings be held periodically throughout the year.

* * *

In closing, I'd like to tell you about trips into the community our patients have enjoyed this summer. For people with little or no opportunity to leave the Home, a wheelchair ride around the block was stimulating, bringing back memories of sights and sounds long forgotten.

The most exciting excursions of all, however, were done in collaboration with Hospital Audiences of America. This group provides a bus which accommodates not only wheelchairs, but beds as well, enabling our patients to tour the city, attend concerts in Central Park, and visit the South St. Seaport.

On behalf of my husband, Howard, my sons, David and Jeffrey, and myself, I wish everyone a Happy, Healthy, And Prosperous New Year!

The Eifel Tower — Sylvia and Joe Dines in forefront

leave. After this visit, later in the day, some went to visit the Louvre, the artist's steps, the "Montmartre," a very artistic area where most of the artists do their work.

We had one day of shopping. Their merchandise is fantastic, and so are the prices. We bought some and ignored some because none of us were ready to pay $5,000.00 for a leather pants suit or 4 to 6 hundred dollars for a pair of shoes. We visited and ate in some magnificent restaurants for outrageous prices. We rested at intervals and walked and looked, etc. Part of our group went to see the "Follies" a fantastic show, but comparable to some of ours.

On the last day, May 11th, we were invited to visit Dr. Samuel and Judith Pisar. This was a visit to remember. The house they live in is indescribably different, with a winding staircase from the ground to the two upper floors. The pictures, the hangings, the furniture, and their hospitality were faultless. We had champagne, cold drinks, little canapes, everything was real high style. Samuel Pisar is a beautiful conversationalist, and you just could not change the subject into anything but Bialystok, Auschwitz, his escape from camp, his excitement with his landsleit and his happiness to find a camp-fellow, Harry Kostre, among our group. Judith is a real A-1 hostess, courteous, warm, charming. They make a most aristocratic couple. The garden, with flowers, outside their home is magnificent and their close-by neighbors are world famous people. At the end of our visit, he expressed his thanks to Mr. Rybal for his own popularity, through the Bialystoker Stimme.

This visit was much too short because several from the group went to the very famous "Maxim's" for dinner. They had a grand time and this was our last day in Paris. Early next morning, May 12, we left for home in the good old U.S.A.

The group is very grateful to Izaak Rybal and Joe Dines for their tireless guidance through the entire tour.

A GIFT WAS PRESENTED TO DR. MOSHE MODAI

• By MOLLY RYBAL

I was called up by my husband to make the gift presentation to Dr. Modai. It was not a tough assignment. Dr. Modai has tremendous personality and easy to bestow compliments upon. I injected just a bit of humor into my very short speech, and mentioned that among other accomplishments, Tel Hashomer must also school their representatives how to win the hearts of the public. Dr. Modai certainly has the charm to win all of ours, the Bialystoker and Grodner, and because of Dr. Modai's personality and charm, Tel Hashomer is our biggest beneficiary among the Israeli institutions. I handed the gift to Dr. Modai, a cordless telephone, a gift from our institution, and said to him that now he will have to be in constant touch with us, in answer to which, he gave me a kiss, and said "thanks a lot for the gift, and now you will expect to hear from me day and night." We received lots of applause from the attending guests.

YIZKOR-MEMORIAL BOOK

You, your children and grandchildren must possess the *Bialystoker Memorial Book*. Some are still available. Price is $25. Please, contact our office.

Our Group with two directors from Har Giloh at the Dining Room

project in 1985, a large and spacious hall for 250 soldiers in the name of the Bialystoker Center and Grodner Friends. Upon our arrival we met about 200 male and female soldiers of the Israel air force who made elaborate preparations for Yom Hoatzmaut — Jewish Independence Day. After their maneuver they approached us, and we informed them of the purpose of our visit for which they applauded us.

The leader of Har Giloh escorted us through the base showing us the various installations; the classrooms and dormitories; and we were deeply impressed. We joined a minyan in the Synagogue established by 'Club Bialystok and vicinity of Miami.'

We were guests to lunch in the spacious dining hall. We could not help but notice the huge plaque with the visible inscription that this hall is the gift from Bialystoker Center and 'Club Grodner Friends.' During lunch, groups of soldiers came in, they approached us and warmly greeted us. This was a most pleasant visit and we felt rewarded that we had made such a worthwhile contribution.

On our return from Har Giloh we went directly to the 'Wall' where we fervently prayed for peace in Israel and for the World, lastly, we went to Kiryat Bialystok. There too, we saw progress. New homes were built. We thought of meeting some of the residents, but we realized they were at work. Drained from a full day of touring we happily returned to the Plaza hotel in Tel-Aviv, our quarters.

Merger Between Two Bialystoker Organizations in Israel

During our visit in Israel we had the occasion of meeting with two gatherings with representatives of: :Irgun Former Bialystoker" and of "Kiryat Bialystok," for the purpose to amalgamate both, resulting in organizing a committee of five representatives from Israel and five representatives from New York. It was agreed that the funds from New York and from Israel be deposited with Bank Leumi in Israel. The money for various needs be drawn over two signatures; one from New York, the other from Israel. The designated New York representative is Shosha Shachan a native of Kiryat Bialystok. She will be in close contact with the Bialystoker Center in New York.

Our Visit to Paris

We spent in Israel 10 days, and our mission successfully fulfilled, we set out for Paris. We were picked up at the airport as per previous arrangements and came to our hotel — Castille — to begin our unpacking again.

The next day, 7th of May, we hired a small bus, and nine of us were taken for a fairly thorough tour of Paris. We spent a beautiful day, stopped in various places for closer scrutiny and back to the hotel tired and happy.

The next day we visited the Versaille, the Eifel Tower, and had a beautiful lunch in the Eifel Tower, way off the ground. It made for a beautiful sight. We were in an elevator which looked as if it was riding on a slant, but we did get up there and back down again with a real ritzy feeling.

We also visited the Jewish quarter in Paris, called the "Pletzel" (for Platz not roll). We covered quite a bit of territory on foot. Funny thing, a few streets which were well trotted by us, was the wholesale leather goods section, but owned by orientals, not Jews. We did, however, go to a nice Jewish restaurant called "Goldberg's" Kosher Restaurant. This particular restaurant and it's close vicinity was bombed by terrorists a while ago, but it is rebuilt and we did eat there. We went for a boat ride after that, a ride on the Seine, a 3 hour ride, with attentive service, to view Paris from a boat, a lovely experience.

On another day we were received by our very famous Bialystoker painter, Benn. This was a very memorable experience. We travelled to and from his place, on the Parisian Metro. We were treated royally by the Benns. They were very hospitable and attentive to us. We had champagne, cookies, chocolates, and gifts consisting of albums with reprints of Benn's paintings, for everyone of us. Benn and Gera were very happy with our visit but we did have to

Words of Gratitude and a Presentation

Mike Kremer offered thanks to the Bialystoker Center and Grodner Friends for the high honor bestowed on him and his wife Hanna, for the inscription of their names on the 'Plaque.' He equally thanked all the people who came to the dedication. He warmly saluted Dr. Moshe Modai for all his assistance. Lastly, he thanked Izaak and Molly Rybal for their unusual devotion toward this great project.

Joe Dines, too, rose to the occasion with thanks to the Bialystoker Center and Grodner Friends for the equal honor given him and his wife Sylvia. He assured the assembled guests that this simcha event will forever linger in their hearts.

Mrs. Molly Rybal offered her warm greetings. She had the pleasant task of presenting Dr. Moshe Modai with a gift; a wireless telephone, from the Bialystoker Center and Grodner Friends. This was but a small token of appreciation for the immeasurable help and kindness extended by Dr. Modai. (The talk by Molly Rybal and the response by Dr. Modai we print in this issue.)

The impressive ceremonies were concluded by Dr. Modai, presenting an elaborate picture of the front entrance where the inscribed names of the Kremers and Dineses appear. This picture will hang in the beautiful auditorium of the Bialystoker Center.

Our Visit to Kfar Tabor

Our ten days visit in Israel included tours to many institutions and places of interest. In all our many visits we always find new places that have sprung up. This time we devoted to the areas and institutions we established.

Wednesday, April 29 we arrived in Kfar Tabor to view two projects we founded, namely, the medical center in the name of Rose and Sam Solasz, and the children's home in the name of Molly and Izaak Rybal. In the medical center we installed air conditioning, and to the children's home another room for 25 children was added. We were greatly pleased with the two projects the Bialystoker Center set up in Kfar Tabor. This affords working parents to leave their children daily. The children are well fed, are neatly dressed and they have lots of space to play and roam.

We were well received by Micha Goldman, mayor of Kfar Tabor. He held a very fine reception for us. He led us on a tour to the Kibutzim and showed us all new installations. We thanked him for the hospitality and we made a presentation in the name of the Bialystoker Center and Grodner Friends.

A Visit to Har Giloh

Thursday, April 30, we arrived in Jerusalem where we visited Har Giloh. There, too, we built a

The new Garden at the Day Care Center Molly and Izaak Rybal with the kids

Our touring Group at Har Giloh

Moshe and Mrs. Einat, Shosha Shachan; Avraham Liss; I. Mink; Dr.Tovya and Mrs. Citron; and Miriam Shmulewitz, widow of the late Yitzchok Shmulewitz, who helped edit the 'Bialystoker Stimme.' Hanna and Mike Kremer invited 20 Grodner landsleit. The editor of Yediot Acharonot of Tel Aviv, also came.

The ceremonies were set to commence at 1 p.m. however, the New York delegation arrived at 11 a.m. among them some of the invited guests. Together, we visited in the rooms of the children, as well as the earlier projects.

We also visited the Trachtenberg Pavillion, it is a beautiful sight and beutifully done. I am sure the staff will enjoy their rest period tremendously. Someone had a most unique idea and the results are most satisfying.

Dr. Modai Conducts Two Ceremonies:

Dr. Moshe Modai, who in reality, was the master-mind of the entire project, conducted the opening ceremonies. The first was the unveiling of a plaque at the entrance of the children's section. Dr. Modai asked Mike and Hanna Kremer, and Joe and Sylvia Dines to unveil the plaque bearing their names with the proper inscription. He warmly addressed the honorees to the hearty applause by the audience.

The second part of the ceremony consisted of cutting the ribbon at the entrance to the building. This honor Dr. Modai reserved for Molly and Izaak Rybal. Following the ribbon cutting the guests were invited into the Dinning hall where a tasteful lunch was served, and a bar with all delicious drinks was available. A holiday spirit prevailed.

Interesting Talks and Greetings

After lunch the official part of the program opened, chaired by Dr. Moshe Modai. He welcomed the guests from America and Israel. He then introduced Professor B.E. Cohen, who very warmly described the great accomplishment of the Bialystoker and Grodner for Tel Hashomer. He underscored the fact, that now children will receive the proper care and avoid traveling daily to obtain it.

Z. Naor, on behalf of the Grodner in Israel greeted the Bialystoker and Grodner Friends of New York praising them for their magnanimous contribution for the betterment of the children in Israel. He greeted his Grodner friends Mike and Hanna Kremer and praised their great service to the Bialystoker Center.

Dr. T. Citron brought greetings from Bialystoker in Israel, and he reminisced about the good old days in Bialystok. He, too, praised the great contributions of the Bialystoker and Grodner for the welfare of the sick children. This reflects honor for displaying so much compassion, concern and abiding love.

Dr. Modai then introduced Dr. Z. Dreznick, a 17 year old veteran doctor of Tel Hashomer. In his Hebrew speech Dr. Dreznick extolled the unusually magnanimous contribution by the Bialystoker and Grodner friends for the infirm children at Tel Hashomer. The children and their parents will always remember the kindness. Lastly, Dr. Dreznick, himself a Grodner thanked Hanna and Mike Kremer for their generosity.

Warm greetings were expressed by Shosha Shachan, a native of 'Kiryat Bialystok,' an attorney by profession, representing the Bialystoker Center in Israel. She spoke in the name of all children of Bialystok parenthood born in Israel. She spoke of the great pride and honor reflecting on Bialystoker in New York and Israel. This is a historic day for all of us. The children will ever love you for it, and as they grow older they will be more grateful.

The Speech by Izaak Rybal

Honorable Dr. Modai, I speak in the name of the Bialystoker Center and Home for the aged in New York. Today's festivities represent our finest of accomplishments that we have undertaken for Tel Hashomer Hospital. The Bialystoker and Grodner landsleit thank you most profusely for your yeomanly help to this great project. You stood by us from beginning to end, so that these children now become the most deserved beneficiaries of all our efforts, yours and ours. I give you my personal thanks for standing by me this entire year. It took time, patience and energy.

Mr. Rybal had the opportunity of informing the assembled guests of the accomplishments of the Bialystoker Center and Home. "It is a modern institution, totally Jewish and kosher, serving 95 elderly men and women. For their convenience we employ a highly experienced staff, including all modern facilities and equipment. As we have the enormous responsibility to cover our budget, we are equally mindful of our obligation to support Israel. Undertaking projects, and, now, the fruition of our most important project, the Children's section at Tel Hashomer, is our dream come true. We look upon this as a labor of love. Our Bialystoker-Grodner landsleit of New York, the United States and the world over have a share in it."

Finally, Mr. Rybal brought greetings from the President of the Bialystoker Center Mr. Sam Solasz and his wife Rose, who were unable to be personally present at these festivities.

BIALYSTOKER STIMME

Published by the
BIALYSTOKER CENTER & BIKUR CHOLIM, INC.
228 EAST BROADWAY • (212) 475-7755 • NEW YORK, N.Y. 10002

NEW YORK SEPTEMBER, 1987 No. 341

THE COMPLETION OF OUR PROJECT FOR HANDICAPPED CHILDREN

• **By IZAAK RYBAL**
Executive Director of Bialystoker Center and Home

The past spring we of the Bialystoker Center together with our Grodner Friends concluded a most significant project in Israel which we had undertaken two years ago, namely, a pavilion for retarded — disadvantaged children, at Tel Hashomer Hospital.

Our delegation, in honor of the great achievement, flew to Israel, to participate in the ceremonies with pride and great joy. This was no ordinary occasion. Children in dire need of medical and psychological help will now have their own comfortable quarters for as long as it takes to bring them back to society and worth while living in Israel. It was most rewarding listening to the words of praise by Dr. Moshe Modai, the administrator of this unusual project, at Tel Hashomer, who has devoted his time, energy and love over a year from initiation to completion.

The delegation arriving from New York included: Eva and Harry Kostre, Diana Medvedev, Lisa and Henry Zalutzky, Molly and Izaak Rybal, Sylvia and Joe Dines, Sam Chuden, Hanna and Mike Kremer, Selma and Norman Robins, Regina and Sidney Sisun and Charles and Ray Feigenblatt.

A Children's Section for Physical Therapy

In connection with this project, a select group of our Center, went to Israel in the Autumn of 1985, for the prime purpose to break ground and set the cornerstone for the above mentioned children's section. It was a moving and most stimulating experience for all of us, and a yearning for its fruition in the nearest future. The officials of Tel Hashomer, including high ranking personalities of Israel, praised this most wonderful and useful project undertaken by the Bialystoker Center.

The building of a 'Children's Division' for physical therapy is of prime need for the hospital which will be incorporated into the "Weinberg Children's Development Center." Without such a section it becomes an impossibility to aid children who require physical and mental attention. Until now, these children had to be taken to the hospital's 'Neurological Rehabilitation Center' to obtain this therapy. The vision and devotion of the Bialystoker Center and Grodner Friends, now provides the facilities for these children to obtain the therapeutic help in their own quarters.

By both vision and devotion by the Bialystoker Center and Grodner Friends has physical therapy become an integral means of healing in the children's section. This new and rapidly stimulating program, long in planning, including diagnosis and cure, has become a reality. Occupational and Physiotherapists will devote their expertise to both children and parents, so that the stages for curing may later continue at home upon leaving the hospital. The "Children's Rehabilitation Center" welcomes children from other hospitals for this specialized service. This service includes the wounded in accidents, and the like.

The Ceremonious Dedication of the Project

The formal opening of the new building of the children's section was set for Friday, May 1, 1987. This worthy project, the 'brain-child' of the Bialystoker Center and Grodner Friends carries the name of and dedicated to Hanna and Mike Kremer, and Sylvia and Joseph Dines, in tribute to them for their selfless and devoted service to our organization over a span of years. Both are vice presidents of the Bialystoker Center and Home.

Many dignitaries, at least 50, came to grace the joyous dedication. Bialystoker landsleit who live in Israel came; among them were: Zalman Yerushalmi;

ATTENTION LANDSLEIT FRIENDS

The Historic BIALYSTOKER YIZKOR BOOK Is NOW AVAILABLE At A REDUCED PRICE

Bialystoker Landsleit and friends everywhere may now acquire the valuable and informative Bialystoker *'Yizkor Book'* at a reduced price. The book was well received by our landsleit and the general public. It is an impressive addition to the Holocaust Literature. Bialystok, as you know, was one of the great centers of Jewish life. This book embraces all of Jewish life and letters of Bialystok.

This priceless Yizkor Book, comprising of 700 pages, was edited by the expert in Jewish literature, I. Shmulewitz, both in Yiddish and English. Every article addresses itself to the values and mores, the way of life, in Bialystok. It is a diary of every Jew who comes from that famous city. The Holocaust occupies a major portion of the book.

To enable everyone to acquire this *'Book'* we are reducing the price of the remaining copies to $25.

Please, send check or money order of $25 to:

Bialystoker Center
228 East Broadway
New York, N.Y. 10002
Tel. (212) **475-7755**
Att: *Mr. Izaak Rybal*

ENGLISH SECTION

The Completion of our Project for Handicapped children ..... Izaak Rybal 1
From the Desk of our Administrator ..... Myra Bailin 6
BENN ..... Thomas Owen 7
Bialystoker Center & Grodner Friends Dedicate the Pediatric Physiotherapy and Occupational Therapy Unit .. Dr. M. Modai 8
My Native Land ..... Max Ratner 9
The Jewish Contribution to European Culture: A Saga of Blood and Hope ..... Samuel Pisar 10
Letter of Gratitude to Bialystoker Center and Home 14
Debate Over Guilt Poland: The Ghosts of its Jewish Past ..... Stanley Meisler 15
Bialystoker Center and Home salutes Rabbi Yizchok Singer ... Rabbi Max B. Posnansky 18
Jacob Zabludowsky from Mexico An Answer and Explanation ..... Vela Zabludowsky 19
A Reception for Dobke Natovich of Australia and Joseph and Neshke Dobryman of Chicago 21
Holocaust Day Talk at Bialystoker Center ..... Alys Kremer 22
44th Bialystoker-Grodner Joine Memorial Meeting 23
Letters to the Editor 24
Jerusalem National University Perpetuates the Name of Dr. Joseph Chazanowitch ..... Aryeh Shamir 26
Transmitting the Message of the Holocaust .. 28
100th Yahrtzeit of Yosef Yudel Goniodsky & 150th Yahrtzeit of Shmuel Ben Yosef Halevi Segal ..... Lewis I. Wolf 30
In Memoriam: Jacob Sapierstein, Paul Schochet 31
Chaim Kaplan ..... Ralph S. Bell 32
Pictures of Dedication 49-51

Published by the Bialystoker Center
228 East Broadway, New York City
Editorial Committee — Izaak Rybal, Editor

PHOTOS OF THE DEDICATION ON PAGES English: 49, 50, 51 Yiddish:

ROSH HASHANAH ISSUE

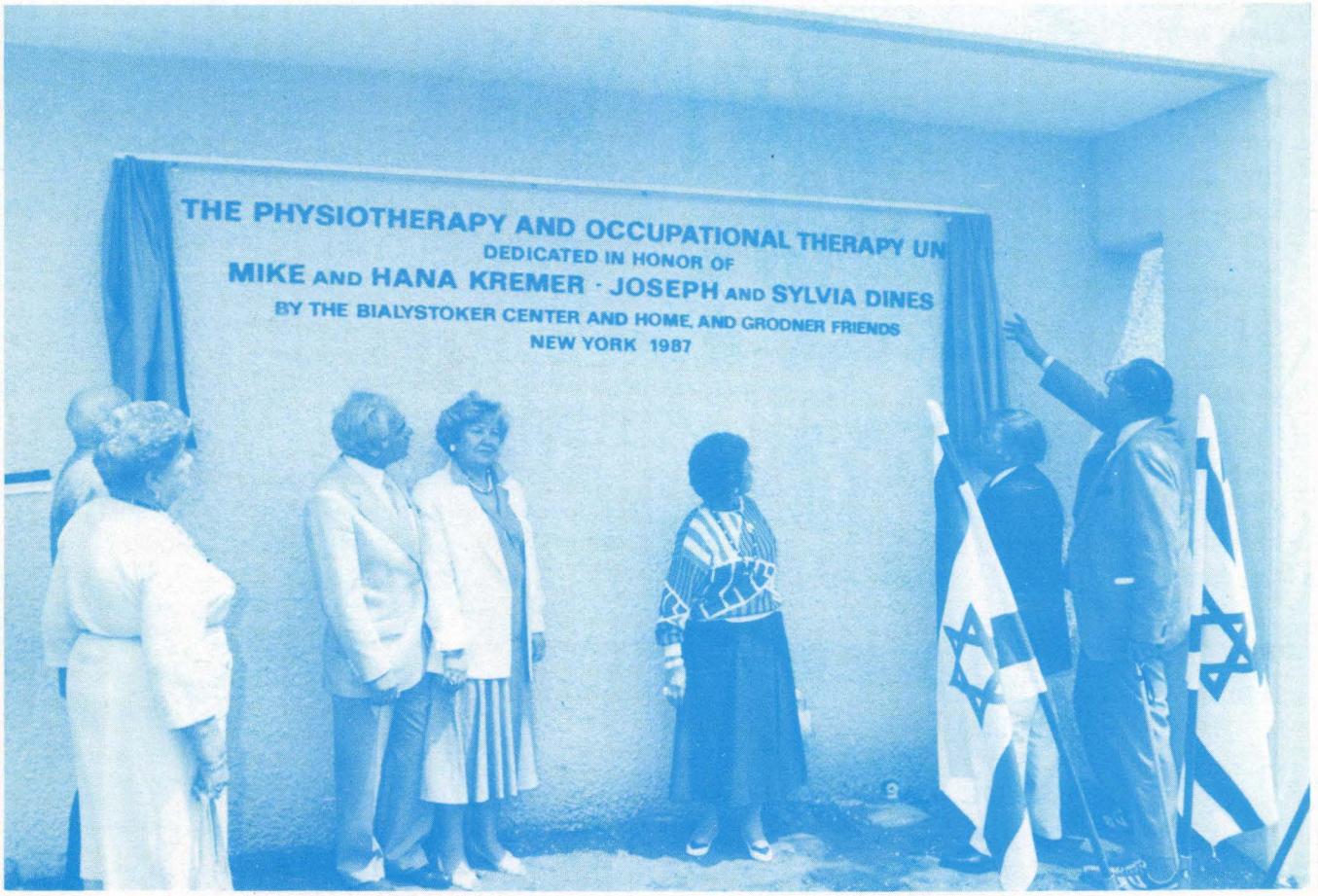
BIALYSTOKER STIMME

Published by the
BIALYSTOKER CENTER & BIKUR CHOLIM, INC.
228 EAST BROADWAY • (212) 475-7755 • NEW YORK, N.Y. 10002

NEW YORK SEPTEMBER, 1987 No. 341

OUR NEW CHILDREN'S WING IN TEL-HASHOMER

די נייע קינדער־אָפּטיילונג אין תל־השומר שפּיטאָל

Mike and Hannah Kremer and Joe and Sylvia Dines with Prof. Cohen, indicating the very prestigious plaque which was just unveiled by the honorees. At the left, Molly and Izaak Rybal.

מיישל און חנה קרעמער, דזשאָו און סילוויע דיינעס, מיט פּראָפעסאָר קאָהען, ביים פּרעסטיזש־פּולן „פּלאַק", וועלכער איז אָפּגעדעקט געוואָרן אין דעם תל־השומר שפּיטאָל. אויף לינקס שטייען מאַלי און איסאַק ריבאַלאָווסקי.